

SIVISTYKSEN SELUNVELJET

**Etelä-Pohjanmaan vapaan sivistystyön
konsortioselvitys**

Maija-Liisa Nyysölä

31.05.2011

TIIVISTELMÄ

Eteläpohjalaisten vapaan sivistystyön oppilaitosten konsortioselvityksen taustalla on opetusministeriön laatima Vapaan sivistystyön kehittämisohjelma vuosille 2009-2012. Vapaan sivistystyön oppilaitosten tulisi esiintyä nykyistä enemmän yhdessä ja tiiviimpänä kokonaisuutena, jotta sivistystyölle saataisiin arvostusta, uskottavuutta ja näkyvyyttä. Etelä-Pohjanmaalla löytyi yhteinen tahto useampien vapaan sivistystyön oppilaitosmuotojen keskinäisten yhteistyömahdollisuuksien selvittämiseen.

Konsortioselvityksen lähtökohtana oli vahvistaa vapaata sivistystyötä, selkeyttää oppilaitosten roolia keskenään sekä suhteessa muihin alueen toimijoihin. Tavoitteena on myös aiempaa paremmin vastata yhteisvoimin maakunnan haasteisiin sekä sellaisiin koulutushaasteisiin, joihin yksittäiset oppilaitokset eivät kykene. Hankesuunnitelman pohjalta selvitystehtävä esitetään raportissa **kolmen päätehtävän** kautta; sivistystyön aseman ja näkyvyyden parantaminen (edunvalvonnallinen tehtävä), maakunnallisen sivistysyhteistyön sisältöjen etsiminen ja kehittäminen sekä yhteistyön organisoituminen ja rakenteellinen hallinnointi (konsortion muoto).

Selvitystyön menetelminä käytettiin opistojen rehtoreiden haastatteluja ja avainhenkilöille suunnattua kyselyä sekä oppilaitosten volyymitietojen keräämistä ja kokoamista maakunnan vapaan sivistystyön kokonaisvolyymin ja toimintaprofiilin kuvaamiseksi.

Konsortiohankkeessa oli mukana neljä eri oppilaitosmuotoa: kaikki maakunnan neljä kansanopistoa (Etelä-Pohjanmaan opisto, Kauhajoen evankelinen opisto, Lapuan Kristillinen Opisto ja Lehtimäen Opisto), neljä kansalaisopistoa (Järvi-Pohjanmaan, Lakeudenportin, Lapuan ja Seinäjoen kansalaisopistot), sekä Etelä-Pohjanmaan kesäyliopisto ja Kuortaneen urheiluopisto.

Selvityksessä on käynyt selväksi, että maakunnan vapaan sivistystyön oppilaitoksilla on olemassa yhteisiä ja yhteneväisiä **intressejä** yhteistyön, toiminnan ja sen kehittämisen suhteen. Mikäli tämä johtaa yhteistyön tiivistämiseen yhteisen strategiaprosessin kautta, voidaan maakunnan vapaalle sivistystyölle löytää myös **yhteinen identiteetti**, johon kaikki toimijat voivat identifioitua. Edelleen prosessin johtaessa todelliseen yhteistyöhön eri toimintamuodoissaan, yhteiseen esiintymiseen ja kokonaisuutena toimimiseen voidaan nähdä maakunnan vapaalle sivistystyölle syntyneen myös **yhteisen imagon**, jossa mielikuvat ja käsitykset vapaasta sivistystyöstä vastaavat todellista maakunnan sivistystyön toimintaa. Tämä mahdollinen ja tavoiteltava maakunnallisen vapaan sivistystyön kehityskulku esitetään raportissa strategisena prosessina, jonka tuloksena saavutetaan tavoite **sivistysmaakunnasta**.

Selvitystyössä kerättyjen tietojen pohjalta raportissa päädytään esittämään **konsortioon tähtäävien yksityiskohtien selvittämistä ja jatkovalmistelua** opistojen nykyistä aidomman, syvemmän ja suunnitelmallisemman yhteistyön saavuttamiseksi. Tähänastisen prosessin luonne antaa kuvan siitä, että maakunnan vapaan sivistystyön oppilaitoksille on löydettävissä mielekäs yhteistyörakenne ja siihen on olemassa selkeä tarve ja tahtotila oppilaitoksissa. Lisäksi raportissa esitetään **alustavia näkökohtia konsortion hallinnon organisoitumisesta**, mutta myös seikkoja, jotka on **välttämätöntä vielä arvioida jatkohankkeessa** ennen konsortiosopimuksen laatimista, mm. konsortion tavoitteiden, hyötyjen ja laadun sekä kustannusten välisen tasapainon selvittämiseksi. Selvitysraportin johtopäätöksissä esitetään seitsemän esimerkin kautta **konsortioyhteistyölle mahdollisia yhteistyön alueita, sisältöjä, tehtäviä ja hankkeita**. Myös ensimmäisen selvityshankkeen ulkopuolelle jääneille maakunnan kansalaisopistoille halutaan antaa mahdollisuus tulla mukaan jatkohankkeeseen, luomaan luottamukselliseen osaamisen jakamiseen perustuvaa, modernia ja ajassa elävää **maakunnallisen sivistystyön toimintakulttuuria sekä osaamis- ja innovaatioverkostoa**.

SISÄLLYSLUETTELO	Sivu
TIIVISTELMÄ	
1. JOHDANTO	3
1.1. Taustaa	3
1.2. Vapaan sivistystyön yhteinen tahtotila Etelä-Pohjanmaalla	5
1.3. Hankesuunnitelma ja tavoitteet selvitystyölle	7
1.4. Selvitystyön menetelmistä ja aineistosta	10
2. OPPILAITOKSET	13
2.1. Konsortiohankkeessa mukana olevien oppilaitosten kuvaus	15
2.1.1. Neljä kansanopistoa	15
2.1.2. Neljä kansalaisopistoa	19
2.1.3. Etelä-Pohjanmaan kesäyliopisto	21
2.1.4. Kuortaneen urheiluopisto	23
2.2. Yhdessä ollaan enemmän	24
3. KÄSITTEITÄ JA TAVOITTEITA	30
3.1. Oppilaitosten yhteistyömuotoja: Konsortio, federaatio, yhdistyminen	31
3.1.1. Konsortio yhteistyön välineenä	34
3.1.1.1. konsortion haasteet, uhkat ja mahdollisuudet	37
3.2. Vapaa sivistystyö	40
3.2.1. Vapaa sivistystyö käsitteenä ja toimintana	40
3.2.2. Vapaa sivistystyö suomalaisessa koulutusjärjestelmässä	43
3.2.3. Traditiosta tulevaisuuteen – yhteistyö vapaan sivistystyön uudistajana	44
3.2.4. Vapaa sivistystyö ja elinikäinen oppiminen	48
3.2.5. Vapaan sivistystyön tehtävä ja merkitys eteläpohjalaisille toimijoille	50
4. MAAKUNNAN HAASTEET	53
4.1. Vapaan sivistystyön toimintaympäristö Etelä-Pohjanmaalla	53
4.2. Vapaa sivistystyö ja maakunnan haasteet	59
4.2.1. Vapaan sivistystyön toimintaympäristön muutoksia muualta	61
4.3. Suomen aluekehittämisstrategia 2020 maakunnallisen sivistystyön haastajana	61
4.4. Oppilaitosten odotuksia	65
4.4.1. Mitä tavoitellaan? – Löytyykö yhteistä intressiä ja identiteettiä?	65
5. JOHTOPÄÄTÖKSET	71
5.1. Maakunnallisen yhteistyön perusta	72
5.2. Vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia yhteistyön tiivistämisessä	74
5.2.1. Esitys konsortion valmistelusta ja jatkotoimista	77
5.2.1.1. Konsortion hallinnon organisoituminen	80
5.2.2. Etelä-Pohjanmaan vapaan sivistystyön strategia konsortion kompassiksi	82
5.2.3. Konsortion alkuvaiheen tehtävät, hankkeet ja haasteet	84
6. LOPUKSI	88
Lähteet	91
Liitteet:	
Liite 1: Yhteenvetolomake volyymitiedoista/ kansanopistot ja urheiluopisto	
Liite 2: Yhteenvetolomake volyymitiedoista/ kansalaisopistot ja kesäyliopisto	
Liite 3: Yhteenvetolomake volyymitiedoista/ muut kuin konsortioselvityksessä olevat E-P:n alueella toimivat kansalaisopistot	
Liite 4: Kysely opistojen avainhenkilöille	
Liite 5: Pääkohtia esiin tulleista opistojen vahvuusalueista ja kehittämiskohteista	

1. JOHDANTO

1.1. Taustaa

Eteläpohjalaisten vapaan sivistystyön oppilaitosten konsortioselvityksen taustalla on opetusministeriön laatima Vapaan sivistystyön kehittämisohjelma vuosille 2009-2012. Valtioneuvoston 5.12.2007 hyväksymän Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman mukaisesti laaditussa vapaan sivistystyön kehittämisohjelmassa selvitettiin vapaan sivistystyön tilaa, tehtäviä, kysyntää ja kehittämistarpeita. Lisäksi kehittämisohjelmassa tehtiin ehdotukset vapaan sivistystyön lainsäädännön, rahoituksen, oppilaitosrakenteen ja ohjauksen uudistamisesta sekä toimenpideohjelma vapaan sivistystyön uudistamisesta ja kehittämisestä vuosina 2009-2012. Kehittämisohjelmaa laatimaan asetettiin 1.2.2008 valmisteluryhmä, jonka loppuraportti julkistettiin 10.3.2009. Valmisteluryhmän ehdotusten pohjalta opetusministeriössä on laadittu myös kehittämisohjelman toimeenpanosuunnitelma. (Opetusministeriö 2009c,12, 75-86; Opetusministeriö 2009b.)

Kehittämisohjelman pohjalta vapaan sivistystyön tavoitteiden ja tehtävien määrittelyt tarkistettiin uudessa vapaasta sivistystyöstä annetussa laissa. Vastaavasti vapaan sivistystyön rahoitusjärjestelmää sekä laatua ja vaikuttavuutta koskeva kehittäminen etenevät kehittämisohjelman toimeenpanosuunnitelman suunnassa työryhmävetoisesti. Sen sijaan vapaan sivistystyön kehittämisohjelmaan liittyvä oppilaitos- ja ylläpitäjärakennetta koskeva osuus on käynnistetty valmisteluryhmän ehdotuksen mukaisesti ns. vuorovaikutteisena prosessina, jossa vapaan sivistystyön eri oppilaitosmuotojen ja ylläpitäjien omat pyrkimykset, aloitteet ja yhteistyösuunnitelmat otettaisiin huomioon ja niitä tuettaisiin. Opetusministeriön mukaan rakenteellisen kehittämisen tavoitteena on kehittää ylläpitäjä- ja oppilaitosrakennetta siten, että vapaa sivistystyö pystyy vastaamaan kasvaviin ja uudistuviin tehtäviin myös jatkossa. Rakenteellisella kehittämisellä on katsottu vahvistettavan myös alueellista yhteistyötä sekä vapaan sivistystyön oppilaitosmuotojen ja oppilaitosten kesken että ammatillisen koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen suuntaan. Rakenteellista kehittämistä tuettiin myös vapaan sivistystyön lakiin sisällytetyllä yhteistyövelvoitteella. Lisäksi tähän ns. rake-prosessiin on tarkoitettu yhteensä sovittua myös vapaan sivistystyön oppilaitosten ylläpitämislupien uudistaminen. (Opetusministeriö 2009c,12; Virkkunen & Savola 2009.)

Vapaan sivistystyön kehittämisohjelmassa todetaan, että *”yhteiskunnan monet muutokset (ikä rakenne, työmarkkinat, koulutus- ja korkeakoulupolitiikka, kuntarakenne ja aluekehitys, tieto- ja viestintätekniikka, monikulttuurisuus) heijastuvat vapaan sivistystyön kysyntään, tehtäviin ja voimavaroihin. Kustannusten nousu, rahoituksen määräytymisperusteet, ylläpitäjien talousvaikeudet ja voimavarakilpailu sekä opiskelijakunnan heterogeenisyys vaikeuttavat vapaan sivistystyön oppilaitosten mahdollisuuksia hoitaa ja kehittää monipuolisesti niille kuuluvia tehtäviä sekä edistää elinikäisen oppimisen edellytyksiä, alueellista saavutettavuutta ja koulutuksellista tasa-arvoa.”* Näin ollen kehittämisohjelman mukaan vapaan sivistystyön oppilaitosten määrä on suuri, eikä - verrattuna muihin koulutuksen sektoreihin - määrässä ole kansalaisopistoja lukuun ottamatta tapahtunut merkittäviä muutoksia viimeisten 20-30 vuoden aikana. Sen sijaan muilla koulutuksen osa-alueilla, kuten peruskoulu- ja lukioverkossa, ammatillisessa koulutuksessa, korkeakoululaitoksessa, yliopistoissa on toteutettu ja toteutumassa merkittäviä rakenteellisen kehittämisen toimenpiteitä. (Opetusministeriö 2009c,12, 81-82; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010.)

Opetusministeriö katsoi, että vapaan sivistystyön ylläpitäjä- ja oppilaitosrakenteen kehittämistarpeet koskevat konkreettisimmin kansanopistoja ja pyysi ensimmäiseksi kansanopistojen ylläpitäjiä yhteistyössä Suomen Kansanopistoyhdistyksen kanssa laatimaan tilannekatsaukset ylläpitäjä- ja oppilaitosrakenteen nykyisestä tilasta sekä siihen liittyvistä kehittämistarpeista ja suunnitelmista. Vaikka ministeriö ei nähnyt muiden oppilaitosryhmien osalta rakenteellisen kehittämisen tarpeita samalla tavalla ajankohtaisina, se kuitenkin pyysi kokonaiskuvan saamiseksi vapaan sivistystyön rakenteellisen kehittämisen tilasta ja suunnitelmista myös kansalaisopistoja, kesäyliopistoja ja liikunnan koulutuskeskuksia ja niiden ylläpitäjiä edustavia valtakunnallisia järjestöjä laatimaan po. oppilaitosryhmiä koskevat tilannekatsaukset vuoden 2009 lopulla. Kansalaisopistoja koskevassa katsauksessa pyydettiin kiinnittämään huomiota erityisesti ylläpitäjä- ja oppilaitosrakenteen kehityksen vaikutuksiin opetuksen tarjontaan ja alueelliseen saavutettavuuteen, kansalaisopistojen asemaan osana kunnallisia sivistyspalveluja ja yksityisten opistojen asemaan. Kesäyliopistoja koskevassa katsauksessa pyydettiin kiinnittämään huomiota erityisesti alueelliseen yhteistyöhön ja työnjakoon muiden vapaan sivistystyön ja aikuisoppilaitosten kanssa sekä avoimen korkeakouluopetuksen järjestämismahdollisuuksiin ja muuhun korkeakoulu yhteistyöhön. Liikunnan koulutuskeskuksia koskevassa katsauksessa pyydettiin kiinnittämään huomiota erityisesti urheiluopistojen koulutusta ja verkostoyhteistyötä koskevien linjausten sekä ammatillisen koulutuksen järjestäjäverkon kokoamissuosittelujen ja vapaan sivistystyön kehittämisohjelman tavoitteiden yhteensovittamiseen. (Virkkunen & Savola 2009.)

Koska opetusministeriö katsoi, että vapaan sivistystyön rakenteelliset kehittämistarpeet koskevat konkreettisimmin kansanopistoja, ministeriö suuntasi rakenteellisen kehittämisohjelman ensimmäisen vaiheen ja sen toteutusta tukevan rahoituksen juuri tälle oppilaitosryhmälle. Tässä vaiheessa ministeriö pyysi kansanopistoja aiempien katsauksiensa pohjalta konkretisoimaan tavoitteita ja suunnitelmia ylläpitäjä- ja oppilaitosrakenteen kehittämisestä sekä alueellisesta ja muusta yhteistyön syventämisestä. Samalla em. suunnitelmien pohjalta ylläpitäjiä kehoitettiin tekemään opetusministeriölle esitykset rakenteellisen kehittämisen tukemiseen tarkoitetuista avustuksista. Rakenteellista kehittämistä ja yhteistyön syventämistä toivottiin erityisesti samaa arvopohjaa, kieliryhmää tai toimintamallia edustavilta opistoilta. Toiminnan laadun, tehokkuuden ja kehityskyvyn turvaamiseksi sekä muuttuvaan koulutuskysyntään vastaamiseksi, toivottiin myös konkreettisia suunnitelmia kansanopistojen yhteistyöstä muiden vapaan sivistystyön oppilaitosten, lukioiden, ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulujen kanssa. (Opetusministeriö, 2009b; Virkkunen & Savola 2010)

Kansanopistojen valmistelutyön ja esitysten pohjalta ministeriö valitsi ylläpitäjä- ja oppilaitosrakenteen kehittämisen seuraavan vaiheen piloteiksi kahdeksan hanketta ja myönsi avustusta niiden toteuttamiseen. Tämä eteläpohjalaisten vapaan sivistystyön oppilaitosten konsortioselvitys on yksi näistä pilottihankkeista. Ministeriön mukaan lähtökohtana on, että nämä keväällä 2010 valitut pilottihankkeet toimivat rakenteellisen kehittämisen prosessin ensimmäisen vaiheen mallihankkeina ja niiden valmistelutyön etenemistä seurataan systemaattisesti ja tuloksia levitetään aktivoimaan koko kansanopistokentän rakenteellisen kehittämisen prosessia. Nyt käynnissä oleva selvitystyö Etelä-Pohjanmaalla on lajissaan merkittävä ja mielenkiintoinen, koska se on ainoa opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama hanke, jossa tavoitteena on neljän eri vapaan sivistystyön oppilaitosmuodon keskinäisen, maakunnallisen yhteistyön tiivistäminen. Muut ministeriön valitsemat ja rahoittamat pilottihankkeet keskittyvät **pääosin** kansanopistojen keskinäisten rakenteiden selvittämiseen. (Savola & Pönkä 2010; Virkkunen & Savola 2010)

1.2. Vapaan sivistystyön yhteinen tahtotila Etelä-Pohjanmaalla

Edellä kuvattujen opetusministeriön lähettämien ns. vauhdittamiskirjeiden ja selvityspyyntöjen johdosta erityisesti eteläpohjalaisissa kansanopistoissa ja kesäyliopistossa virisi ajatus kutsua koolle alueen vapaan sivistystyön oppilaitosten edustajat keskustelemaan rakenteelliseen kehittämiseen ja yhteistyön tiivistämiseen liittyvistä vaihtoehdoista. Etelä-Pohjanmaan alueen vapaan sivistystyön toimijat ovat verkottuneet ja tehneet yhteistyötä pitkään esimerkiksi avoimeen yliopisto-opetukseen ja aikuisten korkea-asteen opetukseen liittyvissä hankkeissa. Yhteistyö on ilmennyt mm. yhteismarkkinointina ja yhteisenä opinto-oppaana. Opintoja on järjestetty myös kahden tai useamman toimijan yhteistyönä, lisäksi verkostona on etsitty uusia toimintamalleja opetuksen ja opiskelijaohjauksen järjestämiseksi. Monien toimijoiden ollessa toisilleen kohtuullisen tuttuja, oli keskustelun aloittaminen uudentyypisistä yhteistyöstä ja rakenteellisesta selvityksestä varsin mutkatonta.

Oppilaitosten rehtorit ja ylläpitäjien edustajat kutsuttiin Etelä-Pohjanmaan korkeakouluyhdistyksen toimesta koolle ensimmäisen kerran 5.6.2009, neuvottelemaan vapaan sivistystyön kehittämisohjelman yhteistyövelvoitteen ja alueelliseen ylläpitojärjestelmään kannustavien linjausten pohjalta, mahdollisesta ”yhteisestä ylläpitäjästä Etelä-Pohjanmaalla”. Neuvotteluun osallistui tuolloin 19 henkilöä, 12 eri vapaan sivistystyön oppilaitoksen edustajina sekä Etelä-Pohjanmaan liiton edustaja. Ensimmäisessä kokouksessa keskusteltiin laajasti siitä, mitä vapaan sivistystyön kehittämisohjelman edellyttämällä yhteistyöllä ja rakenteellisella kehittämisellä tarkoitetaan sekä vaihdettiin mielipiteitä selvityksen tarpeellisuudesta. Keskustelussa tuli vahvasti esille käsitys siitä, että yhteinen ylläpitäjä ei saisi olla itsetarkoitus, mutta toiminnallista yhteistyötä halutaan jatkaa ja sen tiivistämiseen oltiin valmiita. Neuvottelun lopputuloksena päätettiin kokoontua uudelleen syksyllä, jotta myös opistojen ylläpitäjien edustus ja kanta mahdolliseen selvitykseen saataisiin paremmin esille.

Toisessa, 5.10.2010 tapaamisessa linjattiin selvästi, että sellaisista rakenteellisista ratkaisuksista, kuten yhteisestä ylläpitämisestä tms. ei haluta keskustella, eikä sen selvittämiseksi koettu olevan tarvetta. Sen sijaan tiettyjen tehtävien hoitaminen yhteistyössä sekä voimavarojen kokoaminen yhteisiin haasteisiin vastaamisessa koettiin mielekkääksi ja kiintoisaksi. Erityisesti tuolloin puhuttiin siitä, että vapaan sivistystyön oppilaitosten tulisi puhalttaa nykyistä enemmän yhteen hiileen, jotta vapaalle sivistystyölle saataisiin arvostusta, uskottavuutta ja näkyvyyttä – niin alueellisesti kuin laajemminkin. Syntyi tahtotila Etelä-Pohjanmaan vapaan sivistystyön aseman vahvistamisesta kaikkiaan sekä suhteessa alueen muuhun koulutukseen. Vapaan sivistystyön maakunnallisten toimijoiden yhteistyö ja sen maakunnallisen aseman korostaminen oli missio, johon läsnäolijoiden oli lähes yksimielisesti helppo yhtyä. Kokouksessa päätettiin tuottaa selvitys vapaan sivistystyön yhteistyömallista Etelä-Pohjanmaalla. Todettiin, että toimintamalli voisi pohjautua esimerkiksi konsortiosopimukseen, jossa sovitaan kunkin toimijan roolista eri toimintamuodoissa. Sovittiin myös, että korkeakouluyhdistys selvittää hankkeen rahoitusmahdollisuuksia, minkä jälkeen toimijat yhdessä tekevät hankesuunnitelman ja rahoitusanomuksen.

Kun selvisi, että opetusministeriöön oli mahdollista jättää avoin hakemus, laadittiin hankesuunnitelma, ja selvitettiin, mitkä oppilaitokset ovat mukana konsortioselvityksen teossa. Kuusi (6) kansalaisopistoa, 16 eteläpohjalaisesta vapaan sivistystyön oppilaitoksesta ilmoitti jäävänsä selvityksen ulkopuolelle; Ilmajoki-opisto, Jalasjärven kansalaisopisto, Järvilakeuden kansalaisopisto, Kauhajoen kansalaisopisto, Kurikan

kansalaisopisto ja Teuvan kansalaisopisto. Aluksi mukaan ilmoittautunut, virallisesti Pohjanmaan maakuntaan kuuluva, Kyrönmaan kansalaisopisto perui mukanaolonsa myöhemmin selvitystyön jo alettua. Selvitystyöhön ilmoittautui mukaan kaikki Etelä-Pohjanmaan alueella sijaitsevat kansanopistot (4 kpl; Etelä-Pohjanmaan opisto, Kauhajoen evankelinen opisto, Lapuan kristillinen opisto, Lehtimäen opisto) ja Kuortaneen urheiluopisto, Etelä-Pohjanmaan kesäyliopisto sekä neljä kansalaisopistoa (Järvi-Pohjanmaan, Lakeudenportin, Lapuan ja Seinäjoen kansalaisopisto), eli yhteensä 10 oppilaitosta ja neljä eri oppilaitosmuotoa.

Vapaan sivistystyön kehittämisohjelman perusteella opetusministeriö edellytti tässä vaiheessa rakenteellisia kehittämistoimia lähinnä kansanopistoilta, Etelä-Pohjanmaalla löytyi kuitenkin yhteinen tahto useampien vapaan sivistystyön oppilaitosmuotojen keskinäisten yhteistyömahdollisuuksien selvittämiseen. Luonnollisesti varsin erilaiset oppilaitosmuodot ovat haaste sekä selvityshankkeelle että yhteistyölle, sillä opistojen taustat ja tilanteet poikkeavat monessa suhteessa toisistaan. Tämä selvityshanke etsii, tarjoaa ja pohtii mahdollisuuksia vapaan sivistystyön aiempaa tiiviimpiin yhteistyömuotoihin. Jo hankesuunnittelussa asetettiin tavoitteeksi rakentaa konsortiomalli, jossa eteläpohjalaiset vapaan sivistystyön oppilaitokset toimivat avoimena verkostona. Hankesuunnitelman mukaan tavoitellaan tiiviimpää yhteistyötä, jonka koordinoinnista myös selvityksen pohjalta sovitaan. Tietävästi aivan vastaavaa hanketta tai selvitystä ei Suomessa muualla ole, mutta rakenteellisen kehittämisen seurauksena mm. Kuusamossa on vuoden 2011 alussa kansanopisto, kesäyliopisto ja kansalaisopisto asettumassa saman kannatusyhdistyksen alle yhdeksi Kuusamo-opistoksi. Lisäksi joillakin kansanopistoilla ja kansalaisopistoilla on jo yhteinen ylläpitäjä, kuten mm. Kymenlaakson opistossa. Viime vuosina lukuisia kansalaisopistoja on yhdistynyt kuntaliitosten ja muiden rakennemuutosten seurauksena siten, että viimeisen vuoden aikana karsiutui yli 20 kansalaisopistoa. (Sivistys.net, 16.6.2010).

Vapaan sivistystyön konsortioselvitys ajoittuu mielenkiintoiseen ajankohtaan, sillä vuoden 2010 alussa tuli **voimaan uusi aluekehittämisen lainsäädäntö ja valtion aluehallintojärjestelmä**. Niillä pyrittiin vahvistamaan aluekehittämisjärjestelmää ja parantamaan mm. maakuntien liittojen mahdollisuuksia vaikuttaa valtion voimavarojen suuntaamiseen alueellaan. Samalla on haluttu luoda aiempaa vahvempi vuorovaikutukseen ja verkostoitumiseen perustuva alueiden kehittämisjärjestelmä. **Näin ollen myös Etelä-Pohjanmaan vapaan sivistystyön konsortiolla tulisi juuri nyt olla luonteva tilaisuus, osoittaa vapaan sivistystyön rooli, merkitys ja vastuu oman alueensa kehittämisessä.** Työ- ja elinkeinoministeriön laatiman Suomen aluekehittämisstrategian 2020 näkökulmasta tälle on selkeästi jopa tilaus, sillä strategiassa esitetyillä visioilla ja megatrendeillä on lukuisia yhtymäkohtia vapaan sivistystyön ydintehtävien kanssa. **Myös vapaan sivistystyön kehittämisohjelmassa ennakoitaan aluehallintouudistuksella olevan vaikutuksia ja yhteyksiä vapaan sivistystyön alueelliseen kehittämiseen ja organisoitumiseen.** (Opetusministeriö 2009c, 60-61; Työ- ja elinkeinoministeriö 2010, 13-14, 32-33).

Opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi konsortioselvityksen tekemiseen 25 000 euron avustuksen ja Seinäjoen kaupunki 5 000 euroa. Selvityshanketta hallinnoi Etelä-Pohjanmaan Opisto. Konsortioselvityksen ohjausryhmä pohti ensimmäisessä kokouksessaan 29.9.2010 Suomen aluekehittämisstrategian 2020 visioita ja megatrendejä suhteessa hankesuunnitelman tavoitteisiin ja konsortiolle asetettuihin odotuksiin. Pohdinnan ja laajan keskustelun tuloksena tuolloin todettiin, että ohjausryhmässä on vahva usko vapaan sivistystyön verkostoyhteistyöhön konsortiomuodossa ja että sen

avulla voidaan saada merkittäviä vaikutuksia jopa koko maakunnan kehittämiseen. Yhteinen tahtotila vapaan sivistystyön toimijoissa oli herännyt.

1.3. Hankesuunnitelma ja tavoitteet selvitystyölle

Eteläpohjalaiset, selvitykseen mukaan ilmoittautuneet, vapaan sivistystyön opistot laativat yhteistyössä konsortioselvitykselle hankesuunnitelman, jonka lähtökohtana on vahvistaa vapaata sivistystyötä, selkeyttää oppilaitosten roolia keskenään sekä suhteessa muihin alueen toimijoihin rakentamalla yhteistyössä malli vapaan sivistystyön konsortiopohjaiselle toiminnalle. Tavoitteena on aiempaa paremmin vastata yhteisvoimin maakunnan haasteisiin ja sellaisiin koulutushaasteisiin, joihin yksittäiset oppilaitokset eivät kykene. Näin ollen jo hankkeen suunnitteluvaiheessa oltiin yhtä mieltä siitä, että tavoitellaan nimenomaan konsortiota, joka tarjoaa sekä päättäjille että henkilöstölle foorumin vapaan sivistystyön kehittämiseen.

Hankesuunnitelmassa selvityksen tavoitteet on esitetty seuraavasti:

1. rakentaa konsortiomalli, jossa mukana olevat eteläpohjalaiset vapaan sivistystyön oppilaitokset toimivat avoimena verkostona, ja jonka toiminnasta hyötyvät oppilaitokset ja ennen kaikkea opiskelijat
2. kerätä tarvittava tieto, kokemus ja ideat, joita toimintamallin rakentaminen edellyttää
3. kartoittaa ne tehtävät ja alueet, joita kehitetään yhdessä
4. kartoittaa palvelut, joiden tuottamisesta sovitaan yhdessä
5. selkiyttää ja vahvistaa vapaan sivistystyön asemaa maakunnassa
6. yhteen sovittaa malli Etelä-Pohjanmaan toisen asteen koulutusjärjestelmän ja korkeakoulukonsortion kanssa

Lyhyesti tavoitteista voisi todeta, että sekä hankesuunnitteluvaiheessa, että myöhemmässä ohjausryhmän keskustelussa on tullut vahvasti esiin toimijoiden tarve selkiyttää ja vahvistaa vapaan sivistystyön roolia alueellisena toimijana sekä sitä kautta argumentoida ja tuoda nykyistä paremmin esille tietoa vapaan sivistystyön vaikutuksista ja vaikuttavuudesta. Toisaalta vapaan sivistystyön perustehtävän mukaisesti on pystyttävä jatkossakin asettamaan toiminnalle ja koulutukselle ns. omat sivistykselliset ehdot siten, että ne palvelevat ajassa yksilön omaehtoisen oppimisen, elinikäisen kasvun tarpeita, sekä vastaavat alueen ja yhteiskunnan sivistystarpeita.

Ohjausryhmän yhtenäinen näkemys ja lähtökohta selvityshankkeelle on ollut, että vapaan sivistystyön oppilaitoksilla on oma koulutuksellinen tehtävänsä maakunnassa ja että niiden tiiviimmällä verkostoitumisella voitaisiin ratkaista vapaan sivistystyön koulutushaasteita, joihin yksittäinen oppilaitos ei kykene.

Hankesuunnitelmassa nostettiin esille seuraavat keskeiset vapaan sivistystyön haasteet Etelä-Pohjanmaalla:

- ikääntyminen
- maahanmuuttajat
- terveyden edistäminen, sairastavuuden ennaltaehkäisy
- yliopisto-opetuksen vähäisyys, avoimen väylät
- ilmastonmuutos
- kulttuurimaakunta
- kansalaisyhteiskunnan palvelu

Selvitystyön tarvetta perusteltiin mm. sillä, että vapaan sivistystyön volyyymi on merkittävä ihmisten osaamisen ja hyvinvoinnin edistämisessä. Lisäksi todettiin, että valmisteilla olevassa Etelä-Pohjanmaan maakuntaohjelmassa vuosille 2011-2014

koulutuksen ja tutkimuksen vaikuttavuuden lisäämisen yhtenä toimenpiteenä on vapaan sivistystyön kehittäminen. Etelä-Pohjanmaalla jo toimivien monien vahvojen koulutusverkostojen (Koulutuskeskus Sedu, Seinäjoen ammattikorkeakoulu ja yliopistokeskus) rinnalle haluttiin tuoda vahva ja yhtenäinen vapaan sivistystyön koulutustoimija ja yhteistyökumppani - konsortioverkosto, jossa myös jokaisen yksittäisen vapaan sivistystyön toimijan rooli voisi selkiytyä ja vahvistua.

Hankkeelle nimettiin ohjausryhmä, joka muodostuu mukana olevien oppilaitosten rehtoreista ja johon kutsuttiin myös rahoittajien, opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Seinäjoen kaupungin edustajat. Alla luettelo mukana olevista oppilaitoksista sekä ohjausryhmän jäsenistä:

Mukana olevat oppilaitokset:	Ohjausryhmän jäsenet:
Etelä-Pohjanmaan kesäyliopisto	Tiilikainen Helena, ohjausryhmän puheenjohtaja
Etelä-Pohjanmaan opisto	Nyyssölä Kyösti, ohjausryhmän sihteeri
Järvi-Pohjanmaan kansalaisopisto	Hautamäki Aulis
Kauhajoen evankelinen opisto	Rajala Anni/ Luoma Jussi
Kuortaneen urheiluopisto	Hyytiä Jorma
Lakeudenportin opisto	Tuhkanen Jorma/ Kallioniemi Maria
Lapuan kansalaisopisto	Siren Terhi
Lapuan Kristillinen Opisto	Lemettinen Pentti
Lehtimäen opisto	Halonen Sisko
Seinäjoen kansalaisopisto	Nyyssölä Maija-Liisa, selvityshenkilö
	Vierula Heikki, Seinäjoen kaupunki

Ohjausryhmä valitsi ensimmäisessä kokouksessaan keskuudestaan puheenjohtajaksi Helena Tiilikaisen ja sihteeriksi Kyösti Nyyssölän sekä selvityshenkilöksi Seinäjoen kansalaisopiston rehtori Maija-Liisa Nyyssölän. Varsinainen selvitystyö käynnistyi syyskuun 2010 alussa ja sovittiin, että hän tekee sitä osa-aikaisesti rehtorin työn ohella, käyttäen siihen puolet työajastaan. Hankesuunnitelmassa tavoitteeksi asetettiin, että selvitystyö saatetaan loppuun keväällä 2011 ja että Etelä-Pohjanmaan sivistyskonsortio voisi aloittaa toimintansa vuoden 2011 aikana. Opetus- ja kulttuuriministeriöön tulee rahoituspäätöksen mukaisesti antaa selvitys avustuksen käytöstä sekä hankkeessa saavutetuista tuloksista 30.4.2012 mennessä.

Kuvassa vasemmalta oikealle; Jorma Tuhkanen, Sisko Halonen, Kyösti Nyyssölä, Helena Tiilikainen, Pentti Lemettinen, Anni Rajala, Aulis Hautamäki, Maija-Liisa Nyyssölä, Jorma Hyytiä. Rehtorikuvasta puuttuu Terhi Siren.

Selvitystyön tehtäväksi anto määritellään hankesuunnitelmassa luonnehtimalla mallia, josta odotetaan esitystä hankkeen tuloksena. Tämä tapahtuu seuraavasti:

Hankkeessa rakennetaan malli, jossa

- *kehitetään eteläpohjalaista vapaan sivistystyön toimintaa ja elinikäisen oppimisen mahdollisuuksia*
- *lisätään alueen hyvinvointia ja sivistystä*
- *konsortio toimii maakunnallisena vapaan sivistystyön kehittäjänä, edistäjänä ja edunvalvojana*
- *selvitetään yhteishankkeet maakunnallisiin haasteisiin vastaamiseksi*
- *selvitetään yhteisiä tehtäviä esim. tiedotus, yhteistarjoukset, tietotekniikan ja opetusvälineiden hyödyntäminen, tilastojen tekeminen*
- *määritetään yhteiset kehittämisalueet ja –hankkeet*
- *sovitaan kehittämis- ja tutkimushankkeiden koordinoinnista*
- *määritellään konsortiofoorumi*
- *tehdään konsortiosopimus (määritetään oppilaitokset ja konsortioasiat)*
- *sovitaan toiminnan koordinoinnista*

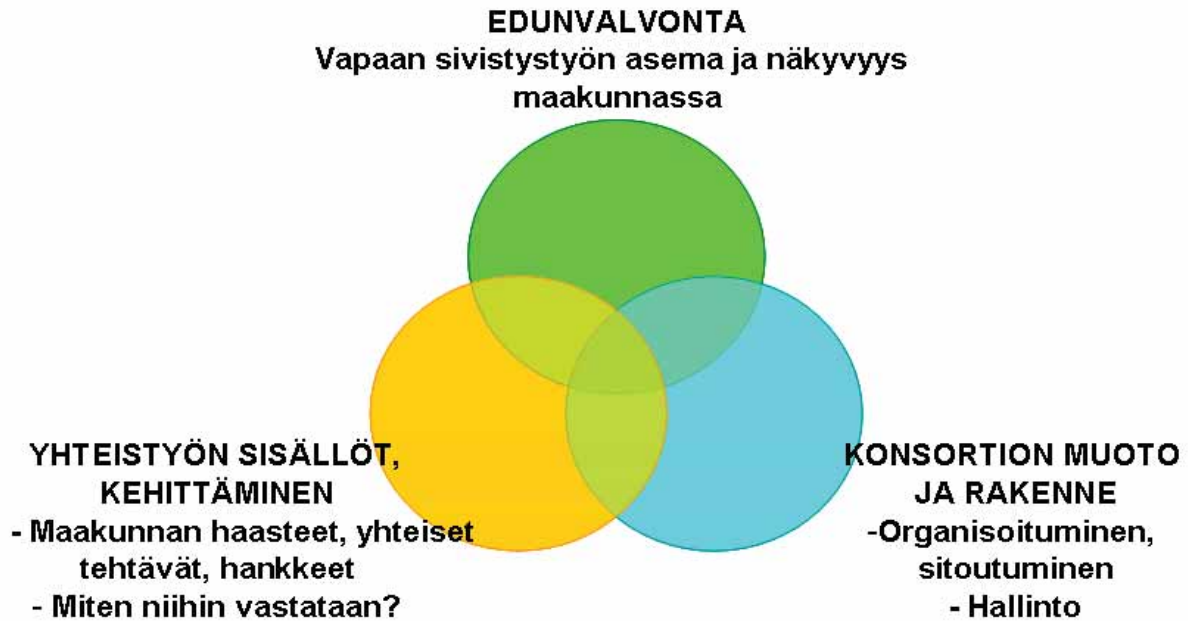
Näin ollen selvitystyön tehtävä voidaan nähdä karkeasti kolmen päätehtävän kautta;

1) edunvalvonnallinen tehtävä, eli vapaan sivistystyön aseman ja näkyvyyden parantaminen,

2) maakunnallisen sivistystyön tehtävien ja yhteistyön kehittämisen sisältöjen etsiminen sekä

3) Yhteistyön organisoitumisen määrittely konsortiossa.

Kolmea päätehtävää ja selvitystyön sisältöä voidaan havainnollistaa kiteytetysti kuvan avulla seuraavasti:

Todettakoon vielä hankkeen taustaselvityksen lopuksi, että vapaan sivistystyön alueellista merkitystä vahvistavat myös aiemmat opetusministeriön koulutuksen kehittämisohjelmat, arvioinnit ja selvitykset. Esimerkiksi ministeriön raportissa Koulutus ja tutkimus 2007-2012 (Opetusministeriö 2009a, 50-51.) kuvataan mm. aikuisten osallistumismääriä vapaan sivistystyön koulutukseen erittäin suureksi ja merkittäväksi. Kyseisessä koulutuksen kehittämisohjelman väliraportissa arvioidaan vapaan sivistystyön kysynnän kasvavan entisestään merkittävästi. Kysynnän kasvuun vaikuttavina tekijöinä mainitaan mm. vapaan sivistystyön kehittämisohjelman pohjalta tehtävät toimenpiteet, nuorten työttömyys ja koulutuspaikkojen ulkopuolelle jäänti sekä opintoseteliavustukset. Lisäksi taantuman oloissa on havaittu myös harrastustyyppisen koulutuksen suosion kasvua.

Toisaalta myös aikuiskoulutusetuuksien parantamisen arvioidaan lisäävän myös vapaan sivistystyön opintojen kysyntää. Näiden taustatietojen pohjalta ministeriön kehittämisohjelmassa esitetään, että ”vapaan sivistystyön edellytyksiä vastata muuttuviin koulutustarpeisiin sekä vahvistaa toiminnallaan yhteiskunnan eheyttä, aktiivista kansalaisuutta sekä elinikäisen oppimisen edellytyksiä parannetaan”, eikä siten vapaan sivistystyön osallistujamäärää nähdä tarpeelliseksi pudottaa. ”Painopisteenä on maahanmuuttajien, opinnollista kuntoutusta tarvitsevien, työttömien ja senioriväestön koulutustarpeisiin vastaaminen sekä koulutuksen alueellisen saavutettavuuden varmistaminen.” Myös näiden linjausten perusteella voidaan todeta eteläpohjalaisten vapaan sivistystyön oppilaitosten konsortiohanke, mahdollinen yhteistyön tiivistäminen sekä yhteinen maakunnan haasteisiin vastaaminen varsin ajankohtaiseksi ja mielekkääksi.

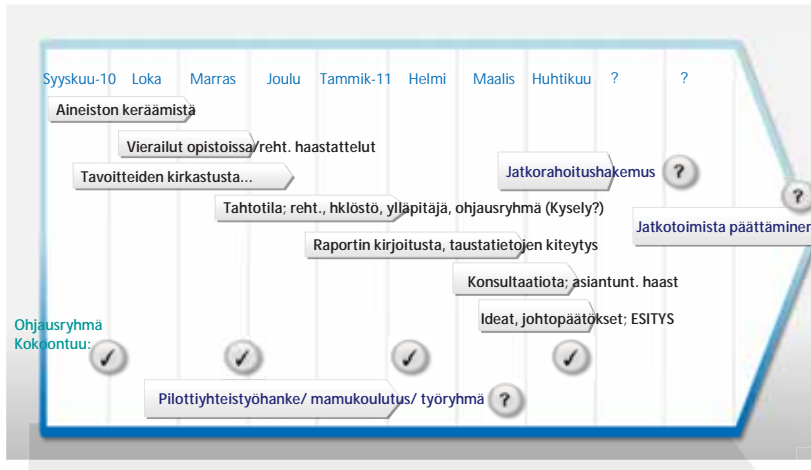
1.4. Selvitystyön menetelmistä ja aineistosta

Selvitystyön alkuvaiheessa ohjausryhmässä käydyt keskustelut hankkeen tavoitteista, tarkoituksesta sekä odotuksista olivat keskeisessä asemassa. Hankkeen käynnistyttyä, ensimmäisessä varsinaisessa ohjausryhmän kokouksessa syyskuussa 2010 käytiin hyvin perusteellisesti läpi hankkeelle asetetut tavoitteet sekä opistojen käsitykset niistä. Yhteinen pohdinta antoi suuntaviivoja selvitystyön painotuksille ja odotuksille, mutta se myös osoitti toimijoiden kiinnostusta ja uskoa yhteistyön mahdollisuuksia kohtaan. Lisäksi kokouksessa

käsiteltävien asioiden pohjalta rehtoreille annettiin pohdittavaksi opiston ja maakunnan vapaan sivistystyön strategisia kysymyksiä myöhemmin käytävää haastattelukeskustelua varten. Samaisessa kokouksessa päätettiin myös vapaan sivistystyön toimijoiden yhteisen lausunnon antamisesta Etelä-Pohjanmaan liitolle, tekeillä olevaan Etelä-Pohjanmaan peruspalveluohjelmaan 2020. Kokouksessa käsiteltiin ja hyväksyttiin myös alla oleva alustava aikataulu hankkeen etenemissuunnitelmaksi. Kaikkiaan neljässä eri ohjausryhmän kokouksessa käydyt hyvät ja rakentavat keskustelut ovat olleet ensiarvoisen tärkeitä koko selvitysprosessin ajan.

Toimintasuunnitelman AIKAJANA

VS-konsortioselvitys 9/2010 – 4/2011

Selvitystyön alkaessa opistoja pyydettiin toimittamaan selvityshenkilölle keskeistä aineistoa opiston toiminnasta, (kuten toimintakertomus, tilinpäätös, omat kehittämissuunnitelmat sekä opistojen mahdollisesti antamat, kehittämisohjelman toimeenpanoon liittyvät lausunnot yms.), mutta vain muutama opisto toimitti kyseistä materiaalia selvitystyötä varten. Tätä korvasivat jossain määrin opistojen nettisivuilla saatavissa olevat tiedot.

Selvitystyön alkuvaiheessa loka-marraskuussa selvityshenkilö vieraili kaikissa selvityksessä mukana olevissa opistoissa. Samassa yhteydessä tutustuttiin oppilaitokseen ja käytiin ns. haastattelukeskustelut pääasiassa rehtoreiden kanssa. Yhdessä opistossa mukana oli rehtorin lisäksi talouspäällikkö, yhdessä haastateltiin apulaisrehtoria ja yhdessä rehtorin sijaista. Haastattelujen tarkoituksena oli paitsi saada mahdollisimman kokonaisvaltainen käsitys ja kuva opistosta ja sen toiminnasta myös käydä ”luottamuksellinen keskustelu” vielä selvityshankkeeseen liittyvistä toiveista ja odotuksista kunkin opiston omasta näkökulmasta. Haastattelukysymykset olivat kaikille opistoille samat, mutta käytännössä keskustelut etenivät osin vapaamuotoisesti haastateltavien esille tuomien painotustenkin mukaan. Teemoiltaan haastattelu jakautui kolmeen osaan.

Haastattelun ensimmäisessä osassa käytiin läpi opiston perustiedot ja tämänhetkinen opetuksen jakautuminen, opiston kehityskulku, vahvuudet, haasteet ja kehittämiskohteet lähitulevaisuudessa. Haastattelun toisen osion kysymykset liittyivät konsortiohankkeen tavoitteisiin sekä käsityksiin konsortioista, valmiudesta ja sitoutumisesta siihen oman opiston näkökulmasta. Tässä yhteydessä rehtorit saivat kertoa näkemyksistään mm. konsortion rakenteesta, hallinnoinnista ja sisällöllisestä tehtävästä. Myös ideoita ja evästyksiä konsortion rakentamiseen toivottiin rehtoreilta. Lisäksi kartoitettiin opiston nykyistä verkottumista ja yhteistyökuvioita. Haastattelun kolmannessa osiossa kartoitettiin rehtoreiden tulevaisuuden kuvia ja visioita niin oma opiston kuin maakunnallisenkin

vapaan sivistystyön kehittämiseen. Haastatteluissa kerättyä aineistoa ja rehtoreiden näkemyksiä on hyödynnetty kokonaisvaltaisesti selvityshankkeen prosessissa, mutta konkreettisimmin niiden sisällöt näkyvät tämän raportin 2. luvussa, jossa esitellään mukana olevat oppilaitokset, niiden keskeiset koulutusalat, vahvuudet ja kehittämiskohteet.

Maaliskuussa 2011 kerättiin kaikilta opistoilta, kirjallisesti oppilaitosmuodoittain samanlaisilla lomakkeilla ns. opistojen volyymitiedot siten, että niissä tuli olla mahdollisimman yhtenäiset ja lopulliset toteutumätiedot vuodelta 2010. Lomakkeilla kysyttiin opistoilta tiedot vapaan sivistystyön opetuksen määrällisestä toteutumisesta, opetustunteina, opiskelijaviikkoina tai opiskelijavuorokausina. Lisäksi kartoitettiin netto-opiskelijamäärät, valtionosuudet ja –avustukset, avoimen yliopisto-opetuksen toteutuminen sekä opiston rahoituksen jakautuminen. Volyymitietojen keräämisessä keskityttiin nimenomaan vapaan sivistystyön tietoihin, mutta kunkin opiston kokonaiskuvan muodostamiseksi kysyttiin tietoja myös muun koulutuksen ja maksullisen palvelutoiminnan toteutumisesta. Kansalaisopistoilta kartoitettiin myös taiteen perusopetukseen käytetyt opetustunnit ja oppilasmäärät. Volyymitiedot on koottu yhteenvetolomakkeille opistojen antamassa muodossa tämän raportin liitteisiin 1. ja 2. Lisäksi kokonaiskuvan saamiseksi koko maakunnan vapaan sivistystyön laajuudesta, vastaavat tiedot pyydettiin myös selvityksen ulkopuolelle jääneiltä kansalaisopistoilta. Nämä tiedot on koottu raportin liitteeseen 3. Suhteessa hankkeen ja ohjausryhmän asettamiin tavoitteisiin ja tehtäviin, haluttiin selvityksessä selkeä painopiste opistojen kokonaisvolyymeihin sekä tietojen kokoamiseen nimenomaan **maakunnan vapaan sivistystyön toimijoina, eikä raportissa ole niinkään keskitytty yksittäisen opiston tarkkaan toimintaprofiiliin kuvaamiseen saati otettu kantaa yksittäisen opiston rooliin tai haasteisiin. Selvitystyön ja siihen liittyvän tiedonkeruun, keskeisenä lähtökohtana on ollut vapaan sivistystyön maakunnallinen vaikuttavuus sekä pyrkimys kartoittaa mihin toimijat yhdessä voisivat pystyä.**

Hankeen ohjausryhmässä tehdyn linjauksen mukaisesti selvitykseen haluttiin kerätä käsityksiä myös laajemmin jokaisen **opiston keskeisiltä henkilöiltä ja vaikuttajilta kyselyn avulla**. Kyselyn kohderyhmän lopullisen valinnan kussakin opistossa teki rehtori, mutta ohjausryhmässä sovittiin, että kustakin opistosta kyselyyn osallistuu maksimissaan kuusi henkilöä, joiden joukossa tulisi kustakin opistosta olla sekä ylläpitäjähallinnon edustajia että opiston johtohenkilöstöön ja muuhun henkilöstöön kuuluvia. Tämä avainhenkilökysely toteutettiin sähköisenä Webropol –kyselynä, mihin vastattiin netin välityksellä. Kyselylinkki lähetettiin sähköpostilla yhteensä 59 henkilölle ja kyselyyn saatiin kaikkiaan 53 henkilön vastaukset. Kyselyn yhtenä tarkoituksena oli siten saada näkemyksiä rehtoreiden lisäksi laajemmin opiston avainhenkilöiltä sekä sitouttaa heitä perehtymään meneillään olevaan yhteistyöhankkeeseen ja mahdollisesti sen tuomaan muutostilanteeseen. Vastausprosenttia voidaan pitää erittäin hyvänä ja samalla voidaan olettaa, että vastaukset kuvastavat varsin hyvin sitä, mitä opistoissa kysytyistä asioista ajatellaan.

Kyselyn avulla kartoitettiin keskeisten toimijoiden käsityksiä vapaan sivistystyön merkityksestä ja tehtävästä omassa opistossa ja maakunnassa. Keskeisinä aihealueina olivat myös odotukset yhteistyölle, yhteistyön sisällölle ja yhteistyömuodolle sekä tärkeimmät syyt yhteistyön tiivistämiselle ja esteet tai uhkat yhteistyölle. Lisäksi kysyttiin, minkälaiseen yhteistyöhön sitoutumiseen kussakin opistossa oltaisiin valmiita sekä minkälainen vapaan sivistystyön maakunnallisen konsortion tulisi toimijoiden mielestä olla. Kyselyn lopussa vastaajat saivat avoimen kysymyksen muodossa vapaasti kertoa

eteläpohjalaisen vapaan sivistystyön vahvuuksista, heikkouksista, uhkista ja mahdollisuuksista. Kyselyn vastauksia on esitelty ja analysoitu teemoittain raportin eri kohdissa. Vastaajien käsityksiä yhteistyön esteistä ja uhkista konsortiota muodostettaessa käsitellään luvussa 3.1.1.1. ja näkemyksiä sivistystehtävästä oman opiston ja maakunnan sivistystyön näkökulmasta esitellään luvussa 3.2.5. Lisäksi avainhenkilöiden vastausten perusteella esiin nousevat odotukset yhteistyömuodoille, osa-alueille ja sisällöille, painotukset yhteistyön syistä, sekä näkemykset opistojen yhteistyöhön sitoutumisesta tulevat esiin luvussa 4.4.1. ja vastaajien käsitykset konsortion muodosta ja organisoimisesta esitellään luvussa 5.2. Kysely kokonaisuudessaan on nähtävillä tämän raportin liitteenä 4.

2. OPPILAITOKSET

Laki vapaasta sivistystyöstä (2009/1765) määrittelee vapaan sivistystyön oppilaitoksiksi viisi oppilaitosmuotoa; kansalaisopistot, kansanopistot, kesäyliopistot, liikunnan koulutuskeskukset ja opintokeskukset. Tässä selvitystyössä on mukana yhteensä 10 eteläpohjalaista vapaan sivistystyön oppilaitosta ja neljä erilaista oppilaitosmuotoa; neljä kansalaisopistoa, neljä kansanopistoa, yksi kesäyliopisto ja yksi urheiluopisto. Vapaan sivistystyön oppilaitosmuodoista tästä selvityksestä puuttuu ainoastaan opintokeskukset, koska Etelä-Pohjanmaalla ei ole yhtään opintokeskusta, vaan ne ovat pääkaupunkiseudulta ohjattuja valtakunnallisia oppilaitoksia. Tässä selvityksessä mukana olevien, lain piiriin kuuluvien oppilaitosmuotojen toiminnan, laki määrittelee seuraavasti:

Kansanopistot ovat kokopäiväistä opetusta antavia sisäoppilaitoksia, jotka järjestävät nuorille ja aikuisille omaehtoisia opintoja, edistävät opiskelijoiden opiskelunvalmiuksia sekä kasvattavat heitä yksilöinä ja yhteiskunnan jäseninä.

Kansalaisopistot ovat paikallisiin ja alueellisiin sivistystarpeisiin pohjautuvia oppilaitoksia, jotka tarjoavat mahdollisuuksia omaehtoiselle oppimiselle ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseksi.

Kesäyliopistot ovat alueellisen koulutustarjonnan oppilaitoksia, joiden toiminnassa painottuvat avoin korkeakouluopetus sekä alueen muihin osaamis- ja sivistystarpeisiin vastaaminen ottaen huomioon myös korkeakoulutettu väestö.

Liikunnan koulutuskeskukset ovat kokopäiväistä opetusta antavia valtakunnallisia sisäoppilaitoksia tai alueellisia oppilaitoksia, joiden tehtävänä on järjestää liikuntaharrastusta, hyvinvointia ja terveyttä edistävää koulutusta koko väestölle sekä liikunnan järjestö- ja seuratoimintaa palvelevaa koulutusta ja valmennustoimintaa.

Suomessa on tällä hetkellä yhteensä 87 kansanopistoa, jotka ovat pääosin yksityisten yhteisöjen tai säätiöiden ylläpitämiä aikuis- ja sisäoppilaitoksia. Kansanopistot toimivat taloudellisesti itsenäisinä, valtionapua saavina oppilaitoksina ja niille ominainen piirre on aatteellinen ja pedagoginen vapaus. Tämä tarkoittaa sitä, että käytännössä opisto voi itse määritellä opetussisältönsä ja kasvatustavoitteensa. Siten kansanopistossa opiskelu on yleensä joustavampaa kuin muuhun, formaaliin opetussuunnitelmaan perustuvan opetuksen parissa tapahtuva opiskelu ja lisäksi keskeisenä kasvatuselementtinä on vuorovaikutus, yhteisöllisyys, elämän hallinta sekä sosiaalisten taitojen kehittäminen. Kansanopisto-opetus on pääosin kaikille avointa, minkä vuoksi opiskelijoiden ikärakenne, aiempi koulutus ja kokemukset voivat vaihdella. Pääsyaatimukset vapaan sivistystyön

opintoihin ovat linjakohtaisia ja useimmiten opintoihin edellytetään joko peruskoulun oppimäärä tai lukio tai lukiota vastaavat tiedot. (Opetusministeriö 2009c, 13; Kansanopistoyhdistys).

Opiskelijamäärällä mitattuna suurin vapaan sivistystyön oppilaitosmuoto on kansalaisopisto, joissa opiskelee lähes 60 % kaikista vapaan sivistystyön opiskelijoista. Maamme 198 kansalaisopistoista valtaosa on kuntien ylläpitämiä, mutta myös yksityisen yhteisön tai säätiön sekä kuntayhtymän ylläpitämiä kansalaisopistoja on Suomessa. Oman, vapaan sivistystyön, omaehtoista opiskelua tukevan kurssi- ja koulutustoiminnan lisäksi kansalaisopistot ovat merkittävä taiteen perusopetuksen järjestäjä erityisesti haja-asutusalueilla, missä kyseistä tarjontaa ei muutoin olisi. Lisäksi 28 kansalaisopistoa järjestää yleisiä kielitutkintoja. Kansalaisopistot järjestävät alueillaan myös avointa yliopisto-opetusta, joskin Etelä-Pohjanmaan kansalaisopistoissa tämä on varsin vähäistä muiden toimijoiden suuren määrän vuoksi. Kansalaisopistojen rooli toimijana etenkin maaseudulla ja haja-asutusalueilla on merkittävä, koska niiden avulla on pystytty säilyttämään maaseudulla sellaisia kulttuurialan toimintamuotoja, opiskelu- ja harrastusmahdollisuuksia, jotka ilman kansalaisopistoa olisivat loppuneet. (Manninen & Luukannel 2008, 11,13; Opetusministeriö 2009c, 13-14).

Maassamme on 20 yksityisen yhteisön, maakuntaliiton tai kuntayhtymän ylläpitämää kesäyliopistoa, joiden keskeinen rooli on toteuttaa avointa yliopisto-opetusta alueellisesti, myös yliopistopaikkakuntien ulkopuolella. Avoimen yliopisto-opetuksen lisäksi kesäyliopistot järjestävät mm, ammatillista täydennyskoulutusta, kielikoulutusta, työvoimapolitiittista aikuiskoulutusta, lyhytkestoista vapaatavoitteista koulutusta, Studia Generalia -luentoja sekä ikääntyvien yliopistotoimintaa. Ne antavat opetusta pääsääntöisesti muiden oppilaitosten tiloissa, yli 130 paikkakunnalla ja toiminta on ympärivuotista. Opetus on kaikille avointa pohjakoulutuksesta ja iästä riippumatta. (Opetushallitus 2010).

Valtakunnalliset liikunnan koulutuskeskukset ovat valtaosin yksityisten yhteisöjen ylläpitämiä. Suomessa on 11 valtakunnallista ja kolme alueellista liikunnan koulutuskeskusta eli urheiluopistoa, jotka järjestävät liikunta-alan ammatillista perus- ja lisäkoulutusta sekä vapaatavoitteista koulutusta nuorille ja aikuisille. Ne toimivat urheilijoiden valmennuskeskuksina ja muutamat opistot järjestävät myös liikunta-alan ammatillista koulutusta. (Opetushallitus 2010).

Vapaan sivistystyön oppilaitokset saavat valtiolta rahoitusta koulutuksen järjestämiseen valtionosuutena sekä lisäksi voidaan myöntää harkinnanvaraisia tai ylimääräisiä valtionavustuksia lähinnä kehittämistoimintaan. Valtakunnallisesti vapaan sivistystyön oppilaitosmuodoista kansalaisopistojen valtionavustukset ovat euromääräisesti suurimmat ja toiseksi suurin euromäärä jakautuu kansanopistojen ylläpitäjille. Opetusministeriön (2009c, 38) kokoamien tietojen mukaan v. 2005 valtaosa (56 %) vapaan sivistystyön koulutukseen osallistuneista oli kansalais- ja työväenopistossa, 21 % opintokeskuksissa, 11 % kansanopistoissa, liikunnan koulutuskeskuksissa 8 % ja kesäyliopistoissa 4 %. Valtionosuuspohjan mukaiset euromääräiset kustannukset vuonna 2007 olivat kansalaisopistoissa 169 408 618, kansanopistoissa 77 201 156, liikunnan koulutuskeskuksissa 31 159 242, opistokeskuksissa 23 105 414 ja kesäyliopistoissa 14 742 680 euroa. (Aikuiskoulutuksen vuosikirja 2009).

Valtionosuudet määräytyvät vapaalle sivistystyölle oppilaitosmuodoittain eri tavoin. Lain (9.8.2002/704) mukaan vapaan sivistystyön vuotuinen valtionosuuden peruste lasketaan

kansanopistoissa kertomalla sille vahvistetulla **opiskelijaviikkojen** määrällä opiskelijaviikkoa kohden määrätty yksikköhinta. Vastaavasti kansalaisopistoissa ja kesäyliopistoissa valtionosuus määräytyy kertomalla niille vahvistetuilla **opetustuntien** määrällä opetustuntia kohden kullekin oppilaitosmuodolle määrätty yksikköhinta. Lisäksi valtakunnallisissa liikunnan koulutuskeskuksissa valtionosuuden laskentaperusteena käytetään **opiskelijavuorokausien** määrää.

Vapaan sivistystyön oppilaitokset voivat lain (3§) mukaan järjestää koulutusta tukevaa tai siihen läheisesti liittyvää palvelutoimintaa. Todettakoon, että myös selvitystyössä mukana olevilla oppilaitoksilla on käytännössä muitakin kuin vapaan sivistystyön tehtäviä, kuten maksullista palvelutoimintaa, yleissivistävää ja ammatillista koulutusta. Kuitenkin tässä selvitystyössä käsitellään pääsääntöisesti vain kunkin oppilaitoksen vapaan sivistystyön lain mukaisia tehtäviä. Ainoastaan seuraavan luvun kuvauksessa pyritään esittämään opistojen volyymitiedot siten, että niissä näkyy vapaan sivistystyön ja muiden koulutustehtävien jakautuminen siten, että opistosta saataisiin mahdollisimman hyvä kokonaiskäsitys. Oppilaitosten tiedot esitetään pääsääntöisesti oppilaitosmuodoittain, koska eri vapaan sivistystyön oppilaitosmuotojen keskinäinen tietojen vertailu on vaikeaa mm. niiden erilaisten tehtävien ja valtionosuusperusteiden vuoksi.

2.1. Konsortiohankkeessa mukana olevien oppilaitosten kuvaus

2.1.1. Neljä kansanopistoa

Etelä-Pohjanmaalla on neljä kansanopistoa, jotka kaikki ovat mukana tässä konsortioselvityksessä. Nämä kansanopistot poikkeavat historialtaan, taustaltaan ja myös toimintaprofiililtaan melko paljon toisistaan. Älttä vanhin kansanopisto on ns. grundtvigilainen **Etelä-Pohjanmaan opisto**, joka on yksi Suomen suurimmista kansanopistoista ja toiseksi vanhin toimivista kansanopistoista maassamme, perustettu vuonna 1892. Sen ylläpitäjä on yksityinen Korpisaaren säätiö ja se on lähtökohdiltaan maakunnallinen sekä taustaltaan poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton.

Etelä-Pohjanmaan opiston vapaan sivistystyön koulutustoiminta jakautuu ns. pitkiin kansanopistolinjoihin ja lyhytkursseihin. Opintolinjat erikoistuvat kolmeen pääalueeseen; **yliopisto-opintoihin suuntaavat** linjat (lääketiede, oikeus- ja hallintotiede, englannin ja italian kielet, käyttäytymistieteet), **kulttuuriopiston linjat** (tanssitaiteen, teatteritaiteen, rytmimusiikin, maskeerauksen ja kansanmusiikin opintolinjat) sekä **Suomen kieli ja kulttuuri** (maahanmuuttajien ja fria finska –linjat). Lyhytkursseina on monipuolisesti alueen sivistystarpeesta kumpuavia kursseja sekä **avointa yliopisto-opetusta**. Avoimen yliopiston opintokokonaisuuksia toteutuu Etelä-Pohjanmaan opistossa vuosittain lähes parikymmentä. Vapaan sivistystyön lyhytkurssitoiminnan osuus v. 2010 kaikista opiskelijaviikoista oli n. 36 prosenttia, sisältäen avoimen yliopisto-opetuksen. Lisäksi opistossa annetaan ammatillista perustutkintokoulutusta nuoriso- ja vapaa-ajanohjauksen tutkintoon sekä ammatillista lisäkoulutusta useisiin eri ammattitutkintoihin (rytmimusiikin tuotannon, lasten- ja nuorten erityisohjaajan, perhepäivähoitajan, vanhustyön, koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaajan, kotityöpalvelujen sekä johtamisen erikoisammattitutkinto) tähdäten. Koko opiston toiminnan rahoituksesta vuonna 2010 vajaa kolmannes (28,2 %) muodostui vapaan sivistystyön ja noin kolmannes (32,3 %) ammatillisen koulutuksen valtionosuudesta sekä kolmannes (32,9 %) opinto- ja kurssimaksutuotoista.

Etelä-Pohjanmaan opisto kokee vahvuudekseen monialaisuuden, internaattipedagogiikan sekä vahvan avoimen yliopisto-opetuksen. Myös grundtvigilaisuuden ja vuorovaikutuksellisuuden toteutuminen opiston kaikessa kasvatusta- ja koulutustoiminnassa nähdään tärkeäksi ja onnistuneeksi. Kehittämistä haluttaisiin tehdä erityisesti lyhytkurssitoiminnan suunnittelussa yhteistyössä muiden alueen vapaan sivistystyön oppilaitosten kanssa. Haasteena opiston toiminnan kannalta nähdään luonnollisesti myös ikäluokkien pieneneminen. Jo käynnistettyjä kehittämistoimia opistossa ovat syrjäytymisuhan alla olevien ihmisten koulutuksen kehittäminen yhteistyössä sosiaalipsykiatrisen yhdistyksen kanssa sekä kulttuurikoulutuksen kehittäminen, Ilmajoen lukion kanssa. Myös nuorisoseura- ja muun järjestöyhteistyön kehittämien on lähiajan tavoitteena.

Kauhajoen evankelinen opisto on Kauhajoen evankelisen opiston kannatusyhdistys ry:n omistama opisto, joka on toiminut 85 vuotta. Opisto on yksi maamme 11:sta evankelisesta ns. avainopistoista/ kansanopistoista. Opetus keskittyy **vahvasti vapaaseen sivistystyöhön** ja ns. pitkät opintolinjat ovat tällä hetkellä painottuneet **taiteisiin** (graafinen suunnittelu, kuvataide, mediataide, pop-jazz linjat) ja **hoitoalaan** (urheiluhieroja, fysioterapia, hieronta ja liikunta - koulutukset). Opistolla on perusopetuksen ja perusopetuslain mukaisen lisäopetuksen järjestämislupa. Perusopetuksen järjestämislupa kohdentuu myös oppivelvollisiin, joilla on siten mahdollisuus saada opistosta perusopetuksen päättötodistus. Lisäksi opistossa voi suorittaa **avoimen yliopiston** perus- ja aineopintotasoisia arvosanoja n. 10 aineessa, vuoden 2010 syksyllä opistossa toimi 17 avoimen yliopisto-opetuksen ryhmää. Lyhytkursseja järjestetään kaikenikäisille vuosittain n. 30 - 40 ja niistä sekä avoimesta yliopisto-opetuksesta yhteensä koostuva opiskelijaviikkomäärä v. 2010 oli noin puolet kaikista opiston toteutuneista vapaan sivistystyön opiskelijaviikoista. Vuonna 2010 Kauhajoen evankelisen opiston rahoituksesta yli puolet (51,47 %) koostui vapaan sivistystyön valtionosuudesta, 12,9 % muusta valtionosuudesta (perusopetus) sekä lähes kolmannes opinto- ja kurssimaksutuotoista.

Kauhajoen evankelinen opisto näkee tehtäväkseen maakunnassa lähialueensa vapaan sivistystyön koulutuksen sekä hoitoalan ja taiteen koulutuksen kehittämisen. Opiston yksi vahvuus on vähitellen ja pitkällä tähtäimellä kehitetty urheiluhierojakoulutus. Myös internaattimuotoinen opiskelu taidelinjoilla nähdään opiskelijan jatko-opintojen kannalta merkittäväksi ja vaikuttavaksi koulutukseksi. Opiston kokonaistoiminnassa tuodaan esille vahvuutena myös opiston evankelinen arvomaailma, henkiset arvot, johon kuuluu mm. yksilön kunnioittaminen. Jatkokehittämiskohteena opistossa on elämänhallintaan ja opinnolliseen kuntoutukseen keskittyvä koulutus ns. syrjäytyneille nuorille. Lisäksi toivottaisiin uusia yhteistyön avauksia esimerkiksi Seinäjoen ammattikorkeakoulun kanssa kulttuuriopintolinjojen jatkuvuuden turvaamiseksi.

Lapuan kristillinen opisto on vanhin kahdeksasta herännäisopistosta. Se on perustettu vuonna 1914. Opiston ylläpitäjä on Lapuan kristillisen opiston kannatusyhdistys. Vapaan sivistystyön koulutuksena opistossa on **suomen kielen ja kulttuurin koulutus ja jatkokoulutus maahanmuuttajille** sekä lisäksi lyhytkurssitoimintaa. Lisäksi Lapuan kristillinen opisto järjestää ammatillista perustutkintokoulutusta lapsi- ja perhetyön tutkintoon sekä ammatillista lisä- ja oppisopimuskoulutusta koulunkäyntiavustajan, perhepäivähoitajan sekä lasten ja nuorten erityisohjaajan ammattitutkintoihin. Opiston kannatusyhdistyksellä on myös perusopetuksen ja perusopetuslain mukaisen lisäopetuksen järjestämislupa. Opiston ilmoituksen mukaan koko vapaan sivistystyön opiskelijaviikkomäärästä n. 68 % muodostui v. 2010 lyhytkursseista. Lapuan kristillinen opisto tarjoaa merkittävän määrän ns. muuta maksullista palvelutoimintaa (esim.

perhejuhlat, seurat, yksityistilaisuudet, kokoukset) joihin v. 2010 osallistuneiden henkilöiden yhteismäärä oli n. 14 570 henkilöä. Opiston vuoden 2010 rahoituksesta 13,5 % muodostui vapaan sivistystyön valtionosuudesta, 54,9 % muusta valtionosuudesta sekä 24,3 % opinto- ja kurssimaksutuotoista.

Lapuan kristillinen opisto mainitsee keskeiseksi vahvuudekseen internaattitoiminnan ja siihen liittyvien oheispalvelujen laadun. Koulutuksellisesti opisto on jo varsin pitkään painottanut toimintaansa ammatilliseen koulutukseen ja nyt halutaan selvästi muuttaa sekä suhteellista, että absoluuttista koulutuksen painopistettä vapaan sivistystyön ja vapaatavoitteisen koulutuksen suuntaan. Tällä hetkellä opistossa onkin käynnissä perhekansanopiston verkoston rakentaminen nimenomaan vapaan sivistystyön koulutuksen kehittämishankkeena. Tavoitteena on, että jatkossa herännäiseen arvomaailmaan nojaava perhekäsitys ja siihen aihealueeseen nojaava koulutus toimisi opistossa myös muun koulutustoiminnan ns. sateenvarjona. Toisena merkittävänä kehittämisalueena nähdään maahanmuuttajakoulutus ja siihen liittyvät yhteistyöhankkeet.

Lehtimäen opisto on erityistä tukea ja ohjausta tarvitsevien oppijoiden aikuisoppilaitos ja poikkeaa edellä esitellyistä kansanopistoista lähinnä juuri **erityistehtävänsä vuoksi**. Lehtimäen opisto on yksityisen säätiön, Erytyiskansanopiston kannatusyhdistys ry:n ylläpitämä opisto ja se on perustettu vuonna 1971. Opisto tarjoaa opinnollisen kuntoutuksen mukaisia palveluja kuten kokonaisvaltaista opetusta, fyysistä, psyykkistä, sosiaalista ja kasvatuksellista kuntoutusta internaattikasvatuksena moniammatillisen henkilökunnan yhteistyönä. Opistossa järjestetään ns. pitkäkestoisia linjoja **ammatilliseen koulutukseen ja jatko-opiskeluun valmentavaa, työtoimintaan ja asumiseen sekä tietoyhteiskuntataitoihin ja arjenhallintaan valmentavaa** koulutusta. Opiskelijoiksi otetaan erityistä tukea tarvitsevia moni- ja vaikeavammaisia. Keskeisenä, yleisenä tavoitteena Lehtimäen opiston toiminnalla on vammaisten itsemääräämisoikeuden lisääminen sekä parempi integroituminen yhteiskuntaan. Toiminnan lähtökohtana on asiakaslähtöisyys ja asiakkaan näkökulma; vammaisista pyritään kasvattamaan ihmisiä, jotka pystyvät itse sanomaan, mitä haluavat.

Pitkillä linjoilla on vuosittain n. 60 opiskelijaa, mutta sama opiskelija voi viipyä opistossa tilanteesta riippuen useitakin vuosia. Lehtimäen opiston koulutus on pääsääntöisesti kokonaan vapaan sivistystyön koulutusta ja lyhytkurssien määrä v. 2010 oli yli 2/3 osaa koko vapaan sivistystyön opetuksen tarjonnasta. Lisäksi opisto järjestää myös mm. sopeutumisvalmennuskursseja eri kohderyhmille, yksilöllisesti räätälöityjä jaksoja sekä erilaista tilaus- ja sopimuskoulutusta mm. Kansaneläkelaitoksen kanssa. Opiston rahoituksesta yli puolet (51,2 %) tulee vapaan sivistystyön valtionosuudesta, 26,6 % muodostuu opinto- ja kurssimaksutuloista sekä 14,3 % kertyy muista korvauksista, kuten vammaispalvelulain mukaisista kuntien avustajakorvauksista. Lehtimäen opisto saa erityistehtävänsä perusteella korkeampaan yksikköhintaan pohjautuvaa vapaan sivistystyön valtionosuutta kuin muut maakunnan kansanopistot.

Lehtimäen opisto kokee vahvuuksinaan asiantuntemuksen ja osaamisen vammaisen ihmisen kokonaisvaltaisessa huolenpidossa. Opisto saa myönteistä palautetta myös lämpimästä hengestä. Vahvuutena opistossa koetaan se, ettei Suomessa ole muita vastaavia erityiskansanopistoja, mutta toisaalta se vaikeuttaa vastavuoroisten yhteistyökumppaneiden löytämistä. Nyt yhteistyövelvoitteen myötä opistossa koetaankin tärkeäksi alueellisen yhteistyön tiivistyminen alueen muiden oppilaitosten ja vapaan sivistystyön opistojen kanssa. Erityisenä haasteena, osin myös erityistehtävän johdosta, koetaan opiston työn arvon mittaamisen vaikeus eli hankaluus osoittaa ns. mitattavaa

tulosta opiston työstä tehokkuusvaatimuksiin vastaten. Verkottumisen ja yhteistyön kautta voitaisiin tulevaisuudessa saada yhdessä muun vapaan sivistystyön koulutuksen kanssa koulutukselle näkyvyyttä sekä parempaa tietoisuutta koulutuksessa saavutettavan hyvinvoinnin, elämän laadun ja elinikäisen oppimisen merkityksestä. Lisäksi opistossa halutaan kehittää tiiviimpää yhteistyötä opiskelijoiden kotikuntien kanssa sekä kehittää siten tiiviimpiä opinpolkuja ja opinnollisia tuotteita vammaisille opiskelijoille.

Edellä kuvatuista, konsortioselvityksen opistoista kolme on mukana myös muissa, samanaikaisesti meneillään olevissa, rakenteellisen kehittämisen selvityshankkeissa. Etelä-Pohjanmaan opisto on mukana ns. maakuntaopistosäätiö -selvityksessä (G-ammattilliset opistot) kolmen muun grundtvigilaisen opiston kanssa. Opisto on kuitenkin todennut, etteivät nämä hankkeet toteutuessaankaan ole mitenkään ristiriidassa keskenään, vaan mahdollisesta yhteisestä ylläpitäjästä huolimatta Etelä-Pohjanmaan opisto haluaa olla mukana omana yksikkönään kehittämässä ja vahvistamassa maakunnallista vapaan sivistystyön yhteistyötä. Kauhajoen evankelinen opisto kuuluu avainopistojen rakenteellisen selvittämisen hankkeeseen, yhdessä 10 muun evankelisen opiston kanssa. Lapuan kristillinen opisto mainitsee ensisijaiseksi nimenomaan herännäisopistojen rakenteellisen selvittämisen ja mahdollisen herännäisopistojen konsortion merkityksen omalle opistolleen. Lapuan kristillisessä opistossa ei tässä vaiheessa nähdä ristiriitaa näiden kahden hankkeen välillä, mutta joissakin yhteistyötoiminnoissa voidaan priorisoida nimenomaan herännäisopistojen kanssa tehtävää yhteistyötä. Opisto on lisäksi mukana niiden opistojen joukossa, joiden vapaan sivistystyön vuotuinen opiskelijaviikkomäärä on alle 2000 opiskelijaviikkoa ja joiden tilannetta selvittämään opetus- ja kulttuuriministeriö kutsui Pentti Yrjölän.

Tämän raportin liitteenä 1. on taulukko kansanopistoilta kerätyistä, vuotta 2010 koskevista volyymitiedoista, joista voi tarkemmin nähdä yksittäisten opistojen sekä niiden välisiä painotuseroja esim. vapaan sivistystyön ja muun koulutuksen kesken sekä opistojen opiskelijamääriä ja rahoituksen jakautumista. Vapaan sivistystyön valtionosuuden merkitys koko opiston rahoituksesta vaihtelee 13,5 % ja 51,47 % välillä kansanopistosta riippuen. Vastaavasti ne opistot, joilla vapaan sivistystyön valtionosuus rahoituksesta oli pieni, taas muun (ammattillisen ja/tai perusopetuksen) osuus rahoituksesta oli merkittävämpi. Kansanopistojen keräämien opinto- ja kurssimaksutulojen osuus opiston rahoituksessa oli 14,4 % - 32,9 % välillä. Mielenkiintoista oli, että eteläpohjalaisten kansanopistojen vapaan sivistystyön koulutuksesta yli puolet (51,5 %) koostuu ns. lyhytkurssitoiminnasta. Tätä osaltaan selittänee avoin yliopisto-opetus, mikä pääosin kirjataan lyhytkursseiksi.

Seuraavasta kansanopistotietojen yhteenvetotaulukosta nähdään, että opistojen ilmoittamien vuotta 2010 koskevien volyymitietojen perusteella eteläpohjalaisten kansanopistojen toteutuneet, yhteenlasketut vapaan sivistystyön opintoviikot olivat 19 829, mikä on 2 174 opintoviikkoa ja keskimäärin 12,3 % enemmän kuin valtionosuuteen myönnettyt opintoviikot olivat. Niin ikään kansanopistojen yhteenlasketut valtionosuudet osoittavat, että maakunnan opistot saavat yhteensä lähes kaksinkertaisen määrän vapaan sivistystyön valtionosuutta, kuin muuhun koulutukseen osoitettua valtionosuutta. Eteläpohjalaisissa kansanopistoissa opiskeli vapaan sivistystyön opinnoissa vuonna 2010 yhteensä lähes 7000 eri opiskelijaa.

Kansanopistojen yhteisvolyymit:

Vs-työn VOS-opiskelijaviikot ; myönnetty/toteutuneet 2010:	Vs-työn valtionosuudet €/2010 (netto):	Netto-opiskelijamäärät vst-koulutuksessa (eri henkilöä, v. 2010):	Vs-työn toteut. Opviikot; pitkät linjat/lyhytkurssit	Valtionosuudet €/2010, <u>muu kuin vst-koulutus</u> :	Avoimen yliopisto-opetuksen opintoryhmien opiskelijat (tilanne 20.9.2010):	Muu maksullinen palvelutoiminta, osallistujamäärä (v. 2010):	Opintoseteli-rahoitus / laatu- ja kehittämisrahoitus € (viimeisin jakokierros)
17 567/ 19 829	4 110 254€	6 986	9 718/ 10 211	2 336 904€	35/ 619	23 343	101 300/ 53000

2.1.2. Neljä kansalaisopistoa

Etelä-Pohjanmaan alueella toimii kaikkiaan kymmenen kansalaisopistoa, ja voidaan sanoa, että niiden toiminta on alueellisesti varsin kattava, koska kansalaisopistojen toimintaa on jokaisessa kunnassa ja jossain muodossa lähestulkoon jokaisessa kylässä. Tässä selvitystyössä mukana olevista neljästä kansalaisopistosta kaikki ovat kuntien ylläpitämiä ja kaksi näistä on ns. alueopistoja, jotka tuottavat palveluja useamman kunnan alueella. Nämä opistot ovat syntyneet nykymuotoonsa kuntien yhteistoiminta-alueisiin ja sopimuksenvaraiseen yhteistyöhön perustuen. Näiden ns. rakenteellisten ratkaisujen kautta aiemmin pienten kuntien omat, pienet kansalaisopistot ovat yhdistyneet suuremmiksi opistokokonaisuuksiksi. **Järvi-Pohjanmaan kansalaisopisto** (perustettu v. 1966) on Alajärven kaupungin ylläpitämä opisto, mutta se järjestää kansalaisopistopalvelut nykyisen Alajärven kaupungin alueen lisäksi myös Vimpelin ja Soinin kuntien alueella. Samoin Alavuden kaupungin ylläpitämä **Lakeudenportin opisto** (perustettu v. 1964) myy kansalaisopistopalvelut Ähtärin kaupungille sekä Kuortaneen ja Töysän kunnille. **Lapuan** (perustettu v. 1956) ja **Seinäjoen kansalaisopistot** (perustettu v. 1945) sen sijaan toimivat oman kaupunkinsa alueella. Tosin rakenteelliset muutokset ovat koskettaneet myös Seinäjoen kansalaisopistoa kuntaliitoksen tuoman toiminta-alueen laajenemisen myötä. Lisäksi on syytä todeta, että vaikka kansalaisopistojen järjestämä ja ylläpitämä toiminta sijoittuu ns. kunkin opiston omalle toiminta-alueelle, niiden opiskelijat liikkuvat yli kunta- ja toiminta-alerajojen. Esimerkiksi Seinäjoen kansalaisopisto, Etelä-Pohjanmaan suurimpana kansalaisopistona, tavoittaa opiskelijoita koko maakunnasta sekä yli maakuntarajojen ja voidaan siten nähdä ns. seutuopistona.

Kansalaisopistojen koulutustarjonnan profiili on opistojen kesken varsin samankaltainen, mutta paikallisia painotuseroja luonnollisesti on. Kaikissa konsortio-opistoissa esimerkiksi musiikin opetuksella on erittäin merkittävä rooli. Sekä tunti- että oppilasmäärältään merkittävä asema on mm. lasten ja nuorten soitto-opetuksella. Opistojen kokemuksen mukaan kysyntä ja paine tällaisen omaehtoisen musiikinopiskelun mahdollistavan opetuksen lisäämiseen kansalaisopistoissa on voimakkaasti kasvanut, vaikka opistojen toiminta-alueilla varsinaisesta musiikin taiteen perusopetuksesta vastaakin pääsääntöisesti musiikkiopistot. Lisäksi Seinäjoen kansalaisopistossa on alkanut rytmimusiikin taiteen perusopetus syksyllä 2010. Muita suurimpia opetusalueita kaikissa opistoissa ovat kädentaidot, tanssi ja liikunta. Erityisesti Seinäjoen ja Lapuan kansalaisopistoissa painottuvat vahvasti myös kuvataiteen ja kielten opetus. Kaikki opistot mainitsevat myös pyrkimyksensä lisätä jatkuvasti ns. matalan kynnyksen toimintaa erityisesti terveysnäkökohdat huomioiden esim. terveyslukunassa.

Järvi-Pohjanmaan kansalaisopistossa koetaan vahvuutena oman toiminta-alueen olemassa oleviin kulttuuri- ja vanhustyön strategioihin nojaavan opetuksen. Toisaalta

kehittämiskohteena nähdään esim. kielten opetus. Lapuan kansalaisopistossa on kehitetty mm. taiteen perusopetuksen verkostoyhteistyötä sekä yhteistyötä kaupungin eri hallintokuntien ja kolmannen sektorin kanssa. Vahvuutenaan Lapuan opisto näkee myös kansainvälisen toiminnan ja siihen liittyvän osaamisen. Verkostotoiminnan kautta Lapuan kansalaisopistossa haluttaisiin kehittää verkko-opetusta sekä hanketoimintaa. Samoin Lakeudenportin opiston odotukset yhteistyölle liittyvät yhteiseen hanketoimintaan. Myös studia generalia tyyppistä luentotoimintaa haluttaisiin lisätä Lakeudenportin opistossa. Seinäjoen kansalaisopistossa on pyritty tiivistämään yhteistyötä kaupungin eri toimijoiden kanssa myös kaupungin strategia sekä painopisteet ja vahvuusalueet huomioiden. Lisäksi opistossa on kartoitettu koulutuksessa aliedustettuja ryhmiä sekä pyritty löytämään uusia keinoja niiden tavoittamiseen ja aktivoimiseen.

Kaikissa selvitystyön kansalaisopistoissa korostetaan paitsi alueellista, ns. lähipalvelun näkökulmaa, myös sitä, että kansalaisopiston tulee palvella matalan kynnyksen periaatteella kaikkia ja kaikenikäisiä ihmisiä. Kaikille kansalaisopistoille yhteinen kehittämishaaste oli rehtorihaastattelujen perusteella yhtenäisen palautejärjestelmän kehittäminen sekä yhteistyö hanketoiminnassa. Ainakin osittain nämä odotukset liittyivät siihen, että kaikissa opistoissa päätoimisen henkilöstön määrä koetaan varsin pieneksi tämäntyppisten tehtävien aktiiviseen hoitamiseen yksin omassa opistossa.

Edellä kuvatut kansalaisopistot tarjoavat myös lasten- ja nuorten taiteen perusopetusta yleisen oppimäärän mukaan vähintään yhdessä aineessa. Kuvataiteen perusopetusta annetaan kaikissa neljässä opistossa, Lapuan ja Järvi-Pohjanmaan opistoissa järjestetään lisäksi käsityön taiteen perusopetusta. Seinäjoen kansalaisopisto tarjoaa kuvataiteen opetuksen lisäksi teatteritaiteen sekä uusimpana rytmimusiikin taiteen perusopetusta. Taiteen perusopetus nähdään kaikissa ko. kansalaisopistoissa erittäin tärkeäksi opiston tehtäväksi mm. alueellisen tasa-arvon kannalta. Ilman kansalaisopistojen tarjoamaa taideopetusta lasten ja nuorten mahdollisuudet päästä taiteen perusopetuksen piiriin jäisi monilla alueilla todella vähäiseksi. Siitä huolimatta tällä hetkellä Etelä-Pohjanmaalla taiteen perusopetuksen tarjonta valtakunnallisesti verrattuna on vähäistä ja opiskelupaikkojen lisäämiseen alueella on painetta. ("Synergia syntyy yhteistyöstä": Selvitys taiteen perusopetuksesta Etelä-Pohjanmaalla 2010).

Konsortioselvityksessä olevista kansalaisopistoista tällä hetkellä Järvi-Pohjanmaan, Lapuan ja Seinäjoen kansalaisopistot toimivat myös avoimen yliopiston yhteistyöoppilaitoksina ja tarjoavat vuosittain 1-2 aineessa avoimen yliopiston arvosanaopetusta. Järvi-Pohjanmaan kansalaisopisto toimii avoimen yliopistokoulutuksen järjestämisessä yhteistyössä Seinäjoen ammattikorkeakoulun maakuntakorkeakoulun kanssa. Avoimen yliopisto-opetuksen määrä on vaihdellut kansalaisopistoissa runsaasti ja viime vuosina se on ollut selvästi vähäisempää kuin aiemmin, mm. yliopistojen tarjoamista monimuotoisista opiskelumahdollisuuksista johtuen. Toisaalta avoimen yliopistokoulutuksen tarjontaa on suunniteltu ja valmisteltu yhteistyössä kaikkien eteläpohjalaisten toimijoiden kesken, siten että turhaa kilpailua ja päällekkäisyyttä on pystytty välttämään.

Konsortioselvityksessä mukana olevien kansalaisopistojen ilmoittamat, vuotta 2010 koskevat volyymitiedot on koottu raportin liitteenä 2. olevaan taulukkoon. Siitä voi havaita, että kansalaisopistot järjestävät yhteensä 7 670 tuntia, eli keskimäärin reilut 13,5 % enemmän opetustunteja, mihin ne saavat valtionosuutta. Kansalaisopistojen rahoituksesta vapaan sivistystyön valtionosuuden osuus oli opistosta riippuen vähimmilläänkin lähes 50 % ja enimmillään 57 %. Kansalaisopistojen rahoituksessa opinto- ja kurssimaksujen osuus

vaihteli 10,65 % - 21 % välillä, mikä on kokonaisuutena pienempi osuus kuin mitä sillä oli kansanopistojen rahoituksessa. Sen sijaan kansalaisopistoissa ylläpitäjien eli tässä tapauksessa kuntien rahoituksen osuus koko kustannuksista oli 22 – 28,7 prosenttia.

Koko maakunnan vapaan sivistystyön ja kansalaisopistotoiminnan kokonaisuuden hahmottamiseksi vastaavat volyymitiedot pyydettiin myös konsortioselvityksen ulkopuolelle jääneiltä, kuudelta kansalaisopistolta. Taulukko näistä saaduista tiedoista on raportin liitteenä 3. Alla olevasta kaikkien eteläpohjalaisten kansalaisopistojen yhteenvetotaulukosta voi havaita, että konsortio-opistoissa v. 2010 opiskeli kaikkiaan 20 100 eri henkilöä ja kaikissa maakunnan kansalaisopistoissa yhteensä lähes 35 000 opiskelijaa, mikä on n. 18 % koko maakunnan asukkaista. Taulukosta nähdään myös, että kansalaisopistoissa lähes kaikki opetus on valtionosuuteen oikeuttavaa vapaan sivistystyön koulutusta ja muun ns. maksullisen palvelutoiminnan osuus koko toiminnasta on varsin vähäinen. Sen sijaan taiteen perusopetuksen tuntimäärä koko maakunnan kansalaisopisto-opetuksesta oli n. 10,3 %.

Kansalaisopistojen yhteisvolyymit:

	Vs-työn VOS-opetustunnit; myönnetty/ toteutuneet 2010:	Vs-työn valtionosuudet €/2010 (netto):	Netto-opiskelijamäärät vst-koulutuksessa (eri henkilöä, v. 2010):	Muun kuin vst-valtionosuuteen oikeuttavan koulutuksen tunnit (2010):	Kurssisuurituksia yhteensä (=brutto-opiskelijamäärä) v. 2010:	Avoimen yliopisto-opetuksen opintoryhmien opiskelijat (tilanne 20.9.2010)	Opintosevelirahoitus /laatu- ja kehittämisrahoitus (viimeisin jakokerta)	Taiteen perusop. käytetyt tunnit yhteensä / (netto) opiskelijamäärä v. 2010
KONSORTION kansalaisopistot	56 723/ 64 393	2 379 965€	20 100	414	40 119	8/ 108	34 000/ 30 000	6 456/1083
Muut kuin konsortiossa olevat kansalaisopistot (E-P:lla)	51 040/ 57 177	2 166 512€	14 790	3	27 695	--/ --	35 000/ 18 000	5 107/ 863
KAIKKI YHTEENSÄ	107 763/ 123 247	4 546 477€	34 890	417	67 814	8/ 108	69 000/ 48 000€	11 563/ 1 946

2.1.3. Etelä-Pohjanmaan kesäyliopisto

Etelä-Pohjanmaan kesäyliopisto on Etelä-Pohjanmaan korkeakoulu yhdistys ry:n ylläpitämä, vuonna 1960 perustettu vapaan sivistystyön oppilaitos. Korkeakoulu yhdistyksen jäseniä ovat suomenkielisen Etelä-Pohjanmaan kunnat sekä Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti ja Seinäjoen koulutuskuntayhtymä. Etelä-Pohjanmaan kesäyliopiston toimisto sijaitsee Seinäjoella. Yhdistyksen toimintasuunnitelman ja koulutusstrategian mukaisesti sen tehtävänä on edistää koko maakunnan ja jäsenkuntiensa muodostaman alueen kehittämistä maakunnallisen korkeakoulu toiminnan, koulutuksen ja tutkimustoiminnan avulla. Tavoitteena on tarjota tasavertaiset mahdollisuudet elinaikaiseen oppimiseen, avoimiin yliopisto-opintoihin, ammatilliseen täydennyskoulutukseen ja muuhun koulutukseen. Kesäyliopisto **toteuttaa ja kehittää korkea-asteen koulutustoimintaa** yhteistyössä julkisorganisaatioiden, yritysten sekä alueen muiden vapaan sivistystyön oppilaitosten, Seinäjoella toimivien yliopistoyksiköiden, ammattikorkeakoulun ja muiden kehittäjäorganisaatioiden kanssa. Lisäksi korkeakoulu yhdistys vastaa Epanet -korkeakoulu yhteistyön koordinoinnista ja

Epanet -tutkimushankkeiden hallinnosta ja on siten mukana mm. alueen tutkimustoiminnan edistämisessä.

Etelä-Pohjanmaan kesäyliopiston koulutustarjonnan pääosa, opetustunneilla mitattuna, muodostuu **avoimesta yliopisto-opetuksesta**; eri yliopistojen tutkintovaatimusten mukaisista opinnoista, **kieliopinnoista** sekä **ns. väylä- ja siltaopinnoista**. Toteutuneen avoimen yliopisto-opetuksen opintokokonaisuuksissa painottuvat Vaasan yliopiston kauppatieteellisen tiedekunnan opinnot. Toiseksi suurin koulutustarjonnan alue on **ammattillinen täydennyskoulutus**, kolmanneksi **abikurssit**. Lisäksi tarjotaan vähäinen määrä ns. sopimuskoulutusta.

Kesäyliopisto kokee koulutuksellisina vahvuuksinaan suunnittelu- ja verkosto-osaamisen sekä laajat ja tiiviit yliopistoyhteydet. Lisäksi kesäyliopistolla on hyvät suhteet alueen kuntiin sekä korkeakoulu yhdistyksellä tiivis yhteistyö noin 100 yrityksen kanssa. Verkostosuhteilla on merkitystä mm. kulloinkin parhaan mahdollisen sekä ammattitaitoisen kouluttajan rekrytoimisessa. Haasteita sen sijaan kesäyliopistossa koetaan koulutuksen painopisteen tasapainottamisessa: tällä hetkellä 80 % vapaan sivistystyön koulutuksesta muodostuu taloudellisesti kalliista ja siten vähemmän kannattavista avoimen yliopiston opintokokonaisuuksista sen sijaan, että esim. ammattillinen täydennyskoulutus olisi tässä suhteessa järjestäjän kannalta edullisempaa. Toisaalta kehittämiskohteina mainitaan mm. tarve satsata nykyistä enemmän koulutuksen ennakkointiin ja markkinointiin. Etelä-Pohjanmaan kesäyliopiston rahoituksen jakautuminen poikkeaa muiden alueen vapaan sivistystyön oppilaitosten rahoituksesta siten, että sillä oli oman ilmoituksensa mukaan v. 2010 vapaan sivistystyön valtionosuuden osuus kokonaisrahoituksesta pienin, 19 % ja toisaalta taas hankerahoituksen osuus oli muihin oppilaitoksiin nähden suurin, 19 prosenttia koko rahoituksesta. Lisäksi kesäyliopiston rahoituksesta 35 % muodostuu opinto- ja kurssimaksutuotoista sekä 20 % ylläpitäjien (lähinnä kuntien) rahoituksesta.

Kesäyliopisto saa, kuten kansalaisopistotkin, valtionosuuden opetustuntimäärään perustuen, minkä vuoksi sen hankkeessa kerätyt volyymitiedot ovat liitteessä 2. samassa taulukossa kansalaisopistojen tietojen kanssa. Alla olevassa taulukossa ovat Etelä-Pohjanmaan kesäyliopiston antamat toteutumatiiedot vuodelta 2010, mikä hyvin osoittaa, mm., että pääosin kesäyliopiston sekä opetustunneista että opiskelijoista liittyvät avoimeen yliopisto-opetukseen. Vuonna 2010 kesäyliopistossa suoritettiin 3 164 opintopistettä avoimen yliopiston opintoja. Opetustunteja vuoden aikana annettiin yhteensä n. 24 % (327 tuntia) enemmän kuin oli valtionosuuteen oikeuttavia tunteja.

Etelä-Pohjanmaan kesäyliopiston volyymitiedot:

Vs-työn VOS-opetustunnit; myönnetyt/ toteutuneet 2010:	Vs-työn valtionosuudet €/2010 (netto):	Netto-opiskelijamäärät vst-koulutuksessa (eri henkilöä, v. 2010):	Muun kuin vst-valtionosuuteen oikeuttavan koulutuksen tunnit (2010):	Kurssisuorituksia yhteensä (=brutto-opiskelijamäärä) v. 2010:	Avoimen yliopisto-opetuksen opintoryhmien opiskelijat (tilanne 20.9.2010)	Avoimen yliopisto-opetuksen toteutuneet tunnit/ suoritettut opintopisteet (v.2010)	Opintosevelirahoitus /laatu- ja kehittämisrahoitus (viimeisin jakokerta)
1 349/ 1 676	117 070€	1 077	192	2 930	63/ 284	1 338/ 3 164op	5 000/ 4 000€

2.1.4. Kuortaneen urheiluopisto

Kuortaneen Urheiluopisto on yksityisen – kaikista taustaryhmittymistä riippumattoman Kuortaneen Urheiluopistosäätiön ylläpitämä, valtakunnallinen liikunnan koulutuskeskus, ja se on perustettu vuonna 1950. Kuortaneen Urheiluopisto järjestää **kilpa- ja huippu-urheiluun liittyvää valmennusta, aikuisten hyvinvointiin, terveyteen ja elämänhallintaan liittyvää kurssitoimintaa ja ohjausta** (mm. työhyvinvointipalvelut) sekä **lapsille, nuorille ja perheille suunnattua liikunnan lajikoulutusta** sekä hyvin monipuolista **liikunnan kurssitoimintaa** eri ikäisille. Näistä toiminnoista suurin osa on ns. vapaatavoitteista eli vapaan sivistystyön lain piiriin kuuluvaa koulutusta ja pieni osa maksullista palvelutoimintaa. Niin ikään koulutuksen kohteena voivat olla eri-ikäiset yksilöt tai ryhmät, mutta tärkeä osa on myös urheiluseuroja ja valmennustoimintaa palvelevalla koulutuksella. Lisäksi opisto järjestää liikunta-alan ammatillista aikuiskoulutusta useisiin eri ammatti- ja erikoisammattitutkintoihin sekä myös liikunta-alan toisen asteen ammatillista perustutkintokoulutusta.

Kuortaneen Urheiluopiston järjestämästä koulutuksesta on n. 65 % vapaan sivistystyön opetusta, ammatillista koulutusta n. 22 - 25 % ja loput ovat maksullista palvelutoimintaa. Haasteena urheiluopistossa koetaan mm. koulutuksen rahoitus, koska valtionosuus ei kata kaikkea järjestettyä koulutusta ja lisäksi luonteensa vuoksi urheiluopiston toimintaan sisältyy sellaisia moninaisia moderneja palveluja ja koulutustehtäviä, jotka eivät nykysäädännön mukaan voi saada valtionosuutta. Kuortaneen Urheiluopiston perustaminen oli yhteinen maakunnallinen ponnistus, ja se onkin ainoa opisto laatuaan koko maakunnassa. Käytännössä kuitenkin n. 70 % asiakkaista tulee opistoon oman maakunnan ulkopuolelta.

Valmennuksen ja liikunta-alan koulutuksen rinnalla Kuortaneen Urheiluopiston erityisosaaminen ja vahvuudet liittyvät hyvinvointiin, terveyden edistämiseen, sairauksien ennaltaehkäisyyn sekä elämänhallintaan. Tämän osaamisen käyttömahdollisuudet koetaan laajemmiksi ja monipuolisemmiksi toiminnoiksi, kuin pelkkä perinteinen koulutustoiminta; erityisesti räätälöidyt toimintamallit eri-ikäisille ja siihen liittyvä kokonaisvaltainen kasvatustoiminta ovat nykypäivää. Eteläpohjalaisten koulutustason kohottamisen sekä ihmisten hyvinvoinnin edistämisen ja huolenpidon onnistumisen edellytyksinä nähdäänkin erilaisten oppilaitosten keskinäinen yhteistyö, sekä kolmannen sektorin palvelutoiminta ja verkottuminen kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.

Kuortaneen urheiluopiston antamat, vuotta 2010 koskevat toteutumatiiedot on koottu raportin samaan liitteeseen 1. kuin kansanopistojen tiedot. Yhteenvedosta voi havaita, että urheiluopiston kokonaisrahoituksessa on suuri osuus (39,6 %) opinto- ja kurssimaksutuotoilla sekä muilla tuotoilla (17,1 %). Seuraavan taulukon tiedoista on nähtävissä, että v. 2010 Kuortaneen urheiluopisto toteutti 40 660 opiskelijavuorokautta, mikä on 7 275 opiskelijavuorokautta (21,8 %) enemmän kuin valtionosuusrahoituksessa myönnetty määrä. Opiston oman ilmoituksen mukaan kaikki vapaan sivistystyön koulutus oli lyhytkurssitoimintaa. Lisäksi urheiluopisto järjesti viime vuonna merkittävän määrän ns. maksullista palvelutoimintaa, 11 595 opiskelijavuorokautta. Kuortaneen urheiluopisto on saanut maakunnan vapaan sivistystyön oppilaitoksista suurimman laatu- ja keittämisrahoituksen v. 2010.

Kuortaneen urheiluopiston volyymitiedot:

Vs-työn VOS-opiskelijavuorokaudet ; myönnetty/ toteutuneet 2010:	Vs-työn valtionosuudet €/2010 (netto):	Netto-opiskelijamäärät vst-koulutuksessa (eri henkilöä, v. 2010):	Vs-työn toteut. Opviikot; pitkät linjat/ lyhytkurssit	Valtionosuudet €/2010, <u>muu kuin vst-koulutus</u> :	Muu maksullinen palvelutoiminta, osallistujamäärä (v. 2010):	Opintoseleri-rahoitus / laatu- ja kehittämisrahoitus (viimeisin jakokierros)
33 385/ 40 660	1 954 542€	10 215	0/ 40 660	1 960 845	11 595(ovrk)	10 000/127 925

2.2. Yhdessä ollaan enemmän

Etelä-Pohjanmaalla on kaikkiaan 16 vapaan sivistystyön oppilaitosta, joista tähän selvitykseen osallistuu kokonaisuudessa kaikki vapaan sivistystyön oppilaitosmuodot, paitsi selvityksen ulkopuolelle jääneet 6 kansalaisopistoa. Todettakoon kuitenkin, että vuodelle 2011 myönnettyjen valtionosuustuntien perusteella selvityksessä mukana olevien kansalaisopistojen opetustuntimäärä yhteensä on reilusti yli puolet koko Etelä-Pohjanmaan alueen kansalaisopistoissa annettavasta opetuksesta. Näin ollen myös alueen kansalaisopistojen edustusta hankkeessa voidaan pitää merkittävänä. Oppilaitoksiin tutustumisen ja rehtorihaastattelujen perusteella voidaan todeta, että yhtenäisen kokonaiskuvauksen laatiminen ”eteläpohjalaisesta vapaasta sivistystyöstä” on haasteellista, jopa mahdotonta. Se, että vapaan sivistystyön toimijoiden kenttää ei tunneta, eikä yleisesti hahmoteta sitä, mitä vapaan sivistystyön toimijat ovat, koettiin ongelmaksi jo hankkeen suunnitteluvaiheessa. Paitsi eteläpohjalaisen vapaan sivistystyön kuvaamisessa niin ikään sen yhtenäisen ”brändin” tai ”imagon” luomisessa on paljon tehtävää, vähintäänkin se vaatii tietoista yhdessä toimimista ja yhtenäistä näkymistä.

Kuten jo edellä olevasta kunkin opiston ja oppilaitosmuodon kuvauksesta on havaittavissa, vapaalla sivistystyöllä on maakunnassamme pitkä historia ja erittäin monipuolinen, moninainen ja rikas koulutustarjonta sekä omintakeinen, alueen ihmisiä kantava palvelutehtävä. Lisäksi koko vapaan sivistystyön tämänhetkisen toimintavolyymin kokoaminen yhteen osoittaa sen merkittävyyttä alueellisena toimijana. Seuraavassa taulukossa näkyy kunkin oppilaitosmuodon yhteen lasketut valtionosuusperusteen mukaiset myönnettyt ja toteutuneet opetusmäärät, opetustunteina, opiskelijaviikkoina ja –vuorokausina. Toiseksi taulukosta voidaan nähdä, että vuonna 2010 Etelä-Pohjanmaan alueella toimivat vapaan sivistystyön opistot saivat yhteensä vapaan sivistystyön valtionosuutta 10 728 343 euroa. Kun siihen lisätään opistojen erikseen hakemat ja saamat opintoseleri- sekä laatu- ja kehittämisavustukset saadaan kokonaissummaksi 11 146 568 euroa, jolla siis valtiolta tuki v. 2010 maakuntamme vapaata sivistystyötä. Tämän lisäksi on huomattava, että monet opistot saavat valtionosuutta myös muihin tehtäviin yhteensä lähes 4,3 M€ ja että opistot keräävät rahoitusta toimintaansa niin ikään monilla muilla tavoilla. Voidaan sanoa, että valtionosuus vapaassa sivistystyössä kattaa käytännössä keskimäärin alle 50 % todellisista vapaan sivistystyön kustannuksista. Kansalaisopistojen osalta onkin ylläpitäjillä eli käytännössä kuntien panostuksella merkittävä rooli kustannusten loppuosan kattamisessa, kuten myös opinto- ja kurssimaksut eli opiskelijat itse osallistuvat kustannusten kattamiseen. Kansanopistoissa, urheiluopistossa ja kesäyliopistossa taas opinto- ja kurssimaksujen rooli on pääsääntöisesti huomattavasti suurempi koulutuksen järjestämiskustannuksien kattamisessa.

Varsin huomionarvoista on, että nykypäivän koulutuksen ja sivistystyön järjestämisessä yhdistyy näin modernilla tavalla sekä julkinen että yksityinen rahoitus. Tämä on osa vapaan sivistystyön erityisluonnetta ja kytkeytyy sivistystyön omaehtoiseen ja vapaaseen tavoitteenasetteluun. Vapaan sivistystyön koulutus on ja tulisi olla ns. yrittäjämäistä toimintaa, jossa sivistystarve ja koulutuksen tavoitteet määritellään itse paikallisista tarpeista käsin ja tuotetaan niin laadukasta ja asiakkaan tarpeista lähtevää koulutusta, että omaehtoinen oppija on siitä valmis osuutensa maksamaan. Siten vapaa sivistystyö säilyttää sille kuuluvan itsenäisen aseman ja vetovoiman, jota myös valtionrahoittaja haluaa olla ylläpitämässä ja takaamassa tulevaisuudessakin. Riittävän valtionosuuden rooli on tosiasiaa kuitenkin edellytys sille, että opiskelijoiden maksut eivät nouse kohtuuttomiksi karsien opiskelijoita maksukyvyyn mukaan.

Koko vapaan sivistystyön volyymit Etelä-Pohjanmaalla v. 2010:

Vs-työn VOS-opetustunnit; myönnetty/toteutuneet 2010: (kansalaisop. +kesäyliopisto)	Vs-työn VOS-opiskelijavii- kot;myönne- tyt/toteutu- neet 2010: (kansan- opistot)	Vs-työn VOS- opiskelijavuor okaudet myönnetty/ toteutuneet 2010: (urheilu- opisto)	Vs-työn valtionosuudet €/2010 (netto):	Netto- opiskelija- määrät vst- koulutukses- sa (eri henkilöä, v. 2010):	Valtion- osuudet €/2010, <u>muu</u> kuin <u>vst- koulutus</u> :	Opintoseteli- rahoitus / laatu- ja kehittämis-rahoitus (viimeisin jakokierros)
109 112/123 247	17 567/19 829	33 385/40 660	10 728 343€	53 168	4 297 749€	185 300/ 232 925€

Edelleen yhteenvetotaulukon viidennessä sarakkeessa on maakunnan osallistujamäärät vapaaseen sivistystyöhön. Vuonna 2010 maakunnan vapaan sivistystyön koulutus tavoitti ja aktivoi omaehtoiseen opiskeluun yhteensä **53 168** eteläpohjalaista **eri henkilöä**, mikä on n. **27,5 %** koko maakunnan asukasmäärästä. On tietysti otettava huomioon, että erityisesti kansanopistoissa ja Kuortaneen Urheiluopistossa opiskelee myös maakunnan ulkopuolelta tulevia opiskelijoita. Toiseksi on huomioitava, että tiedossa ei ole Etelä-Pohjanmaan alueella opintokeskusten järjestämään opintotoimintaan osallistujien määrä, koska alueellamme ei ole yhtään opintokeskusta, mutta toimintaa kylläkin. Tästä huolimatta Etelä-Pohjanmaan vapaan sivistystyön opintoihin osallistumisprosentti on erittäin korkea, jos tätä verrataan koko maan vastaavaan lukuun. Tarkkoja tilastotietoja koko maamme vapaan sivistystyön opintoihin osallistumisesta vuodelta 2010 ei valitettavasti ole käytettävissä, mutta jos vuoden 2006 osallistujista vähennetään opintokeskusten arvioitu valtakunnallinen osallistujamäärä (n. 21 %), saadaan muihin vapaan sivistystyön oppilaitoksiin osallistuneiden määräksi n. **15,8 prosenttia** koko maamme väestöstä.

Edellä kuvattuihin opiskelija- ja tuntimääriin sisältyy myös vapaan sivistystyön oppilaitoksissa järjestetty avoin yliopisto-opetus, mutta seuraavassa taulukossa on vielä erikseen sen toteutumalukuja maakunnassa. Syksyllä 2010 Etelä-Pohjanmaan vapaan sivistystyön oppilaitoksissa oli mahdollista opiskella 106 erilaista avoimen yliopiston opintokokonaisuutta. Opiskelijoita syksyn 2010 tilanteen mukaan oli 1 011 ja opintopisteitä suoritettiin vuonna 2010 yhteensä lähes 9 000. Opistojen oman ilmoituksen mukaan konsortioselvityksessä mukana olevat vapaan sivistystyön oppilaitokset työllistävät päätoimisesti yhteensä noin 300 henkilöä, minkä lisäksi opistoissa työskentelee vähintäänkin saman verran ihmisiä osa-aikaisesti esim. tuntiopettajina.

Avoimen yliopiston opetus yhteensä konsortio-opistoissa (ja Etelä-Pohjanmaalla):

Avoimen yliopisto-opetuksen opintoryhmät (tilanne 20.9.2010):	Avoimen yliopisto-opetuksen opiskelijat (tilanne 20.9.2010):	Avoimen yliopisto-opetuksen toteutuneet tunnit v. 2010:	Avoimessa yliopisto-opetuksessa suoritettut opintopisteet v. 2010:
106	1 011	3 269 h	8 924 op

Edellä kuvatut volyymitiedot antavat varsin hyvän poikkileikkauskuvan ja käsityksen vapaan sivistystyön toteutumisesta maakunnassa tällä hetkellä. Volyymitiedot eivät kuitenkaan kerro absoluuttista koko totuutta opistojen ja koko maakunnan vapaan sivistystyön tilasta ensinnäkin siksi, että tässä selvityksessä tiedot kerättiin vain yhdeltä kalenterivuodelta ja opistojen toiminnot, tilanteet, oppilasmäärät ja suoritteet muuttuvat jatkuvasti. Siten esim. muutokset toteutuneessa opetuksessa sekä koulutuksen painopisteissä voi vaikuttaa jo vuositasolla esim. valtionosuuden määrään ja kokonaisrahoituksen jakautumiseen. Myös opistojen volyymitietojen vertailukelpoisuuteen on syytä suhtautua pienellä varauksella. Vaikka tiedot pyydettiin kaikilta samalla tavalla ja samanlaisella ohjeistuksella, voi niissä olla eroja mm. sen mukaan, mitä ja millä tarkkuudella kussakin opistossa niihin on asioita sisällytetty. Esimerkiksi muun palvelutoiminnan kirjaamistavassa voi olla suuriakin opistokohtaisia eroja.

Edellä on pyritty antamaan kokonaiskuva kaikista konsortio-opistoista sekä maakunnan vapaasta sivistystyöstä lähinnä oppilaitosten antamien volyymitietojen ja rehtorihaastatteluiden perusteella. Koska tässä konsortioselvityksessä keskeinen tavoite ja lähtökohta on nimenomaan yhteistyön tiivistäminen konsortiomuotoisesti, olisi tärkeää, että kaikissa opistoissa pystyttäisiin hahmottamaan myös muiden vapaan sivistystyön toimijoiden keskeiset sisällöt. Näiden kautta olisi mahdollista paremmin tunnistaa opistojen välisiä toiminnallisia suhteita eli esimerkiksi, kuinka paljon eri toimijat toteuttavat samansisältöistä koulutusta ja kuinka paljon toisaalta on jo olemassa erikoistumista opistojen kesken. Seuraavaan taulukkoon on vielä lyhyesti ja karkeasti koottu opistojen sisällöllisiä painotuksia, koulutuksen päälinjat sekä siihen liittyvät osaamisalueet oppilaitosten antamien tietojen perusteella.

Sisällöllisistä painotuksista voidaan nähdä hyvin monipuolinen tarjonta ja osaaminen maakunnassa. Esimerkiksi taide- ja kulttuuriopintoja sekä niihin liittyvää vahvaa osaamista on kahdessa kansanopistossa ja kaikissa kansalaisopistoissa, mutta keskenään erilaisin painotuksin. Hyvinvointiin, terveyteen, hoivaan ja sairauksien ennaltaehkäisyyn liittyviä koulutuksia, toimintoja ja tavoitteita sekä osaamista on lähes kaikilla opistoilla, myös hieman erilaisiin näkökohtiin perustuen. Elinikäisen oppimisen jatkumo on koulutustarjonnan kokonaisuudessa hyvin esillä paitsi itse tarjonnassa, myös yksilön oppimisen edellytysten luomisen ja jatko-opintoihin kannustamisen näkökulmasta. Eräänlaisena helmenä voidaan maakunnallisen sivistystyön kokonaisuudessa nähdä mm. erityiskansanopiston tarjonta, jossa osaaminen keskittyy erityistä tukea tarvitsevien oppimisen ja elämän hallinnan edellytysten luomiseen ja parantamiseen. Yhtäläillä kehitteillä oleva perhekansanopiston idea voi olla uudentyyppinen mahdollisuus teemapohjaisen kansanopiston, kansansivistyksen sekä yhteistyön kehittämiseksi maakunnassa.

Vapaan sivistystyön laki määrittelee toisaalta vapaan sivistystyön yhtenäisen tehtäväkentän, mutta tarkennettuna oppilaitoskohtaisilla sisällöllisillä sekä tavoitteellisilla

painotuksilla. Myös rahoitusjärjestelmä ohjaa siihen, että eri oppilaitosmuodot järjestäisivät koulutusta erilaiselta perustalta mm. koulutuksen pituuksien, laajuuden ja keston osalta. Tämä lain ohjaus näkyy erittäin hyvin eteläpohjalaisten opistojen työn jakautumisessa sekä opintojen kohdentamisessa niin sisällöllisesti kuin eri kohderyhmienkin näkökulmasta. Yksiselitteisesti voidaan todeta, että oppilaitosmuotojen kesken ei alueella ole kilpailua samansisältöisessä koulutustarjonnassa. Kansalaisopistojen perustoiminnassa painottuvat samankaltaiset sisällöt, mutta selvien toiminta-alueiden ja paikallisten toimintatapojen vuoksi niiden keskinäisellä kilpailulla ei olisi perustaa. Sen sijaan kansanopistojen sekä urheiluopiston ja kesäyliopiston toimintakenttä on maakunnallisen toiminta-alueenkin vuoksi enemmän altis ns. keskinäiselle kilpailulle.

Taulukko: Vapaan sivistystyön toimijoiden keskeiset sisällöt Etelä-Pohjanmaalla:

Opisto:	Opintolinjat/ merkittävät (vst) -opetuksen osa-alueet/ erityisosaamisen teemat:
Etelä-Pohjanmaan opisto	<ul style="list-style-type: none"> - yliopisto-opintoihin suuntaavat linjat (lääketiede, oikeus- ja hallintotiede, englannin ja italian kielet, käyttäytymistieteet) - kulttuuriopiston linjat (tanssitaiteen, teatteritaiteen, rytmimusiikin, maskeerauksen ja kansanmusiikin opintolinjat) - Suomen kieli ja kulttuuri (maahanmuuttajien ja <i>fria finska</i> –linjat) - avoin yliopisto-opetus - nuoriso-alan ym. ammatillinen koulutus
Kauhajoen evankelinen opisto	<ul style="list-style-type: none"> - taidelinjat (graafinen suunnittelu, kuvataide, mediataide, pop-jazz linjat) - hoitoalan linjat (urheiluhieroja, fysioterapia, hieronta ja liikunta -koulutukset). - peruskouluopintoja - avoin yliopisto-opetus
Lapuan kristillinen opisto	<ul style="list-style-type: none"> - suomen kielen ja kulttuurin koulutus+jatko maahanmuuttajille - ”Perheopisto” - perusopetus, avoin yliopisto-opetus - lapsi- ja perhetyön ammatillinen koulutus - muu maksullinen palvelutoiminta
Lehtimäen opisto	<ul style="list-style-type: none"> - erityistä tukea ja ohjausta tarvitsevien oppiminen - ammattilliseen koulutukseen ja jatko-opiskeluun valmentava, - työtoimintaan ja asumiseen sekä - tietoyhteiskuntataitoihin ja arjenhallintaan valmentava koulutus → vammaisten itsemääräämisoikeuden lisääminen sekä parempi integroituminen yhteiskuntaan
Etelä-Pohjanmaan kesäyliopisto	<ul style="list-style-type: none"> - avoin yliopisto-opetus, sisältäen väylä- ja siltaopinnot - ammatillinen täydennyskoulutus ja muu koulutus - abikurssit - toteuttaa ja kehittää korkea-asteen koulutustoimintaa yhteistyössä julkisorganisaatioiden, yritysten ja alueen muiden vapaan sivistystyön oppilaitosten, Seinäjoella toimivien yliopistoyksiköiden, ammattikorkeakoulun ja muiden kehittäjäorganisaatioiden kanssa - ylläpitäjällä Epanet -tutkimushankkeiden hallinnointi
Kuortaneen urheiluopisto	<ul style="list-style-type: none"> - kilpa- ja huippu-urheiluun liittyvä valmennus - aikuisten hyvinvointiin, terveyteen ja elämänhallintaan liittyvää kurssitoimintaa ja ohjaus (työhyvinvointipalvelut) - lapsille, nuorille ja perheille suunnattu liikunnan lajikoulutus - luokkaretket, leirikoulut - urheiluseuroja ja valmennustoimintaa palveleva koulutus - liikunta-alan ammatillinen koulutus
Järvi-Pohjanmaan kansalaisopisto	<ul style="list-style-type: none"> - Omaehtoisen opiskelun mahdollistaminen ja itsenä kehittäminen: musiikki, tekstiili- ja käsityöt, tanssi ja terveysliikunta. - lasten ja vanhusväestön erityinen huomioiminen, maahanmuuttajat -TPO: kuvataide, käsityö - avoin yliopisto-opetus

Lakeudenportin opisto	- Omaehtoisen opiskelun mahdollistaminen ja itsenä kehittäminen: musiikki, kädentaidot; tekninen työ, liikunta. -TPO: kuvataide
Lapuan kansalaisopisto	Omaehtoisen opiskelun mahdollistaminen ja itsenä kehittäminen: - musiikki, kädentaidot, tanssi ja liikunta - kuvataiteet ja kielet -TPO: kuvataide, käsityö - avoin yliopisto-opetus
Seinäjoen kansalaisopisto	- Omaehtoisen opiskelun mahdollistaminen ja itsenä kehittäminen: - musiikki, kädentaidot, tanssi ja liikunta - kuvataiteet ja kielet, maahanmuuttajien kieliopetus, yleiset kielitutkinnot -TPO: kuvataide, teatteritaide ja rytmimusiikki - avoin yliopisto-opetus

Haastattelupuheenvuoroissa opistojen välinen kilpailu mainittiin useimmiten juuri kansanopistojen edustajien keskuudessa, joskin sen koettiin myös vuosien saatossa vähentyneen. Onkin luonnollista, että ikäluokkien pienentyessä ns. kilpailua oppilaista esiintyisi erityisesti vapaan sivistystyön pitkien linjojen sekä jatko-opintoihin valmentavien koulutusten osalta, koska myös lukiot ja ammatilliset oppilaitokset kamppailevat vähenevistä opiskelijoista. Kansanopistojen sekä urheilu- ja kesäyliopiston opetuksen painotuksien ja sisältöjen tarkastelun perusteella, ei kuitenkaan pitäisi olla erityistä huolta sisällöllisestä kilpailusta. **Sen sijaan vaikuttaa siltä, että opistot ovat varsin luontevasti löytäneet oman, toisiaan täydentävän toimintaprofiilin Etelä-Pohjanmaalla.** Tämä ei tietenkään poista sitä realiteettia, että nuorten opiskelijoiden määrä vähenee ja heidän omat valinnat ohjaavat koulutuksen ja eri linjojen elinkelpoisuutta jatkossakin. Mutta näyttää myös siltä, että kaikki vapaan sivistystyön opistot suuntaavat aiempaa enemmän ja avarammin koulutustaan kaiken ikäisille.

Opistojen opetusalueita kuvaava taulukko osoittaa, että **vaikka tällä hetkellä maakunnan vapaan sivistystyön tarjonta on monipuolista ja sisällöllisesti kohtalaisen erikoistunutta, koulutuksen sisällöllisessä jakautumisessa ei ole selvää logiikkaa eikä tarjonnassa näy oppilaitosten keskinäistä jatkuvuutta oikeastaan millään opetuksen alueella.** Vaikka tiedetään, että jonkin verran on olemassa opistojen välistä yhteistyötä mm. toistensa osaamisen hyödyntämisessä, harjoittelu- ja oppilasvaihdossa sekä sopimista mm. avoimen yliopisto-opetuksen tarjonnassa, **varsinaista opetuksen yhteistä tai yhtenäistä suunnittelua ei ole.** Opistot ns. puuhastelevat tyytyväisinä kukin omilla alueillaan ja tunne kilpailusta syntyneekin juuri siitä, ettei tiedetä, mitä muissa opistoissa on tekeillä ja suunnitteilla. Voidaankin kysyä, missä määrin nykyinen valtion rahoitusjärjestelmä ohjaa vapaan sivistystyön oppilaitoksia enemmänkin keskinäiseen kilpailuasetelmaan kuin kannustaa niitä opetusjatkumoiden yhteiseen kehittämiseen?

Eteläpohjalaisessa vapaassa sivistystyössä sekä koulutuskentässä kokonaisuutena olisi varmasti tilaa ja tilausta nykyistä suunnitelmallisemmalle yhteistyölle sekä koulutusjatkumoille. **Vapaan sivistystyön vahva määrällinen asema sekä laadukas ja monipuolinen tarjonta maakunnassa muodostavat erinomaisen perustan paitsi vapaan sivistystyön oppilaitosten keskinäiselle, systemaattiselle yhteistyölle, myös vapaan sivistystyön ja muun maakunnan koulutustarjonnan välisten jatkumoiden kehittämiseksi.** Vapaan sivistystyön sisäisessä kehittämisessä tulee luonnollisesti huomioida myös opistojen sisällä tarjottavan muun koulutuksen ja esim. ammatilliseen ja täydennyskoulutukseen liittyvän osaamisen hyödyntäminen nykyistä paremmin myös vapaan sivistystyön hyväksi.

Nykyistä yhtenäisemmän vapaan sivistystyön tarjonnan kehittäminen on edellytys, tämän luvun alussa todetulle, alueen toimijoiden kaipaamalle ”yhteiselle brändille”. Toisaalta sen luominen edellyttää toimijoilta resurssia käydä systemaattisesti läpi nykyisen koulutustarjonnan sisältämät yhteistyömahdollisuudet sekä tarpeet niiden täydentämiseen uusilla koulutustuotteilla. Ennen kaikkea tämä työ edellyttää toimijoiden entisten toimintakulttuurien ennakkoluulotonta arviointia, kilpailuasetelman unohtamista ja avointa, luottamuksellista yhteistyöhön heittäytymistä. Tosiasiassa vapaan sivistystyön toimijat ovat tähänkin asti, pitkän historiansa aikana, noudattaneet hiljaista herrasmiessopimusta, ja jättäneet tilaa toisilleen.

Vapaan sivistystyön toimijoiden keskinäinen synergia lienee suurempi kuin yleisesti ajatellaan. Saattaa olla, että kehittämisohjelma, kaikinpuolinen arviointi ja meneillään oleva rakenteiden selvittäminen on osaltaan lisännyt tietynlaista yhteenkuuluvuuden tunnetta. Tällainen ajatus ainakin välittyy voimakkaasti rehtorihaastattelussa nousseiden teemojen pohjalta, niin vahvuuksien kuin huolen aiheidenkin korostukset olivat varsin samankaltaisia. Huoli vapaan sivistystyön sekä sen rahoituksen ja resurssien tulevaisuudesta sekä kokemus ammatillisen ja formaalin koulutuksen ”jalkoihin jäämisestä” on eteläpohjalaisilla toimijoilla yhteinen. Toisaalta vahva usko ja näkemys vapaatavoitteisen koulutuksen merkitykseen ja tarkoitukseen nojaa edelleenkin opiskelijoiden omaehtoiseen hakeutumiseen ja korkeaan motivaatioon vapaan sivistystyön koulutuksessa.

Rehtoreiden haastatteluissa kysyttiin mm. oman opiston vahvuuksia sekä kehittämiskohteita. Vastausten pääkohdat on koottu lyhyesti raportin liitteenä 5. olevaan taulukkoon. Vaikka suhteellisen vapaamuotoisessa haastattelutilanteessa vastaukset eivät välttämättä olekaan aivan yhteismitallisia, voidaan tiettyjä synergiaetuja ja tavoitteita yhteistyölle löytää myös näiden tarkastelun kautta.

Haastattelukeskustelujen perusteella yhteisen vapaan sivistystyön identiteetin etsiminen kiinnostaa eteläpohjalaisia toimijoita ja rehtorit toivat esiin monia yhteen sopivia motivaatiotekijöitä yhteistyön tiivistämiselle ja yhdessä tekemiselle. Hankkeen haastatteluvaiheessa muodostunut kuva eri toimijoiden yhteistyöajatuksista oli vähintäänkin kahtalainen, jopa heterogeeninen. Toisaalta uskottiin, että yhteistyötahtoa, voimaa ja ponnistusta löytyy toimijoista ja että yhdessä voidaan saada ihmeitä aikaan. Uskottiin myös uuteen, entistä avoimempaan toimintakulttuuriin ja luottamukseen. Opistojen erilaisten taustojen mainittiin olevan myös rikkaus yhteistyölle. Toisaalta kuitenkin esille tuotiin itsekkäitäkin elementtejä; ”jos tässä jotain hyvää saadaan aikaan ja jos siitä on meille hyötyä, sitten ollaan valmiita panostamaan yhteistyöhön”. Vaikka käsitykset ja odotukset yhteistyölle olivat pääsääntöisesti hyvin realistisia, jopa varautuneita, yhteistyö kuitenkin mainittiin kaikkien opistojen omissa kehittämiskohteissa. Selvityshankkeessa tehdyssä avainhenkilökyselyssä kysyttiinkin tarkemmin mm. syitä yhteistyön tiivistämiseen, ajatuksia yhteistyöhön sitoutumiseen sekä opistoille tärkeitä yhteistyömuotoja. Näiden vastauksien tuloksia esitellään myöhemmin, tämän raportin 4.4.1. luvussa.

Eteläpohjalaisen vapaan sivistystyön kokonaiskuva on edellä esitetyn perusteella kiteytettävissä vahvaan, vaikuttavaan ja monipuoliseen toimintaan sekä maakunnan väestön varsin kattavaan aktivoimiseen omaehtoiseen itsensä kehittämiseen. Kansalaiset saattavat pitää vapaan sivistystyön koulutusta liiankin itsestään selvyytensä ja sen puolesta herätään ottamaan kantaa vasta silloin, kun sen palveluja vähennetään tai jos niiden asema on jostain syystä uhattuna. Toisaalta, koska vapaan sivistystyön koulutuksen

tavoite ja merkitys opiskelijalle ei ole samalla tavoin välineellinen kuin formaalissa koulutuksessa, vaan opiskelijan saama anti koulutuksesta on ennen kaikkea hänen oma, henkilökohtainen kokemuksensa, sen merkityksestä ei useinkaan edes haluta kertoa ulospäin. Tästä syystä vapaan sivistystyön toimijoiden on pystyttävä itse osoittamaan koulutuksensa vaikuttavuutta eri keinoin, kukin omasta koulutustehtävästään käsin. Lisäksi voidaan luoda vapaan sivistystyön uskottavuutta yhteisesti suunnitelluilla koulutuksen jatkumoilla ja tarkoituksenmukaisilla kokonaisuuksilla sekä kaiken kaikkiaan myös yhtenäisellä esiintymisellä. Volyymitietojen kerääminen ja systemaattinen esille tuominen osoittaa konkreettisesti sen, että **yhdessä ollaan ja voidaan olla enemmän!**

3. KÄSITTEITÄ JA TAVOITTEITA

Aiemmin tämän selvitysraportin johdannossa on kuvattu kyseisen selvityshankeen taustalähtökohdat ja tarkoitus. Olennaista on, että opetusministeriön, eli valtion rahoittajan taholta on vapaan sivistystyön oppilaitoksia - ja tässä vaiheessa nimenomaan kansanopistoja – kehoitettu selvittämään **ylläpitäjä- ja oppilaitosrakenteita** sekä niiden ja yhteistyön tehostamista ja tiivistämistä. Ministeriössä laaditun kehittämissuunnitelman mukaan rakenteellisen selvittämisen tavoitteena on pystyä vastaamaan kasvaviin ja uudistuviin tehtäviin jatkossakin sekä vahvistaa alueellista yhteistyötä. Rakenteellisia kehittämistoimia perustellaan myös sillä, että vapaan sivistystyön oppilaitosverkko on pysynyt pitkään lähes muuttumattomana, vaikka tällä hetkellä kustannusten nousu, rahoituksen määräytymisperusteet, ylläpitäjien talousvaikeudet ja voimavarakilpailu sekä opiskelijakunnan heterogeenisyys vaikeuttavat vapaan sivistystyön oppilaitosten mahdollisuuksia hoitaa ja kehittää monipuolisesti niille kuuluvia tehtäviä. Ministeriö edellyttääkin ns. vauhdittamiskirjeessään ”konkreettisia suunnitelmia kansanopistojen yhteistyöstä muiden vapaan sivistystyön oppilaitosten, lukioiden, ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulujen kanssa toiminnan laadun, tehokkuuden ja kehityskyvyn turvaamiseksi sekä muuttuvaan koulutuskysyntään vastaamiseksi”. (Opetusministeriö 2009c,12; Virkkunen & Savola 2009.)

Korkeakoulujen välisen yhteistyön muotoja tutkinut Tirronen (2006, 10-12.) kuvaa, että rakenteellisella kehittämisellä tarkoitetaan päällekkäisten toimintojen ja koulutustarjonnan karsimista, voimavarojen keskittämistä sekä alueellisesti että oppilaitosten sisäisesti, virkojen jäädyttämistä ja uudelleenkohdentamista, yksiköiden kustannustehokkuuden kasvattamista, koulutustarjonnan uudelleen kohdentamista, laadun parantamista, toimintojen rationalisoimista, oppilaitosten välisen työnjaon selvittämistä sekä oppilaitosten yhteistyön, profiloitumisen ja integroitumisen edistämistä. Hänen mukaansa korkeakoulujen osalta on pyritty erityisesti suurentamaan yksiköiden kokoa ja tiivistämään korkeakouluverkkoa. Tirronen näkee yhteistyön tiivistymisen ja konsortioiden syntymisen taustalla käytettävissä oleviin julkisiin resursseihin kohdistuvat, erityisesti taloudelliset paineet sekä tehokkuuden tavoitteet. Myös Suomen aluekehittämissuunnitelman (Työ- ja elinkeinoministeriö 2010, 94 – 98.) mukaan tälläkin hetkellä meneillään olevalla korkeakoulujen rakenteellisella kehittämisellä pyritään toiminnan laadun, vaikuttavuuden ja kansainvälisen kilpailukykyyn vahvistamiseen muuttuvassa ja globaalissa toimintaympäristössä.

Tirronen mukaan (2006, 11-12.) yhteistyön tiivistämisen keskeiset syyt voidaan jakaa **organisaatiosidonnaisiin** (taloudellisten-, sisällöllisten-, ja henkilövoimavarojen kokoaminen, erilaistumisen paine, profiilin ja statuksen nostaminen, toimintojen sisällölliset ja taloudelliset skaalaedut) ja **ympäristösidonnaisiin** (ikäluokkien pieneneminen, yhteiskunnan rakenteelliset muutokset, lainsäädännön ja ohjauksen muutokset, julkisen

rahoituksen supistuminen jne.) tekijöihin. Vaikka taloudelliset syyt ovat Tirrosen mukaan nousseet muita tekijöitä voimakkaammin esiin, **organisaation näkökulmasta** yhteistyön tiivistäminen konkretisoituu yhteisinä pyrkimyksinä, joilla edistetään organisaatioiden erikoistumista, tehostetaan toimintaa, pyritään synergiaetuihin, kootaan yhteen vahvuusalueita, edistetään innovaatioiden syntymistä sekä varaudutaan taloudellisiin riskeihin ja epävarmuuksiin.

Edellä esitetyn perusteella voidaan todeta, että meneillään olevassa vapaan sivistystyön rakenteellisessa kehittämisessä on kysymys yhtäältä julkisen vallan ohjaamasta, taloudellisiin tehokkuusvaatimuksiin perustuvasta prosessista. Toisaalta oppilaitoksissa yhteistyön tiivistäminen nähdään myös ns. strategisena, strategisia etuja tavoittelevana prosessina. Hankesuunnitelmassa, yhteistyön tarvetta määriteltäessä tuodaan esille vapaan sivistystyön yhteinen kehittäminen sekä sen aseman vahvistaminen suhteessa muihin koulutustoimijoihin Etelä-Pohjanmaalla. Asetettujen tavoitteiden lähtökohtana on jokaisen vapaan sivistystyön oppilaitoksen roolin selkiytyminen ja vahvistuminen sekä Etelä-Pohjanmaan sivistystyön haasteisiin vastaaminen yhdessä. Strategisena etuna jo hankesuunnitteluvaiheessa vapaan sivistystyön konsortiossa voitiin nähdä oppilaitosten keskinäisten voimavarojen yhdistäminen ja toisiaan täydentävien vaikutusten etsiminen sekä sitä kautta saavutettava näkyvyyden, uskottavuuden ja vaikuttavuuden paraneminen.

Jos opetusministeriön linjausten perusteella korkeakoulujen yhteistyön tiivistämisestä on tullut keskeinen opetuksen uudistamisen ja kehittämisen väline (Tirronen 2006, 9.), miksipä se ei olisi sitä nyt myös vapaassa sivistystyössä. Yhteistyön tiivistäminen onkin Tirrosen mukaan (2006,12.) nykyään liitetty osaksi organisaatioiden strategista johtamisjärjestelmää. Rakenteiden uudelleen pohtiminen ja voimavarojen yhdistäminen erilaisten rakenteellisten ratkaisujen kautta on tullut muutoinkin yhteiskunnassa keskeiseksi toimintojen kehittämisen keinoksi. Esimerkiksi kuntien palvelurakennemuutoksen yhteydessä tämä kehityssuunta johti mm. terveydenhuollossa ja koulutuksessa aiempaa suurempien kokonaisuuksien, kuten kuntayhtymien perustamiseen ja laajentamiseen. Myös Etelä-Pohjanmaalle on syntynyt verkottumisen pohjalta useita vahvoja koulutusorganisaatioita, esim. Seinäjoen ammattikorkeakoulu, Koulutuskeskus Sedu ja yliopistokeskus. Tätä taustaa vasten on kuitenkin varsin ymmärrettävää, että tässä yhteiskunnallisessa tilanteessa Etelä-pohjanmaalla löytyi yhteinen tahto useampien vapaan sivistystyön oppilaitosmuotojen keskinäisten yhteistyömahdollisuuksien selvittämiseen, vaikei yhteisestä ylläpitäjästä haluttukaan puhua. Tosin 'tahtotilaa' oli epäilemättä osaltaan synnyttämässä uuteen vapaan sivistystyön lakiin sisällytetty yhteistyövelvoite.

3.1. Oppilaitosten yhteistyömuotoja: Yhdistyminen, federaatio, konsortio

Oppilaitosyhteistyötä on selvitetty erityisesti korkeakoulujen välisen yhteistyön osalta, koska ne yleistyivät lähinnä niiden julkiseen resursointiin kohdistuneiden paineiden vuoksi. Yhteistyön syventämistä on käytetty yleensä korkeakoulutuksen uudelleen organisoimiseksi, jolloin sen tavoitteet ovat yleensä olleet strategisia, taloudellisia ja sisällöllisiä. Korkeakoulujen yhteistyön syventämisellä on pyritty rationalisoimaan toimintoja, edistämään voimavarojen tarkoituksenmukaista käyttöä, profiloimaan toimintaa ja edistämään strategista asemaa osana korkeakoulujärjestelmää. Korkeakoulupoliittisen tavoitteen toteuttamisessa yhteistyön tiivistäminen on tarkoittanut mm. pyrkimystä lisätä koulutuksen vaikuttavuutta ja tehokkuutta sekä korkeakoulujen määrän että päällekkäisten toimintojen karsimista. Lisäksi näiden yhteistyöprosessien avulla on tavoiteltu myös

yhteiskunnan ja alueiden parempaa sitoutumista korkeakoulutuksen ja sen tavoitteenasettelun tueksi. (Opetusministeriö 2007, 11-15; Tirronen 2006, 15.)

Korkeakoulujen välisen yhteistyön muotoina on aiemmin tarkasteltu yhdistymistä, federaatiota ja konsortiota. (Opetusministeriö 2007; Tirronen 2006.) Näistä **yhdistyminen** eli fuusio tai konsolidaatio on kaikista radikaalein yhteistyömuoto, ja tarkoittaa yleensä kokonaisvaltaista organisaatiomuutosta. Yhdistymisessä – oli se sitten vapaaehtoinen tai pakotettu – kaksi tai useampi instituutio muodostavat yhden organisaation, jolla on yksi hallinto ja johtamisjärjestelmä. Tällöin yleensä vanhat organisaatiot lakkaavat olemasta ja niiden hallinto puretaan. (Opetusministeriö 2007, 15; Tirronen 2006, 37-39.)

Federaatio on yhteistyön muotona varsin lähellä yhdistymistä, mutta federaatiossa jäsenorganisaatiot säilyttävät autonomian sekä itsehallinnon ja juridisen asemansa, kun taas yhdistymisessä nämä kaikki sulautuvat uuteen organisaatioon. Federaatiossa korkeakoulut perustavat yhteisen organisaation, jolle luovutetaan sopimuksenvaraisesti toimivaltaa ja tehtäviä, jolloin toimivalta on jaettava ja ikään kuin limittynyt federaation ja yksittäisten korkeakoulujen kesken. Federaatiolla voi olla monimuotoisia sovelluksia, joissa myös yhteistyö voi olla enemmän tai vähemmän organisoitunutta. Yleensä federaatio vastaa strategisista linjauksista, ulkosuhteista ja resurssipolitiikasta ja jäsenkorkeakoulujen oma hallinto huolehtii hallinnollisista ja akateemisista perustehtävistä. Olennaista federaatiossa on jäsenorganisaation korkea autonominen asema, ja samanaikaisesti perustetulla federaatiolla tähdätään yhteistoiminnasta saataviin etuihin ja toisiaan täydentäviin vaikutuksiin. (Opetusministeriö 2007, 13-14; Tirronen 2006, 26-36.)

Konsortiolla on perinteisesti kuvattu liike- ja pankkitoiminnan aloilla tapahtuvaa taloudellista yhteistoimintaa. Myöhemmin käsitteen käyttö on laajentunut koskemaan yhteistoimintaa ja toimijoiden muodostamaa yhteenliittymää muillakin yhteiskunnan aloilla. Konsortio on löyhä, mutta sopimuksenvarainen, yhteisiä päämääriä palveleva ja muodollinen yhteistyömuoto, ja sen latinankielinen kantasana (consors) viittaa osallisuuteen ja kumppanuuteen. Konsortioon on perinteisesti liitetty tilapäisyys, mikä viittaa paitsi jäsenyyden vapaaehtoisuuteen myös konsortion väliaikaisiin toimintoihin. Nykyisin ne ovat käytännössä yhä useammin pysyviä organisaatioita. Korkeakoulujen yhteistyömuotona konsortio on nähty joustavaksi ja siihen on liitetty ajatus korkeakoulujen omaehtoisesta uudistumisesta. Näin ollen konsortio viittaakin **toiminnallisempaan yhteistyöhön**, kun taas yhdistyminen on ns. rakenteellinen ratkaisu. (Tirronen 2006, 13-14.)

Konsortio on kuitenkin käsitteenä ja organisaatiomallina monimuotoinen. Organisaatioina ne ovat yksilöllisiä ja niiden koko, tarkoitus, tavoitteet, toimintakulttuurit, toiminnan organisoituminen ja yhteistyön sitovuus voivat vaihdella yksilöllisesti. Korkeakoulujen konsortioita kuvattaessa on päädytty yleensä ymmärtämään konsortio puolipysyväksi organisaatioksi, jonka tehtävä on kehittää ja koordinoita korkeakoulujen välistä yhteistyötä. Tyypillisesti konsortiot ovat tällöin yleishyödyllisiä, voittoa tuottamattomia ja niillä on vakiintuneet toimintamuodot ja –periaatteet, oma hallinto, talous ja henkilökunta. Konsortio on jäsenkorkeakouluista erillinen organisaatio, jonka hallintoon osallistuu jäsenkorkeakoulujen nimeämät edustajat. Lisäksi konsortioon osallistuminen on vapaaehtoista ja sen tavoitteet sekä yhteistyön osa-alueet määritellään kollegiaalisesti. Usein konsortio kehittyikin aiemman epävirallisen yhteistyön pohjalta ja mahdollista on, että konsortiossakin yhteistyö voi muuttaa muotoaan ja kohdentua uudelleen niin, että se voi loppua kokonaan tai kehittyä edelleen tiiviimmäksi yhteistyömuodoksi, jopa integraatioksi. (Opetusministeriö 2007, 12; Tirronen 2006, 15-17.)

Tirrosen (2006, 16.) mukaan konsortioon liittyy ajatus siitä, että yhteistyö perustuu samanaikaisesti sekä yhteensopivuudelle että täydentävyydelle. Jäsenorganisaatioiden tulisi olla toisalta yhteensopivia ja samalla riittävän erilaisia, toisiaan täydentäviä, jotta yhteistoiminnan edellytykset ja edut olisivat olemassa. Konsortiossa korkeakoulujen yhteistyö on toteutunut tyypillisimmin mm. kaikille avoimina kursseina, yhteisenä opetuksena tai koulutusohjelmina, yhteisinä virkoina, kansainvälisinä ohjelmina ja henkilöstön koulutusohjelmina. Yhteistyöhön kuuluvat resurssit, palvelut ja toiminnot voivat konsortiossa olla sekä yhteisiä että jaettuja. Voimavarojen yhdistämisellä ja jakamisella pyritään yhteistoiminnan sisällöllisiin ja taloudellisiin etuihin. Näin ollen konsortion jäsenillä voi olla konsortion puitteissa hyvinkin pitkälle menevää yhteistyötä esimerkiksi erilaisten resurssien yhteiskäytössä, mutta siitä huolimatta jäsenillä voi olla erilliset profiilit, tehtävät, itsenäiset valintajärjestelmät ja pitkälle säilynyt autonomia. Kokemusten perusteella korkeakoulukonsortioiden tehtävät ja organisoitumismuodot voivat poiketa huomattavasti toisistaan. Jäsentyneimmillään konsortion keskusorganisaatio voi hoitaa selkeitä tehtäviä jäsenkorkeakoulujen puolesta tehden potentiaalisista kilpailijoista yhteistyökumppaneita. Kun taas löyhemmässä muodossaan konsortio on voitu perustaa enemmänkin keskustelu- ja kehittämisfoorumiksi kuin palveluorganisaatioksi, jolloin käytännössä aito yhteistyö jää vähäiseksi ja myöskin konsortion hyödyt epäselviksi. (Opetusministeriö 2007, 12, 19, 24.)

Kun eteläpohjalaisten vapaan sivistystyön oppilaitosten yhteistyön selvittämistä suunniteltiin, päädyttiin yksimielisesti asettamaan tavoitteeksi nimenomaan konsortion muodostaminen. Tuolloin todettiin, että yhdistymisestä, fuusiosta tai yhteisestä ylläpitäjästä ei haluta keskustella. Samoin federaatiomalli suljettiin tavoitteiden ulkopuolelle. Konsortioajatukseen päädyttiin siksi, että sen ajateltiin tähtäävän juuri opistojen omaehtoiseen yhteistyöhön ja alueen vapaan sivistystyön yhteiseen kehittämiseen sekä maakunnallisiin haasteisiin vastaamiseen yhteistyössä vapaan sivistystyön oppilaitosten kesken. Edellä kuvatun konsortion määrittelyn sekä sen mahdollisuuksien monimuotoisuuden vuoksi, konsortiotavoite tässä tapauksessa on varsin luonnollinen. Konsortiolle on luonteenomaista, että se usein kehittyy aiemman, epävirallisen yhteistyön pohjalta. Myös Etelä-Pohjanmaan vapaan sivistystyön oppilaitosten kesken on ilmennyt **vapaaehtoista yhteistyötä** sekä jossain määrin opistojen kahdenkeskistä **sopimusyhteistyötä**. (Opetusministeriö 2007, 17; Tirronen 2006, 17.) Pelkästään verkostona toimiminen ei selvästikään riitä opistojen yhteistyömuodoksi silloin, kun tavoitellaan nykyistä parempaa vapaan sivistystyön näkyvyyttä sekä vapaan sivistystyön koulutuksen nykyistä kattavampia vaikutuksia maakunnan haasteisiin vastaamisessa.

Oppilaitosyhteistyön malleja ja muotoja voidaan kuvata havainnollistaen seuraavasti: (Opetusministeriö 2007, 12; Tirronen 2006, 27.)

3.1.1. Konsortio yhteistyön välineenä

Korkeakoulujen konsortioihin kohdistuneiden tarkastelujen perusteella (Opetusministeriö 2007; Tirronen 2006) voidaan todeta, että tässä yhteydessä konsortiolla tarkoitetaan oppilaitosten välistä, vapaaehtoista yhteistyötä, joka organisoituu jäsenopistojen ylläpitämään erilliseen organisaatioon, yhteenliittymään tai verkostoon. Lisäksi konsortiot voivat vaihdella kooltaan, toimialoiltaan, tehtäviltään, kokoonpanoltaan, yhteistyö- ja organisoitumismuodoltaan sekä yhteistyön sitovuudeltaan huomattavasti. Näin ollen konsortio on varsin joustava muoto oppilaitosten omaehtoiselle uudistumiselle sekä tarjoaa monia eri vaihtoehtoja organisaatioiden väliselle yhteistyölle, mutta juuri siitä syystä se on kokemusten perusteella ollut toimintamallina myös varsin herkkä epäonnistumisille. Tämän vuoksi jo konsortiota muodostettaessa on erityisen tärkeää ottaa arvioitavaksi ja jäsenten väliseen avoimeen keskusteluun, mitkä yhteistyön muodot ja osa-alueet hyödyttäisivät eniten jäsenoppilaitoksia ja mitkä niistä yhteistyöhön sisällytetään sekä mitä tavoitteita yhteistyölle asetetaan. Lisäksi keskeistä on ratkaista yhteistyön sitovuus, joka voi konsortiossa vaihdella verkostomaisesta institutionaalisempaan sekä hallinnon muo-
dellisuus eli onko konsortiolla oma erillinen henkilöstö ja organisaatio vai onko vastuu ns. kiertävä. (Opetusministeriö 2007, 12, 24; Tirronen 2006, 15, 19.)

Verkostomaiselle konsortiolle on tyypillistä sopimuksenvarainen, kevyen organisaation koordinoima, löyhä yhteistyö, kun taas institutionaalisella, muodollisella konsortiolla on ammattimainen hallinto, jäsenoppilaitoksista riippumaton, oma henkilöstö sekä itsenäinen päätäntävalta. Karkeasti voidaan sanoa, että mitä tiiviimpi ja aidompi yhteistyö on, sitä paremmin konsortio hyödyttää jäseniään ja sitä paremmin yhteistyöorganisaatiolla on mahdollisuus muodostua ns. osiansa summaa suuremmaksi toimijaksi. Toisaalta Tirronen (2006,17.) mukaan tyypillisesti yhteistyö on myös kehittyvää ja muuttuvaa siten, että vapaaehtoisen yhteistyön pohjalle rakentuva epämuodollinen konsortio myöhemmin usein institutionalisoidaan perustamalla konsortiolle erillinen organisaatio. Edelleen, hyvin tiiviillä, pitkään jatkuneella konsortioyhteistyöllä voi olla vaarana ns. byrokratisoituminen ja itseisarvoistuminen. Kaiken kaikkiaan konsortioiden yleistyttyä, myös korkeakoulujen välisistä konsortioista on tullut aiempaan verrattuna yhä useammin pysyvämpiä organisaatiomuotoja. (Opetusministeriö 2007, 12, 20, 24; Tirronen 2006, 13, 15, 17, 19.)

Yhteistyön välineenä konsortio on löyhä, mutta sopimuksenvarainen, yhteisiä päämääriä palveleva ja muodollinen yhteistyömuoto, jonka avulla oppilaitokset kokoavat resursseja ja hakevat yhteistoiminnan etuja. Vapaaehtoisessa (ei-normatiivisessa) konsortiossa toiminta perustuu jäseninstituutioiden välisiin sopimuksiin ja toimintaan sisältyy sekä pysyviä että väliaikaisia toimintoja. Yleensä konsortiot perustetaan ensin ns. tukipalveluihin liittyvän yhteistyön organisoimiseksi ja vasta myöhemmässä vaiheessa yhteistyö laajenee esim. yhteisen opetustarjonnan kehittämiseen. Monialaisissa konsortioissa yhteistyö organisoidaan useisiin aloihin ja tavoitteisiin, kuten esim. koulutustarjontaan, ydin- ja tukipalveluihin ja yhteiseen opetukseen. Konsortiota muodostettaessa onkin näin ollen syytä löytää ensin osapuolten **yhteneväinen käsitys yhteistyön tehtävistä ja tavoitteista**, minkä jälkeen on mahdollista kiinnittää huomiota sopimuksen sitovuuteen, sisältöön sekä toiminnan organisoitumiseen. Lisäksi konsortioon liittyy ajatus siitä, että yhteistyö perustuu samanaikaisesti sekä **yhteensopivuudelle** (yhteen sopiva toimintaympäristö, yhteistoiminnan edellytykset) että **täydentävyydelle** (resurssit, yhteistoiminnan edut). Tämä tarkoittaa sitä, että konsortion jäsenoppilaitosten tulisi olla riittävän erilaisia, mutta samalla yhteensopivia. (Opetusministeriö 2007, 24; Tirronen 2006,13 -16.)

Tyypillisesti konsortiot ovat palveluorganisaatioita, joiden tavoitteet ovat riskienhallinnassa, toimintaedellytysten edistämässä ja synergiaeduissa. Voimavarojen yhdistämisellä ja jakamisella pyritään saavuttamaan yhteistoiminnan etuja, jotka voidaan nähdä joko sisällöllisenä tai taloudellisenä hyötynä sekä näiden yhteisvaikutuksena. Sisällöllisiä hyötyjä voivat olla esimerkiksi koulutustoiminnan monipuolistuminen, uudet koulutusohjelmat, yhteinen kurssitarjonta tai muu toiminnan rationalisointi. Taloudelliset hyödyt konsortiossa ovat tyypillisimmillään kustannusten tai taloudellisten riskien hallitsemista, mutta joskus ne voivat ilmetä myös taloudellisina säästöinä. Tärkeää onkin tiedostaa muodostettavalle konsortiolle asetettavien **tavoitteiden painotus taloudellisten ja sisällöllisten hyötyjen** näkökulmasta. Mikäli konsortiolla haetaan ensisijaisesti kustannussäästöjä, on silloin erikoistunut, yhteen osa-alueeseen profiloitunut ja keskittynyt konsortio tehokkaampi kuin monialainen. Monialainen konsortio taas on toimintamuoto, jonka välittömänä tavoitteena ei olekaan kustannussäästöt vaan pitkällä aikavälillä saavutettavat hyödyt ja vaikutukset. Tällöin taloudellisten tekijöiden, lähinnä kustannusten hallinnan rinnalla korostuvat erityisesti sisällölliset hyödyt, kuten koulutuksen, toimintojen ja palveluiden monipuolistuminen. Sisällölliset hyödyt voivat olla nykyisiä täydentäviä tai kokonaan uutta luovia palveluita, tuotteita tai vaikutuksia. Lisäksi on syytä huomata, että konsortion taloudelliseksi odotuksiksi voidaan lukea myös pyrkimys nykyisten rakenteiden ylläpitämiseen, jolloin tiivistyvä yhteistyö on vaihtoehto nykyisten palveluiden ja palvelun tason ylläpitämiseen. (Opetusministeriö 2007, 12; Tirronen 2006,19 -22.)

Konsortion tavoitteita asetettaessa ja saavutettavia hyötyjä arvioitaessa on luonnollisesti otettava huomioon konsortion jäsenorganisaatioiltaan edellyttämät panokset. Karkeasti voidaan sanoa, että tyypillisesti sisällölliset hyödyt edellyttävät tuotoksia suurempia panoksia, kun taas taloudellisten hyötyjen kohdalla usein hyödyt ovat panoksia tai investointeja suurempia. Korkeakoulukonsortioiden kokemusten perusteella voidaan todeta, että yhteistyön onnistumiselle on välttämätöntä arvioida, miten päästään konsortion tavoitteiden ja laadun sekä kustannusten väliseen, kaikkia osapuolia tyydyttävään tasapainoon. Konsortio on raskas organisaatio löyhän yhteistyön organisoimiseksi. Toisaalta, mitä aktiivisempi konsortio on ja mitä enemmän siihen sisältyy toimintoja, sitä suurempia investointeja ja panoksia se edellyttää jäsenorganisaatioiltaan. Koska konsortio on jäsenoppilaitoksista erillinen, autonominen organisaatio, se edellyttää väistämättä jäseniltään jonkinlaista sitoutumista tämän erillisorganisaation, hallinnon ja päätöksenteon ylläpitämiseen. Edelleen, jos ei panosteta organisaation hallintoon, jolloin konsortiolla ei ole selvää strategisen ja operatiivisen johtamisen vastuutahoa, konsortioista muodostuu lähinnä keskustelufoorumia muistuttava yhteistyöelin. Tällaisessa konsortiossa yhteistoiminnan hyödyt ovat vähäisiä ja epäselviä, sekä aito yhteistyö vähäistä, mikä helposti ennemmin tai myöhemmin rapauttaa koko yhteistyön mielekkyyden sekä saa aikaan kokemuksen pientenkin satsauksien hukkaan menemisestä. (Opetusministeriö 2007, 24; Tirronen 2006,19 -24.)

Edellä kuvatun perusteella on todettavissa, että konsortion tavoitteiden, tehtävien ja odotusten sekä panostuksen ja organisointimuodon välille tulisi löytää optimi tasapaino. Konsortiolta ei tulisi odottaa enempää, mihin konsortio todellisuudessa pystyy. Konsortioita koskevassa tutkimuskeskustelussa on esitetty toimivan ja tarkoituksenmukaisen korkeakoulukonsortion toimintaedellytykset mm. seuraavasti:

- 1) Ammattimainen johtajuus
- 2) Selvästi määritellyt tavoitteet ja tehtävät
- 3) Tiedonvälitys ja vuorovaikutus
- 4) Avoimuus
- 5) Konsortion organisatorinen joustavuus

- 6) Jäsenkorkeakoulujen sitoutuminen ja hyöty
  - 7) Yhteiset intressit
  - 8) Taloudelliset resurssit
  - 9) Päätöksentekovalmiudet ja jaettu hallinto
  - 10) Ammattimainen ja jäsenkorkeakouluista erillinen konsortiohenkilökunta
  - 11) Jäsenkorkeakoulujen autonomia
  - 12) Osoitetut konkreettiset vaikutukset
- (Tirronen 2006,19, 21.)

Koska konsortio on vapaaehtoinen, jäsenoppilaitoksista erillinen organisaatio, on ylläpitämisen haaste nähty korkeakoulukonsortioissa keskeisemmäksi kuin perinteisissä organisaatioissa. Konsortion ylläpitämisessä haasteet on nähty usein suuremmiksi kuin esimerkiksi federaatiossa tai yhdistyneessä korkeakoulussa. Esimerkiksi monialainen konsortio on samanaikaisesti löyhä yhteistyön muoto, johon osallistuminen on vapaaehtoista, mutta hallinnoltaan ja organisaatorakenteeltaan raskas muoto, joka edellyttää jäsenkorkeakouluista erillistä hallinto- ja päätöksentekojärjestelmää. Konsortion ylläpitämisen on nähty varsin yksiselitteisesti edellyttävän ammattimaista johtoa ja vakituista henkilöstöä sekä jäsenten taloudellista sitoutumista konsortioon. Konsortioon kuuluvista useista oppilaitoksista sekä niiden taustoista johtuen, konsortion ylläpitämiseen liittyy moninaisia kulttuurillisia, taloudellisia, toiminnallisia ja hallinnollisia haasteita, minkä vuoksi yhteiseltä organisaatiolta edellytetään moderneja hallinto-, johtamis- ja raportointijärjestelmiä. Lisäksi konsortion ensisijainen tehtävä on palvella jäsenoppilaitosten etua yhdessä, kollegiaalisesti määriteltujen tavoitteiden mukaisesti. Näin ollen, konsortion ei tulisi kilpailla jäsenoppilaitosten kanssa eikä jäsenoppilaitosten tulisi kilpailla toistensa kanssa yhteistyön osa-alueilla. (Tirronen 2006, 24, 54.)

Korkeakoulukonsortioiden organisoituminen perustuu yleensä sekä edustukselliselle hallinnolle sekä ammattimaiselle hallinto- ja johtamisjärjestelmälle. Konsortio-organisaatio muodostuu täten yleensä johtokunnasta tai hallituksesta, konsortion johtajasta ja henkilöstöstä sekä mahdollisista alakohtaisista johtokunnista ja/tai yhteistyöryhmistä. Johtokunta tai hallitus on konsortion ylin päättävä elin, joka valitsee johtajan, määrittää konsortion toiminnan strategian, vastaa taloushallinnosta, valitsee yhteistyöalat ja suunnittelee, koordinoi sekä arvioi niiden toimintaa. Näin ollen jäsenoppilaitosten edustajista muodostunut johtokunta tai hallitus toimii konsortion ja jäsenoppilaitosten välisenä yhtymäkohtana. Konsortion johtaja taas vastaa konsortion strategisesta ja operatiivisesta johtamisesta yhdessä johtokunnan/hallituksen ja mahdollisen muun hallinnon kanssa. Mahdolliset alakohtaiset yhteistyöelimet vastaavat yleensä tietyn alan substanssiasioihin liittyvästä toiminnasta ja sen koordinoinnista. Pysyvien rakenteiden lisäksi konsortioilla voi olla useita erillisiin aihealueisiin keskittyneitä tilapäisluontoisia työryhmiä. Lisäksi joillakin konsortioilla on esimerkiksi vuosittain kokoontuva, laajempi ns. yleiskokous tai keskustelufoorumi, jolla mahdollistetaan myös oppilaitoshenkilöstön kattavampi osallistuminen konsortion toimintaan. Eräissä konsortioissa on myös huomioitu opiskelijoiden edustus esimerkiksi johtokuntatyöskentelyssä. (Opetusministeriö 2007, 23; Tirronen 2006, 16, 23.)

Kuten aiemmin konsortioita kuvattaessa on jo käynyt ilmi, jäsenorganisaatioiden kokemus konsortion hyödyllisyydestä on keskeinen konsortion toimintaedellytys. Toisaalta konsortion hyötyjen osoittaminen ja arviointi on varsin problemaattista, riippuen jäsenten panostuksista ja sisällöllisten ja taloudellisten hyötyjen painotuksesta. Konsortion taloudelliset resurssit ja yhteistoiminnan kustannukset sekä ”kannattavuus” on yksi keskeinen konsortion paitsi toimintaedellytys, myös tarkoituksenmukaisuutta

määrittävä tekijä. Tyypillistä on, että konsortion rahoituksen perustan muodostaa jäsenorganisaatioiden jäsenmaksut, joita pääsääntöisesti käytetään kattamaan johtokunnan, konsortiohenkilöstön ja mahdollisen yleiskokouksen kuluja. Niinpä jäseniltä edellytettävä rahoitus on sitä merkittävämpi, mitä järeämpi organisaatiohallinto on. Toisaalta konsortion ja sen henkilöstön yksi keskeinen tehtävä on ulkopuolisen rahoituksen hankinta. Useimmiten ulkopuolisella rahoituksella toteutetaan ns. yhteisiä ohjelmia eli varsinaista yhteistoimintaa, hankkeita tms. (Opetusministeriö 2007, 12, 19.)

Ulkopuolisesta rahoituksesta sekä mahdollisista lahjoituksista riippuu, kuinka paljon konsortio pystyy tukemaan jäsenoppilaitostensa yhteistyötoimintaa, tapahtumia ja yhteistyön kehittämistä. Mikäli konsortiolla on resursseja palkata konsortiolle yhteistä henkilöstöä, joka vastaa konsortion varsinaisesta yhteistyöstä, sen edistämisestä ja kehittämistä, tämä mahdollistaa jäsenoppilaitosten keskittymisen perustehtäväänsä sekä erikoistumisen tiettyihin osaamisalueisiin. Lisäksi konsortio voi mahdollistaa jäsenoppilaitostensa kehittymistä yhteisten kehittämistehtävien (esim. johdon ja henkilöstön koulutus), yhteistoiminnan skaalaetujen kautta tai jopa houkuttamalla huippuosaajia konsortion palvelukseen paremmin, kuin se yksittäisille oppilaitoksille olisi mahdollista. Korkeakoulukonsortioiden arvioinneissa on käynyt myös ilmi, että konsortion koetaan sitä paremmin rikastuttavan jäsenoppilaitostensa elämää, mitä paremmin ja laajemmin oppilaitoshenkilöstö pystyy osallistumaan aitoon yhteistyöhön. (Opetusministeriö 2007, 19, 23.)

3.1.1.1. Konsortion haasteet, uhkat ja mahdollisuudet

Konsortio on samanaikaisesti muodollinen, mutta verkostomainen tapa organisoida oppilaitosten välistä yhteistyötä. Konsortio-organisaation hallinto organisoituu jäsenoppilaitoksista erilliseen organisaatioon, jonka tehtävänä on tuottaa oppilaitoksille erikseen sovittavia palveluita. Kansainvälisten kokemusten perusteella sekä konsortio, federaatio että yhdistyminen ovat toimivia tapoja organisoida yhteistyötä, mutta yleensä ne edellyttävät uusien rakenteiden, hallinto- ja organisaatiomallien, johtamisjärjestelmien ja säännösten luomista. Lisäksi kaikkiin em. yhteistyömuotoihin liittyy haasteita. Yleensä ne ovat liittyneet lähtötilanteeseen; korkeakoulujen historiaan, neuvotteluihin, tavoitteenasetteluun ja strategiseen suunnitteluun, yhteistyön luonteeseen, toimintakulttuurien eroihin, henkilöstön asennoitumiseen, korkeakoulujen sitoutumiseen, tiedonvälitykseen, uudistumisen projektinhallintaosaamiseen, toteuttamiseen. Yhdistymisen jälkeiset haasteet liittyvät johtamis-, hallinto-, arviointi-, raportointi- ja päätöksentekojärjestelmien toimivuuteen. (Tirronen 2006, 54.)

Konsortio on institutionaalisen yhteistyömuotona herkkä epäonnistumiselle ja aiempien kokemusten perusteella tyypillisimpiä esteitä yhteistyölle ovat pitäytyminen instituutiolähtöisessä toimintakulttuurissa, panoksien ja tuotoksien epätasapaino, toimintakulttuurien yhteensopimattomuus, epärealistiset tavoitteet, jäsenten välinen kilpailu, erilaiset intressit, luottamuksen puute, jäsenoppilaitosten autonomia sekä yhteisen organisaatio- ja toimintakulttuurin puuttuminen. Konsortio tarjoaa kuitenkin monia vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia oppilaitosten väliselle yhteistyölle ja myös onnistuneista konsortioista on ainakin korkeakoulumaailmassa esimerkkejä. Myös ympäröivän yhteiskunnan muutokset sekä konsortioiden kehityshistoriassa tapahtuneet muutokset antavat aihetta olettaa, että konsortion avulla voidaan saada aikaan modernia, toimivaa ja joustavaakin yhteistyötä. (Tirronen 2006, 15, 21 - 22.)

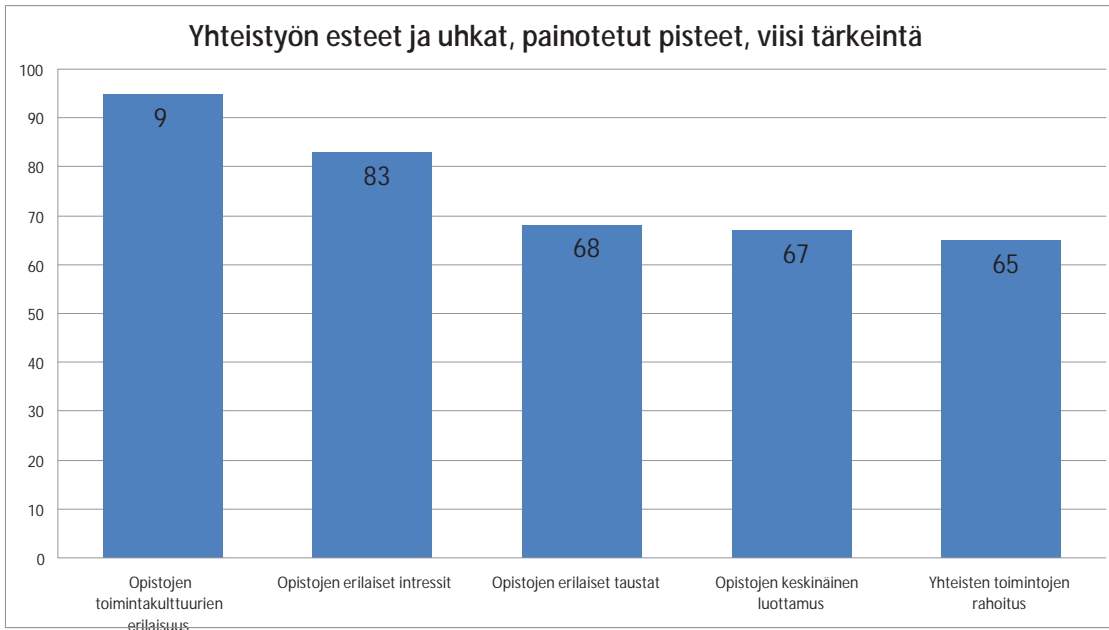
Korkeakoulukonsortioiden kehityshistoria on osoittanut muutosta konsortioikäntänteissä. Ensinnäkin konsortioiden toiminta on nykyisin aiempaa ammattimaisempaa, minkä vuoksi konsortioilta myös odotetaan aiempaan enemmän. Toiseksi konsortioiden painotus on muuttunut tukipalveluyhteistyön sijaan tiiviimmäksi yhteistyöksi substanssi- tai ydintoiminnoissa, jolloin keskeisenä tausta-ajatuksena onkin toisiaan täydentävien koulutuksellisten ja taloudellisten tavoitteiden yhdistäminen. Lisäksi modernit konsortiot ovat oppilaitoslähtöisempiä resurssien jakamisen, riskien hallinnan ja synergiaetujen välineitä. Tulevaisuudessa korkeakoulujen yhteistyön arvioidaan toisaalta tiivistyvän entistäkin institutionaalisempaan suuntaan, mutta samalla myös korkeakoulujen autonomisen aseman korostuvan. Tällöin oltaneen siirtymässä verkostomaisempaan organisoitumiseen (esim. erikoistunut konsortio tai organisoitu verkostoyhteistyö), jolloin yhteistyöelin tuottaa sopimuksenvaraisia palveluja jäsenoppilaitoksille. (Tirronen 2006, 15, 22, 56.)

Kuitenkin konsortion muodostamisessa on syytä realistisesti tiedostaa, että konsortio voi olla yhteistyömuotona raskas ja tehoton suhteessa kustannuksiin ja että siihen sisältyy riskejä liittyen mm. kustannustehokkuuteen, taloudelliseen sitoutumiseen, jäsenten väliseen kilpailuun ja epäselviin hyötyihin. Liian suuria ja epärealistisia odotuksia ei konsortiolle, kuten ei yhteistyölle yleensääkään, tulisi asettaa. Vaikka selkeillä sopimuksilla, hyvällä tavoiteasettelulla, modernilla johtamisjärjestelmällä sekä avoimuuteen, luottamukseen ja yhteistyösuhteen hoitamiseen satsaamalla, konsortioyhteistyö voi tarjota oppilaitoksille lukuisia mahdollisuuksia, on siinä Tirronen (2006, 18.) mukaan aina kysymys myös oppilaitosten välisen **kilpailun ja yhteistyön välisestä optimista suhteesta**. Konsortioyhteistyön onnistumiseksi onkin syytä jo muodostamisvaiheessa analysoida aiempiin kokemuksiin perustuvat, edellä kuvatut lähtötilanteeseen ja toimintaan liittyvät haasteet, esteet sekä konsortion toimintaedellytykset nimenomaisessa tilanteessa. Koska konsortion onnistumisen lähtökohtana on kaikkien jäsenten hyötyminen yhteistyöstä, edellyttää konsortion alkuvaihe hyvää, yhteistyössä tapahtuvaa tavoitteen asettelua niin, että niiden saavuttaminen sekä yksittäisen opiston omien tavoitteiden saavuttaminen niissä voidaan selkeästi havaita. Näin ollen konsortio toiminnan olennaisena osana edellytetään myös jatkuvaa arviointia mm. siitä, mikä on se lisäarvo, joka konsortioilla aikaansaadaan. (Opetusministeriö 2007, 19 - 20, 24; (Tirronen 2006, 24.)

Jo tämän selvityshankkeen alkuvaiheessa käydyissä keskusteluissa ja rehtorihaastatteluissa tuli esille varsin realistisesti Etelä-Pohjanmaan vapaansivistystyön konsortioon liittyviä haasteita ja uhkia, sekä mahdollisuuksia. Kuten edellä konsortion määrittelyssä ja aiempien kokemusten kuvauksessakin on todettu, uhkien tiedostaminen on yksi keskeinen edellytys konsortion ja yhteistyön onnistumiselle. Niinpä avainhenkilökyselyn kohdassa 8. pyydettiin vastaajia merkitsemään annetuista 18 väittämästä tärkeysjärjestyksessä viisi tärkeintä yhteistyön estettä tai uhkaa konsortiota muodostettaessa. Alla olevassa kaaviossa on esitetty vastausten perusteella viisi tärkeintä yhteistyön estettä tai uhkaa. Vastausten painoarvon selkiyttämiseksi painotetut pisteet laskettiin siten, että jokainen merkintä ”tärkeimmäksi uhkaksi” sai viisi pistettä, toiseksi tärkein sai neljä pistettä ja ”viidenneksi tärkeimmäksi” merkityt saivat yhden pisteen.

Vastausten perusteella voidaan todeta, että **opistojen toimintakulttuurien, intressien ja taustojen erilaisuus** koettiin yksiselitteisesti tärkeimmiksi uhkiksi tai esteiksi yhteistyölle. Todennäköisesti vastausten taustalla on osittain ajatus mm. eri oppilaitosmuotojen toimintojen yhteensovittamisesta (kansalaisopistot, kansanopistot, urheiluopisto ja kesäyliopisto), mikä ymmärrettävästikin koetaan vieraaksi ajatukseksi. Toisaalta, kyselyn lopussa annetut vapaat vastaukset konsortion uhkista eivät näyttäisi juurikaan tukevan tätä

selitystä. Sen sijaan vapaissa vastauksissa korostuu opistojen erilaisuus mm. koon suhteen, jonka koetaan asettavan opistot esimerkiksi resurssien suhteen eriarvoiseen asemaan yhteistyössä. Mielenkiintoista sinänsä on, että keskeisimpänä uhkana yhteistyölle nähdään toimijoiden erilaisuus hankkeessa, jossa juuri ollaan etsimässä vapaan sivistystyön maakunnallista yhteistä ydintä ja yhteisiä piirteitä. Tätä **erilaisuuden tuntemusta** ei sovi kuitenkaan vähätellä yhteistyön lähtötilanteessa, sillä todellisuudessa se on myös merkki siitä, että toimijat eivät ehkä riittävästi tunne toisiaan. Tämä on seikka, jota voidaan parantaa juuri selvitystyön ja yhteistyön kautta perehtymällä paremmin muiden toimijoiden todelliseen luonteeseen, toimintakulttuuriin ja intresseihin.

Huomionarvoinen uhka on myös ”opistojen keskinäinen luottamus”, joka sai kyselyssä itse asiassa eniten merkintöjä (11 kpl) tärkeimpänä uhkana, mutta jäi painotetuissa pisteissä viiden tärkeimmän uhkan joukossa neljännelle sijalle. Viidenneksi tärkeimpänä uhkana nähtiin ”yhteisten toimintojen rahoitus”. Tämän taustalla on oletettavasti huoli yhteistyön resursoinnista, sekä epävarmuus siihen saatavista ylimääräisestä rahoituksesta, koska luonnollisesti opistoilla ja niiden ylläpitäjillä ei koeta olevan mahdollisuuksia rahoittaa kokonaan uusia yhteistyörakenteita. Kyselyn perusteella seuraavaksi merkittävimmät uhat liittyvät yhteistyölle asetettavien ”tavoitteiden realistisuuteen” (59 p.) sekä ”tavoitteiden ja odotusten erilaisuuteen” (53 p.). Kahdeksantena uhkana painotetuilla pisteillä (53 p.) laskettuna tuli esille ”opistojen keskinäinen kilpailu” ja seuraavaksi vielä ”konsortion hallinnointi” (51 p.).

Kyselyvastausten perusteella on syytä myös huomata ne seikat, joita kyselyssä **ei koettu** niinkään merkittäviksi uhkiksi. Vastajat eivät pelänneet yhteistyön mukanaan tuomaa arviointia tai että pyrittäisiin liian tiiviiseen yhteistyöhön, että se uhkasi opistojen omia ominaispiirteitä tai että konsortion tehtävät ja opiston itsenäiset tehtävät joutuisivat yhteistyössä epätasapainoon. Epäselviä yhteistyön hyötyjä, yhteistä päätöksentekoa, henkilöstön asennoitumista tai johdon sitoutumista vastajat eivät myöskään nähneet erityisen merkittävänä uhkana konsortioyhteistyölle.

Lisäksi konsortion rakentamiseen liittyvistä uhkista vastajat saivat kertoa vapaasti kyselyn 11. kohdassa omin sanoin. Tässä kohdassa 35 vastaajaa oli kertonut mielipiteitään, joissa korostui pääosin samat näkökohdat kuin edellä esitetystä pylväsyhteenvedossakin.

Vapaissa vastauksissa tuli kuitenkin esille hieman tarkemmin näkyviin myös edellä mainittujen uhkien sisältämiä tausta-ajatuksia. Useat vastaajat mainitsivat hieman eri sanoin keskinäiseen kilpailuasetelmaan liittyviä uhkia kuten; itsekkyyys, epäluulo, muutoksen vastaisuus, kotiin päin vetäminen, keskinäinen luottamus, sitoutumisen puute ja yhteisen näkemyksen löytäminen. Esille tuotiin myös eri tavoin konsortion hallinnointiin liittyviä uhkia. Vastaajat korostavat, että konsortio ja yhteistyö eivät toimi harrasteluna itseksensä, vaan onnistuminen edellyttää hallinnolta selkeyttä, napakkuutta, hyvää organisointia ja resursseja. Toisaalta monissa vastauksissa epäillään turhan byrokratian synnyttämistä. Joissakin yksittäisissä kommentteissa kysytään myös eri toimijoiden tasapuolisuuden, opistojen erityislaadun huomioinnin sekä muun henkilöstön kuin johdon yhteistyöhön osallistumisen perään. Vapaissa vastauksissa on toisaalta kommentteja, joissa nähdään vapaan sivistystyön säilymisen ja kehittymisen uhkaksi se, ettei oppilaitoksissa ole tahtoa ja valmiutta aitoon, ruohonjuuritasolla tehtävään yhteistyöhön tai rakenteiden uudistamiseen.

Vastaajien näkemykset yhteistyön uhkista osoittaa, että luottamuksen rakentamiseen on joka tapauksessa satsattava eteläpohjalaisten vapaan sivistystyön toimijoiden kesken. Kaikessa yhteistyössä on alkuvaiheessa varsin luonnollista, että vieras ja tuntematon yhteistyökumppani synnyttää ennakkoluuloisuutta ja epäluottamusta. Konsortion muodostamisessa on kiinnitettävä huomiota erilaisuuden kokemuksen vähentämiseen ja keskityttävä voimakkaasti opistojen ja vapaan sivistystyön **yhteisten piirteiden hakemiseen**, niin oppilaitosmuotojen sisällä kuin välilläkin. Kaiken kaikkiaan yhteistyön alkaessa olisikin hyvä avoimesti yhdessä pohtia, mitä kyselyssä **esille tulleilla uhkilla tarkemmin ottaen tarkoitetaan** ja miten esim. **toimintakulttuurien erilaisuutta voitaisiin hyödyntää yhteistyössä**. Luottamuksen ja aidon yhteistyön syntymisen perusedellytys konsortiohankkeessa on myös tavoitteen asettelu yhdessä siten, että kaikki voivat niihin sitoutua ja kokea ne omakseen.

3.2. Vapaa sivistystyö

3.2.1. Vapaa sivistystyö käsitteenä ja toimintana

Vapaata sivistystyötä kuvaavien käsitteiden vaiheet ovat olleet varsin moninaiset Suomalaisen koulutuksen historiassa. Vapaan sivistystyön juuret ovat pohjoismaisessa kansansivistysperinteessä ja aina noin 1950 –luvun puoliväliin saakka siitä käytettiin pohjoismaiseen tapaan nimeä **kansansivistys**. Tämän käsitteen hylkääminen liittyi vaiheeseen, jolloin sivistystyön tarpeellisuutta kyseenalaistettiin ja toisaalta haluttiin luoda uutta, yksilöllistä aikuiskasvatusta. Eri aikoina vaihdelleista koulutuspolitiikan painotuksista huolimatta, vapaa sivistystyö on edelleen merkittävä, suomalaisen aikuiskoulutuksen, omaehtoisen yleissivistävän koulutuksen alue ammatillisen aikuiskoulutuksen, työvoimapolitiittisen ja henkilöstökoulutuksen rinnalla. (Karjalainen 1970, 8; Niemelä 2008a, ja 2008b; Opetusministeriö 2009c, 11.)

Vapaa sivistystyö virallistui ns. **kokoavaksi käsitteeksi**, kun v. 1998 hyväksyttiin laki vapaasta sivistystyöstä, johon koottiin kansanopistojen, kansalaisopistojen, liikunnan koulutuskeskusten ja opintokeskusten aiemmin erillisiin lakeihin sisältyneet toimintaa ja rahoitusta koskevat säädökset. Samalla kokonaan uutena lainsäädännön piiriin tulivat kesäyliopistot, jotka olivat siihen asti olleet harkinnanvaraisen valtionavustusjärjestelmän varassa. Vapaa sivistystyö -käsitteen monimuotoisuutta ja ajankohtaisuutta pohdittiin jälleen viimeisimmässä vapaan sivistystyön kehittämissuunnitelmassa. Tällöin nostettiin esille

mm. tulisiko termi korvata edelleen pohjoismaissa vallalla olevaan tapaan käsitteellä ”kansansivistys” tai ”sivistystyö”. Myös eurooppalaisessa viitekehyksessä tarkasteltuna, vastaavaa kokoavaa käsitettä kuten ”vapaa sivistystyö”, ei muualla Euroopassa vastaavasta koulutuksesta ole. Kehittämishojelman valmisteluryhmän esityksessä kuitenkin nähtiin vapaa sivistystyö –termin vakiintuneen kokoavana käsitteenä hallinnon ja päättäjien käytössä ja siten myös uudessa lainsäädännössä käsite säilytettiin. Pääsääntöisesti vapaan sivistystyön toimijat, ovatkin ottaneet vapaan sivistystyön määrittelyn lähtökohdaksi sen, miten laki vapaasta sivistystyöstä sen määrittelee ja mitä sen mukaan vapaalta sivistystyöltä odotetaan. (Opetusministeriö 2009c, 12, 50, 75, 76; Vaherva, ym. 2007, 42, 62.)

Vuoden 2010 alussa voimaan tulleen, tarkennetun lain mukaan vapaan sivistystyön tarkoitus on järjestää elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta tukevaa koulutusta. Lain määritelmä on laaja ja väljä, mutta se antaa yleisen raamin koko vapaalle sivistystyölle. Toiminnan tavoitteena on edistää **ihmisen monipuolista kehittymistä, hyvinvointia, kansanvaltaisuuden, moniarvoisuuden, kestävän kehityksen, monikulttuurisuuden ja kansainvälisyyden toteutumista**. Nämä yhdistävät kaikkia vapaan sivistystyön oppilaitoksia, siksi ne nousevat erityisesti esille pohdittaessa vapaan sivistystyön yhteistä alueellista tehtävää. Vapaan sivistystyön oppilaitosten toiminnan luonnetta ja opiskelijoiden keskeistä asemaa sivistystyössä kuvastavat laissa omaehtoisen oppimisen, yhteisöllisyyden ja osallisuuden korostaminen. (Laki vapaasta sivistystyöstä 2009; Sallila 2010, 228-229.)

Vapaan sivistystyön **oppilaitosmuotoja on viisi**, joille kullekin laki sanelee myös erityisiä ominaisuuksia. Kansalaisopistot ovat paikallisten ja alueellisten sivistystarpeiden tyydyttämistä varten. Kansanopistojen osalta korostuvat kokopäiväisyys ja sisäoppilaitoksen muoto. Kesäyliopistot taas toimivat avoimen korkeakouluopetuksen piirissä alueellisten tarpeiden näkökulmasta. Liikunnan koulutuskeskukset ovat alueellisia tai valtakunnallisia, kuten Kuortaneen urheiluopisto, ja ne järjestävät koulutusta liikunnan, hyvinvoinnin ja terveyden näkökulmasta. Näin ollen vapaan sivistystyön eri oppilaitosmuodot lähestyvät vapaan sivistystyön yhteisiä tavoitteita eri näkökulmista. Kansalaisopistot, kesäyliopistot ja opintokeskukset järjestävät sivutoimisia opintoja, kun taas kansanopistot ja liikunnan koulutuskeskukset nojaavat enemmän päätoimisiin opintoihin. Lain edellyttämällä painotuksilla on haluttu tuoda esiin yhteiskunnan muutosten vaatimia tarpeita oppilaitoksille sekä osoittaa kullekin oppilaitosmuodolle oma roolinsa. Etelä-Pohjanmaalla on kaikkia muita vapaan sivistystyön oppilaitoksia paitsi opintokeskuksia. (Laki vapaasta sivistystyöstä 2009; Sallila 2010, 228.)

Vapaan sivistystyön oppilaitosten antamalle koulutukselle on ominaista, että koulutuksen **tavoitteista ja sisällöistä** päättävät oppilaitosten ja organisaatioiden taustayhteisöt pääsääntöisesti itse, ylläpitämislupansa rajoissa. Näin ollen vapaan sivistystyön toimintasuunnitelma laaditaan paikallisesti alueellisten sivistystarpeiden mukaan, toisin kuin formaalisessa koulutuksessa, jossa opetussuunnitelmat, tutkinnon perusteet ja tutkintorakenteet hyväksytään valtakunnan tasolla. Paikallisen sivistystehtävän täyttämistä kertoo mm. se, että opetus- ja kurssitarjontaa räätälöidään kysynnän perusteella. Lisäksi toiminnan suunnittelussa **otetaan huomioon muiden oppilaitosten** tarjonta pyrkien täydentämään alueen muuta koulutustarjontaa. Käytännössä vapaan sivistystyön oppilaitokset vastaavat varsin **itsenäisesti** toiminnastaan ja sen kehittämisestä. Vapaalle sivistystyölle on ominaista myös **osallistumisen vapaaehtoisuus**, opiskelijan vapaa hakeutuminen opintoihin ja opiskelijakeskeiset oppimismenetelmät. Lisäksi vapaan sivistystyön koulutuksen merkityksessä korostuvat

mm. kansalaisten toimintakyvyn ylläpitäminen, osaamisen vahvistaminen, ja aktiivisen kansalaisuuden edistäminen tasavertaisista ja moniarvoisista lähtökohdista. (Harva 1970, 21-25; Opetusministeriö 2009c, 12, 50; Vaherva, ym. 2007, 42, 44, 62.)

Vapaa sivistystyö on koulutusta, jossa sisällöt ja opiskelijoiden omaehtoisuus ovat korostuneesti esillä. Sivistystyö ei perustu tutkintojen suorittamiseen viranomaisen hyväksymän opetussuunnitelman nojalla, vaan osaamisen, tietojen ja taitojen, kehittämiseen sivistystarpeen perusteella. Opiskelu ei ole ulkoisen pakon sanelemaa, vaan nojaa opiskelijan aitoon haluun sekä omiin opiskelumotiiveihin ja osallistumispäätöksiin. Vapaan sivistystyön opinnoissa korostuu omaehtoisuuden lisäksi myös opiskelun itseisarvoisuus, vaikka sillä voi olla yksilölle välineellisiäkin tavoitteita. Lisäksi vapaan sivistystyön kuvaamisessa on välttämätöntä tuoda esille käsitys oppimisesta sekä vapaassa sivistystyössä käytetystä pedagogiikasta. Vapaan sivistystyön toimijoiden ja tutkijoiden parissa nähdään, että oppiminen sivistystyössä ymmärretään kohdistuvan tietojen lisäksi laajemmin muuhun henkiseen ja sosiaaliseen pääomaan, toisin kuin yleisesti formaalissa opetuksessa. Tähän liittyen vapaan sivistystyön ja kansansivistyksen keskeisenä tunnusmerkkinä on **oma, erityinen pedagoginen ote**, jonka mukaan oleellista on ihmisen (oppijan) oma aktiivisuus, oma järjenkäyttö sekä sisäisen potentiaalin toteutuminen. Vapaan sivistystyön omintakeinen, dialogiin ja vuorovaikutukseen perustuva pedagogiikka on nähty lähestulkoon vastakohtana perinteiselle kouluoppimisen sosiaalistamiselle, ns. välityspedagogiikalle, aikuisten ajattelumallien jälkipolville siirtämiselle sekä kapea-alaiselle kouluttamiselle. Parhaimmillaan vapaan sivistystyön tyyppisen aikuiskasvatuksen merkitys on yksilön kehittämisessä ja elämisen mielekkyyden lisäämisessä, mikä vaikuttaa yksilön kautta myös koko yhteisön ja yhteiskunnan kehittämiseen. Kansansivistyksen traditiossa tämä on tarkoittanut myös koulutuksen voimaa yhteiskunnallisen kritiikin ja muutoksen aikaansaamisessa. (Manninen 2010, 164, 173; Manninen & Luukannel 2008, 10, 15, 18; Niemelä 2008c, 9, 15, 18; Niemelä 2008d; Vaherva, ym. 2007, 13.)

Edellä esitetty vapaan sivistystyön käsitteen, sen pääsisällön, merkityksen ja ominaispiirteiden kuvaus noudattaa tämänhetkistä yleistä käsitystä vapaasta sivistystyöstä, mutta tiivistää samalla myös termin historiallista kehitystä ja taustan ymmärrystä. Käsitteestä on olemassa myös tarkempaa analyysiä mm. siitä, mitä sanaparin eri osilla tarkkaan ottaen tarkoitetaan, tai mihin niillä viitataan. On kysytty mm., mikä on vapaata, mistä se on vapaata ja mitä tekemään se on vapaata sekä missä määrin se on vapaata valtiovallan tai muun julkisen vallan tukemana. Vastaukset riippuvat näkökulmasta. Vapaan sivistystyön vapaus voi tarkoittaa yhtäältä vapautta valtiosta; esimerkiksi lainsäädännössä vapaalla sivistystyöllä on aina ollut varsin suuri autonomia ja liikkumavapaus, se etsii itse tehtävänsä. Toisaalta vapaudella voidaan ymmärtää keskeisesti pedagogista autonomiaa, kun vapaa sivistystyö päättää itse opetussisällöistään, ohjelmistaan, menetelmistään ja osallistujistaan. Kolmanneksi sivistystyön pedagogiikkaan ja oppimistapahtumaan liittyy yksilön vapaus, omaehtoisuus osallistumiseen, sisältöjen valitsemiseen sekä vapaus valita ja muodostaa oma käsitys asioista. (Alanen 1970, 132; Harva 1970, 10; Niemelä 2008e; Vaherva, ym. 2007, 15.)

Vapaus on siis aina perinteisesti ollut hyvin kiinteä ja tarkasti vaalittu osa sivistystyötä ja siksi kaikenlaiseen ulkopuoliseen ohjaukseen on suhtauduttu vapaan sivistystyön piirissä epäluuloisesti. Tiukka ulkopuolinen ohjaus sopii huonosti vapaaseen sivistystyöhön, koska osallistuvilla kansalaisilla pitää olla suuri vaikutusmahdollisuus sisältöön ja toimintatapaan. Tässä suhteessa meneillään oleva, niukkeneviin koulutusresursseihin kytkeytyvä vapaan sivistystyön rakenteellinen kehittäminen asettaa jälleen vapaan sivistystyön vapauden

koetukselle. Missä määrin valtion rahoitus on syy tai väline puuttua tässä ajassa oppilaitosten vapauteen ja oman sivistystehtävän paikalliseen ja alueelliseen toteuttamiseen? (Vaherva, ym. 2007, 13, 38; Vapaan sivistystyön visio 2015, 2005.)

Sivistys –käsitteestä löytynee olennainen ymmärrys tässä yhteydessä helpoimmin vertaamalla muodollisen koulutuksen ja sivistyksen keskinäistä suhdetta seuraavasti; ”Pelkkä opillinen tietämys ei tee ihmisestä sivistynyttä. Yksittäisen henkilön sivistys tulee ilmi siinä, miten hän hyödyntää opillista tietämystään ja osaamistaan käytännössä.” (Vaherva, ym. 2007, 16.) Vaikka sivistykseen liittyikin olennaisena osana tieto, se ei yksin riitä, vaan sivistys pitää sisällään koko ihmisen harmonisen kehittämisen, ihmiseksi tulemisen, inhimillisen kasvun, joka on jatkuvaa, läpi ihmisen eliniän. Sivistynyt ihminen omaa sydämen sivistystä, mikä on inhimillistä asennetta ja suhtautumista maailmaan sisältäen kansalaisen eettisen vastuun. Sivistys on itseisarvo, ei väline tai päämäärä ja lisäksi sen sisältö elää aina kulloisessakin ajassa. Aiemmin tässä luvussa, vapaan sivistystyön luonnetta kuvattaessa nousseiden sivistystyön piirteiden pohjalta voidaan sivistykseen ja vapaaseen sivistystyöhön kytkeä läheisesti myös käsitteet aktiivinen kansalaisuus, kansalaisyhteiskunta, elämänhallinta, hyvinvointi ja hyvä elämä. (Harju 2008, 3-5; Niemelä 2008c, 14-15; Ojanen 2008.)

3.2.2. Vapaa sivistystyö suomalaisessa koulutusjärjestelmässä

Vaikka suomalaisessa koulutusjärjestelmässä vapaalla sivistystyöllä on pitkä historia ja vakiintunut asema ammatillisen ja työvoimakoulutuksen rinnalla, on viime vuosikymmeninä maassamme ollut nähtävissä ammatillisen koulutuksen vahva painotus sekä sen myötä paine viedä myös sivistystyötä välineelliseen suuntaan. Nykyajan koulutuspolitiikan arvostus nimenomaan formaalista ja tutkintoihin johtavaa koulutusta sekä työelämään liittyvää aikuiskoulutusta ja sen tutkimusta kohtaan on ollut joiltain osin jopa uhka vapaalle sivistystyölle. Se on näkynyt monin tavoin vapaan sivistystyön oppilaitosten painotuksissa niin, että ne ovat etsineet itselleen perinteisen sivistystyön rinnalle tai jopa korvikkeeksi enemmän välineellistä, ammatillista ja täydennyskoulutusta. Voidaan jopa todeta, että vapaa sivistystyö on sulautunut vähitellen muuhun aikuiskoulutusjärjestelmään, toimien usein enemmänkin sen paikkaajana ja täydentäjänä, kuin haastajana tai kyseenalaistajana. Työelämän tehostamisen, tutkintojen ja todistusten korostuneen arvostuksen rinnalla on kysymys koulutukseen suunnatuista resursseista sekä niiden jakautumisesta. Monille vapaan sivistystyön oppilaitoksille tarttuminen ammatilliseen koulutukseen on turvannut vakaamman toimeentulon. Lisäksi laatu-, vaikuttavuus- ja tulosohtausperiaatteet ja toimintamallit ovat yhä enemmän ohjaamassa vapaan sivistystyön oppilaitosten toimintaa ja tutkimusta. Valtiovalta on edesauttanut erityisesti tutkimusta ja selvityksiä, missä on keskitytty vapaan sivistystyön organisaatioiden tehokkuuden ja vaikuttavuuden arviointiin. (Manninen & Luukannel 2008, 10, 14; Niemelä 2008, 18; Salo 2002; Salo 2006; Vaherva ym 2007, 117.)

Sama kehitystrendi on nähtävissä opetus- ja kulttuuriministeriön budjettimenoissa. Alun alkaen aikuiskasvatuksen laajimpana lohkona, vapaa sivistystyö on jäänyt etäälle ammatillisen aikuiskoulutuksen ja oppisopimuskoulutuksen rahoituksesta, minkä osuus on tällä hetkellä n. 40 % ministeriön koko aikuiskoulutusmenoista. Vapaan sivistystyön ja yleissivistävän aikuiskoulutuksen osuus yhteensä muodostavat viidenneksen ministeriön menoista ja korkeakoulujen aikuiskoulutuksen osuus on neljännes. (OKM 2011.)

Vaikka vapaan sivistystyön kehittämisohjelmassa ministeriö toi selvästi esiin vapaan sivistystyön tärkeyden nyky-yhteiskunnassa ja jopa sen kasvavan kysynnän, opetus- ja kulttuuriministeriön aikuiskoulutuksen voimakkaana tavoitteena ovat edelleen työvoiman saatavuuden ja osaamisen turvaaminen, työurien pidentäminen, tuottavuuden parantaminen sekä vailla ammatillista koulutusta tai vanhentuneen koulutuksen varassa olevien koulutus. Myös ministeriön vapaan sivistystyön tavoitteen asettelussa näkyvät samankaltaiset arvot; aktiivisen kansalaisuuden, yhteiskunnan eheyden ja elinikäisen oppimisen rinnalla korostetaan painopisteinä mm. maahanmuuttajien, opinnollista kuntoutusta tarvitsevien, työttömien ja senioreiden koulutusta. Kysymys ei liene näiden tavoitteiden ja tehtävien tietoisesta vastakkainasettelusta, mutta väistämättä tämänkaltaisen painotus haastaa tässä ajassa vapaan sivistystyön yksilölliseen ja yhteisölliseen sivistystarpeeseen perustuvan tradition sekä opiskelun itseisarvon. Myös Jyri Manninen (2010, 164, 172-173.) on kyseenalaistanut sitä, onko nykyisellä vapaan sivistystyön koulutuksellakin ns. sopeuttava rooli siten, että se lähinnä sopeuttaa ihmisiä työelämässä jaksamiseen ja sen epäinhimilliseen oravanpyörään. (OKM 2011.)

Edellä esitetystä huolimatta on todettava, että Suomessa vapaa sivistystyö on olennainen osa aikuiskasvatuksen kokonaisuutta ja valtion kokonaispanostus sivistystyön koulutukseen on merkittävä. Massamme vapaan sivistystyön koulutukseen osallistuu vuosittain reilut miljoona ihmistä, siitakin huolimatta että opiskelijat joutuvat pääsääntöisesti maksamaan osan vapaan sivistystyön opintokustannuksistaan itse. Erityistarpeisiin, tietyille väestöryhmille kohdennettaviksi, valtio on viime vuosina jakanut opistoille ns. opintoseteleitä, joita opiskelijat voivat käyttää opintomaksujensa kattamiseen. Lisäksi vapaan sivistystyön oppilaitosten ylläpitäjien rooli koulutuskustannusten kattamisessa on merkittävä. Esimerkiksi kansalaisopistojen kustannuksista valtionosuuden ylittävän osan maksavat pääosin kunnat, minkä johdosta opiskelijoiden opintomaksut ovat kohtuullisia.

Kuten edellä on tuotu esiin, vapaatavoitteisella koulutuksella on oma, ominaislaatuinen, formaalista koulutuksesta poikkeava tehtävänsä, roolinsa ja toimintamuotonsa, jolla tiedetään olevan myös erityiset vaikutukset esim. alueellisessa kehittämisessä, kansalaisyhteiskunnan vahvistamisessa sekä ihmisten hyvinvoinnin edistämässä. Tämän ajan tuottavuutta mittaavassa yhteiskunnassamme vain on haaste pystyä luotettavasti arvioimaan ja osoittamaan koulutuksen ylläpitäjille ja rahoittajille sekä päättäjille vapaan sivistystyön hyödyt ja vaikutussuhteet myös pitkällä aikavälillä sekä paikallisesti, alueellisesti ja kansallisesti. Tulevaisuudessa, hyötytietoisuuden lisääntyessä, vapaa sivistystyömme voi olla myös yksi yhteiskuntamme kansainvälinen kilpailuvaltti. (Poikela & Silvennoinen 2010, 206, 212.)

3.2.3. Traditiosta tulevaisuuteen – yhteistyö vapaan sivistystyön uudistajana

Vapaalla sivistystyöllä on pitkä traditio Euroopassa ja Suomessa. Maassamme valtiovallan vapaalle sivistystyölle asettamat tavoitteet ovat olleet aina varsin väljiä ja antaneet siten suuren liikkumavaran oppilaitoksille. Siinä missä vapaan sivistystyön toimijat ovat pitäneet kiinni traditiostaan niin perimmäisen tehtävänsä ja vapautensa, toimintamuotojensa kuin organisaatioita kuvaavien käsitteidenkin suhteen, ovat ne aikamme yhteiskunnassa tulleet leimatuksi usein vanhakantaisiksi, aikansa eläneiksi ja pölyttyneiksi. Myös koko vapaan sivistystyön tarpeellisuutta, paikkaa ja tehtävää ajassamme on kyseenalaistettu. Vapaan sivistystyön toimijat ovat kokeneet tämän vapaan sivistystyön aliarvostuksena ja vähättelynä varsinkin suhteessa ammatilliseen koulutukseen, mikä kävi hyvin ilmi myös

tämän konsortioselvityshankkeen alkuvaiheen keskustelussa ja tavoitteen asettelussa. Eteläpohjalaiset opistojen rehtorit toivat esille näkökohtia, joiden mukaan vapaata sivistystyötä ei yleisesti tunneta, eikä tiedetä, mitä sen piirissä tehdään. Myös opistojen keskinäinen kilpailu niukkenevasta rahoituksesta koettiin mielettömäksi. (Harva 1970, 10, Opetusministeriö 2009c, 52; Salo 2002; Salo 2006.)

On mahdollista, että vapaan sivistystyön oppilaitosten vapaus, lainsäädännön sekä ohjauksen väljyys sekä vahvaan vapaan sivistystyön perinteeseen turvaaminen on osaltaan johtanut siihen, etteivät vapaan sivistystyön toimijat ole vaivautuneet riittävästi argumentoimaan oman tehtävänsä tarpeellisuutta kulloisessakin ajassa ja yhteiskunnassa. Näin ollen aikojen ja yhteiskunnan muuttuessa vapaan sivistystyön tehtävä ja siihen liittyvien käsitteiden ja toimintojen merkitys ovat osittain hämärtyneet, muun dynaamisen ja voimakkaassa muutostilassa olleen koulutuspolitiikan rinnalla. Erityisesti viimeisimmän vuosikymmenen aikana useat vapaan sivistystyön tutkijat ja vaikuttajat ovatkin esittäneet kritiikkiä vapaan sivistystyön käpertymisestä omaan ”lintukotoonsa” sekä käytetyn retoriikan ja todellisen toiminnan välisestä kuilusta. (Turunen 2010.) Tutkijoiden esittämä kritiikki sekä vaatimukset ja ehdotukset vapaan sivistystyön uudistumisesta ajan mukana ovat nyt tavallaan virallistettu myös vapaan sivistystyön kehittämisohjelman toimeenpanossa ja rakenteellisen kehittämisen vaatimuksissa. (Niemelä, 2008c, 9, 19, 27; Salo 2002; Salo 2006.)

Vapaan sivistystyön toimijoita on herätelty kriittiseen itsetutkiskeluun monenlaisin argumentein. Sivistystyön edunvalvoja on kehoitettu arvioimaan kriittisesti vapaan sivistystyön sisältöjen painotuksia ja sivistystyön perusolemusta rakenteiden puolustamisen sijaan. Samoin sivistystyön toimijoita on arvosteltu siitä, etteivät ne ole pohtineet sivistystehtävänsä vakavasti, vaan toimivat liiaksi muodinmukaisten toivekurssien ja helppojen kohderyhmien perässä valtiosuosuuksia maksimoiden, mitä puolestaan määrällisiin suoritteisiin perustuva valtiosuosuusjärjestelmä suosii. On kysytty myös, hyväksytäänkö sivistystyön parissa toimivien mitä erilaisimmat tulkinnat vapaan sivistystyön tavoitteista, tuotoksista ja tarpeellisuudesta. Jyri Manninen (2010, 164, 171, 173) kyseenalaistaa myös vapaan sivistystyön roolimutoksen, jossa se on kadottanut kriittisen ja muutokseen pyrkivän tehtävänsä ja omaksunut lähinnä sopeuttavan roolin. Esimerkiksi työelämän kehittämisen kannalta hän näkisi aktiivisen ja kriittisen kansalaisuuden merkittäväksi muutosta aikaan saavaksi voimaksi. Lisäksi sivistystyön oppilaitoksia on moitittu kansalaisia palvelevan sivistystyön ja -aatteen unohtamisesta sekä siitä, että ne eivät kykene rajoja ylittävään yhteistyöhön keskittyessään tiukasti vaalimaan omaa olemassaoloaan ja nykyisiä organisaatorakenteita. (Poikela & Silvennoinen 2010, 206-212; Sallila 2010b; Turunen 2010, Vaherva ym. 2007, 14, 120.)

Kansansivistyksen tulevaisuus riippuukin Seppo Niemelän (2008c, 10, 27 -28) mukaan siitä, miten se tekee tehtävänsä ja tuloksensa ymmärrettäväksi sivistyksestä vieraantuneille kansalaisille ja päätöksentekijöille. Oleellista hänen mukaansa on, että sivistystyö kykenee selvästi sanomaan, mitä se tekee ja mihin se tarvitsee rahoitusta. Niemelä kuvaa sivistymistä jatkuvasti käynnissä olevaksi, kolmivaiheiseksi prosessiksi, jossa ihminen oppii uutta, muodostaa oppimaansa itsenäisen suhteen sekä käyttää oppimaansa yhteiseksi hyväksi kansalaisena. Prosessin keskeisimpiä vaiheita elementtejä ovat itsenäinen ajattelu ja järjen käyttö ilman toisen johdatusta, mutta siihen kytkeytyy läheisesti myös luova ja omaehtoinen toiminta taiteen ja käden taidon alueilla. Tämän prosessin erityisluonteen ymmärtäminen ja sisäistäminen nykyajan sivistystyön arvioinnin ja vision rakentamisen pohjaksi antaisi yhden mahdollisuuden vastata esitettyihin kysymyksiin ja vapaan sivistystyön kritiikkiin.

Vapaaseen sivistystyöhön kohdistuvan kritiikin esittäjät tuovat samalla voimakkaain äänenpainoin esille havainnot siitä, että sivistystyötä edelleen tarvitaan ja sille on tilausta ja kysyntää. Toisaalta vaikuttaa siltä, että vapaalle sivistystyölle perinteisiä arvoja ja elementtejä tunnutaan taas arvostettavan ja peräänkuulutettavan formaalissakin koulutuksessa. Käsitys oppimisesta tiedonhankintaprosessina on saamassa kritiikkiä ja myös ammattiin oppimisessa sekä työelämään liittyvässä elinikäisessä oppimisessa tiedetään tarvittavan yhteisöön kasvamista, dialogia, oivaltamista, uuden tiedon luomista, kollektiivista vastuuta ja kulttuurisen oppimisen prosesseja. (Hakkarainen 2005)

Maamme menestymisessä nojataan yhä enemmän alueellisiin, uudistumiskykyisiin innovaatio- ja osaamiskeskittyymiin ja luovuuden merkitykseen. Tähän liittyy ammatillisen huippuosaamisen rinnalla mm. elinikäinen työssä oppiminen, taide- ja kulttuuriosaaminen, vuorovaikutustaidot ja kädentaidot sekä koko työyhteisön yhteinen oppiminen ja innovatiivisuus. Ammatillinen oppiminen ja kirjaviisuus eivät tuota työyhteisöihin tällaisia ihmisiä, vaan kehittyminen jää paitsi työelämän tukeman tai järjestämän täydennyskoulutuksen myös yksilön omaehtoisen oppimisen varaan. Herääkin kysymys, onko sittenkin nimenomaan vapaalla sivistystyöllä ja sen erityisellä pedagogisella otteella parhaat keinot kasvattaa ihmisiä, jotka aidosti kykenevät kehittämään luovasti ja monipuolisesti työtä ja työelämää sekä luomaan innovatiivisia työyhteisöjä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2010, 18, 22, 27-29).

Vapaan sivistystyön kehittämisohjelma eri toimeenpano-ohjelmineen on nyt haastanut vapaan sivistystyön toimijat argumentoimaan tehtävänsä ja tavoitteidensa puolesta. Keskeistä olisi, että vapaan sivistystyön toimijat nyt tiedostaisivat vapaalle sivistystyölle asetetut muutosodotukset sekä sen suomat mahdollisuudet. Muutos ja haasteeseen vastaaminen tulisi käyttää hyväksi sivistystyön niin tavoitteiden ja sisältöjen kuin toimintamuotojen ja organisaatioidenkin arviointiin, kehittämiseen ja uudistamiseen traditiota unohtamatta. Niemelä (2008c, 9, 19.) on kiteyttänyt asian muistuttamalla, että ”traditio on keskustelukumppani, ei esikuva”. Tämä voisi tarkoittaa meneillään olevassa valtakunnallisessa vapaan sivistystyön uudelleenarviointiprosessissa esimerkiksi sitä, että kaikkea traditiosta ei pidä olla valmis myymään nykyisille, koulutuksessakin vallitseville, kilpailu- ja markkina-arvoille. Sen sijaan on pidettävä kiinni sivistystraditiosta, joka korostaa avoimen ja luovan, yhdessä pohtimisen ja tekemisen luonnetta, eikä noudata ennalta (ja ylhäältä) määrättyjä sisältöjä ja opetussuunnitelmia. Ministeriö on toistaiseksi ymmärtänyt vapaan sivistystyön luonteen, kun se ei ole ryhtynyt ylhäältä sanelemaan tehtäviä ja tavoitteita, tai ns. avannut vapaan sivistystyön toimintoja markkinavoimille. Sen sijaan vapauden traditiota kunnioittaen se vaatii vapaan sivistystyön toimijoita tässä ajassa etsimään, määrittelemään ja osoittamaan itse tehtävänsä sekä ”kertomaan, mikä on vapaan sivistystyön ydin” (Pirhonen 2011.). Luonnollisesti tämä vaatimus pitää sisällään vapauden aspektin toisen puolen eli toimijoiden vastuun osoittaa ministeriölle, mikä on valtionosuuksien vastine, mitä valtion rahoituksella tehdään ja miksi. Vapauden ymmärrystä voidaan kritisoidakin rahoitukseen perustuvan rakenteellisen ohjauksen ja kehittämisen paineessa. Toki jo aiemmilla selvityksillä ja lain uudistuksella selvästi osoitettiin tarvetta painotta vapaan sivistystyön toimintaa yhteiskunnan ja kulttuurin muutoksen vaatimaan suuntaan mm. pyrkimällä selkiyttämään oppilaitosmuotojen välisiä rooleja. (Sallila 2010, 228-229.)

Tutkijat ja vapaan sivistystyön vaikuttajat ovat esittäneet samansuuntaisia vaatimuksia haastaen vapaata sivistystyötä uudistumaan ajan mukana. Eero Ojanen (2008) pitää sivistystä itseisarvona ja hänen mukaansa sivistys elää ja uudistuu aina ajassa, vuoropuhelussa yhteiskunnan ja kansalaisten kanssa. Näin ollen myös sivistyksen sisältö

elää ajassa siten, että sivistyksen tie on ”koko yhteiskunnan asioihin osallistumista”. Petri Salo (2002) näkee kansansivistystyön mahdollisuuden toimia todellisena ja varteenotettavana vaihtoehtona muulle aikuiskoulutukselle vain, jos se löytää uudelleen aiemman asemansa ja toteuttaa perinteisiä tehtäviään uudistuneena ja ajanmukaisena, keksimällä alkuperäisen, vapaan sivistystyön tradition mukaisen mission uudelleen. Tähän liittyy hänen mukaansa ajatus sivistystyön jalkautumisesta, - ”kuten toimintansa alkumetreillä - maailmaa, itseään ja muutoksia ymmärtämään pyrkivien ihmisten arkeen ja elämismaailmaan”. Näin ollen vapaan sivistystyön tulee löytää sisältönsä kulloisestakin ajasta, sen haasteista sekä pystyä tukemaan kansalaisia muutosten eri nivelvaiheissa. Tämä edellyttää kansansivistysorganisaatioilta joustavuutta, toimimista lähellä arkea sekä halua ja kykyä tunnistaa ja tunnustaa nämä arjen ja muutoksen edellyttämät oppimistarpeet. Vapaan sivistystyön toimijoiden tulisikin uskoa siihen, että vapaa sivistystyö voi olla keskeinen edelläkävijä mielekkään ja yhteisöllisen oppimiskulttuurin edistäjänä ja saavuttaa siten vaikuttavuutta sekä uskottavuutta koko suomalaisessa yhteiskunnassa. (Salo, 2002; Turunen, 2010.)

Tämän eteläpohjalaisten vapaan sivistystyön opistojen konsortiohankkeen yksi keskeinen lähtökohta jo hankesuunnitteluvaiheessa on ollut, että vapaan sivistystyön toiminnalla on jotain ainutlaatuista annettavaa maakunnan kehittämiseen ja että sillä on oma erityinen tehtävä, rooli, paikka ja merkitys alueen koulutustoimijana. Lisäksi, kuten jo aiemmin luvussa 1.3. on esitetty, alueen opistoilla oli tarve selkiyttää ja vahvistaa vapaan sivistystyön roolia alueellisena toimijana sekä sitä kautta myös pystyä argumentoimaan ja tuomaan nykyistä paremmin esille tietoa vapaan sivistystyön vaikutuksista ja vaikuttavuudesta. Edellä kuvattu vapaan sivistystyön nykytila sekä siinä osoitetut haasteet sivistystyön kehittämiseksi antavat suuntaviivat myös tälle työlle. Lähtökohtaisesti tarkoituksena ei ole selvittää organisaatioiden rakenteita, vaan kyse on enemmänkin maakunnallisen sivistystehtävän etsimisestä. Toisaalta hankesuunnitelmassa on sitouduttu myös tarkastelemaan ja selkiyttämään maakunnan koulutustoimijoiden keskinäistä roolia sekä tavoittelemaan koulutuksen saumattomuutta. Konsortioselvityksen hankesuunnitelmassa onkin jo hyvät ainekset ja tavoitteet eri vapaan sivistystyön oppilaitosmuotojen yhteiseen mission etsimiseen ja maakunnan haasteiden kautta sivistystehtävän uudistamiseen, mikäli toimijat pystyvät heti yhteistyön alkaessa irtautumaan ns. revii- ja kilpailuajattelusta. Nähtäväksi jää, voisiko yksi ratkaisu ajassamme olevaan uudistumishaasteeseen, olla juuri tämän konsortion kaltainen yhteistyö, jolla saataisiin aikaan näyttöä vapaan sivistystyön volyymin, sekä mahdollisesti löytää uusia avauksia toimintamuodoille, yhteistyölle tai jopa uusia sisältöjä sivistystyön käsitteille.

Vapaan sivistystyön toimijoilta odotetaan tässä prosessissa yhteistyön esteiden ja ongelmien tunnistamista, tunnustamista ja ylittämistä. On ymmärrettävää, että opistojen tulevaisuus saattaa lähitulevaisuudessa riippua kyvystä määritellä ja konkretisoida oma paikallinen ja alueellinen tehtävä sekä toiminnan vaikutukset. Näin ollen konsortion yksi konkreettinen tehtävä voi olla tuottaa maakunnan sivistystyöstä kokonaisvaltaista ja systemaattista arviointitietoa työnsä toteutumisesta, vaikutuksista ja hyödyistä koulutuksen rahoittajille ja päättäjille. (Vaherva ym. 2007, 14, 117, 125.) Näyttää siltä, että vapaan sivistystyön toimijoiden on kyettävä jatkuvasti kulloisessakin ajassa perustelevaan tarpeellisuuttaan ja ajanmukaisuuttaan, kuin vastaten ikuisuuskysymykseen. Mutta yhtä hyvin voidaan toisaalta kysyä, kuinka perusteellisesti arvioidaan kaikkien muiden valtion rahoittamien aikuiskoulutusmuotojen vaikuttavuutta ja vaikutuksia. Esimerkiksi työelämälähtöinen täydennyskoulutus näyttää arkihavaintojen perusteella kukoistavan

varsin kirjavana kilpailukenttänä mitä moninaisimmille toimijoille, ilman sen tarkempaa olemassaolon oikeutuksen osoittamista tai aikaansaannosten mittaamista.

Tämän selvitystyön alkuvaiheessa käydyissä rehtorihaastatteluissa tuotiin esille hankkeelle ja yhteistyölle maakunnallisen vapaan sivistystyön kehittämiseen liittyviä toiveita ja odotuksia. Osin ne olivat samansuuntaisia, kuin edellä kuvatut vapaan sivistystyön uskottavuuteen ja ajanmukaisuuteen liittyvät odotukset ja haasteet. Vaikka siis rehtorit ovat varsin hyvin tietoisia vapaaseen sivistystyöhön kohdistetusta kritiikistä ja odotuksista, toisaalta keskusteluissa tuli ilmi halu taistella ajassa olevia mielikuvia vastaan. Opistoissa kannetaan huolta mm. siitä, miten internaatin merkitys kasvatuksessa pystyttäisiin tuomaan paremmin esille ja uuteen arvoonsa. Rehtorit kokevat, että internaattipedagogiikkaan sisältyvät arvot ja vaikutukset, kuten vuorovaikutuksen merkitys, ihmisestä välittäminen sekä hyväksytyksi tulemisen kokemus, ovat asioita, jotka helposti jäävät nykyisin kustannustehokkuuden varjoon.

Oman opiston ja maakunnallisen sivistystyön nykytilassa rehtoreita mietitytti mm. nykyihmisten heikko sitoutuminen pitkäkestoisempaan koulutukseen, lyhytkurssien suosion kasvaessa. Useimmissa opistoissa kannettiin huolta myös vapaan sivistystyön tulevaisuudesta ja rahoituksesta sekä koettiin epävarmuuden syövä energiaa opistotyöltä. Lisäksi opistoissa koettiin, että vaikka itse vapaan sivistystyön toimijat tietävät tekevänsä tärkeää työtä, niin muut, ulkopuoliset eivät sitä näe tai ymmärrä. Opiskelijoidenkin uskotaan usein ymmärtävän opistossa saamansa opetuksen arvon vasta jälkikäteen. Toisaalta monet toimijoista olivat kokeneet, että vapaan sivistystyön palveluja pidetään jopa liian itsestänselvyytenä niin omaehtoisen koulutuksen järjestäjänä kuin yhteistyökumppaninakin mitä moninaisimpien palveluiden järjestämisessä. Erityisesti oman opiston vahvuuksina haastatteluissa mainittiin opiston vapaan sivistystyön henkilöstön vahva osaaminen ja koulutustarjonnan monipuolisuus. Myös maakunnassa opistojen kesken koettiin avoimuuden ja yhteistyön lisääntyneen.

Rehtorikeskusteluissa useimmin mainittu motiivi meneillään olevaan yhteistyön tiivistämiseen konsortiohankkeessa oli uuden lain yhteistyövelvoite. Lisäksi vahvistuvan yhteistyön avulla halutaan yhdessä olla vahva koulutuspoliittinen toimija siten, että kaikilla opistoilla, toisiaan täydentäen olisi oma roolinsa. Lisäksi yhteistyön avulla toivottiin kehitettävän opistojen laatutyötä sekä arviointia ja tuotettavan tietoa vapaan sivistystyön vaikutuksista maakunnassa. Vahvasti tuotiin esille myös tarve lisätä yhteistyötä opetuksen sisältöjen sekä tavoitteiden suunnittelussa ja toteutuksessa, jotta pystyttäisiin koko ajan maailman muuttuessa tuottamaan uusia sisältöjä sekä ottamaan alueelliset tarpeet ja koulutukselliset jatkumot nykyistä paremmin huomioon. Suhde alueen muuhun koulutukseen mietitytti opistoissa ja konsortion toivottiin panostavan tulevaisuudessa myös näiden yhteistyösuhteiden avaamiseen ja kehittämiseen. Samoin vapaan sivistystyön opistojen roolia ns. kolmannen sektorin auttamisessa pidettiin tärkeänä ja kehittämisen arvoisena. Kaiken kaikkiaan rehtorit näkivät konsortion kautta tiivistettävän yhteistyön enemmänkin toiminnallisena kuin hallinnollisena ratkaisuna.

3.2.4. Vapaa sivistystyö ja elinikäinen oppiminen

Vapaan sivistystyön keskeinen käsitepari on elinikäinen oppiminen (engl. Lifelong learning), mikä on ollut pitkään yksi keskeinen näkökulma koko aikuiskasvatuksen kentässä. Myös uusi laki antaa vapaan sivistystyön tarkoituksen perustaksi elinikäisen oppimisen seuraavasti: ”*Vapaan sivistystyön tarkoitus on järjestää **elinikäisen oppimisen***

periaatteen pohjalta yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta tukevaa koulutusta.” Alun alkaen 1960 –luvulla Unescon lanseeraama käsite piti nimenomaan sisällään idean ihmisen oppimisesta läpi koko elämänsä ajan. Ajatukseen kytkettiin voimakkaasti ihmisenä kasvamisen ja tasa-arvon ihanteet sekä kaikkiaan ihmisten vastuun ottaminen omasta elämästään ja pyrkiminen kaiken aikaa itsensä kehittämiseen. Tuotiin esille erityisesti ihmisen luontaista uteliaisuutta, tiedonjanoa sekä halua oppia ja kehittyä. Elinikäisen oppimisen perusta luodaan jo lapsuudessa, jolloin opitaan välineet elinikäiselle oppimiselle, mutta aikuisena jatkuva oppiminen auttaa ihmistä elämän ja maailman muuttuessa sekä säilyttää ihmisen aktiivisuuden läpi elämän. (Manninen & Luukannel 2008, 14; Opetusministeriö 2009c, 51-52.)

Aina 1970-80 luvuille asti elinikäisen oppimisen näkökulmana oli ensisijaisesti humanistinen sivistysihanne, jolloin ei niinkään kiinnitetty huomiota siihen, miten ja missä ihminen oppii. Sen sijaan 1990-luvulla Euroopan Unioni nosti käsitteen keskeiseksi sisällöksi kansakunnan, työelämän ja yritysten kilpailukyvyyn sekä tietoyhteiskunnan tuomat vaateet oppimiselle ja ajan tasalla pysymiselle. Tämän jälkeen elinikäisen oppimisen käsitteen ympärillä on jatkunut jännitteinen keskustelu siitä, onko se valjastettu palvelemaan kilpailukykyä, työvoiman ammattitaidon kehittämisen ja ylläpitämisen kautta – tuottaen aina vain tehokkaampia ihmisiä, vai annetaanko sen sisällöllä arvo myös yksilön omaehtoiselle ja yleissivistävälle oppimiselle sekä inhimilliselle kasvulle. Maassamme on kuitenkin pääsääntöisesti vallalla käsitys, että elinikäinen oppiminen koskee kauttaaltaan koko suomalaista kasvatus- ja koulutusjärjestelmää. Yhtäältä korostetaan sitä, että varhaiskasvatus ja perusopetus ovat tärkeässä asemassa oppimaan oppimisen välineiden ja taitojen omaksumisessa sekä opiskelumotivaation synnyttämisessä ja säilymisessä. Toisaalta korostetaan elinikäisen oppimisen toteutumisessa, työelämässä sekä elinkaaren toisessa päässä olevien ihmisten kannalta, koulutusjärjestelmän rakenteiden joustavuutta siten, että elinikäinen oppiminen tulisi mahdolliseksi ihan kaikille suomalaisille. Tämä tarkoittaa että, jatkossakin työelämälähtöisen koulutuksen rinnalla on oltava elämänlaajuisesti koulutuksellisesta tasa-arvosta huolehtivaa, yleissivistävää, arvosanoista ja tutkinnoista vapaata, omaehtoista koulutusta. (Aalto ym. 2008, 38-40; Elinikäisen oppimisen toimintaohjelma 2007-13; Manninen & Luukannel 2008, 14; Ojala 2011.)

Vapaan sivistystyön oppilaitosverkoston rooli on maassamme merkittävä elinikäisen oppimisen mahdollistamisessa ja koulutuksellisen tasa-arvon edistämässä. Toisille koulutuksen tasa-arvo voi tarkoittaa koulutuksen helppoa saavutettavuutta omalla lähialueella, niin taajamissa kuin haja-asutusalueillakin. Yhtä hyvin tasa-arvon toteutuminen voi merkitä yksilölle sitä, että hänellä on aiemmasta koulutustaustastaan, varallisuudestaan tai iästään riippumatta mahdollisuus opiskella, jatkaa kesken jääneitä opintojaan, laajentaa osaamistaan tai osallistua elämää rikastuttavaan harrastustoimintaan. On myös todettu, että vapaan sivistystyön opintoihin osallistumisella on selviä ja laajoja vaikutuksia aikuisten elämässä mm. koska oppimismotivaation, omien kykyjen ja luovuuden löytyminen omaehtoisessa osallistumisessa voi johtaa sekä rikkaampaan henkiseen elämään että muodollista kelpoisuutta tuottavan koulutuksen tai jatko-opintojen pariin. Elinikäisen oppimisen näkökulmasta voidaankin sanoa, että yksilötason vaikutusten lisäksi vapaan sivistystyön yhteiskunnallinen vaikutus on merkittävä. Kun käytännössä sivistystyö edistää ihmisten aktiivista kansalaisuutta sekä sen edellyttämiä tiedollisia ja taidollisia valmiuksia, se tuottaa kansalaisyhteiskunnalle sosiaalista pääomaa, aktivoi yhteiskunnan taloutta, työllisyyttä ja toiminnallisuutta, hillitsee sosiaali- ja terveystaloutta sekä huolehtii ns. syrjäseutujen elinvoimaisuudesta. (Manninen 2010, 167-168; Manninen & Luukannel 2008; Vaherva ym. 2007, 28, 127-128, 130-131.)

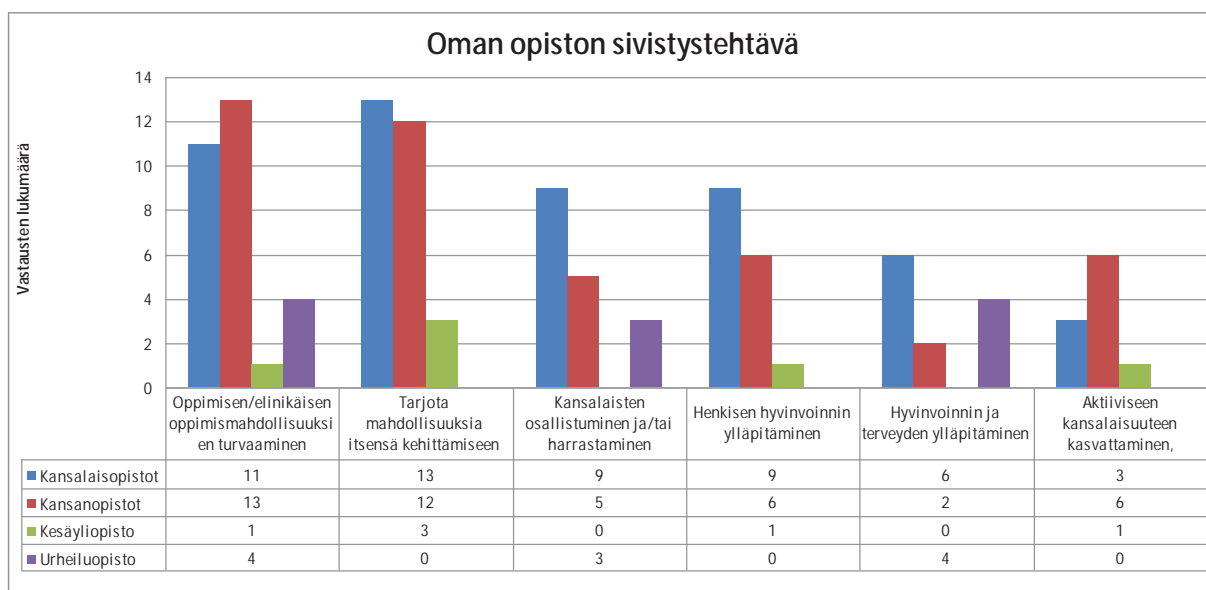
Mielenkiintoisen näkökulman elinikäiseen oppimiseen ja kansansivistykseen sekä niiden yhteyteen antaa uusi saksalainen, eurooppalaisia elinikäisen oppimisen indikaattoreita selvittävä tutkimus (Hoskins ym. 2010). Tutkimus osoittaa, että oppiminen ja koulutus ovat erittäin merkittävä tekijä koko yhteiskunnan eheyden ja kansalaisten osallisuuden kehittymisessä sekä yhä tärkeämpi merkitys sillä on myös maan taloudelliselle kehittymiselle. Elinikäisen oppimisen indikaattorien avulla tutkimuksessa pyritään kuvaamaan oppimista osana kaikkia elämänalueita ja elämänlaajuisen oppimisen edellytyksiä - ei siis vain osana koulutusjärjestelmää. Selvitys osoittaa, että Tanska, Ruotsi, Hollanti ja neljännellä sijalla Suomi, ovat Euroopan kärkimaita elinikäisessä oppimisessa. Tutkijat viittaavat Pohjoismaiden osalta vahvaan kansansivistysperintöön menestyksen syynä. Toisaalta Suomen vahvuus indikaattorien mukaan on erityisesti tiedollisessa oppimisessa. Heikoin alue maassamme on persoonallisen kasvun (Learning to be – learning as personal growth) indikaattoreissa, kuten erilaisessa kulttuurisessa ja vapaa-ajan osallistumisessa, työn ja muun elämän tasapainossa sekä vapaamuotoisessa elämässä oppimisessa. Tällä alueella Suomi on eurooppalaisessa vertailussa seitsemännellä sijalla. Lisäksi tämän ajankohtaisen tutkimuksen indikaattorit osoittavat, että elinikäisen oppimisen edellytykset yhteiskunnassa korreloivat erittäin vahvasti kansalaisten hyvinvointiin ja sen tasapuoliseen jakautumiseen yhteiskunnassa, elämänlaatuun, korruption esiintymiseen, yhteiskunnan eheyteen ja kansainväliseen kilpailukykyyn, sekä demokratiaan. Korkean elinikäisen oppimisen indeksin omaavissa maissa myös koulutus ja sen ilmapiiri itsessäänkin on demokraattisempi, mutta näissä maissa myös kaikilla on periaatteessa koulutusmahdollisuudet yliopistoon saakka riippumatta siitä, missä koulussa on lapsena aloittanut. (Hoskins ym. 2010, 15-16, 23, 30-31, 37, 44, 46-48).

Kyseinen tutkimus antaa vahvan signaalin maamme koulutusjärjestelmän vahvuuksista, mutta erityisesti aikuiskoulutuksen, vapaan sivistystyön ja kansansivistyksen merkityksestä yhteiskuntamme hyvinvoinnin ja kilpailukykyyn kehittymiselle. Samalla se antaa myös haasteen vapaan sivistystyön perustehtävälle, eli yhteiskunnallisen osallisuuden ja osallistumisen ulottuvuudessa on parannettavaa esimerkiksi Ruotsiin ja Tanskaan nähden. Juuri vapaa sivistystyö eri toimintamuotoineen takaa sen, että kaikille maassamme asuville niin suomalaisille kuin tänne muualta muuttavillekin on tarjolla mahdollisuuksia kehittää itseään elämän tilanteesta ja aiemmista opinnoista riippumatta, tarttua elämässä johonkin joka kantaa ja antaa voimaa, itseluottamusta sekä kykyä ottaa vastuuta omasta elämästään. Nämä edellä esitetyt näkökohdat antavat osaltaan uskoa vapaan sivistystyön mahdollisuuksiin myös alueellisen ja maakunnallisen menestyksen sekä hyvinvoinnin avaintekijänä, jos se osataan ja halutaan tähän tehtävään valjastaa.

3.2.5. Vapaan sivistystyön tehtävä ja merkitys eteläpohjalaisille toimijoille

Edellä on kuvattu vapaan sivistystyön käsitettä ja tehtävää monelta eri kantilta ja onkin tarkoituksenmukaista luvun lopuksi vielä kuvata avainhenkilökyselyn vastausten perusteella sitä, mitä eteläpohjalaiset vapaan sivistystyön avainhenkilöt näkevät vapaan sivistystyön tehtäväksi ja merkitykseksi. Tässä kysymyksessä (ks. liite 4., kysymys 3.) pyydettiin vastaajia merkitsemään annetuista 20 väittämästä kolme tärkeintä vapaan sivistystyön tehtävää oman opiston kannalta ja kolme tärkeintä vapaan sivistystyön tehtävää Etelä-Pohjanmaalla. Alla olevissa taulukoissa näkyy kuusi vastauksissa tärkeimmäksi merkittävää sivistystehtävää sekä vastausten määrät myös oppilaitosmuodoittain. Vastauksia tarkasteltaessa on kuitenkin syytä ottaa huomioon, että

kokonaisvastaajamäärät oppilaitosmuodoittain ovat erilaisia, koska vastaajia oli neljästä kansalaisopistosta sekä neljästä kansanopistosta, mutta yhdestä kesäyliopistosta ja urheiluopistosta. Kuitenkin kokonaismäärien lisäksi on mielenkiintoista hahmottaa, miten tehtävät poikkeavat eri oppilaitosmuotojen edustajien käsityksissä.

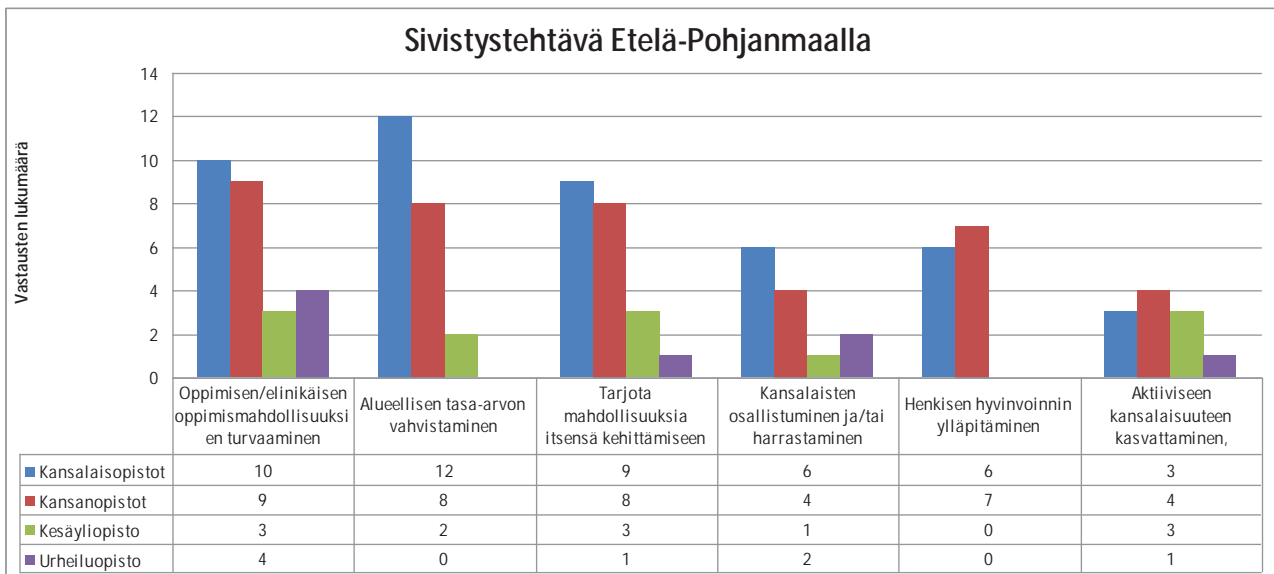
Useimmiten kaikkein tärkeimmäksi, kaikissa oppilaitosmuodoissa, vapaan sivistystyön tehtäväksi omalle opistolle mainittiin ”oppimisen ja elinikäisen oppimismahdollisuuksien turvaaminen”. Toiseksi eniten tärkeimmäksi tehtäväksi merkittiin ”tarjota mahdollisuuksia itsensä kehittämiseen”, joten kokonaismäärällisesti nämä kaksi väittämää saivat selvästi eniten kannatusta annetuista vapaan sivistystyön tehtävistä omalle opistolle.

Oman opiston sivistystehtävän osalta tärkeimmät tehtävät olivat useimmiten samat kansalais- ja kansanopistojen edustajilla. Mutta kansanopistojen näkökulmasta esille nousi tärkeänä oman opiston tehtävänä myös ”jatko-opintoihin valmistaminen”, mikä taas muiden oppilaitosmuotojen edustajilta jäi täysin huomiotta. Kokonaisvastausmäärien kärkeen ei myöskään yltänyt kesäyliopiston edustajien mielestä tärkeät; ”mahdollisuudet yliopisto-opintoihin alueella” ja ”alueellisen tasa-arvon vahvistaminen koulutuksessa”. Vastaavasti urheiluopiston vastaajat eivät merkinneet ”henkisen hyvinvoinnin ylläpitämistä” oman opistonsa tehtäviin lainkaan, mutta sen sijaan heidän joukossaan ”hyvinvoinnin ja terveyden ylläpitäminen/ sairauksien ennaltaehkäisy” oli tärkeimmällä sijalla ”oppimisen ja elinikäisten oppimismahdollisuuksien turvaamisen” kanssa. Kokonaisuutena myös ”hyvinvoinnin ylläpitäminen” nähtiin erittäin tärkeäksi oman opiston tehtäväksi.

”Aktiiviseen kansalaisuuteen kasvattaminen” mainittiin useimmiten kansanopistojen ja kansalaisopistojen vastaajien keskuudessa. Kansalaisopistojen vastaajilla käsitys oman opiston sivistystehtävästä oli moninainen, sillä lähes kaikki väittämät olivat saaneet vastauksissa merkinnän kolmen tärkeimmän tehtävän joukossa. Tämä ehkä kuvaakin kansalaisopistojen monipuolista sivistystehtävää myös käytännössä. Yhteenvedona edellisestä voidaan todeta, että kaikissa maakunnan opistoissa on pääsääntöisesti yhtenäinen käsitys vapaan sivistystyön perustehtävästä sekä sivistystyön roolista ja merkityksestä. Kaikki haluavat luonnehtia opistonsa työtä ennen muuta ”oppimis- ja elinikäisen oppimismahdollisuuksien tarjoajana”. Toiseksi, yhtenäinen käsitys oppimisen omaehtoisuudesta tulee vahvasti myös esille ”itsensä kehittämisen, osallistumisen ja harrastamisen” painottumisen kautta. Nämä siis lienevät eteläpohjalaisen vapaan sivistystyön ydinsisältöä niin teoriassa kuin käytännössäkin, ja tietoisuus niistä on vahva ja

yhtenäinen. Toisaalta odotetusti, kullakin oppilaitosmuodolla on omat, lakisääteisetkin painotuksensa, jotka näkyvät hyvin edellä kuvatuissa vastauksien painotuksissa.

Seuraavasta taulukosta on mielenkiintoista havaita, että vapaan sivistystyön tärkein tehtävä maakunnassa oli vastaajien mielestä sama kuin tehtävä omassa opistossa eli ”oppiminen ja elinikäisten oppimismahdollisuuksien turvaaminen”, vaikkakin vastausten hajonta kaikkien tehtävien kesken oli suurempi kuin oman opiston tehtävää määriteltäessä. Maakunnan sivistystehtävässä nousi ”alueellisen tasa-arvon vahvistaminen” kolmanneksi sijoittuneen ”itsensä kehittämisen” edelle. Maakunnallisessa sivistystehtävässä nousi ”aktiiviseen kansalaisuuteen kasvattaminen, kansansivistys” niukasti ”hyvinvoinnin ja terveyden ylläpitämisen” edelle, minkä jälkeen seuraavaksi eniten mainittiin ”mahdollisuudet yliopisto-opintoihin alueella”.

Eteläpohjalaiset toimijat näyttävät tiedostaneen yksiselitteisesti vapaan sivistystyön keskeiseksi tehtäväksi juuri oppimistehtävän, elinikäisen oppimismahdollisuuksien turvaamisen sekä alueellisen tasa-arvon vahvistamisen. Kuten edellisessä luvussa 3.2.4. todettiin, juuri nämä tekijät on havaittu tutkimuksissa olevan selvässä yhteydessä yhteiskunnan elinikäisen oppimisen indikaattoreihin ja sitä kautta mm. yhteiskunnan eheyteen ja koulutuksen demokraattisuuteen. Edelleen kansansivistystyöllä on havaittu olevan keskeinen rooli näiden tekijöiden toteutumiseen yhteiskunnassa. Huomattavaa on, että kyselyn vastaajien mukaan hyvinvoinnin ylläpitäminen on kohtalaisen tärkeässä roolissa myös vapaan sivistystyön maakunnallisessa tehtävässä.

Yhteenvedona vastausten sivistystehtävää koskevista käsityksistä voidaan todeta, että eteläpohjalaisten vapaan sivistystyön oppilaitosten avainhenkilöt tuntevat vapaan sivistystyön lakisääteisen yhteisen tarkoituksen erittäin hyvin nimetessään maakunnallista sivistystehtävää. Toisaalta vastauksissa on nähtävissä kunkin opiston lakisääteisen perustehtävän mukaista jakautumista, esimerkiksi henkisen hyvinvoinnin ylläpitäminen korostui kansalais- ja kansanopistojen edustajien vastauksissa, kun taas urheiluopiston vastaajat valitsivat sen tilalle hyvinvoinnin ja terveyden ylläpitämisen ja sairauksien ennaltaehkäisyn. ”Parantaa ihmisten työssä jaksamista” vapaan sivistystyön tehtävänä kiinnosti vain kansalaisopistojen ja urheiluopiston vastaajia, eikä lainkaan kansanopistojen tai kesäyliopiston vastaajia, mikä myös kuvanee opistojen tehtäväkäsityksiä. Edelleen yksittäisissä vastauksissa vapaan sivistystyön tehtäväksi nimettiin myös täydennyskoulutus kaikkien muiden paitsi urheiluopiston vastaajien keskuudessa.

Mielenkiintoinen yksityiskohta on, että yksittäiset kansalais- ja kansanopistojen edustajat merkitsivät ”tutkintotavoitteisen koulutuksen” vapaan sivistystyön tehtäväksi niin omalle opistolle kuin maakunnassakin. Tällainen ’kömmähdys’ kertonee siitä, että kaikki vastaajat eivät ole välttämättä joko sisäistäneet vapaan sivistystyön sisältöä tai erottaneet sitä koko opiston muista tehtävistä.

Maakunnan sivistystyön toimijat näyttävät tehdyn kyselyn perusteella sisäistäneen lakisääteiset vapaan sivistystyön tehtävät varsin hyvin. Kuitenkin vapaan sivistystyön toimijoiden ja ylläpitäjien tulee varautua siihen, että ns. mahdollinen konsortiofoorumi tulee käymään säännöllisesti keskustelua maakunnallisesta sivistystehtävästä sekä arvioi sitä, minkälaista sivistystyötä maakunnassa kulloinkin tarvitaan. Tätä kautta vapaan sivistystyön tehtävät tulevat paremmin laajempaan tietoisuuteen, ylläpitäjät ja päättäjät sitoutuvat niihin paremmin sekä tehtävät voivat dynaamisemmin vastata ajassa oleviin tarpeisiin. Tämänkaltaisen pohdinta ja argumentointi yhteistyössä voi myös tuottaa kokonaan uusia ideoita, tehtäviä ja työmuotoja vapaan sivistystyön oppilaitoksille.

4. MAAKUNNAN HAASTEET

4.1. Vapaan sivistystyön toimintaympäristö Etelä-Pohjanmaalla

Tämän raportin luvussa 2. on kuvattu vapaan sivistystyön tilaa, laajuutta ja toteutumista Etelä-Pohjanmaalla. Kerättyjen tietojen ja tunnuslukujen varassa todettiin vapaan sivistystyön koulutustarjonta monipuoliseksi ja väestön osallistuminen kattavaksi. Toisaalta kävi ilmi, että maakunnan vapaan sivistystyön koulutus ei muodosta selkeää ja yhtenäistä kokonaisuutta tai koulutuksen sisällöllisessä jakautumisessa ei ole selvää jatkuvuutta. Myös todellinen yhteistyö on tällä hetkellä varsin vähäistä ja osin sattumanvaraistakin tai kohdistuu yksittäisiin toimintoihin. Etelä-Pohjanmaan kansalaisopistojen rehtorit sekä jossain määrin myös muu henkilöstö kokoontuu keskenään jakamaan kokemuksia ja keskustelemaan ajankohtaisista asioista muutaman kerran vuodessa, mikä luo osaltaan hyvää perustaa toimijoiden keskinäiselle tutustumiselle ja luottamukselle. Muutoin pääsääntöisesti kullakin vapaan sivistystyön oppilaitoksella on maakunnassa omat verkostonsa ja toiminta on hyvin itsenäistä sekä muista toimijoista riippumatonta.

Vapaan sivistystyön rakenteellisen kehittämisen taustalla on Opetusministeriön asettaman työryhmän laatima Vapaan sivistystyön kehittämisohjelma 2009 – 2012, jossa on linjattu kehittämissuuntia suhteessa toimintaympäristön muutoksiin. Kehittämisohjelman luvussa 2. on varsin tyhjentävä analyysi vapaan sivistystyön toimintaympäristöön vaikuttavista muutoksista valtakunnan tasolla, kuten; väestönkehityksestä, globalisaatiosta, työelämän muutoksista, tieto- ja viestintäteknologian aiheuttamista muutoksista, opitun tunnustamisesta, kunta- ja palvelurakenteen sekä valtionosuusuudistuksista, ammatillisen ja ammatillisen aikuiskoulutuksen uudistuksista, aluehallintouudistuksesta sekä korkeakoulutuksen rakenteellisesta kehittämisestä. Näiden analyysien ja erilaisten arviointien pohjalta kehittämisohjelmassa on linjattu vapaan sivistystyön tulevaisuutta mm. siten, että vapaan sivistystyön koulutuksen kysynnän perusteella osallistujien määrää ei ole tarvetta vähentää, vaan esim. työttömyys ja monet muut yhteiskunnalliset muutokset ja tekijät lisäävät vapaan sivistystyön koulutuksen merkitystä ja kysyntää. Niinpä myös opetusministeriön kehittämissuunnitelman mukaa vapaan sivistystyön edellytyksiä vastata muuttuviin koulutustarpeisiin sekä vahvistaa toiminnallaan yhteiskunnan eheyttä, aktiivista kansalaisuutta sekä elinikäisen oppimisen edellytyksiä tulee parantaa ja vahvistaa.

(Aikuiskoulutuksen vuosikirja 2009; Opetusministeriö 2009a, 49-50; Opetusministeriö 2009c, 53-86).

Etelä-Pohjanmaan väkiluku oli kuluvaan vuoteen 2011 helmikuun lopussa 193 573 henkeä. Maakunnan väestökehitys oli 1990 –luvun loppupuolelta 2000 –luvun alkuun saakka melko voimakkaastikin vähenevä, mutta kehityksen suunta muuttui noin 2000 -luvun puolivälissä positiiviseksi. Viimeisen vuosikymmenen aikana väkiluku on kasvanut voimakkaimmin Seinäjoella (13%) ja Lapualla. Samana aikana väestön määrä on vähentynyt eniten Kauhavalla, Alajärvellä ja Kurikassa. Merkittävä osa maakunnasta pois muuttajista on nuoria opiskelijoita, jotka hakeutuvat seutukuntiin, joissa on suuria oppilaitoksia. Tilastokeskuksen väestöennusteet arvioivat Etelä-Pohjanmaan väkiluvun kasvavan seuraavan 20 vuoden aikana kolme prosenttia, eli n. 5 800 hengellä, minkä arvioidaan johtuvan lähinnä väestön eliniän pidentymisestä. Lähivuosina väestökehityksen merkittäväksi muutokseksi on arvioitu työikäisen väestön määrän vähenemisen. Tähän kehitykseen liittyen, työperäinen maahanmuutto maakuntaan on lisääntymässä, vaikkakin ulkomaalaisten osuus Etelä-Pohjanmaalla on vain n. 0,9 %, vähäisin Suomen maakunnista ja vain kolmannes koko maan keskiarvosta. (Etelä-Pohjanmaan maakuntaohjelma 2011-2014, 12-13; Etelä-Pohjanmaan ennakointiportaali 2011).

Etelä-Pohjanmaan väestö on ikärakenteeltaan maakuntien vertailussa keskiluokkaa. Alle 15-vuotiaiden osuus väestöstä on n. 17,4 prosenttia, kun koko maassa se on hieman alhaisempi (n.16,9 %). Väestöennusteiden mukaan tämän ikäluokan osuuden arvioidaan syntyvyyden ansiosta säilyvän Etelä-Pohjanmaalla vakaana, kun pääsääntöisesti monissa maakunnista sen arvioidaan laskevan. Etelä-Pohjanmaalla väestö on nuorinta Seinäjoella ja sen lähikunnissa (Alajärvellä, Ilmajoella ja Lapualla). Iäkkäintä väestö on Suupohjassa, Järviseudun sekä Kuusiokuntien alueella. Etelä-Pohjanmaalla 65 vuotta täyttäneiden henkilöiden osuus koko väestöstä on n.19 %, mutta suhteellisesti vähiten heitä on Seinäjoella (14,9 %). Väestöennusteiden mukaan 65-vuotiaiden osuuden väestöstä arvioidaan kasvavan koko maassa varsin voimakkaasti, sekä absoluuttisesti että suhteellisesti. Ikäihmisten määrän arvioidaan kasvavan Seinäjoella ja koko maakunnassa huomattavasti vuoteen 2020 mennessä. Sen sijaan työikäisen väestön, eli 15-64-vuotiaiden määrä vähenee Etelä-Pohjanmaalla ja jo nyt tämän ikäryhmän prosentuaalinen osuus väestöstä on (63,6%), Suomen maakuntien alhaisin. Tällainen kehitys tarkoittaa luonnollisesti myös väestöllisen huoltosuhteen nousua, mikä jo nyt on koko maan huoltosuhdetta korkeampi. Kaikkiaan voidaan sanoa, että Etelä-Pohjanmaalla väestö keskittyy Seinäjoelle ja sen ympäryskuntiin. Näiden kuntien väestö on suhteellisesti myös muuta maakuntaa nuorempaa. (Etelä-Pohjanmaan ennakointiportaali 2011; Jäske 2008, 3-11; Rossinen 2011a).

Elinkeinorakenteessa Etelä-Pohjanmaalle on ominaista alkutuotannon suuri osuus työpaikoista, verrattuna Suomen muihin maakuntiin. Suunta on kuitenkin muuttumassa siten, että alkutuotannon työpaikat vähenevät ja jalostuksessa sekä palveluissa työpaikat lisääntyvät. Työpaikkojen määrä lisääntyy maakunnassa eniten Seinäjoella. Yritystoimipaikkojen osuus suhteessa väestöön on Etelä-Pohjanmaalla korkea, mutta yritysten nettomäärän lisäys on alle maan keskitason. Lisäksi maakunnan yritykset ovat pieniä, sillä henkilöstömäärä toimipaikkaa kohden oli vuonna 2008 maan pienin 2,8. (Etelä-Pohjanmaan maakuntaohjelma 2011-2014, 18-20; Jäske 2008, 25-26.)

Työttömyys ja lomautukset ovat lisääntyneet Etelä-Pohjanmaalla nopeasti taantuman johdosta. Erityisesti miesvaltaisille teollisuuden aloille kohdistuneet lomautukset ovat nostaneet miesten työttömyysasteen ennätysellisen korkeaksi. Etelä-Pohjanmaan

keskimääräinen työttömyysaste vuonna 2010 oli 9,0 %, eli kuitenkin koko maan 10,2 % työttömyysastetta alhaisempi. Työttömyys vaihteli kunnittain hyvinkin paljon. Alle 25-vuotiaiden nuorten osuus työttömistä työnhakijoista oli n. 18 prosenttia. Työttömyyden kasvun arvioidaan taittuvan, mutta vähenevän varsin hitaasti. Valtakunnallisesti huolestuttava ilmiö, kouluttamattomat, työttömät eli ns. ”ulkopuoliset” nuoret ovat kuitenkin Etelä-Pohjanmaalla muita alueita harvinaisempia. Maakunnan 15 – 29-vuotiaista naisista 38,9 prosenttia on suorittanut vain peruskoulun ja samanikäisistä miehistä 41,2 prosenttia. Tämän ikäisistä nuorista n. 7 prosenttia ovat syrjäytymisriskin alla ja 4,3 prosenttia kyseisestä ikäryhmästä on koulutuksen ulkopuolelle jääneitä ns. ulkopuolisia, kun koko maassa vastaava luku on 6,4 prosenttia. (Etelä-Pohjanmaan maakuntaohjelma 2011-2014, 17; Työ- ja elinkeinoministeriö 2011, 84-86; TEM Tilastotiedote 2011).

Etelä-Pohjanmaan väestön koulutustaso on kokonaisuutena maamme alhaisimpia. Perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden määrä on maamme alhaisimpia lähinnä yli 60 –vuotiaiden keskuudessa. Kuitenkin vastaavat luvut 15 – 34-vuotiaiden keskuudessa ovat maamme korkeimpia, eli maakunnan koulutustaso nousee jatkuvasti nuorten ikäluokkien kouluttautumisen myötä. Sama trendi pätee myös toisen asteen tutkinnon suorittaneisiin. Sen sijaan korkea-asteen ja ylemmän korkea-asteen tutkinnon suorittaneita maakunnassa on kauttaaltaan selvästi vähemmän kuin koko maassa keskimäärin. Ainoastaan 20-24–vuotiaiden ikäluokassa eteläpohjalaisia korkea-asteen koulutettuja on hieman enemmän kuin maassa keskimäärin. Ylemmän korkea-asteen suorittaneiden määrä on maamme alimpia jo n. 35 -vuotiaista alkaen. (Etelä-Pohjanmaan ennakoitintportaali 2011; Tilastokeskus, koulutustilastot).

Etelä-Pohjanmaalla peruskoulunsa päättäneistä (v. 2007) 47,2 prosenttia sijoittui samana vuonna lukiokoulutukseen ja 47,9 prosenttia ammatilliseen peruskoulutukseen. Naisten ikäluokasta lukiokoulutukseen meni 56,1 prosenttia ja 39,1 prosenttia miehistä. Vastaavasti suhdeluvut ammatillisen peruskoulutuksen osalta olivat lähes päinvastaiset. Maakunnan miehistä sijoittuu toisen asteen ammatilliseen peruskoulutukseen suhteellisesti useampi kuin miehistä maassa keskimäärin. Mutta myös eteläpohjalaiset naiset sijoittuvat suhteellisesti useammin ammatilliseen peruskoulutukseen kuin naiset maassa keskimäärin. Eteläpohjalaiset miehet menevät harvemmin lukiokoulutukseen kuin ikätoverinsa maassa keskimäärin. Vuonna 2007 ylioppilastutkinnon suorittaneista sijoittui vuoden aikana ammattikorkeakoulutukseen 24,6 %, yliopistokoulutukseen 19,0% ja niitä, jotka eivät jatkaneet välittömästi opintojaan oli peräti 53 prosenttia. Etelä-Pohjanmaan aikuisväestöstä, 25-64-vuotiaista 31 % naisista ja 16 % miehistä on suorittanut ylioppilastutkinnon. Maakunnan omaa koulutustarjontaa voidaan luonnehtia siten, että sitä leimaa vahva toisen asteen ammatillinen koulutustarjonta, minkä vetovoima on kasvanut vuodesta 2007 lähtien. Sen sijaan maakunnan alueella korkea-asteen koulutustarjonta on suhteessa vähäisempää. (Etelä-Pohjanmaan ennakoitintportaali 2011; Rossinen 2011b).

Tutkittaessa Suomen suurimpien kaupunkien vetovoimaisuutta ja kilpailukykyä mm. väestönkehityksen, työllistymisen ja uusien yritysten lukumäärän perusteella, Seinäjoki on erottunut tilastoissa maamme vetovoimaisimmaksi alueeksi. Tällaista kehityskaarta pidetään ainutlaatuisena ja jopa ihmeenä, sillä esim. määrällinen muuttovoitto Seinäjoella on toiseksi suurin (Tampereen jälkeen) Suomen 20 suurimman kaupungin joukossa. Maakuntakeskuksen vetovoima on luonnollisesti myönteinen asia koko maakunnan kehittymisen kannalta tilanteessa, jossa kiihtyvä kilpailu jakaa maamme eri alueita menestyviin ja hiipuviin. (Aro 2010; Lehdistö tiedote 2010).

Väestön hyvinvointi ja sen toteutuminen voidaan nähdä laajasti ottaen alueen merkittävänä menestystekijänä, sekä liittyvän kansalaisten osallisuuteen ja toisaalta syrjäytymisriskiin. Kartoitusten mukaan eteläpohjalaiset kokevat myönteisenä hyvinvointitekijänä elinympäristönsä viihtyisyyden, asumisen väljyyden sekä harrastusmahdollisuudet. Toisaalta kartoituksissa on nähtävillä selkeää kansalaisten kahtiajakautumista hyvinvoinnin osalta. Pohjalaismaakuntien hyvinvointibarometrin 2009 mukaan suurimmiksi hyvinvointiongelmiksi nähtiin päihteiden käyttö, työttömyys, alhainen tulotaso ja yksinäisyys. Lisäksi näiden jo tällä hetkellä vaikeimmiksi koettujen ongelmien arvioidaan pahenevan entisestään lähivuosina. Etelä-Pohjanmaan väestön sairastavuus, sairastavuusindeksillä mitaten, on koko maan tasoa korkeampaa. Maakunnassa lihavuus ja sen liittämissairautena mm. diabetes ovat muuta maata yleisempiä. Myös eteläpohjalaisten elämäntavoissa, ruokatottumuksissa ja terveyteen liittyvissä asenteissa olisi tuoreen kyselytutkimuksen perusteella parannettavaa. Lisäksi mielenterveysongelmia on monissa Etelä-Pohjanmaan kunnissa enemmän kuin maassa keskimäärin. Lasten ja nuorten kouluterveystutkimukset antavat osaltaan aihetta huoleen. Esimerkiksi v. 2009 kouluterveystutkimuksen perusteella Seinäjoen yläkoululaisista 15 prosenttia on ylipainoisia ja 14 prosentilla on mielenterveysongelmia, lisäksi noin puolet yläkoululaisista ja lukiolaisista sekä lähes 70 % toisen asteen ammatillisen koulutuksen opiskelijoista harrastavat liikuntaa liian vähän. (Etelä-Pohjanmaan maakuntaohjelma 2011-2014, 14; Hietaranta-Luoma ym. 2011; Kuronen-Ojala ym. 2009, Laakso 2010; 45 - 53; Rossinen 2011a)

Etelä-Pohjanmaan maakuntaohjelma 2011-2014 sisältää kehittämistavoitteita, joiden toteuttamiseen haastetaan periaatteessa kaikki maakunnan toimijat. Ohjelman kolme keskeistä kehittämisen painopistealuetta ovat; ”Hyvinvoiva ja osaava eteläpohjalainen”, ”Kilpailukykyinen ja innovatiivinen elinkeinoelämä” ja ”Kehittyvä toimintaympäristö”. Ensiksi mainittu painopistealue ”Hyvinvoiva ja osaava eteläpohjalainen” on tässä yhteydessä kiinnostavin ja merkittävin kehittämisen osa-alue, mikä on jaettu suunnitelmassa neljään tavoite- ja toimenpidekokonaisuuteen. Nämä ovat 1) Koulutuksen ja tutkimuksen vaikuttavuuden lisääminen, 2) Työllisyyden edistäminen, 3) Kansalaisten toimintakyvyn ja osallisuuden lisääminen ja 4) Etelä-Pohjanmaan vetovoiman ja viihtyisyyden lisääminen. Tämän konsortiohankkeen ja maakunnan vapaan sivistystyön toimijoiden näkökulmasta näistä Etelä-Pohjanmaan liiton tavoitetoimenpiteistä mielenkiintoisimmat maininnat löytyvät tavoitteiden 1., 3. ja 4. alta.

Koulutuksen ja tutkimuksen vaikuttavuuden lisäämisessä mainitaan ”vapaan sivistystyön kehittäminen” jolla viitataan vapaan sivistystyön toimijoiden väliseen yhteistyöhön sekä verkottumiseen muiden koulutustoimijoiden kanssa. Kansalaisten toimintakyvyn ja osallisuuden lisäämisen toimenpiteinä mainitaan mm. ”kansalaisten osallistumisedellytysten ja yhteisöllisyyden tukeminen” sekä ”toimintakyvyn ja terveyden ylläpito ja vahvistaminen”. Lisäksi vetovoiman ja viihtyisyyden lisäämisen toimenpiteissä mainitaan ”kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntapalveluiden sekä vapaa-ajan palveluiden kehittäminen”. Mainitut tavoitteet ja toimenpiteet ovat osaltaan monien vapaan sivistystyön toimijoiden ydinaluetta ja siksi on todettava, että vapaan sivistystyön oppilaitokset ovat ja voivat olla merkittäviä toimijoita näiden maakunnan tavoitteiden toteuttamisessa ja edistämässä. Luonnollisesti ohjelman muillakin tavoitealueilla on vapaan sivistystyön kannalta tärkeitä ja yhteisiä tavoitteita. Maakuntaohjelmassa on varsin hyvin tiedostettu ja tuotu esille ihmisten hyvinvointiin liittyvät ongelmat maakunnassa ja siksi se onkin ohjelman yksi keskeinen painopiste alueen toimintojen kehittämisessä. (Etelä-Pohjanmaan maakuntaohjelma 2011-2014, 7-8, 28-33.)

Kuten tämän raportin, luvun 2. oppilaitosesittelyissä kävi hyvin ilmi, eteläpohjalaisten vapaan sivistystyön oppilaitosten yksi hyvin keskeinen sisältö liittyy taide- ja kulttuuriopintoihin ja tämän alueen osaamista opistoissa on runsaasti. Valtakunnallisesti näiden opetusalueiden on arvioitu olleen vuonna 2007 yli puolet koko vapaan sivistystyön opetustuntimääristä ja Etelä-Pohjanmaalla se on ollut erityisen runsasta koko maahan verrattuna. Myös Etelä-Pohjanmaan liiton kulttuuristrategiassa vuosille 2010 -13 visioksi on linjattu ”kulttuurisesti kilpailukykyinen ja hyvinvoiva Etelä-Pohjanmaa”. Strategian päälinjoina ovat kulttuurinen hyvinvointi, elinkeinot ja vetovoima. Kulttuurin hyvinvointi- ja vetovoimaulottuvuuden ohella strategiassa korostettu luovien alojen yrittäjyys on vahvasti esillä myös maakuntaohjelmassa ja mainitaan myös Etelä-Pohjanmaan korkeakoulumallia koskevassa selvityksessä. Rytmimusiikin ja elämystuotannon osalta nämä ovat esillä myös Seinäjoen kaupungin omassa strategiassa. (Etelä-Pohjanmaan maakuntaohjelma 2011-2014, 18-19; Kulttuurisesti kilpailukykyinen ja hyvinvoiva Etelä-Pohjanmaa. Kulttuuristrategia vuosille 2010-2013 – päivitys; Neilimo 2008, 15-17.)

Taide- ja kulttuurikasvatus ja siihen liittyvä koulutus on ollut monin tavoin esillä viime vuosina yhteiskunnassamme ja linjaukset sen asemasta ovat vähintäänkin kahtalaisia. Perusopetuksen osalta on keskusteltu siitä, pitäisikö taidekasvatusta lisätä tuntijakouudistuksen myötä. Taiteen perusopetuksen on todettu jakautuvan hyvin epätasaisesti maassamme. Opetusministeriön kulttuuripolitiikan strategiaan 2020 on kirjattu tavoitteeksi taide-, taito- ja kulttuurikasvatuksen vahvistaminen yleissivistävässä koulutuksessa ja vapaassa sivistystyössä. Myös taiteen ja kulttuurin merkitystä ihmisten hyvinvoinnille on tutkittu ja selvitetty sekä laadittu jopa toimenpideohjelma näiden asioiden edistämiseksi kaikilla toimialoilla. Suomen aluekehittämissstrategiassa 2020 keskeisenä visiona on mm. luovien toimialojen kasvattaminen ja eri alueille syntyvä taiteelliseen luovuuteen perustuva yritystoiminta. Viimeisimmissä opetus- ja kulttuuriministeriön tiedotteissa kerrotaan työryhmien ehdotuksista, joissa esitetään mm. luovan talouden ja kulttuuriyrittäjyyden toimintaedellytysten parantamista Suomessa sekä toimenpiteitä taide- ja kulttuuripolitiikan vaikuttavuuden lisäämiseksi yhteiskuntapolitiikassa eri hallinnonalojen yhteistyönä. Samanaikaisesti opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmä esittää kulttuurialan ammatillisen koulutuksen aloituspaikkojen karsimista työllistymisnäkökohtien perusteella. (Luovien vastakohtaisuuksien maaseutu; Maaseudun kulttuuriohjelma 2010–2014, 45 - 47; OKM Tiedote 16.2.2011; OKM Tiedote 23.03.2011; OKM Tiedote 13.04.2011; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010b; Työ- ja elinkeinoministeriö 2010).

Lopuksi on syytä hieman tarkastella koulutuskentässä kaiken kaikkiaan meneillään olevia muutoksia, joilla on luonnollisesti heijastumansa myös vapaan sivistystyön koulutuksen toimintaympäristöön. Tässä raportissa on jo aiemmin kuvattu koulutuksessa voimakkaasti meneillään olevaa keskittymistä, minkä seurauksena alalla on ollut useiden vuosikymmenten ajan ja on edelleen menossa useita federaatio-, konsortio- ja yhteisiä toimintarakenteita valmistelevia hankkeita, joilla pyritään yhdistämään oppilaitosten voimavaroja. Osin tällaisen kehityksen seurauksena myös Etelä-Pohjanmaalla toimii monia vahvoja koulutusverkostoja, kuten Koulutuskeskus Sedu, Seinäjoen ammattikorkeakoulu ja yliopistokeskus, jotka ovat syntyneet eriateisen verkostoitumisen pohjalle. Tällä hetkellä korkeakoulutusta kehitetään yliopistoista, ammattikorkeakouluista ja niiden välisistä yhteistyösopimuksiin perustuvasta uusista yhteenliittymistä muodostuvana kokonaisuutena, siten että pystyttäisiin luomaan alueellisesti ja aloittain vahvemmat korkeakouluprofilit.

Myös Seinäjoen ammattikorkeakoulun eri toimintayksiköiden keskittämisestä käydään parhaillaan vilkasta keskustelua. Jo aiemmin ministeriön korkeakouluille asettamien

kehittämiskriteerien ja suuntaviivojen pohjalta Etelä-Pohjanmaalle on muodostettu tukemaan alueen korkeakoulutoimintaa - korkeakouluopetusta ja tutkimusta – oma verkostomainen korkeakoulumalli ja -konsortio sekä siihen sisältyvä korkeakoulusäätiö ja kehittämisrahasto. Kun koulutus on jo tällä hetkellä Etelä-Pohjanmalla kovin verkottunutta ja maakunnassa on kokemusta mm. korkeakoulukonsortion muodostamisesta sekä sitä tukevasta rahoitusmallista, voidaankin kysyä, eikö vastaavanlainen kehittäminen ja dynaamisen verkoston luominen olisi mahdollista ja perusteltua myös maakunnallisen vapaan sivistystyön ympärille? (Neilimo 2008).

Toiseksi myös koulutusjärjestelmä on väistämättä jatkuvasti monien erilaisten yhteiskunnan muutosvoimien (kansainvälistyminen, ihmisten liikkuvuus, teknologian kehittyminen, nuorten syrjäytymiskehitys jne.) vaikutuspiirissä, eikä niitä myöskään koulutusta kehitettäessä voida jättää huomioimatta. Myös käsityksiä koulutuksesta ja osaamisesta joudutaan päivittämään ja alati pohtimaan. Esimerkiksi koulutustason yleinen nousu sekä lisääntyvä ns. työn ja vapaa-ajan yhteensulautuminen haastavat oppilaitoksia. Innovatiiviset osaamiskeskittymät edellyttävät paitsi uusia kompetensseja, myös ideoiden ja kokemusten vaihtoa sekä sosiaalisia prosesseja paikallisesti. Tämä tarkoittaa mm. sitä, että koulutuksen keskittyessä ja yksiköiden kasvaessa, on uuden ja aidon osaamisen luomiseksi myös pystyttävä tarjoamaan yhteisöllisiä oppimisen ja kehittämisen mahdollisuuksia. (Aalto ym. 2008, 10 – 13.)

Erään tulkinnan mukaan koulutusjärjestelmämme on vastaavan murroksen edessä, mitä tapahtui 1900-luvun loppupuolella, kun maassamme siirryttiin vähitellen auktoritaarisesta kasvatuksen ja koulutuksen mallista ns. keskustelevaan malliin. Jälleen siirtyminen uudenlaiseen yhteiskuntaan haastaa oppimiskäsityksessä keskustelun, kriittisen ajattelun ja soveltamisen ns. ”elävän verkoston mallilla”, jossa korostuvatkin yhteisöllisen tiedon rakentaminen ja verkostotoimintataidot. Tämä perustuu käsitykseen, jossa oppilaista tulee **osaamistaan ja oppimistaan itse kehittäviä verkostotoimijoita**, tiedon hakijoita ja tuottajia. Tällöin oppija ei olekaan enää sidottu staattisesti yhden oppilaitoksen alaisuuteen, vaan hän on koulutusmaailman ja eri koulutusverkostojen keskiössä, jossa hän kokoaa ja päivittää osaamistaan ympäröivän maailman tarjoamilla mahdollisuuksilla. Oppimista voi tapahtua yhtä hyvin työelämässä, virtuaaliyhteisöissä, harrastuksissa kuin perinteisessä koulutuksessa tai muussa vuorovaikutuksessa. Tämän kaltainen kuva oppimisesta on jo nostanut esiin uusia kysymyksiä esim. opitun tunnistamisesta ja tunnustamisesta sekä asiantuntevasta jatkuvasta opintojen ohjaustarpeesta. (Aalto ym. 2008, 10 – 20.)

Vapaan sivistystyön pedagogiikalla olisi yhteisöllisen oppimisen avaimet valmiina, jos sivistystyön oppilaitokset vain pystyvät tarjoamaan vahvaa osaamistaan ja koulutustaan **niissä verkostoissa**, joissa nämä uudenlaiset oppijat, verkostotoimijat liikkuvat ja jos ne pystyvät tiivistämään **omaa verkottumistaan** niin, että opiskelija kokee saavansa oppimalleen arvoa, merkitystä ja tunnustusta paitsi itselleen myös yhteiskunnassa ja työmarkkinoilla. Verkostotoimija ei ole enää kiinnostunut valmiiksi kannusta kaadetusta tiedosta, vaan **oppimisen mielekkyys tulee omaehtoisen oppimisen, motivoitumisen ja itseohjautuvuuden sekä itse kootun osaamisen kautta**. Tällainen visio uudesta oppimiskäsityksestä haastaa entistäkin enemmän koulutusorganisaatiot nykyistä parempaan yhteistyöhön ja verkostona toimimiseen. (Aalto ym. 2008, 20 – 23.)

4.2. Vapaa sivistystyö ja maakunnan haasteet

Tämän vapaan sivistystyön konsortioselvityksen hankesuunnitelmassa esille nostetut ja jo aiemmin johdantoluvussa mainitut keskeiset vapaan sivistystyön haasteet Etelä-Pohjanmaalla (ikäntyminen, maahanmuuttajat, terveyden edistäminen, sairastavuuden ennaltaehkäisy, yliopisto-opetuksen vähäisyys, avoimen väylät, ilmastonmuutos, kulttuurimaakunta sekä kansalaisyhteiskunnan palvelu) näyttävät kuvaavan varsin hyvin maakunnan nykytilaa ja siihen liittyviä kehittämiskohteita niin koulutuksen kuin muidenkin maakunnan kehittämistoimien kannalta. Vapaa sivistystyö ei voi ratkaista yksin haasteisiin liittyviä ongelmia, mutta sillä voi olla merkittävä rooli toimijana, mikäli haasteet tiedostetaan, löydetään niihin liittyvät sivistystehtävät sekä suunnataan riittävän voimakkaasti yhteisiä resursseja samansuuntaiseen toimintaan.

Edellä, luvussa 4.1. kuvattu poikkileikkaus eräistä maakunnan asiain tilasta antaa mahdollisuuden pohtia niin koulutuksen roolia yleensä kuin vapaan sivistystyön haasteita tässä ajassa. Lyhyesti kuvattuna siis maakunnan väestö lisääntyy jonkin verran, mutta keskittyy vetovoimaisimmalle Seinäjoen alueelle. Alueen väestö myös ikääntyy, työikäinen väestö vähenee ja ihmisten koulutustaso nousee, mutta terveys ja hyvinvointi heikkenevät. Lisäksi eteläpohjalaiset nuoret muuttavat opiskelemaan maakunnan ulkopuolelle, mikä asettaakin haasteen saada osaajia palaamaan takaisin maakuntaan. Esitettyjen tunnuslukujen valossa Etelä-Pohjanmaalla on kaikki edellytykset suotuisaan kehitykseen, kunhan pystytään tuottamaan osaajille työpaikkoja ja toisaalta vetämään työikäisiä osaajia maakuntaan. Myös maakunnan oman koulutustarjonnan tulee olla vetovoimaista ja monipuolista jatkossakin. Pienyritysten maakunnassa riittää koulutustehtävää täydennyskoulutuksesta aina yliopistolliseen jatkokoulutukseen, koska kannustavia mahdollisuuksia ja väyliä myös työikäisen väestön koulutustason nostamiseen tarvitaan. Toisaalta väestön ikääntymisen ja työikäisten vähentymisen takia maakunnan ja Suomen kilpailukyvyyn kannalta kaikkien suomalaisten työpanosta tarvitaan. Onnistuneella koulutuksella voidaan merkittävin osin parantaa työttömien, ulkopuolisten nuorten, kehitysvammaisten ja muiden erityisryhmien sekä ikääntyvien ihmisten mielekästä panosta yhteiskunnan ja työelämän hyväksi. Näiden ryhmien koulutus on yksilön etu ja tie mielekkääseen elämään. Suomessa onkin koulutuksen kehittämällä pyritty lisäämään yksilöiden elintasoja ja yleistä hyvinvointia. (Aalto ym. 2008, 21).

Edellä kävi ilmi, että peräti 53 % ylioppilaista pitää ns. väli vuoden, ja tämän huomioiminen myös vapaan sivistystyön koulutuksessa on erityisen tärkeää, koska väli vuoden aikana nuoren koulutuksesta syrjäytymisen riski voi jopa kasvaa, ellei nuorella ole selkeää tavoitetta jatkokoulutukselleen. Toisaalta on todettu, että iän myötä uhka koulutuksen ulkopuolelle jäämisestä kasvaa nopeasti. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2011). Maahanmuuttajien lisääntyminen ja työperäinen maahanmuutto ovat tosiasioita maakunnassamme. Kehityssuunnan vuoksi valtakunnallisestikin ollaan huolissaan maamme kotouttamiskoulutuksen toteutumisesta ja resursoinnista. Eduskunnan hallintovaliokunta onkin jättänyt asiasta mietinnön, jossa edellytetään selvittämään, tulisiko maahanmuuttajien kotoutumisen alkuvaiheen koulutusta ohjata nykyistä enemmän kansalais-, työväen- ja kansanopistojen tehtäväksi. (Hallintovaliokunta 2010).

Yleinen koulutustason nousu voi olla eräänlainen haaste myös vapaan sivistystyön koulutustoiminnalle mm. siten, että siltä voidaan tulevaisuudessa odottaa yleissivistävämmän koulutuksen rinnalla myös erikoistuneempia osaamisaloja. Mahdollisesti myös tulevaisuuden globaalit verkosto-oppijat odottavat spesifiä

asiantuntijuutta myös ns. harrasteopinnoilta aiempaa enemmän. Toisaalta taas kun kasvava joukko nuoria hakeutuu peruskoulun jälkeen suoraan ammatilliseen koulutukseen, voi heille myöhemmässä elämänvaiheessa herätä halu suorittaa yleissivistäviä opintoja. Koulutustason nousun käänköpuolena on lisääntyvä syrjäytyminen, mikä on vapaassa sivistystyössä oltava erityisen kehittämisen kohteena sekä kaikkiaan koulutuksessa aliedustettujen ryhmien tavoittaminen.

Kaikki kulttuuriin liittyvät linjaukset näyttävät tällä hetkellä antavan aihetta uskoa, että vapaan sivistystyön rooli taiteen ja kulttuurin koulutuksen, siihen liittyvän osallistumisen sekä hyvinvointitehtävän ylläpitäjänä on entisestäänkin kasvamassa. Myös nuorten kiinnostus kulttuuria sekä luovia aloja kohtaan on kasvamassa. Aktiivinen osallistuminen kulttuurimaakunnan ylläpitämiseen, rakentamiseen ja kehittämiseen sopii erityisen hyvin maakunnan vapaalle sivistystyölle. Useimmissa opistoissa tähän liittyvää osaamista jo on ja toisaalta esimerkiksi opettajuus vapaan sivistystyön opistossa samalla tukee ja työllistää maakunnan kulttuuritoimijoita. Samalla opistojen toiminta tukee kuntien niukkenevia taide- ja kulttuuritoiminnan resursseja. Vapaan sivistystyön verkottuminen sekä keskenään että muiden koulutus- ja kulttuuritoimijoiden kanssa, voi tarjota myös uusia mahdollisuuksia vahvistaa maakunnan luovien alojen ja yrittäjyyden kehittymistä. Todettakoon vielä, että selvityksessä mukana olevat opistot työllistävät päätoimista henkilöstöä yhteensä n. 260 henkilön verran sekä lisäksi moninkertaisen määrän osa-aikaisia tuntiopettajia.

Edellä kuvatun perusteella maakunnallisen vapaan sivistystyön suuri haaste ja tehtävä liittyy kaikkineen kansalaisyhteiskunnan palveluun ja vastuuseen kaikkien osallisuudesta. Olemassa olevat haasteet kohdaten vapaan sivistystyön tehtävä on luoda maakunnan asukkaille mahdollisuuksia ja uskoa aktiiviseen elämään, työhön, itsensä kehittämiseen sekä näiden kautta henkistä ja fyysistä hyvinvointia sekä osallisuutta. Vapaan sivistystyön on osaltaan turvattava, että Etelä-Pohjanmaalla on riittävästi mahdollisuuksia osallistumiseen; osallistua kulttuurisiin kokemuksiin sekä osallistua niiden luomiseen sekä oppia ja vahvistaa omaa itsetuntoaan näiden kautta. Tähän työhön ei kuitenkaan ole olemassa valmista reseptiä tai mallia, vaan kuten aiemmin luvussa 3.2.3. todettiin, sivistyksen sisällön tulee aina elää ajassa siten, että sivistyksen tie on ”koko yhteiskunnan asioihin osallistumista” (Ojanen 2008). Näin ollen vapaan sivistystyön on etsittävä sisältönsä ja sivistystehtävänsä kulloisestakin ajasta, ajankohtaisista teemoista ja haasteista ja tunnettava vastuunsa mm. aina ajankohtaisista asioista, kuten luonnosta, kestävästä kehityksestä, tietoyhteiskunnasta tai uusista tulevaisuuden megatrendeistä.

Edellä luvussa 2. on esitetty Etelä-Pohjanmaan vapaan sivistystyön vahvuuksia ja toimintavolyymeja. Esimerkiksi maakunnan väestön osallistuminen vapaan sivistystyön koulutukseen on erittäin laajaa ja merkittävää. Myös koulutuksen osaaminen, monipuolisuus, kehittämistahto ja toimintakykyisyys sekä yhteistoiminta lukuisien toimijoiden, yhdistysten ja järjestöjen kanssa, tulevat hyvin esiin opistojen toimintojen sekä yhteisvolyymien esittämisen kautta. Vapaan sivistystyön oppilaitoksilla on jo nykyiselläänkin oma koulutuksellinen tehtävänsä maakunnassa, mutta niiden tiiviimmällä verkostoitumisella voitaisiin aiempaa paremmin olla ratkaisemassa maakunnan haasteita. Sivistystyöllä on maakunnan ohjelmien ja tavoitteiden saavuttamisessa sekä haasteisiin vastaamisessa hyvin keskeinen ja monialainen merkitys. Olisikin perusteltua, että kaikkiaan vapaan sivistystyön vahva rooli maakunnan omintakeisena ratkaisumallina näkyisi selvemmin myös Etelä-Pohjanmaan liiton sekä muiden keskeisten maakunnan toimijoiden ohjelmissa sekä yhteistyökumppanina että tärkeänä, omana ns. innovaatioympäristönään.

4.2.1. Vapaan sivistystyön toimintaympäristön muutoksia muualta

Vapaan sivistystyön oppilaitosrakenteessa on jo tapahtunut muutoksia. Kansalaisopistojen määrä on pudonnut muutamassa vuodessa miltei kolmanneksella kuntaliitosten ja alueopistojen myötä. Tällä hetkellä opistoja on maassamme 198. Muutoksia on kuitenkin koko ajan vireillä, sillä esimerkiksi Tampereen seudulle ollaan valmistelemassa kahta uutta kunnallisten opistojen muodostamaa seutuopistoa, joista kummatkin toimisivat neljän kunnan alueella. Kansanopistojen puolella muutoksia on tähän mennessä tapahtunut etenkin ruotsinkielisten opistojen keskuudessa, missä erityisenä tavoitteena on luonnollisesti ollut turvata ruotsinkieliset sivistyspalvelut maassamme. Esimerkiksi kolme Etelä-Suomen kansanopistoa ja Lapväärtissä sijaitseva kansanopisto yhdistyivät yhdeksi Axxell Ab:n ylläpitämäksi opistoksi. Vaasassa ja Hangossa sijaitsevat ruotsinkieliset evankeliset kansanopistot muodostavat jatkossa yhden kansanopiston, joka toimii kahdessa toimipisteessä. Alustavia kokemuksia on jo myös eri oppilaitosmuotojen yhdistymisestä. Esimerkiksi Närpiössä kansalaisopisto, kansanopisto ja taiteen perusopetus on yhdistetty samaan opistoon. Niin ikään Kuusamossa on päätetty muodostaa kansalaisopistosta, kansanopistosta ja kesäyliopistosta yksi oppilaitos ja uusi Kuusamo-opisto on käynnistynyt viime vuoden vaihteessa. (Svedlin 2011).

Edellä lyhyesti kuvatut esimerkit osoittavat, että vapaan sivistystyön oppilaitokset ovat nyt ennen näkemättömässä muutoksen tilassa. Vapaassa sivistystyössä oppilaitosmuodon rajoista on pidetty kiinni viimeiseen asti. Nyt maassamme ollaan valmistelemassa ja kokeilemassa mitä erilaisimpia oppimiskeskuksia ja niitä ylläpitäviä hallintomalleja tilaaja-tuottaja –malleista, fuusioihin, säätiöihin ja kuntayhtymiin. Luonnollisesti nämä ovat myös alueellisia pyrkimyksiä vastata paitsi ministeriön rakenteellisen kehittämisen vaatimukseen, myös näiden opistojen ratkaisuja vastata ajan haasteisiin ja pitää opistot elinvoimaisina. Lähtötilanteissa jää nähtäväksi miten niissä on onnistuttu. Olennaista näiden onnistumiselle varmasti on se, kuinka selkeästi esimerkiksi vetovastuu ja päätösvalta on määritelty. Muutosten laajuus erityisesti kansanopistojen osalta tultaneen näkemään tulevan syksyn aikana, kun useimmat nyt meneillään olevat rakenteellisen kehittämisen pilottihankkeiden ensimmäiset vaiheet päättyvät ja ministeriö uusii opistojen ylläpitäjäluvat. Tällä hetkellä on selvillä, että kansanopistojen rakenteellisen kehittämisen pilotointien rahoitus jatkuu ja kansalaisopistojen rakenteellisia tilanteita aletaan tulevana syksynä selvittää. (Koulutuksen arviointineuvosto 2011; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011).

4.3. Suomen aluekehittämisstrategia 2020 maakunnallisen sivistystyön haastajana

Suomalaisessa kansansivistysperinteessä on vahva käsitys siitä, että sivistys on arvo sinänsä ja että sille tulisi olla inhimillisessä yhteiskunnassa oma sijansa kaikkina aikoina. Filosofisen, sivistyksen itseisarvon merkityksen osoittaminen nykyajan kilpailuyhteiskunnassa on tullut aina vain haasteellisemmaksi ja vaikeammaksi. Sivistystyön puolestapuhujat kyseenalaistavat, miksi koulutuksessamme ei ymmärretä ja tunnusteta, oppimisen, inhimillisen kasvun, itse tekemisen, osallistumisen ja itsekasvatuksen merkitystä ja arvoa sinänsä, vaan nämä jäävät täysin ns. tiedon pönttämisen ja ulkokohtaisen oppimisen varjoon. Myös vapaan sivistystyön toimijoita on moitittu sivistyksen itseisarvon myymisestä koulutuksen markkinoiden kustannuksella. Tosiasia kuitenkin on, että esim. kehittämisohjelman myötä tämänkin päivän yhteiskunnassamme vapaatavoitteinen koulutus on nähty tärkeäksi ja edelleen myös uudistetulla lailla vapaan sivistystyön oppilaitosten toiminnan tehtäväksi on määritelty huomioida paikalliset ja alueelliset osaamis- ja sivistystarpeet. Missä määrin nämä

sivistystarpeet ovat ristiriidassa koulutuksen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden ja yhteiskunnan kokonaisvaltaisen menestystekijöihin vastaamisen kanssa, vai ovatko edes ristiriidassa?

Koska vapaan sivistystyön keskeisenä tarkoituksena on hakea tehtävänsä alueellisesta ja paikallisesta sivistystarpeesta lienee erityisen perusteltua, kansansivistysperintöä unohtamatta, etsiä pohjaa vapaan sivistystyön tarpeelle ja menestymiselle tulevaisuudessa entistäkin aktiivisemmin muusta yhteiskunnallisesta ja alueellisesta kehityksestä. Koulutuksen ydintehtävien on jatkossa entistä vakaammin tukeuduttava myös yhteiskunnan menestystekijöihin. Se on koulutuksen ja oppilaitosten menestymisen edellytys, mutta toisaalta myös alueen kehittyminen ja menestys perustuu vahvasti nimenomaan koulutuksen kykyyn vastata yhteiskunnan ja työelämän muuttuviin osaamistarpeisiin. Vapaan sivistystyön koulutuksen toimijoille tämä voi olla uusi ja vieraskin näkökulma, mutta toisaalta vapaan sivistystyön koulutuksen vaikutusten osoittamiselle ja arvostuksen kohottamiselle tämä voi olla arvokas mahdollisuus.

Työ- ja elinkeinoministeriön johdolla on laadittu vuoteen 2020 ulottuva alueiden kehittämisen pitkän aikavälin strategia, mikä perustuu valtakunnallisia alueiden kehittämisen tavoitteita koskevaan valtioneuvoston päätökseen 20.12.2007. Kyseinen strategia ja sitä koskeva kehitysvisio ohjaa Suomen aluekehitystyötä ja sitä koskevia toimenpiteitä tulevien vuosien aikana. Se on ollut myös pohjana hallitusohjelman sekä aluekehitystä koskevan periaatepäätöksen laadinnassa sekä eri ministeriöiden toimintasuunnitelmien laadinnassa. Strategian tulisi linjata myös maakunnissa tapahtuvaa aluekehitystyötä. Strategian laadinta on perustunut aluetutkimuksen asiantuntijoiden laajaan tausta-aineiston analyysiin, useisiin ajankohtaisiin tutkimuksiin ja selvityksiin alueiden tulevaisuuden haasteista ja väestön kehityksestä sekä keskusteluihin keskeisten ministeriöiden ja etujärjestöjen edustajien kanssa. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2010, 13 - 15).

Suomen aluekehittämisstrategiasta 2020 ja siinä esitetystä visiosta sekä haasteista on nostettavissa esille myös tulevaisuuden koulutukselle asetetut keskeiset odotukset. Strategiassa korostuu koulutuksen, osaamisen vahvistamisen sekä elinikäisen oppimisen merkitys kansakunnan ja alueiden menestymisessä. Visio vuodelle 2020 perustuu erityisesti koulutuksen, opetuksen ja sivistyksen kannalta mm. seuraavan kaltaisiin tekijöihin:

- **Luovuus:** *Luovat toimialat ovat kasvattaneet osuuttaan, eri alueille on syntynyt korkealaatuista ja kilpailukykyistä osaamiseen ja **taiteelliseen luovuuteen perustuvaa yritystoimintaa.***
- **Työllisyys:** *ikäntymisen haasteisiin on vastattu **pidentämällä työuria,** parantamalla työelämän laatua. Nuorten siirtymistä koulutuksesta työelämään on nopeutettu. Aikuiskoulutusta kehittämällä on luotu valmiudet vastata alueiden työvoimatarpeen nopeisiin muutoksiin. Maahanmuuttajien yhteiskunnallista osallistumista on parannettu.*
- **Kaikille kansalaisille** tarjotaan hyvä yleissivistys sekä valmiudet ja **mahdollisuudet elinikäiseen oppimiseen.**
- Suomessa on toimiva ja korkeatasoinen, **alueellisesti kattava koulutusjärjestelmä.** *Tietotekniikka, uusi teknologia ja oppilaitosten välinen yhteistyö mahdollistavat opetuksen ja oppimisen kaikilla alueilla yhdistelemällä opintoja yhteistyössä eri oppilaitosten välillä ja lisäämällä etäopetusta.*

- **Koulutus toimii laadukkaasti ja tehokkaasti ja vastaa yhteiskunnan ja työelämän muuttuneisiin osaamistarpeisiin ja työvoiman kysyntään sekä mahdollistaa työntekijöiden elinikäisen oppimisen.**
- **Kaikki korkeakoulut ja oppilaitokset ovat omilla opetuksen ja tutkimuksen aloillaan tiiviissä vuorovaikutussuhteessa ympäristönsä kanssa ja aktiivisia toimijoita kansainvälisissä ja kansallisissa verkostoissa. Niiden yhteistyö yritysten ja muiden toimijoiden kanssa toimii hyvin ja niiden välinen työnjako ja yhteistyöverkostot ovat selkeitä ja vahvoja.**
- **Yrittäjyys:** Yrittäjyyden edistäminen on esillä esimerkkien ja yritys yhteistyön avulla kaikilla koulutustasoilla rohkaisten ihmisiä yrittäjyyteen.
- Suomessa toimii kansallisiin valintoihin ja alueellisiin, strategiisiin vahvuuksiin perustuvia, monialaisia, kansainvälistä huippua olevia innovaatiokeskittymiä sekä uudistumiskykyisiä sisällöllisiä ja alueellisia osaamiskeskittymiä.
- Koulutuksella ja työelämänkehittämisellä on vahvistettu käytäntö- ja kysyntälähtöistä innovaatiotoimintaa yrityksissä, julkisella sektorilla ja kaikilla alueilla. **Luovuuden ja luovan talouden merkitys innovaatiotoiminnassa on keskeistä.**
- Innovaatio- ja osaamiskeskittymien heijastusvaikutuksesta niitä ympäröiville alueille ja maakuntiin on huolehdittu.
- Tieto, osaaminen ja luonnonvarojen kestävä hyödyntäminen sekä kyky ja halu uudistua ovat **avaintekijöitä**, jotka mahdollistavat aluetalouden kestävä kehityksen joka puolella Suomea.
- Vahva verkostoyhteiskunta ja tehokas aluekehittäminen perustuvat **alueiden omiin strategiisiin valintoihin**, alueiden, valtionhallinnon ja yritysten yhteisiin toimenpiteisiin sekä innovaatioihin ja osaamiseen.
- Uudet energialähteet: Uusiutuvan energian tuotantoa ja käyttöä on lisätty voimakkaasti. **Ilmasto- ja ympäristökysymykset vaikuttavat yhä enemmän ihmisten arkipäivän päätöksiin ja arvovalintoihin.**
- Aluekeittämisen suunnittelu- ja päätöksentekojärjestelmä perustuu vahvaan kansalaisyhteiskuntaan ja kevenevään monitasoiseen hallintoon. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2010,15 - 21).

Lisäksi Suomen aluekehittämissstrategiassa 2020 esitettyä visiota perustellaan mm. sillä, että maamme eri alueilla, koko Suomessa tulee olla hyvän elämän edellytykset. Perustelujen mukaan tämä edellyttää vahvaa ja dynaamista verkostoyhteiskuntaa, jossa **tieto, osaaminen ja luonnonvarojen kestävä hyödyntäminen ovat avaintekijöitä** ja tärkeimpiä tuotannon tekijöitä. Alueiden tulee myös toimia aktiivisesti ja joustavasti erilaisissa osaamis- ja arverkostoissa ja kansainvälisissä yhteistyöverkostoissa yli kansallisten rajojen, koska parhaassa asemassa **ovat nopeat ja joustavat uutta tietoa luovat soveltajat**. Globalisaatio ja sen aiheuttamat nopeat muutokset toimintaympäristössä korostavat **alueiden ja paikallistason merkitystä** sekä vaativat alueilta vahvuuksien tunnistamista, **visiota ja kehitysstrategiaa**. Lisäksi alueilla toimivien ihmisten ja yritysten sekä julkisten toimijoiden menestyminen edellyttää jatkuvaa uudistumiskykyä, jossa olennaista on ajattelu- ja toimintamallien muutos sekä uuden tiedon luominen, yhdisteleminen ja soveltaminen. Vision perusteluissa tuodaan esiin myös **kulttuuri- ja vapaa-ajan palveluiden merkitys väestön hyvinvoinnin vahvistamisessa. Kulttuuriyrittäjien ja taiteen tekijöiden toiminta sekä heidän osaamisensa nähdään osana monialaista kehittämistyötä alueiden elinvoiman ja kilpailukykyyn lisäämisessä**. Strategian perusteluiden mukaan edellä mainittujen tekijöiden avulla voidaan nostaa toiminnan tuottavuutta, parantaa kilpailukykyä ja ylläpitää laadukasta hyvinvointia koko maamme alueella. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2010, 22 - 33).

Suomen aluekehittämisstrategia korostaa siis koulutuksen roolia yhteiskunnan merkittävänä menestystekijänä, mutta samalla se edellyttää koulutukselta voimakasta keskinäistä verkottumista sekä verkottumista muiden yhteiskunnan toimijoiden ja yritysten kanssa. Lisäksi koulutuksen joustavuus ja uudistuminen, alueellinen kattavuus sekä elinikäisyys, laatu ja tehokkuus kulloisiinkin osaamistarpeisiin vastaamisessa korostuvat. Koulutuksen odotetaan myös luovan valmiuksia yrittäjyyteen, vuorovaikutustaitoihin, ammatilliseen osaamiseen, taide- ja kulttuuriosaamiseen, luovuuteen sekä kädentaitoihin ja vahvistavan siten innovaatiotoiminnan edellytyksiä. Lisäksi koulutukselta edellytetään rinnakkaisina tavoitteina, yhtä aikaa sekä huippuosaamista että osaamisen laaja-alaisuutta. Koska koulutusjärjestelmällä on osaamisen tuottamisessa keskeinen rooli, myös opettajakoulutus ja opettajien täydennyskoulutus ovat erityisen tärkeässä asemassa, jotta kaikille koulutustasoille ja kaikkiin koulutusalueisiin saataisiin jatkossakin opettajiksi ja kouluttajiksi parhaat huippuosaajat ja edelläkävijät. Strategiassa alueiden kehittämisen keskeisenä periaatteena on esimerkiksi edistää taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestävä kehitystä, mikä edellyttää kestävä kehityksen periaatteen huomioimista kaikessa toiminnassa, päätöksenteosta ihmisten arkipäiväisiin ratkaisuihin ja valintoihin. Tarvitaan siis vielä paljon kattavaa koulutusta ja huippu osaavia, viimeisimmän tietotaidon omaavia kouluttajia, jotta koko väestön tietämys ja vastuu aiheesta kasvaisi ja periaatteiden toteuttaminen kauttaaltaan tulisi mahdolliseksi. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2010, 31, 37).

Suomen aluekehittämisstrategian 2020 ns. taustamuistiossa tuodaan esille nopeasti muuttuvan maailman tulevalle vuosikymmenelle ennakoituja megatrendejä, joilla tulee olemaan vaikutuksia kaikkiin yhteiskuntaryhmiin ja alueisiin. Keskeisimpinä ja tulevaisuudelle leimaa-antavimpina megatrendeinä, eli tulevaisuuden ajureina (driving forces) nähdään: **Globalisaatio, talouskriisi, ilmastonmuutos, energia, ikääntyminen, ja saavutettavuus**. Mielenkiintoista on, että nämä Suomen ja sen alueiden kehityksen taustalla olevat megatrendit asettavat alueiden kehittämiselle monilta osin samoja haasteita, joita käsiteltiin edellä luvussa 4.2. Etelä-pohjanmaan haasteina ja jotka oli nostettu myös tämän hankkeen suunnitelmassa huomioon. Esimerkiksi väestön ikääntymistä pidetään strategiassa erityisenä alueiden kehittymisen haasteina, koska se koskettaa koko maan lisäksi erityisesti syrjäisiä maaseutu- ja saaristoalueita. Ikääntyneiden osuus kasvaa voimakkaasti vuosina 2015 - 2030, mikä merkitsee myös vastaavasti työikäisen väestön määrän vähentymistä sekä sitä kautta vaikuttaa alueiden kilpailukykyyn ja elinvoimaisuuteen. Työvoimatarpeen näkökulmasta aluestrategian mukaan tärkeäksi nousee mm. koulutuksen tehostaminen, nuorten työelämään tulon nopeuttaminen, koulupudokkaiden määrän pienentäminen sekä työurien pidentäminen työolosuhteita ja työelämän laatua parantamalla. Lisäksi strategiassa todetaan, että erinäisten tukimuotojen avulla on pystyttävä tarjoamaan työskentelymahdollisuuksia myös henkilöille, joilla on muutoin vaikeuksia sijoittua avoimille työmarkkinoille. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2010, 42 -70).

Samaan tapaan kaikki em. megatrendit ovat suuria yhteiskunnallisia haasteita, jotka näkyvät maamme eri alueilla mm. kilpailun ja kehityksen keskittymisen lisääntymisenä, uusien ratkaisujen välttämättömyytenä sekä jopa elinehtoja haastavina vaikutuksina. Näin ollen ei ole lainkaan yhdentekevää, pystytäänkö eri alueilla arvioimaan oman alueen suurimpia haasteita sekä vastaamaan niihin. Alueiden kehittäminen perustuu kunkin alueen omiin strategioihin ja vahvuuksiin, mutta myös **kansalaisten, eri toimijoiden ja alueiden aktiivinen osallistuminen, yhteistyö ja verkottuminen** nähdään keskeisenä kehittymisen edellytyksenä. Strategiassa esitetyt toimenpiteet painottavat, että eri tasojen, valtion, maakuntien liittojen ja kaupunkiseutujen toimijoiden tulee yhdessä huolehtia

alueiden kilpailukykyisestä kehittämisestä niin kaupunkiseuduilla, kuin niiden vaikutusalueille olevilla maaseutualueillakin. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2010, 37 - 38).

Suomen aluekehittämisstrategia 2020:n tarkoituksena on etsiä avaintekijöitä alueiden menestykselle useilta muiltakin yhteiskuntaelämän alueilta kuin koulutusjärjestelmästä, mm. alue- ja yhdyskuntarakenteesta työmarkkinoihin, kansantalouteen ja päätöksentekojärjestelmään. Vaikka näin ollen myöskään aluekehittämisstrategian tavoitteet eivät kaikilta osin ole vapaan sivistystyön keskeisten sivistystehtävien ydinaluetta, voidaan strategiasta löytää myös sellaisia ns. humanistisia, ihmisen kehittämistä huomioivia näkökulmia, jotka ovat maakunnallisen vapaan sivistystyön näkökulmasta vähintäänkin kiinnostavia. Erityisesti **koulutuksen, osaamisen vahvistamisen, elinikäisen oppimisen, kulttuurin ja luovuuden vahvistamisen, vapaa-ajanpalveluiden merkityksen sekä kansalaisten osallisuuden ja kansalaisyhteiskunnan vahvistamisen näkökulmat strategiassa ovat läheisestikin vapaan sivistystyön tehtäväaluetta**. Lisäksi strategia korostaa alueiden menestystekijänä **alueen kaikkien toimijoiden osallisuutta, verkottumista ja yhteisvastuullisuutta. Vapaan sivistystyön näkökulmasta toimijoiden onkin syytä tiedostaa erityisesti strategiassa koulutukselle asetetut odotukset osana alueiden ja yhteiskunnan kehittämistä**. Toisaalta vapaan sivistystyön toimijat voivat, oman sivistystehtävänsä näkökulmasta, arvioida myös edellä kuvattujen megatrendien ja kehittämissuuntien vaikutusta järjestämäänsä koulutukseen. Kolmanneksi, eikö alueen vapaan sivistystyön toimijat kokonaisuutena voisi olla myös nykyistä vahvempi vaikuttaja oman alueensa kehittämiseen, vahvuuksien löytämiseen ja ylläpitämiseen esim. **alueidensa ihmisten, asukkaiden ja väestön osallistumismahdollisuuksista huolehtimalla. Mikäli vapaan sivistystyön toimijat haluavat olla vaikuttamassa oman alueen ja maakunnan kehitykseen sekä sen suuntaan, eikö niiden silloin tulisi olla luontevasti mukana myös oman alueen strategioiden laadinnassa tiiviissä yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Lakiin perustuva vapaatavoitteisuus ja joustavuus antavat tähän erinomaisen mahdollisuuden, elleivät jopa haasta siihen.**

4.4. Oppilaitosten odotuksia

Konsortioselvityksen hankesuunnitelmaa laadittaessa pohdittiin sivistystyön oppilaitosten rehtoreiden kesken yhteistyön tavoitteita sekä keskusteltiin yhteistyön tiivistämiseen kohdistuvista odotuksista. Selvitystyön alettua, ensimmäisessä ohjausryhmän kokouksessa hankesuunnitelman tavoitteet käytiin yksityiskohtaisesti läpi ja kaikilla oli mahdollisuus tarkentaa oman oppilaitoksensa näkemyksiä niihin. Tuolloin keskustelussa tulikin alustavasti esille monia, mutta hyvin realistisia odotuksia ja tavoitteita. Ehkä ylitse muiden keskustelussa nousi koko selvityshankkeen sekä mahdollisesti sitä seuraavan tiivistyvän yhteistyön kautta saavutettava arvostus vapaata sivistystyötä kohtaan sekä sen profiiliin nostaminen, puolustaminen edunvalvonta ja tunnetuksi tekeminen. Samassa keskustelussa tuotiin esille myös esimerkkejä yhteisistä tehtävistä ja mahdollisia yhteistoiminnan sisältöjä. Rehtoreiden kanssa käydyissä haastattelukeskusteluissakin pyrittiin kartoittamaan kunkin opiston lähtökohtia, odotuksia ja intressejä yhteistyölle.

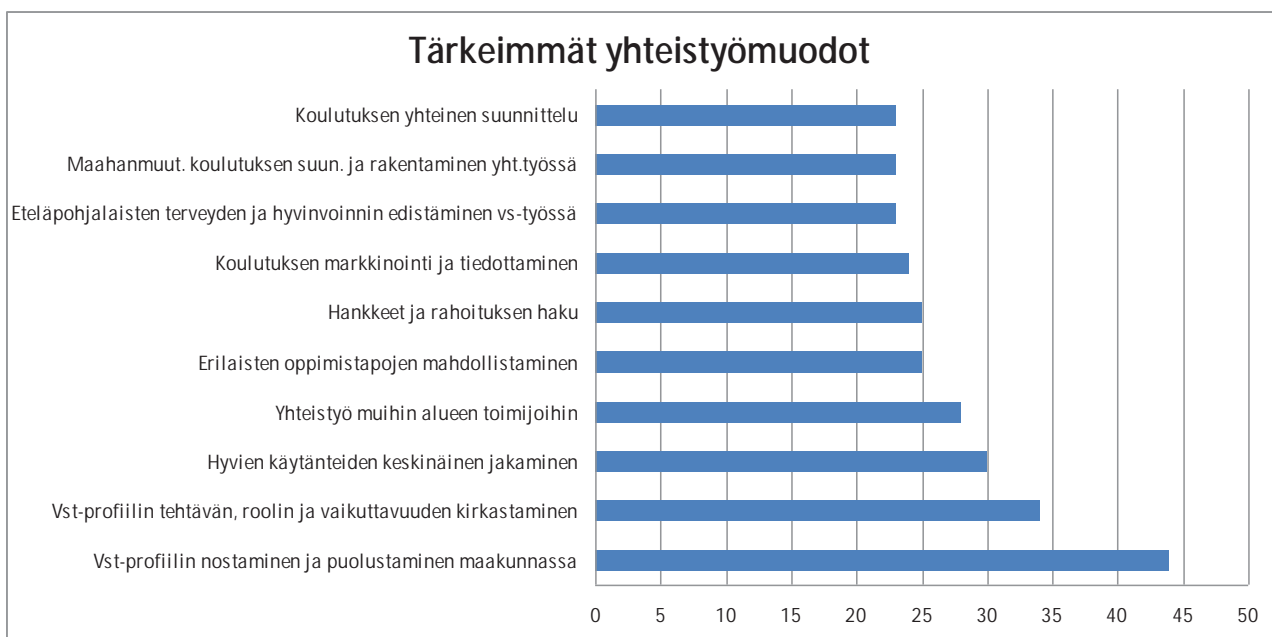
4.4.1. Mitä tavoitellaan? – Löytyykö yhteistä intressiä ja identiteettiä?

Aiemmin tämän raportin johdantoluvun hanke-esittelyssä on esitetty konsortiorakenteen ja edunvalvontatehtävän rinnalla, kolmantena selvityshankkeen päätehtävänä kartoittaa

yhteistyön sisältöjä, yhteisiä haasteita ja tehtäviä. Tämä kuvastaa varsin hyvin sitä, että kyseistä konsortiohanketta ei alun perinkään nähty niinkään merkittävästi rakenteellisena ratkaisuna kuin **maakunnan vapaan sivistystyön sisällöllistä kehittämistä palvelevana mallina**. Toisaalta hankkeen toimintasuunnitelmaosassa, mikä on eräänlainen toimeksianto selvitystyölle, nostetaan yhteisten tehtävien, hankkeiden, kehittämisalueiden ja sisältöjen selvittäminen vahvasti esille. Lisäksi luvussa 3.1.1., jossa esiteltiin konsortiota yhteistyömallina, tuli korkeakoulukonsortioiden kokemusten perusteella esille, että konsortioyhteistyön onnistumisen kannalta on olennaista jo konsortiota muodostettaessa ottaa arvioitavaksi ja jäsenten väliseen avoimeen keskusteluun, mitkä yhteistyön muodot ja osa-alueet hyödyttäisivät eniten jäsenoppilaitoksia. Keskeiseksi nähtiin myös alkuvaiheessa puntaroida osapuolten kesken huolellisesti, mitä tavoitteita yhteistyölle asetetaan sekä millaista yhteistyön sitovuutta tavoitellaan.

Vaikka antoisien ohjausryhmän ja rehtoreiden haastattelukeskustelujen perusteella kokonaiskuva tavoitteista, sisällöistä ja odotuksista jäi vielä varsin jäsentymättömäksi, niin niiden perusteella oli löydettävissä keskeiset kartoituksen sisällöt tarkempaa kyselyä varten. Niinpä kunkin opiston kuudelle keskeiselle avainhenkilölle kohdennetuissa tarkemmissa kyselyissä pystyttiin käyttämään pohjana juuri niitä väittämiä ja näkökohtia, joita rehtorit olivat tuoneet esille. Näin ollen oli odotettavissa, että kyselyn avulla saadaan mahdollisimman kattavia, edustavia ja realistisia näkemyksiä opistojen yhteistyöstä. Seuraavaksi esitellään kyselyn vastauksia juuri niiden kysymysten osalta, joilla kartoitettiin yhteistyömuotoja ja osa-alueita, yhteistyön tiivistämisen syitä sekä sitoutumista yhteistyöhön.

Seuraavassa taulukossa esitetään keskeisimmät vastaukset kysymykseen, missä asioissa eteläpohjalaisten vapaan sivistystyön opistojen tulisi aidosti tehdä yhteistyötä. Tässä kysymyksessä (ks. liite 4., kysymys 4.) pyydettiin vastaajia merkitsemään annetuista 24 väittämästä asteikolla *hyvin tärkeä*, *vähän tärkeä* tai *ei-tärkeä* sen mukaan, kuinka hyödylliseksi vastaaja kokee yhteistyömuodon ja osa-alueen edustamansa opiston kannalta. Suurin osa ja ylivoimaisesti eniten vastaajista (44 vastaajaa, yhteensä 53 vastanneesta) pitää yhteistyössä hyvin tärkeänä ”vapaan sivistystyön profiilin nostamista ja puolustamista maakunnassa”. Samoin hyvin tärkeänä vastaajat pitävät ”vapaan sivistystyön tehtävän, roolin ja vaikuttavuuden kirkastamista” yhteistyön avulla.

Edellä mainitut, kaksi tärkeimmäksi merkattua näkökohtaa kuvaavat enemmän yhteistyön välineellistä arvoa, mutta kolmanneksi tärkein ”hyvien käytänteiden keskinäinen jakaminen” liittyy käytännöllisemmin yhteistyömuotoon ja yhdessä tekemiseen. Neljänneksi tärkeimpänä nähdään mahdollisuudet rakentaa yhtenäisenä vapaan sivistystyön toimijana yhteistyötä myös muihin alueen toimijoihin, mikä kuvastaa halua ja kiinnostusta juuri toimia ja esiintyä vahvempana, suurempana ja yhteisempänä kokonaisuutena. Nämä neljä ensiksi mainittua yhteistyömuotoa tai osa-aluetta nousivat selvemmin ylitse muiden ja kuusi seuraavaksi eniten huomiota saaneista yhteistyömuodoista olivat keskenään lähes tasa-vahvoja. Toisaalta nämä kuusi yhteistyömuotoa ovat juuri konkreettisemmin yhteistyötoimintaa kuvaavia: ”Erialaisten oppimistapojen vahvistaminen” (verkkokurssit, oppimisalustat), ”hankkeet ja rahoituksen haku”, ”koulutuksen markkinointi ja tiedottaminen”, ”eteläpohjalaisten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen”, ”maahanmuuttajien koulutuspalvelujen suunnittelu ja rakentaminen yhteistyössä” sekä ”koulutuksen yhteinen suunnittelu”.

Yhteenvedon edellä kuvatuista, avainhenkilöiden vastauksista voidaan todeta, että näkemykset tukevat erittäin hyvin hankesuunnitelmassa asetettuja tavoitteita. Vastaukset antavat täten hyvin selvän suunnan sille, **mitä yhteistyöllä tulee tavoitella ja millaisten toimien ympärille yhteistyö tulisi rakentaa** sekä jopa sen, **millaisista tehtävistä yhteistyö kannattaisi alkuvaiheessa aloittaa**. Lisäksi yhteistyölle riittäisi vastausten perusteella tehtävää pitkälle tulevaisuuteen, koska reilu kolmannes vastaajista piti hyvin tärkeinä yhteistyön alueina monia maakunnan kannalta keskeisiä ja hankesuunnitelmassakin esille tuotuja haasteita, kuten ”syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn liittyvä toiminta”, ”kulttuurimaakunnan” sekä ”opistojen henkilöstön kehittäminen” ja ”ikäntyvien ihmisten koulutuspalvelujen kokonaisvaltainen suunnittelu”.

Toisaalta mielenkiintoista on, että yksikään väittämistä ei saanut erityisen paljon arvioita ”ei-tärkeä”, mutta siitä huolimatta kolme väittämää voidaan tällä perusteella todeta joukosta. Kuusitoista (16) vastaajaa ei pitänyt tärkeänä ”tutkimus- ja/tai julkaisu-toimintaa vapaasta sivistystyöstä”. Kaksitoista (12) vastaajaa merkitsi ”ei-tärkeäksi” yhteistyömuodoksi väittämän ”tilastojen teko vapaan sivistystyön toiminnasta”, mutta useampi, eli yhteensä neljätoista (14) vastaajaa merkitsi saman väittämän ”hyvin tärkeäksi”. Kolmanneksi eniten eli kymmeneltä (10) vastaajalta ”ei-tärkeä” arvioita sai ”kansainvälistyminen, eli mm. yhteiset kansainväliset hankkeet”, mutta vastaavasti saman väittämän merkitsi ”hyvin tärkeäksi” kolmetoista (13) vastaajaa.

Huomionarvoista kaikkiaan on, että vastauksissa erottuvat varsin selvästi **keskeiset yhteiset intressit** ja yksityiskohtaisemmassa tarkastelussa vastaukset jakautuvat hämmästyttävän tasaisesti kaikkien oppilaitosmuotojen ja vastaajaryhmien kesken. Lisäksi vastauksista on pääteltävissä, että yhteistyömuodoilta odotetaan enemmänkin **yleistä yhteistä esiintymistä** kuin varsinaisen substanssin, eli koulutustoiminnan yhteistä toteuttamista. Tällä pyritään juuri vapaan sivistystyön merkityksen, roolin ja vaikuttavuuden nostamiseen ja kirkastamiseen. Vahvana yhtenäisenä toimijana halutaan esiintyä myös verkostojen rakentamisessa alueen muihin toimijoihin.

Toiseksi yhteistyön alaan halutaan sisällyttää myös ns. **oppilaitosten muita ”tukitoimia”**, kuten erilaisten teknisten opetusstruktuurien (verkkokurssit ja oppimisalustat) luomista sekä yhteistä koulutuksen markkinointia ja tiedottamista. Myös hyvien käytänteiden jakaminen viitannee pääsääntöisesti tukitoimen suuntaisiin asioihin ja toimintoihin. Joskin vastauksissa yhteistyömuotona ”hyvien käytänteiden jakamisen” voidaan olettaa tarkoittavan myös valmiutta paitsi ottaa vastaan muilta hyviä käytäntöjä, myös valmiutta

antaa muille jakoon omia hyviä käytäntöjä. Siinä mielessä tämän yhteistyömuodon sijoittuminen vastauksissa näin korkealle merkitsisi vastaajien varsin suurta luottamusta muihin opistoihin ja niiden kanssa tehtävään yhteistyöhön. Kolmanneksi, keskeisimpien yhteistyömuotojen joukossa näkyy **koulutussubstanssi** lähinnä yhteisen suunnittelutyön muodossa, mistä nousi esiin myös suunnittelun sisältöinä eteläpohjalaisten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen sekä maahanmuuttajien koulutuspalveluiden suunnittelu ja rakentaminen yhteistyössä. Sen sijaan muutoin yhteisen koulutus- ja kurssitarjonnan suhteen ollaan selvästikin vielä varsin varovaisempia.

Seuraavaksi opistojen avainhenkilöiltä kysyttiin, miksi eteläpohjalaisten vapaan sivistystyön oppilaitosten tulisi tiivistää yhteistyötään. Vastaaajia pyydettiin merkitsemään yhteensä 21 väittämästä tärkeysjärjestyksessä mielestään viisi tärkeintä syytä mahdollisen konsortion muodostamiseen (ks. liite 4., kysymys 5.). Kysymyksen asettelusta johtuen ja syiden tärkeyden esille saamiseksi vastauksille on alla olevaan taulukkoon laskettu painotetut pisteet tärkeyspainotuksen mukaan (tärkein = 5 pistettä ja 5. tärkein = 1 piste). Vastauksissa näkyy, että vastaajat ovat arvioineet tärkeimpien yhteistyön syiden ja vaikuttimien joukkoon suhteellisen tasaisesti ja vastuullisesti sekä 1) maakunnan vapaan sivistystyön kehittämiseen ja menestymiseen, 2) opistojen omiin intresseihin ja synergiaetuihin liittyviä että 3) opiskelijan etuun vaikuttavia syitä.

Yhteistyön rakentamisen kannalta on erittäin arvokasta, että vastaajat nostivat tärkeimmäksi yhteistyön motiiviksi ”yhteiseen hyvään” tähtäävän vapaan sivistystyön koulutuksen laadun kehittämisen. Tämän voisi tulkita yhdeksi parhaista motiiveista sille, että yhteistyön tiivistämistä kannattaa jatkaa, kun peilataan tätä näkemystä vaikkapa aiemmin luvussa 4.3. esitettyihin Suomen aluestrategian asettamiin koulutuksen kehittämisen odotuksiin. Toiseksi tärkeimmäksi yhteistyön syyksi kohonnut ”synergiaetujen hyödyntäminen” voidaan katsoa olevan yhtä hyvin yleishyödyllinen, koulutuksen ja hankkeen rahoittajan näkökulma kuin oppilaitoksenkin etu ja välillisesti ehkä myös opiskelija voi siitä hyötyä. Eikö ministeriö juuri sitä odota rakenteellisen kehittämisen seurauksena, kuten yleisesti myös oppilaitokset, olipa yhteistyön tiivistämisen muoto sitten mikä tahansa. Kolmanneksi sijoittunut yhteistyön syy ”vapaan sivistystyön uusien työmuotojen etsiminen ja löytäminen” kertonee vahvasta uudistumisen, eteenpäin menemisen ja kehittämisen tahdosta sekä halusta pysyä mukana ajan muutoksissa ja

haasteissa. Yhteistyön kannalta myös kolme seuraavaksi tärkeintä syytä mahdollisen konsortion muodostamiselle luovat varsin konkreettista perustaa yhteistyön tiivistämiselle sekä siihen liittyville toiminnoille.

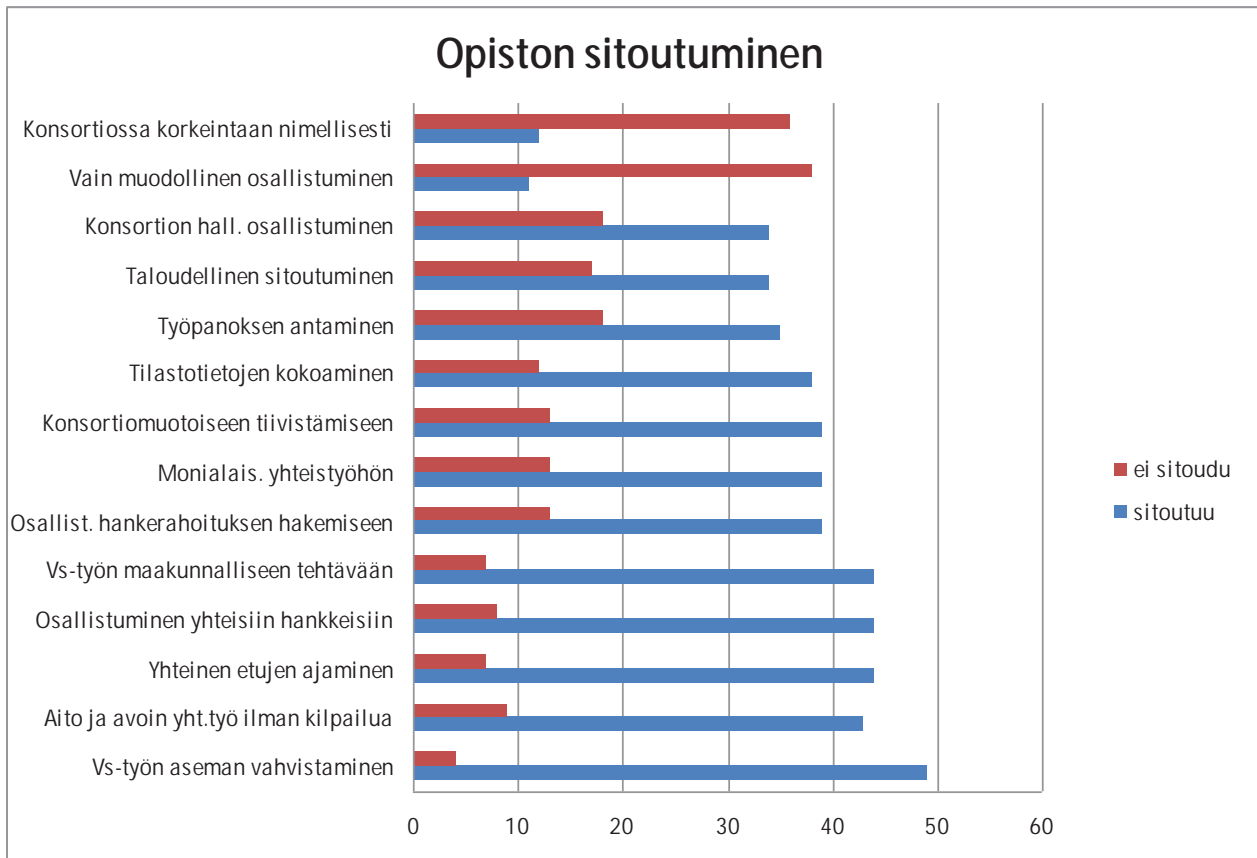
Ainakin jossain määrin yhteistyötahdon aitoutta voisi tulkita kuvaavan myös sen, että vastaajat **eivät maininneet kovin tärkeiksi** yhteistyön syiksi valmiiksi annetuista väittämistä esimerkiksi ”uuden lain tuomaa yhteistyövelvoitteen täyttymistä”, ”kustannustehokkuutta” tai ”oman opiston vetovoiman lisääntymistä”. Nämä syyt yhteistyölle olisivat kyllä tällä hetkellä varsin luonnollisia motiiveja ja vaikuttanevatkin jossain määrin taustalla, mutta pelkästään tällaisten motiivien varaan rakennettava yhteistyö olisi erityisen haasteellista.

Kyselyn tulokset kahdessa edellisessä kysymyksessä antavat selviä viitteitä siitä, että Etelä-Pohjanmaan vapaan sivistystyön avainhenkilöt haluavat puhua **maakunnallisesta sivistystyöstä yhtenä kokonaisuutena**, esiintyä ulospäin yhtenäisenä vapaana sivistystyönä sekä toimia yhdessä sen kuvan vahvistamiseksi ja koulutuksen laadun kehittämiseksi. Nämä kyselyssä esiin tulleet käsitykset tukevat myös koulutuksen arviointineuvoston selvityksen (Vaherva ym. 2007, 14.) johtopäätöksiä, jossa vapaan sivistystyön toimijat ovat viestittäneet näkemystä ja halua tulkita vapaa sivistystyö yhtenä kokonaisuutena. Arviointineuvoston mukaan, mikäli vapaa sivistystyö halutaan määrittellä itsenäisesti ja esim. riippumattomasti muusta aikuiskoulutuksesta, sitä tulisikin voida tarkastella ”orgaanisena kokonaisuutena”, jossa organisaatioilla ja oppilaitostyypeillä on toisiinsa kytkeytyviä ja toisiaan tukevia tehtäviä. Arviointiryhmä myös olettaa, että tällöin tulisi olla vapaan sivistystyön organisaatioiden yhteistyötä ja verkottumista yli organisaatiomuotojen ja –rajojen. Edelleen arviointineuvosto näkee, että vapaan sivistystyön verkostoituminen ja eri organisaatiomuotojen välisen yhteistoiminnan tulee perustua tiedostettuun ja selkeästi sovittuun työnjakoon ja toimintojen koordinointiin.

Seuraavassa taulukossa on esitetty avainhenkilökyselyn vastausten keskeinen yhteenveto kysymykseen; Miten opistojen pitäisi sitoutua yhteistyöhön? Vastaajia pyydettiin arvioimaan asteikolla 0 – 5 oman opiston valmiutta sitoutua kussakin 16 annetussa asiassa (ks. liite 4., kysymys 6.). Alla olevassa kuviossa tulokset esitettiin siten, että merkinnät asteikolla 0-2 laskettiin yhteen punaiseen pylvääseen, ”ei sitoudu” ja vastaavasti asteikon merkinnät 3-5 laskettiin yhteen siniseen ”sitoutuu” pylvääseen. ”Vapaan sivistystyön aseman vahvistaminen maakunnassa” sai tässäkin kohdassa eniten sitoutuneita (49/ 52 vastaajasta), mutta myöskin vähiten ”ei sitoudu”- vastauksia. Seuraavaksi selvimmin ollaan valmiita sitoutumaan ”yhteisten etujen ajamiseen”, ”ottamaan oman opiston toiminnassa huomioon maakunnallinen vapaan sivistystyön tehtävä” sekä ”osallistumaan yhteisiin hankkeisiin”. Merkittävää on, että vastaajista 43 näki oman opistonsa olevan valmis sitoutumaan **”aitoon ja avoimeen yhteistyöhön ilman keskinäistä kilpailua”**. Myös valmius ”yhteiseen hankerahoituksen hakemiseen”, ”monialaiseen yhteistyöhön osallistumiseen”, ”yhteistyön konsortiomuotoiseen tiivistämiseen” sekä ”yhteisten tilastotietojen kokoamiseen” on vastaajien keskuudessa hyvä. Reilusti yli kaksi kolmasosaa vastaajista näki opistonsa olevan valmis sitoutumaan myös yhteiseen opetuksen suunnitteluun.

Selvästi kriittisempiä vastaajat olivat itse konsortioon panostamisessa, mutta silti 34 – 35 vastaajaa näkivät mahdollisena opistonsa sitoutumisen myös taloudelliseen osallistumiseen, työpanoksen antamiseen ja hallinto-osallistumiseen konsortiossa. Samoihin väittämiin epäilevämmän suhtautui 17 – 18 vastaajaa. Sen sijaan selvä enemmistö ilmaisi, ettei oma opisto ole valmis sitoutumaan siihen, että oltaisiin

korkeintaan vain muodollisesti mukana konsortiossa, mikä osoittaa hyvin **realistista tahtoa tehdä yhteistyötä konkreettisella, joihin aikaan saavalla tasolla**. Tämä samanlainen näkökulma tuli esille jo aiemmin hankkeen aikana käydyissä keskusteluissakin.

Kokonaisuutena edellä kuvatut avainhenkilökyselyn tulokset ovat rohkaisevia mahdollisen yhteistyön tiivistämisen, jopa muodostettavan konsortion näkökulmasta, koska yhteistyön tahto on vahva ja pääsuunta on selkeä ja kohtalaisen yhtenäinen. **Yhteistyöllä tavoitellaan kaikkein selvimmän maakunnallista yhtenäistä vapaan sivistystyön toimijaa, joka esiintyy ja ajaa sivistystyön etuja yhdessä, sekä etsii yhteistä maakunnallista sivistystehtävää ja tekee avointa, aitoa yhteistyötä mm. hyvien käytäntöjen jakamisessa sekä luo suhteita maakunnan muihin toimijoihin. Myös yhteiset hankkeet ja rahoitushakemukset maakuntaan haasteisiin vastaamisessa ovat mahdollisia, samoin yhteinen koulutuksen ja kurssitoiminnan suunnittelu, markkinointi ja tiedottaminen.** Näin ollen **yhteinen intressi** näyttäisi tämän selvityksen perusteella olevan löydettävissä ja se näyttääkin kietoutuvan juuri maakunnan vapaan sivistystyön **yhteisen identiteetin** ympärille. Varsinainen identiteetti voi syntyä vain yhteisen argumentoinnin ja määrittelyn sekä oman ja toisen oppilaitoksen tuntemisen, luottamuksen ja sitoutumisen kautta. Maakunnan vapaan sivistystyön identiteetille voidaan antaa kasvot ja nimi esimerkiksi yhteisen toiminta-ajatuksen määrittelyn avulla.

Kun kyselyn vastauksia peilataan konsortioselvityshankkeen toimintasuunnitelmaan sekä hankesuunnitelman tavoitteisiin, voidaan todeta, että maakunnan vapaan sivistystyön avainhenkilöt pääsääntöisesti ovat aidosti tukemassa näitä tavoitteita. Kyselystä ja erityisesti sen vapaiden vastausten osioista käy luonnollisesti ilmi kriittisempiäkin epäilyjä yhteistyötä kohtaan, mikä on luonnollista. Vaikka nämä ehkä jopa yhteistyötä vastustavat

näkemykset ovatkin vastauksissa selvänä vähemmistönä, niitä ei tule prosessin jatkuessakaan vähätellä tai aliarvioida. Ne on myös syytä ottaa huomioon, sillä ne ovat paitsi näköaloja mahdollisiin uhkiin ja yhteistyön epäonnistumisen kohtiin ne ovat myös avaimia mahdollisimman kattavan luottamuksen rakentamisessa. Voidaan myös sanoa, että kysely on siltäkin osin täyttänyt tehtävänsä, että se on antanut mahdollisuuden opistojen keskeisille toimijoille ilmaista mielipiteensä ja näkemyksensä sekä nostaa esiin myös mahdolliset yhteistyön ja muutoksen uhkat ja ongelmat. Vain niiden tiedostamisen ja käsittelyn kautta voidaan päästä aitoon yhteistyöhön. Yhteistyöhön osallistuvien toimijoiden kesken olisikin hyvä seuraavassa vaiheessa, ennen yhteistyön tiivistämistä tai konsortion muodostamista esim. strategiaproessin ja tarkemman tavoitteen asettelun yhteydessä, analysoida tarkemmin kyselyn ns. swot-nelikentän avointen vastausten esiin tuomia näkökohtia.

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

Maakunnassamme vapaan sivistystyön tarjonta on hyvin monipuolista sekä sivistystyön volyyymi on kiistattoman vahva ja merkityksellinen. Vapaan sivistystyön oppilaitoksia on kattavasti, mutta kukin niistä toimii tällä hetkellä omalla alueellaan ja reviirillään siten, että yhteisiä ja keskinäisiä kosketuspintoja on todellisuudessa aika vähän. Myös verkostot ja suhteet muihin toimijoihin ovat opistokohtaisia eikä suunnitelmallista tai systemaattista yhteistyötä tai keskinäisiä palvelujatkumia ole olemassa. Tästä johtuen vapaan sivistystyön oppilaitoksia ei myöskään mielletä yhtenäisen ”vapaa sivistystyö” käsitteen alla toimivaksi kokonaisuudeksi. Maakunnan eri suunnitelmissa, ohjelmissa ja tavoitteissa monet toimijat määrittelevät sellaisia tehtäviä, jotka sopisivat vapaan sivistystyön oppilaitosten yhdessä toteutettavaksi ja hoidettaviksi, mutta tällä hetkellä niin ei juurikaan tapahdu, koska kukin oppilaitos toimii yksittäisenä, paikallisena ja toteuttaen korkeintaan vain tietyistä rajatuista näkökulmasta maakunnallista sivistystehtävää. **Etelä-Pohjanmaan vapaan sivistystyön toimijoilla onkin nyt selkeä tarve ja tahto selkeyttää sekä tehdä tunnetuksi vapaan sivistystyön käsitettä, toimintaa, sisältöä ja roolia paitsi omien opistojen keskuudessa myös muille maakunnan toimijoille, muille koulutustoimijoille sekä yhteiskunnassa laajemminkin. Tavoitteena on tehdä Etelä-Pohjanmaasta sivistysmaakunta.**

Maakunnallisen sivistystyön kokonaisuuden luominen edellyttää, että olemassa oleva tahtotila ja innostus yhteistyöhön pystytään kanavoimaan tavoitteellisen verkoston rakentamiseen ja mielekkään koulutuskokonaisuuden kehittämiseen. Kaikkiaan **vapaan sivistystyön oppilaitoksille, niiden toiminnalle ja tarjonnalle on saatava aikaiseksi positiivinen kehä** niin paikallisesti, alueellisesti, kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Tämä syntyy **vahvistamalla koulutuspalveluissa tarjonnan keskinäistä jatkuvuutta ja täydentävyyttä**, mutta edellyttää myös ”imagokampanjaa”, jossa nykyistä systemaattisemmin tiedotetaan ja kerrotaan ulospäin vapaan sivistystyön sisällöstä. Sivistystyön toimijoiden on tuotava esille **sivistyksen arvo näkyvämmiin uudella, tähän päivään ja tulevaisuuteen kuuluvalla tavalla.**

Sivistystyön ja omaehtoisen oppimisen erityislaatu on arvokas lisä muun formaalisen koulutuksen rinnalla aikamme yhteiskunnassa, jossa pätevyiden ohella on entistäkin enemmän merkitystä **ihmisen eheydellä, monipuolisella inhimillisellä pääomalla ja luovuudella sekä elinikäisellä inhimillisellä kasvulla.** Nyt, kun pätevyiden ja osaamisen tunnustamisessa on entistäkin vähemmän merkitystä sillä, missä ja miten osaaminen on hankittu, **joustaville koulutusratkaisuille on kysyntää** myös yhteiskunnan tuottavuuden kannalta. Vapaan sivistystyön etu on mm. siinä, ettei se toteuta suurta,

ylhäältä annettua intressiä, vaan se pystyy aina ottamaan, muuta koulutusta paremmin, huomioon koko ympäristön, oppijan, inhimillisen kasvun ja kehittymisen – sivistystarpeen kokonaisuuden. Vapaassa sivistystyössä myös koulutuksen valtavirrassa ”jalkoihin jäävät” oppijat voivat vahvistaa itsetuntoaan, saada edellytystensä mukaista opetusta, koulutusta ja kasvatusta, saavuttaen mielekkään aseman, paikan ja tehtävän yhteiskunnassa. Vapaa sivistystyö ei ole kahlittu liialla suunnitelmallisuudella, joten sillä on mahdollisuus olla ketterä, kulloisiinkin tarpeisiin vastaava koulutustoimija. Tiivistyvässä yhteistyössä on uhkana laajan verkoston kankeus, mutta sen vuoksi onkin pidettävä huolta siitä, että jatkossakin verkostossa toimivat opistot säilyvät ketterinä ja joustavina toimijoina. **Vapaan sivistystyön tulisi olla koulutuksen innovaatioiden tarttumapinta maakunnassa ja kyetä palvelemaan maakuntaa ja sen ihmisiä sivistystehtävän syvimmän olemuksen ja luonteen toteuttajana.**

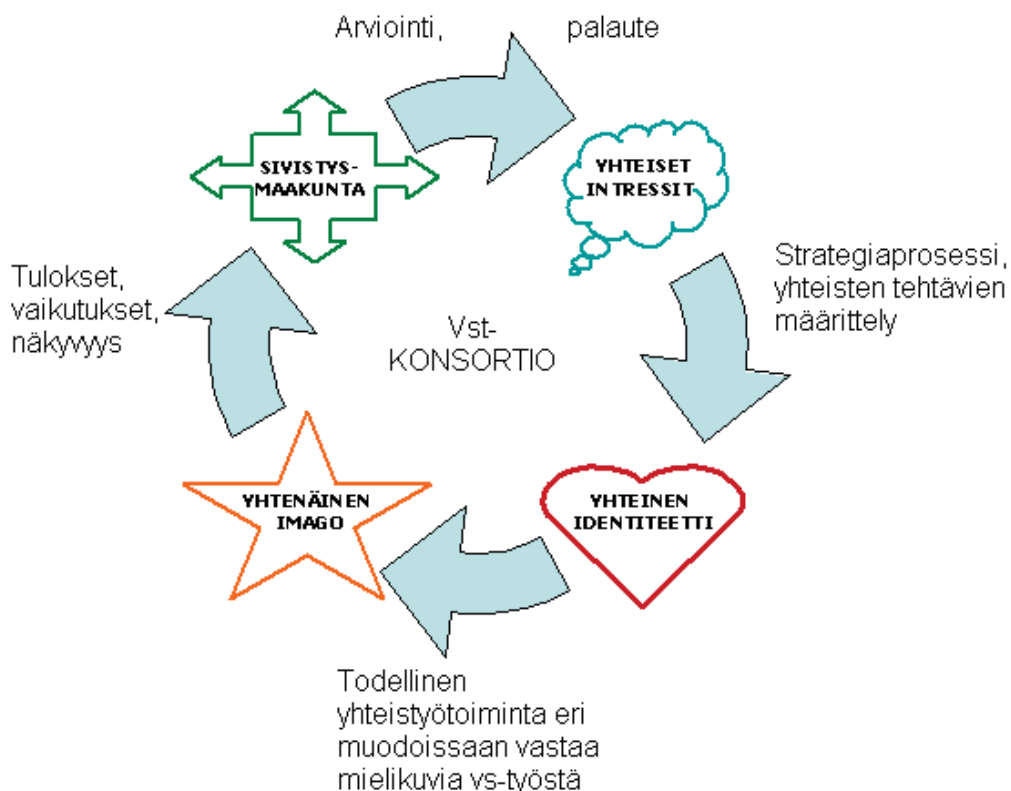
5.1. Maakunnallisen yhteistyön perusta

Alkusysäyksenä eteläpohjalaisen vapaan sivistystyön konsortioselvitykselle toimi kiistatta uuden lain tuoma yhteistyövelvoite sekä ministeriön, alkuvaiheessa erityisesti kansanopistoihin kohdistamat, rakenteellisen kehittämisen velvoitteet. Opetusministeriön laatiman kehittämissuunnitelman ja sen jatkotoimenpiteitä koskevien suunnitelmien keskeisenä viestinä oli, että vapaan sivistystyön ylläpitäjä- ja oppilaitosrakennetta tulee kehittää niin, että vapaa sivistystyö **pystyy vastaamaan kasvaviin ja uudistuviin tehtäviin myös jatkossa**. Yhteiskunnassa ja koulutus kentässä tapahtuneisiin muutoksiin peilaten Etelä-Pohjanmaan vapaan sivistystyön toimijat tulkitsevat nämä viestit varsin nopeasti paitsi välttämättömyydeksi myös mahdollisuudeksi ottaa kehittämishaaste ja -vastuu niin sanotusti omiin käsiin, päätyen selvittämään maakunnan eri vapaan sivistystyön oppilaitosmuotojen yhteistyön tiivistämismahdollisuuksia sekä suuntaamaan katseen olemassa oleviin vahvuuksiin. Taustalla oli kiinnostus tarkastella **mahdollisuuksia oppilaitosten erikoistumiseen ja työnjaon tarkistamiseen, luoda suhteita alueen muuhun koulutukseen sekä erityisesti kiinnostus vapaan sivistystyön aseman vahvistamiseen maakunnallisena toimijana**.

Etelä-Pohjanmaan vapaan sivistystyön toimijoiden yhteistyön tiivistämiselle on selvityksen perusteella olemassa vahva tilaus sekä toiminnalliset edellytykset ja yhteinen tahtotila. Vapaan sivistystyön oppilaitosten ensisijaiset odotukset ja pyrkimykset tiivistyvälle yhteistyölle kiteytettiin jo konsortioselvityksen hankesuunnitelmassa. Yhteistyön tavoitteiksi asetetut maakunnallisen vapaan sivistystyön ja elinikäisen oppimismahdollisuuksien vahvistaminen, sivistystyön aseman ja tehtävien kirkastaminen sekä vaikuttavuuden osoittaminen saivat vahvistusta myös opistojen avainhenkilöiden kyselyvastauksista. Selvitysprosessin aikana vahvistui ja selkeytyi myös käsitys **maakunnan haasteista sekä tahdosta ja mahdollisuuksista vastata niihin aiempaa tiiviimmän yhteistyön avulla**. Erityisesti **väestön ikääntyminen, hyvinvoinnin ja terveyden heikkeneminen, työikäisen väestön koulutustason nostaminen, väestön syrjäytymiskehitys sekä maahanmuuttajien koulutus** nähdään tärkeiksi yhteistyön alueiksi ja mahdollisuuksiksi, joihin yhteisten sivistystehtävien tulisi jatkossa tiiviimmin pureutua tulevaisuuden maakunnan sivistystyössä. Lisäksi **kulttuurimaakunnan, taide- ja kulttuurikasvatuksen edistäminen, avoimen yliopisto-opetuksen sekä väyläkoulutusten lisääminen, ilmastonmuutokseen ja kestäväan kehitykseen sekä kansalaisyhteiskunnan vahvistamiseen liittyvän koulutuksen ja toiminnan yhteinen suunnittelu ja toteuttaminen** nähdään keskeisinä maakunnallisina vapaan sivistystyön haasteina ja sisältöinä.

Eteläpohjalaisten vapaan sivistystyön oppilaitosten, niiden toiminnan osa-alueiden ja painopisteiden, erityisosaamisen, vahvuusalueiden sekä kehittämiskohteiden kuvausten pohjalta voidaan arvioida, että näiden yhteistyössä voi toteutua samanaikaisesti sekä **yhteensopivuus** että **täydentävyys**. Yksi konsortion lähtökohtahan on juuri se, että konsortion jäsenoppilaitosten tulisi olla riittävän erilaisia, mutta samalla yhteensopivia. Vaikka esimerkiksi maakunnan oppilaitosten toimintakulttuureissa riittää varmasti yhteen sovitettavaa, opistoja kuitenkin yhdistää mm. **vahva yhteneväinen käsitys vapaan sivistystyön maakunnallisesta tehtävästä sekä yhteinen halu ja tarve kehittää vapaan sivistystyön toimintaa alueella maakunnan ihmisten hyväksi**. Toisaalta opetusalueiden ja siihen liittyvän osaamisen perusteella opistot myös varsin hyvin täydentävät toisiaan ja **opetuksen kehittäminen nykyistä saumattommaksi kokonaisuudeksi** mm. erikoistumisen kautta muodostaakin yhden keskeisen intressin ja motivaation yhteistyölle.

Selvityksessä on käynyt selväksi, että maakunnan vapaan sivistystyön oppilaitoksilla on olemassa yhteisiä ja yhteneväisiä **intressejä** yhteistyön, toiminnan ja sen kehittämisen suhteen. Mikäli tämä johtaa yhteistyön tiivistämiseen yhteisen strategiaproessin kautta, voidaan maakunnan vapaalle sivistystyölle löytää myös **yhteinen identiteetti**, johon kaikki toimijat voivat identifioitua. Edelleen prosessin johtaessa todelliseen yhteistyöhön eri toimintamuodoissaan, yhteiseen esiintymiseen ja kokonaisuutena toimimiseen voidaan nähdä maakunnan vapaalle sivistystyölle syntyneen myös **yhteisen imagon** ja brändin. Kun näin maakunnan vapaan sivistystyön imago tunnetaan ja tiedetään siitä, että oikeat mielikuvat ja käsitykset vastaavat todellista maakunnan sivistystyön toimintaa sekä myös ulkopuoliset toimijat voivat nähdä yhteistoiminnan tuloksia sekä vapaan sivistystyön vaikutuksia, **on tavoite sivistysmaakunnasta saavutettu**. Luonnollisesti vapaan sivistystyön toimijoiden tulee jatkuvasti kerätä palautetta sekä arvioida yhteistyötoimintaansa ja vaikuttavuuttaan vuorovaikutuksessa sivistysmaakunnan ihmisten ja toimijoiden kanssa sekä hyödyntää tämä tieto uusien tavoitteiden ja intressien asettamisessa. Tätä prosessia voidaan havainnollistaa myös seuraavan kuvion avulla:

Vaikka siis tässä selvitystyössä on keskitytty enemmänkin vapaan sivistystyön maakunnallisen sisällön ja sivistystehtävän etsimiseen, kuin hallinnollisiin rakenteisiin, on hankkeessa kysymys kuitenkin myös rakenteellisesta kehittämisestä. Useista oppilaitosmuodoista ja moninaisista oppilaitoksista koostuva verkosto voi onnistuessaan löytää luovia ratkaisuja vapaan sivistystyön koulutuksen uudistamisessa mutta myös rakenteellisesti uudenlainen, perinteiset reviiirajat ylittävä yhteistyö voi kehittyessään johtaa uudenlaisten, tarkoituksenmukaisten yhteistyömuotojen kehittymiseen. Tämä osoittaa eteläpohjalaisilta toimijoilta osaltaan tahtoa haastaa nykyinen kilpailuun perustuva vapaan sivistystyön resursointi ja ohjausjärjestelmä yhteistyön voiman avulla. Parhaimmillaan visio sivistysmaakunnasta näyttäytyy myös muiden toimijoiden näkökulmasta maakunnan menestystekijänä. Toisaalta sivistystyö voi vahvana maakunnallisena vaikuttajana muodostaa oman rakentavan kriittisen kantansa, roolinsa ja toimintamallinsa maamme megatrendeihin vastaamisessa.

Sivistysmaakunnan vision toteutuminen on riippuvainen ennen kaikkea vapaan sivistystyön toimijoista itsestään, uskosta vision mahdollisuuksiin sekä aidosta tahdosta puhaltaa yhteen hiileen. Rinnalle tarvitaan lisäksi realismia, jonka turvin yhteistyön panokset ja tuotokset saadaan tasapainoon sekä haasteet ja uhkat käännetään mahdollisuuksiksi. Konsortiomuotoisen yhteistyön taloudelliset edellytykset ovatkin keskeisiä jatkohankkeessa selvitettäviä ja arvioitavia asioita.

5.2. Vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia yhteistyön tiivistämisessä

Opetus- ja kulttuuriministeriö jatkaa, viimeisimpien tiedotteiden perusteella (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011a ja 2011b), kansanopistojen sekä uutena myös kansalaisopistojen rakenteellisen kehittämisen hankkeiden rahoittamista kuluvana vuonna. Kirjeen mukaan avustuksen saamisessa etusijalla ovat **oppilaitosrakenteen uudistamiseen tähtäävät yhteishankkeet**, eikä avustusta ole tarkoitettu yksittäisen oppilaitoksen ylläpitäjän yhteistyömahdollisuuksien kartoittamiseen. Vaikuttaa siltä, että ministeriö ohjaa tällä tavoin nyt vapaan sivistystyön oppilaitoksia nimenomaan rakenteellisiin ratkaisuihin, kuten opistojen ja ylläpitäjien yhdistymisiin. Myös tämä eteläpohjalaisten vapaan sivistystyön oppilaitosten konsortiohanke perustuu rakenteelliseen kehittämisohjelmaan, vaikkei pyrkimyksenä ole yhteinen ylläpitäjä vaan selvityksellä tähdätään sitoutuneen yhteistyön kautta saavuttamaan elinvoimaista, maakunnallista sivistystyötä. Vapaan sivistystyön kehittämisohjelman näkökulmasta, ratkaisevaa tulisikin oppilaitosten kehittämisessä olla yhteistyön todelliset tavoitteet sekä se, mitä yhteistyöllä saadaan aikaan. Rakenteellista kehittämistä arvioitaessa tulee ottaa huomioon erityisesti alueen oppilaitosrakenne ja koulutuksen kysyntä, sivistystarve ja koulutuksen maakunnalliset kehittämistehtävät.

Etelä-Pohjanmaalla jo hankkeen suunnitteluvaiheessa päädyttiin selvittämään nimenomaan konsortiotyypistä yhteistyön mallia, jolle on perusteensa. **Käsillä oleva selvitysraportti osoittaa, että maakunnassa vapaa sivistystyö on hyvin monipuolinen kokonaisuus, mutta opetustarjonnassa ei ole ainakaan suoranaista päällekkäisyyttä, eikä myöskään todellista, epätervettä kilpailua. Kaikille toimijoille näyttää tällä hetkellä olevan tilaa ja tarvetta.** Maakunnan toimintaympäristön tarkastelun perusteella nähdään jopa vapaan sivistystyön **koulutuksen käyttäjäryhmien kasvavan** joka suunnalta sekä aikuiskoulutuksen kysynnän lisääntyvän ja laajanevan. Näin tapahtuu, varsinkin, jos nykyistä tiiviimmällä yhteistyöllä pystytään koulutusta suunnittelemaan, kohdentamaan ja kehittämään entistäkin paremmin eri ryhmille sekä muodostamaan keskinäisiä jatkumoa. Esimerkiksi kansalaisopistoissa on kasvanut kysyntä myös lasten

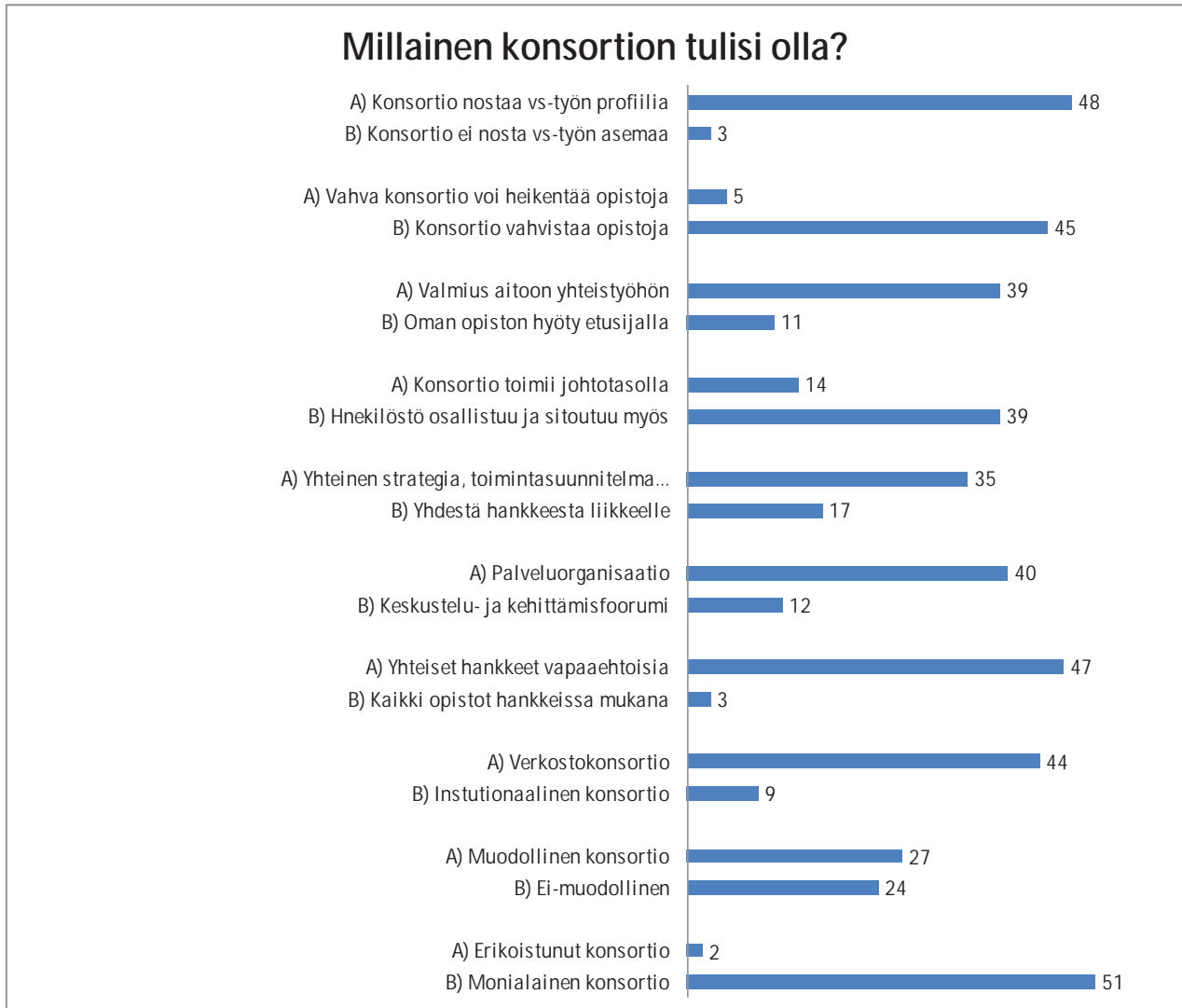
harrastustoimintaan, mikä on osaltaan syrjäytymiskehityksen varhaista ennaltaehkäisyä. Maakunnassamme on runsaasti liian vähän liikkuvia, ylipainoisia, koulutuksen ulkopuolelle jääneitä ja syrjäytymisuhan alla olevia nuoria. Samat ongelmat pätevät aikuisväestöön, myös työikäisiin. Ikääntyvien ja eläkeläisten määrä kasvaa, maakunnassamme myös muuttovoiton seurauksena. Erityistä tukea ja ohjausta tarvitsevien kansalaisten mahdollisuudet omaehtoiseen oppimiseen ovat rajalliset valtakunnallisesti, eikä riittävää erityisopetuksen asiantuntemusta tai siihen tarvittavia puitteita pysty tarjoamaan maakunnan alueella mikään muu kuin siihen erikoistunut kansanopisto. **Maakunnassa tarvitaan vaihtoehtoja omaehtoisen koulutuksen tarjonnalle!**

Ministeriön odottama vapaan sivistystyön oppilaitosten rakenteellinen kehitys ei ole helppoa, koska opistot näkevät oman sivistystehtävänsä omalta maaperältään käsin. Väkinäisesti syntyvät, suuremmat oppilaitoskokonaisuudet eivät välttämättä olisi hedelmällisiä, koska opistot ovat tähänkin asti etsineet ja määritelleet sivistystehtävänsä itse – ja siihen on jatkossakin pystyttävä. Jos taas vapaan sivistystyön toimijat oppivat tekemään vaikuttavaa yhteistyötä, tulokset voivat olla huomattavankin vaikuttavia. Näin voi syntyä luonnostaan, esimerkiksi yhteisen suunnittelun myötä, erikoistumista ja työnjakoa koulutustehtävissä. Vapaassa sivistystyössä huolellisesti rakennettu, riittävästi resursoitu konsortiomuotoinen, aito yhteistyö voi olla huomattavasti hedelmällisempää ja vaikuttavampaa, kuin luonnottomasti syntyvässä fuusiossa. Toisaalta, kuten korkeakoulujen esimerkit osoittavat, voi yhteistyö tiivistyä ajan myötä. Kun ensin opitaan tekemään tiivistä, vapaaehtoista yhteistyötä, saattaa pidemmällä tähtäimellä maakunnasta löytyä kumppaneita, jotka voivat luonnollisena kehityksenä päätyä tiiviimpiin yhteistyörakenteisiin tai jopa löytää yhteisen ylläpitäjän. **Tarvitaan siis vaihtoehtoja yhteistyölle!**

Kun tässä selvitystehtävässä jo hankesuunnitelman tavoitteena oli nimenomaan konsortio, on koko prosessin ajan voitu puhua päämäärästä, jolla on ollut nimi. Konsortiolla on tässä selvityksessä tarkoitettu oppilaitosten välistä vapaaehtoista yhteistyötä, joka organisoituu jäsenoppilaitosten ylläpitämään erilliseen organisaatioon, rakenteeseen tai verkostoon, minkä tehtävänä on kehittää ja koordinoita opistojen välistä yhteistyötä. Jäsenoppilaitosten omat organisaatiot jatkavat toimintaansa pääsääntöisesti entiseltä pohjalta. Organisaatioina konsortiot ovat yksilöllisiä ja konsortion koko, tarkoitus, tavoitteet, toiminnan organisoituminen ja yhteistyön sitovuus voivat vaihdella. Yhteistyömallina konsortio on joustava ja tarjoaa eri vaihtoehtoja toiminnan organisoinnille. Eteläpohjalaisilta vapaan sivistystyön avainhenkilöiltä haluttiin kysyä, minkälaista konsortiota maakuntaan halutaan, sekä kartoittaa, minkälaisia käsityksiä toimijoilla on konsortioyhteistyöstä ja sen organisoinnista.

Avainhenkilökyselyssä (ks. liite 4., kysymys 7.) annettiin valmiina kymmenen konsortiota koskevaa väittämäparia, joista vastaajan tuli valita mielestään parempi vaihtoehto A tai B väittämä. Väittämät laadittiin osittain sen pohjalta, mitä selvitystietoa on olemassa korkeakoulujen konsortioiden kokemuksista, joita on esitelty raportin kolmannessa luvussa. Toisaalta vaihtoehtoissa huomioitiin myös tämän hankkeen haastatteluisia ja keskusteluisia esiin nousseita näkökotia. Kyselyssä haluttiin saada myös kuvaa siitä, kuinka aidosti ja tosissaan opistot ovat mukana konsortion rakentamisessa. Kyselyn tulokset on esitetty alla olevassa kuviossa. Kuvion yläreunassa olevien väittämien valinnat osoittavat pääosin vastaajien hyvin myönteistä suhtautumista ja uskoa konsortion merkitykseen. Hieman enemmän mielipiteitä jakoi konsortion toimintatapaan liittyvät vaihtoehdot. Vastaajista 39 (yhteensä 53 vastaajasta) piti hyvänä sitä, että opistojen koko henkilöstö osallistuisi ja sitoutuisi yhteistyöhön, kun taas 14 oli sitä mieltä, että konsortion

tulisi toimia vain johtotasolla. Vastaavasti suunnitelmalliseen, yhdessä laadittuun strategiaan perustuvaan konsortioyhteistyöhön uskoi 35 vastaajaa ja 17 henkilöä oli sitä mieltä, että yhteistyötä pitäisi ensin kokeilla yksittäisellä hankkeella ilman pidemmän tähtäimen suunnitelmaa. Edelleen 40 vastaajaa kannatti konsortioiksi sellaista palveluorganisaatiota, jonka avulla pyritään konkreettisesti yhdessä asetettuihin tavoitteisiin, mutta 12 vastaajalle riittäisi keskustelufoorumin tyyppinen konsortio, jossa olisi hyvin vähän aitoa yhteistyötä.

Yhteisiin hankkeisiin osallistuminen halutaan selvästi pitää vapaaehtoisena ja mukanaolosta halutaan opistoissa päättää ja harkita tapauskohtaisesti. Vastaajista selvä enemmistö, 44 vastaajaa toivoo sopimuksenvaraista, kevyen organisaation koordinoimaa verkostokonsortiota, mutta 9 henkilöä hyväksyisi nimenomaan ammattimaisen hallinnoiman institutionaalisen konsortion. Kaikista vaihtoehtopareista eniten näkemyksiä jakoi väittämät konsortion hallinnoinnin vastuusta. Vastaajista 27 oli sitä mieltä, että konsortiolla tulisi olla erillinen henkilöstö, vastuutaho ja organisaatio. Vastaavasti 24 vastaajaa uskoi konsortion toimivan myös ns. jäsenopistojen keskuudessa kiertävän vastuun varassa.

Mielenkiintoisin, mutta vaikeimmin tulkittava kyselyn tulos liittyy yllä olevan kuvion viimeisiin väittämiin, joissa mielipiteet jakautuivat väittämien välille kaikista vähiten. Melkein kaikki vastaajat halusivat muodostaa monialaisen vapaan sivistystyön

konsortion ja vain kaksi kannatti erikoistunutta konsortiota. Koska tämä tulos on jossain määrin ristiriidassa aiemmin luvussa 4.4.1. esitettyihin, yhteistyöaloihin liittyvän kysymyksen tuloksiin, saattaa käsitteiden sisältö olla vastaajilla erilainen. Monialainen konsortio tarkoittaa, että konsortion toiminta-alaan sisältyisi käytännössä kaikki oppilaitosten toiminta-alueet. Tätä ei kuitenkaan selvästi haluttu, kun avainhenkilöiltä kysyttiin tärkeimpiä yhteistyömuotoja ja osa-alueita. Näiden vastausten perusteella oli pääteltävissä, että erityisesti opistojen opetustehtävä, haluttiin pitää kunkin opiston omana, yksityisenä toiminta-alueena eikä alistaa sitä yhteistyölle. Ainoastaan yhteinen kurssisuunnittelu sai varovaisempaa hyväksyntää. Sen sijaan yhteistyömuotoja koskevien vastausten perusteella haluttiin ja nähtiin tärkeäksi kaikki sellaiset yhteistyömuodot ja osa-alueet, jotka liittyvät pääosin opistojen ns. tukitoimintoihin, millaiseksi ehkä suunnittelukin on tässä yhteydessä katsottava. Tämän vastaustuloksen perusteella ei oltaisi tavoittelemassa monialaista konsortiota.

Erikoistuneelle konsortiolle on tyypillistä juuri edellä kuvatun kaltainen yhteistoiminta-alueiden rajaaminen erityisesti konsortion alkuvaiheessa. Yleensä konsortiot aluksi jopa perustetaan organisoimaan tukipalveluihin liittyvää yhteistyötä. Toisaalta nämä vastaukset voivat kuvata yhtä hyvin myös sitä, että oppilaitoksilla on jo valmiuksia laajempaan ja monialaiseenkin yhteistyöhön. Toinen ristiriita kylläkin tässä vastaustuloksessa liittyy siihen, että pääsääntöisesti monialainen konsortio ei voi olla kovin verkostomainen, kevyesti organisoitu ja hallinnoitu, mikä kylläkin painottui vastaajien mielipiteissä selvästi. Konsortion muodostamiselle nämä vastausten ristiriitaisuudet eivät ole este, koska konsortio on varsin joustavasti muodostettavissa sellaiseksi, kun jäsenet sen haluavat. Olennaista on se, että yhteistoiminta-alueet ja tavoitteet on yhdessä selvästi määritelty ja sovittu. Lisäksi, luontevaa onkin sopia, mistä yhteistyön alueista konsortio käynnistetään ja kun toiminta on vakiintunut, toiminta-aloja voidaan laajentaa. Myös konsortion resursoinnista sekä hallinnointitavasta riippuen konsortion yhtäaikaisten tehtävien määrää voidaan säädellä eri tilanteissa yhdessä sopien.

Edellä kuvatut näkemykset konsortioista ovat joka tapauksessa selvä signaali myönteistä suhtautumisesta konsortioon, vaikka jonkin verran epäileviäkin vastaajia on. Tämän perusteella tulosta voidaan pitää niin selvänä, että opistojen ylläpitäjille voidaan selvityksen pohjalta tehdä esitys konsortion muodostamisesta.

5.2.1. Esitys konsortion valmistelusta ja jatkotoimista

Selvitystyön, raporttiin kirjattujen näkökohtien sekä hankkeen aikana käydyn prosessin perusteella **selvityshenkilön johtopäätöksenä voidaan esittää, että eteläpohjalaiset vapaan sivistystyön oppilaitokset jatkavat konsortioon tähtäävien yksityiskohtien selvittämistä ja valmistelua jatkohankkeena, jonka tavoitteena on opistojen yhteistyön tiivistäminen ja konsortion muodostaminen**. Muodostettavan konsortion ensisijaisena tehtävänä on kehittää ja koordinoita eteläpohjalaisten vapaan sivistystyön oppilaitosten välistä yhteistyötä tehokkaasti, mutta joustavasti. Konsortio on yhteistyö- ja organisaatiomallina monimuotoinen, eikä se tule olemaan Etelä-Pohjanmaan vapaan sivistystyön yhteistyön organisoinnissa yksiselitteinen. Konsortiomuodon organisoinnille ja yhteistyön tehokkuudelle tulee etsiä ja löytää optimi toimijoiden kanssa yhteistyössä. Selvitysprosessissa on käynyt ilmi, että tähänastinen, lähinnä rehtoreiden keskustelufoorumina toteutunut yhteistyö ei ole toimijoiden kannalta riittävän hyödyllistä. Niinpä liian löyhä yhteistyö koetaan tehottomaksi, vain vähän toimijoita hyödyttäväksi, jossa hukataan varsinkin aikaresurssia. **Palveluorganisaationa toimivan konsortion**

avulla yhteistyössä tulee päästä nykyistä aidomman, syvemmän, systemaattisemman ja suunnitelmallisemman yhteistyön tasolle, jossa myös työntekijät **organisaatioiden eri tasoilla** pääsevät paremmin osalliseksi sekä toteuttamaan yhteistyötä ja jossa yhteistyön vaikutuksia voidaan osoittaa myös opistojen ylläpitäjille.

Etelä-Pohjanmaan vapaan sivistystyön konsortiossa tulee tavoitella **tiivistä ja jäsentynyttä konsortioyhteistyötä**, jossa konsortio hoitaa erikseen sovittuja, selkeitä yhteisiä tehtäviä, **yhteistyöhön sitoutuneiden** jäsenopistojen puolesta, **koordinaatioperiaatteella**. Tämän toiminnan tulisi tarjota sen tyyppisiä hyötyjä ja ns. skaalaetuja opistoille lähinnä maakunnallisessa toiminnassa, joita he eivät yksittäisinä toimijoina voisi saavuttaa. Konsortio toiminta, ja siihen liittyvä tiedottaminen tulee organisoida siten, että opistot kokevat toimivansa **luottamuksellisina kumppaneina** kaikenlaisia, keskinäisiä **kilpailutilanteita välttäen**. Tähän kuuluu myös toimintarooleista ja vastuista sopiminen yhteistyön toteuttamisessa.

Etelä-Pohjanmaan vapaan sivistystyön konsortion **ensisijaisina yhteistyön ydinalueina** tulisi olla oppilaitosten ns. tukipalvelut sekä sellaiset toiminnot ja yhteishankkeet, joilla tähdätään **maakunnallisen vapaan sivistystyön aseman ja roolin vahvistamiseen** Etelä-Pohjanmaalla sekä **maakunnan haasteisiin vastaamiseen**. Tukipalveluiden yhteistyön alaan kuuluvia asioita voisivat tähänastisen selvityksen perusteella olla ainakin *esimerkiksi markkinointi/ opetuksesta tiedottaminen, hankehallinto, suunnitteluyhteistyö, edunvalvonta, arviointi, yhteishankinnat, yhteiset opettajat, opistojen henkilöstön koulutus, sekä mahdollisesti verkko-opetukseen ja -palveluun liittyvät asiat*. Näiden työmuotojen aloittamisesta sekä aloittamisjärjestyksestä tulee sopia tarkemmin erikseen konsortiosopimusta tehtäessä. Samoin *hankkeista*, joilla pyritään vastaamaan maakunnan haasteisiin, on sovittava hankekohtaisesti. Yhteistoiminnan piiriin kannattaa aluksi ottaa, niin tukipalveluiden kuin hankkeidenkin osalta, **aluksi rajatusti** vain yksi tai muutama yhteistyöalue ja niitä voidaan lisätä vähitellen karttuvan kokemuksen, yhteistyön onnistumisen ja voimavarojen mukaan.

Oppilaitoksissa toteutuvan **opetuksen tarkastelu** ja sen pohjalta esim. **koulutusjatkumoiden kehittäminen** maakunnassa kannattaisi ainakin käynnistää konsortion strategiaproessin rinnalla, koska se voi auttaa keskeisten, opistojen keskinäisten, luontevien yhteisten intressien löytymiseen ja kunkin opiston oman roolin ja tehtävän vahvistamiseen. Tässä työssä auttaisi myös lyhytkurssien **suunnitteluyhteistyö**, joka voidaan käynnistää opistojen suunnitteluun osallistuvien henkilöiden muodostaman yhteistyöryhmän avulla vaikka välittömästi. Toisaalta opetukseen, sen suunnitteluun ja koulutukseen liittyvien *uusien toimintamallien kehittämiseen liittyvät yhteistyötavoitteet* kannattaa kuitenkin asettaa varsin *pitkällä tähtäimellä*, koska tuloksia näistä voi odottaa vasta sitten, kun on muutoinkin opittu tekemään luottamuksellista yhteistyötä helpompien asioiden kautta. Varsinainen opetus on toimijoiden tämänhetkisiä näkemyksiä kunnioittaen syytä rajata yhteistyön ulkopuolelle siten, että vaikka opetustoimintaa suunnitellaankin yhteistyössä, opetuksen toteuttaminen tapahtuu opistojen omana toimintana. Lisäksi kaiken opetukseen liittyvän yhteistyön **keskeisenä ja ensisijaisena lähtökohtana tulee olla jatkuva, aktiivinen, maakunnallisen sivistystarpeen määrittely ja etsiminen sekä suunnitelmallinen maakunnan haasteisiin vastaaminen**.

Neljän oppilaitosmuodon ja volyymiltaan näin suuren konsortion käynnistäminen kannattanee alkuvaiheessa aloittaa niin määrältään kuin muodoiltaan varsin rajatuista toiminta-alueista **erikostuneen konsortion** tapaan ja onnistumisten myötä konsortio voi

vähitellen kehittyä **monialaisempaan suuntaan**. Tällä tavalla voidaan *hallita myös resurssien ja opistojen panostuksen tarvetta erityisesti alkuvaiheessa*, jossa vielä yhteisissä toimintatavoissa ja luottamuksen rakentamisessakin on nähtävä enemmän vaivaa. Joka tapauksessa yhteistyölle ja sen johdonmukaiselle etenemiselle on hyödyksi, jos konsortiolle laaditaan jo alkuvaiheessa yhteistyön toimialaan kuuluvista tavoitteista ja tehtävistä, **strategiaan perustuva**, ns. **pitkän tähtäimen suunnitelma**, jota voidaan määrääjain tarkistaa ja tarvittaessa myös priorisoida tehtäviä.

Selvitystyön aikana tuli ilmi, että hankkeessa mukana olevien opistojen avainhenkilöt toivovat yksiselitteisesti **verkostokonsortion** toteutumista. **Konsortiohallinnossa joustavuus** kaiken kaikkiaan näyttöä tärkeänä asiana toimijoille. Niinpä eteläpohjalaisessa vapaan sivistystyön konsortiossa tulee välttää raskasta hallintokoneistoa ja –järjestelmää, mutta sen sijaan konsortiossa **vastuuta ja resursseja jaetaan verkostomaiseen tapaan toimijoiden kesken**. Konsortiolta odotettavan **toimivuuden ja tehokkuuden kannalta** on kuitenkin välttämätöntä sopia selvästi **verkostona hoidettavista asioista ja vastuista** sekä toisaalta on myös **varauduttava vähintään yhteistyötä koordinoivaan konsortiohenkilöstöön ja -hallintoon**. Näistä asioista tulisi laatia konsortioon osallistuvien kesken **sopimus**, johon kirjataan pääpiirteittäin *sovitut yhteistyöalat ja -tehtävät, keskeiset tavoitteet, hallinnointivastuut ja –tavat sekä osallistujien velvollisuudet*. Konsortiota muodostettaessa toimijoiden on hyvä tiedostaa, että yhteistyömuotona konsortiot ovat ja saavat olla yksilöllisiä niin tavoitteiltaan, toimintakulttuuriltaan, tarkoitukseltaan kuin toiminnan organisoitumiseltaankin. Tässäkin tapauksessa mukana olevilla vapaan sivistystyön avainhenkilöillä on mahdollisuus vaikuttaa prosessin aikana esimerkiksi yhteistyön sitovuuteen ja huolehtia siten siitä, että konsortio muodoltaan palvelee mahdollisimman hyvin asetettuja tavoitteita sekä siitä, että konsortio myös elää ja muuttuu ajan ja tarpeen mukaan yhteistyön edetessä ja syvetessä.

Edellä esitetyt konsortion muodostamisen lähtökohdat antavat varsin hyvät raamit ja puitteet Etelä-Pohjanmaan vapaan sivistystyön konsortion muodostamiselle.

Jatkoselvityksen tehtävänä on kuitenkin yksilöidä ja arvioida tarkemmin tämän selvitystyön pohjalta, yhdessä konsortioon sitoutuvien opistojen kanssa **toimivan ja tarkoituksenmukaisen konsortion toimintaedellytykset**, joita on käsitelty tämän selvitystyön 3.1.1. luvussa. Konsortion perustamisessa tulee satsata erityisesti toimijoiden väliseen vuorovaikutukseen, luottamukseen ja avoimuuteen, koska mukana on mm. taustaltaan, toimintatavoiltaan, sijainniltaan ja kooltaan hyvin erilaisia oppilaitoksia. **Toiseksi**, epäonnistumisten ennaltaehkäisemiseksi ja luottamuksen rakentamiseksi jatkohankkeessa tulisi toimijoiden kanssa analysoida avoimesti tässä selvityksessä esille nousseet **yhteistyön esteet ja uhkat**. Tämä auttaa epäluulojen vähenemiseen sekä huomion kiinnittämistä enemmänkin yhteisiin asioihin kuin toimijoiden eroavaisuuksiin. **Kolmanneksi** jatkohankkeen keskeinen selvitettävä asia on **konsortion taloudellisten edellytysten ja ylläpidon kustannusten** arviointi sekä **rahoitusmahdollisuudet**.

Tällä konsortioselvityksellä on selkeästi osoitettavissa, että vapaalla sivistystyöllä on ja tulee olemaan merkittävä rooli maakunnallisena toimijana ja nykyistä yhtenäisemmällä toiminnalla vaikutukset tulevat olemaan entistäkin monipuolisemmat. Etelä-Pohjanmaan konsortiohanke toimii myös **kansallisena pilottina** neljän eri oppilaitosmuodon maakunnallisessa yhteistyössä. Näin ollen on perusteltua, että **konsortion rahoituksesta** ottaisi **merkittävää vastuuta aluehallintokeskukset, maakuntaliitto** sekä **opetus- ja kulttuuriministeriö**. Myös **alueen kuntien** sitoutuminen konsortion ylläpitämisen rahoittamiseen olisi tarkoituksenmukaista, koska konsortiolle tuetaan selkeästi myös kuntien tehtäviä ja palvellaan alueen asukkaita. Tällä tavoin konsortion ylläpito ei

muodostuisi yksittäisille oppilaitosten ylläpitäjille kohtuuttomaksi ja konsortion toiminta saataisiin alusta lähtien vakaalle ja suunnitelmallisen yhteistyön pohjalle. Käytännössä kaikkien mukana olevien oppilaitosten ylläpitäjien rahoitusvastuu tulee saada tasapuoliseksi, esimerkiksi määrittelemällä maksusuudet suhteessa opiston vapaan sivistystyön valtionosuuteen. Maakunnassa on vastaavatyypisestä toiminnasta kokemusta Etelä-Pohjanmaan korkeakoulukonsortioista, jonka ylläpitoon on löytynyt niin julkista kuin yksityistäkin rahoitusta maakunnasta. Olisi perusteltua selvittää myös vapaan sivistystyön konsortion maakunnallisten kehittämistehtävien jatkuvuuden ja resurssien turvaamiseksi esimerkiksi säätiötyyppisen **kehittämisrahaston perustamista**. Tätä kautta alueen yritykset ja yksityiset henkilöt sekä muut yhteistyökumppanit voisivat olla mukana *rakentamassa ja kehittämässä eteläpohjalaista sivistysmaakuntaa*. Lisäksi tulisi harkita konsortiolle ja kehittämisrahastolle vaikutusvaltaisen ja sivistystyöstä kiinnostuneen ns. oman ”**sivistyskummin**” nimeämistä.

5.2.1.1. Konsortion hallinnon organisoituminen

Edellä esitettyjen vapaan sivistystyön konsortiomallin suuntaviivojen pohjalta voidaan esittää jo **alustavia näkökohtia myös konsortion hallinnon organisoitumisesta**. Lähtökohtaisesti konsortiolle on aina vakiintuneet toimintamuodot ja –periaatteet sekä oppilaitoshallinnosta erillinen, oma hallinto, talous ja henkilökunta. Edellä esitetyn kaltaisen verkostokonsortion luonteeseen kuuluu, että ne rakentuvat yleensä *kevyen organisaation, sopimuksenvaraisen, vapaaehtoisen ja löyhän yhteistyön varaan*. Lisäksi kullakin oppilaitoksella säilyy entiseen tapaan oma, itsenäinen oppilaitoshallinto. Vaikka verkostokonsortiolle ei yleensä ole sitovaa organisaatiojärjestelyä, on yhteistyön koordinoinnin kannalta tarpeen määritellä perustettavalle konsortiolle kohtuullisen selkeä **koordinoiva konsortiohallinto**. Avainhenkilökyselyssä tuli selvästi esille, että konsortiolta odotetaan jäykkää yhteistyön koordinoitua, mikä ei onnistu ilman määriteltyä hallinnointivastuuta. Onkin tarkoituksenmukaista käynnistää konsortio toiminta sopimus pohjaisena siten, että selkeällä, joustavalla hallinnoinnilla turvataan yhteistyön koordinoitua ja kehittäminen sekä konsortion toimintaedellytykset.

Konsortiohallinnon yksityiskohdat tulevat jatkovalmistelussa mietittäviksi sekä myöhemmin tehtävässä konsortiosopimuksessa määriteltäväksi. Yksi tuolloin ratkaistava asia on, halutaanko konsortiolle nimetä oma **erillinen konsortiohallinto**, valitaanko **opistojen keskuudesta yksi hallinnoinnista vastaava organisaatiotaho** vai sovitaanko **hallinnointivastuu kiertäväksi eri opistojen kesken**. Kevyen verkostokonsortion luonteeseen voisi sopia ratkaisu, jossa **hallinnointivastuu on kohtalaisen pysyvästi yhdellä opistolla**, mutta **konkreettista yhteistyövastuuta jaetaan muutoin opistojen kesken erilaisten työryhmien avulla**. Kohtalaisen selvää kuitenkin on, että konkreettinen koordinoitua ja konsortioon liittyvä valmisteluvastuu on pystyttävä **nimeämään vähintäänkin yhdelle ns. projektihenkilölle**. Toimijoiden keskustelussa ratkeaa, millainen nimike ja rooli hänelle tarkemmin määritellään, mutta tämän johtovastuussa olevan henkilön tehtävänä on *pitää konsortion yhteistoiminnan osalta ns. langat käsissään sekä huolehtia oppilaitosten välisestä, sisäisestä tiedonkulusta, kokousten valmistelusta sekä siitä, että suunnitelluilla yhteistoimilla on toimintaedellytykset*. Projektihenkilöksi voidaan nimetä joku jo konsortio-opistossa toimiva henkilö joko osa- tai kokoaikaisesti tai tehtävään voidaan hakea opistojen ulkopuolelta kokonaan uusi projektihenkilö. Periaatteessa myös projektihenkilön tehtävä voidaan määritellä kiertäväksi, mutta tarkoituksenmukaista tämän henkilön olisi työskennellä kulloinkin konsortiota hallinnoivan opiston alaisuudessa.

Konsortion ylimpänä päättävänä elimenä tulee olla konsortioon sitoutuneita oppilaitoksia edustava yhteistoimintaelin, esim. ”**rehtorineuvosto**” (hallitus tai johtokunta), jonka muodostavat opistojen rehtorit sekä tarvittaessa heille kullekin määritellyt varahenkilöt.

Rehtorineuvoston tehtävät voidaan määrittellä esimerkiksi seuraavalla tavalla:

- 1) Vastaa konsortion strategian laadinnasta ja päättää siihen liittyvien tavoitteiden asettamisesta sekä yhteistoimintojen aloista
- 2) Ohjaa ja hallinnoi konsortion resursointia, vastaa rahoituksen hakemisesta sekä päättää konsortion varojen käytöstä
- 3) Hoitaa suhteita ja käy neuvotteluja mm. opetus- ja kulttuuriministeriöön, Etelä-Pohjanmaan liittoon sekä muihin yhteistyökumppaneihin (edunvalvonta)
- 4) Seuraa ja arvioi tavoitteiden toteutumista
- 5) Päättää yhteishankkeista ja niihin osallistumiseen liittyvistä yhteisistä asioista (rahoitushakemukset/ hankepää tökset/ raportointi)
- 6) Valitsee konsortion työntekijät ja päättää yhteistyöhön käytettävistä resursseista
- 7) Perustaa tarvittaessa yhteistyöelimiä tai toimikuntia konsortion yhteisiä toimintoja varten
- 8) Vastaa yhteistyötä koskevien asioiden ulkoisesta tiedottamisesta ja yhteismarkkinoinnista
- 9) Valvoo konsortion sisäistä tiedottamista
- 10) Vastaa maakunnallisen vapaan sivistystyön imagon luomisesta ja ylläpitämisestä.

Konsortioyhteistyön toteutumisen ja oppilaitosten sitoutumisen kannalta on erityisen tärkeää, että yhteistyötä toteutetaan eri tasoilla ja eri toiminta-aloilla toimivien, aktiivisten **yhteistyöryhmien** ja/tai **toimikuntien** avulla. Tällainen toimintatapa sitouttaa henkilöstöä ja tekee yhteistyön mielekkääksi sekä sillä turvataan asiantuntemuksen tehokas hyödyntäminen toimintojen kehittämisessä. Samalla toteutuu aito, verkostomainen yhteistyö ja luonnollinen työnjako. Tällaisia yhteistyötoimikuntia voivat olla esimerkiksi *opetuksen suunnittelutyöryhmä, toimistotiimi, markkinointitiimi ja erilaiset projektikohtaiset työ- ja ohjausryhmät*. Rehtorineuvoston ja koordinaattorin tehtävänä on luoda ja turvata toimikunnille toimintaedellytykset sekä todelliset mahdollisuudet vastata konsortion yhteistyötehtäviin ja niiden kehittämiseen. **Yksi vaihtoehto verkostokonsortion yhteistoimintojen hallinnointiin** voisi olla malli, jossa **kullekin opistolle määritellään ns. hallinnointivastuu eri yhteistyömuodoista ja –aloista**. Näitä verkoston jaettuja alakohtaisia vastuita voidaan myös haluttaessa kierrättää opistojen kesken. Tällöin vastuu jakautuu tasaisemmin kaikkien opistojen kesken, kaikki saavat myös kokemuksia yhteistyön koordinoinnista ja resurssitarve konsortiohallinnon erilliseen henkilöstöön voidaan pitää pienempänä.

Lisäksi konsortiolla tulisi olla jatkuvan maakunnallisen sivistystehtävän määrittelemiseksi **vuosittain kokoontuva ”Etelä-Pohjanmaan sivistysfoorumi”**. Sivistysfoorumissa ovat mukana laajasti **oppilaitosten ylläpitäjien, henkilöstön ja opiskelijoiden edustus sekä maakunnan vaikuttajat ja konsortion rahoittajat**. Sen tehtävänä on käydä kulloisessakin ajassa ja tilanteessa **keskustelua vapaan sivistystyön tehtävästä maakunnassa sekä siten ohjata konsortion strategiatyötä ja yhteistoiminnan painopisteitä**. Rehtorineuvoston tulee vastata siitä, että sivistysfoorumin tahtoa toteutetaan myös käytännön yhteistyössä.

Etelä-Pohjanmaan vapaan sivistystyön konsortion hallinnoinnissa on **olennaista jäntevän, joustavan ja modernin johtamis- ja hallintojärjestelmän toteutuminen**. Kaikilla tasoilla

konsortiotyön johtamisen tunnuspiirteinä tulee olla *keskusteleavuus* ja *avoin vuorovaikutus, tehokas tiimityö, keskinäinen kunnioitus* sekä *kannustavan, innostavan ja luovan ilmapiirin vahvistaminen*. Lisäksi ajan ja kustannusten säästämiseksi sekä aktiivisen osallistumisen mahdollistamiseksi kokoustyöskentelyssä hyödynnetään tehokkaasti ja luontevasti verkko- ja virtuaalikokouksia esimerkiksi Adobe Connect pro –tyyppisten tietojärjestelmien avulla.

Konsortion hallinnointi ei muodostu liian jäykäksi ja monimutkaiseksi, jos vastuuta konsortioitehtävistä jaetaan siten, että jossain määrin yhteisiä asioita hoidetaan myös ikään kuin osana omaa nykyistä työtä ja työnkuva. Luonnollisesti tämä edellyttää opistoilta sitoutumista, tahtoa ja keskinäistä luottamusta sekä henkilöstöltä mm. itseohjautuvuutta. Lisäksi suoraan konsortiohallintoon nimetyiltä koordinaatiohenkilöstöltä ja yhteistyöryhmiltä edellytetään napakkaa modernia johtoa ja selkeää hallintoa, jolla on ns. langat kokonaisuudesta käsissään.

5.2.2. Etelä-Pohjanmaan vapaan sivistystyön strategia konsortion kompassiksi

Konsortiohankeen suunnittelussa keskeiseksi yhteistyön tiivistämisen tavoitteeksi ja motiiviksi nousi maakunnan vapaan sivistystyön alueellisen tehtävän kirkastaminen toimijoille itselleen sekä ulkopuolisille. Samalla nähtiin, että vapaan sivistystyön näkyvyyden, tunnettuuden ja arvostuksen kohottamisen suhteessa mm. alueen muihin koulutustoimijoihin voi onnistua lähinnä vain tiiviimmän yhdessä toimimisen kautta. Vapaan sivistystyön toimijoiden yhteisen identiteetin määrittely sekä yhdessä toimiminen ja yhteisistä tehtävistä päättäminen edellyttää kuitenkin maakunnan yhteisiä strategisia linjauksia. Strategialla ja siihen liittyvällä strategian laadintaprosessilla on merkittävä vaikutus verkostokonsortion käynnistymisessä sekä sen muotoutumisessa ja toiminnassa. **Strategiaprosessi** auttaa yhteistyöoppilaitosten ja henkilöstön keskinäisessä tutustumisessa ja luottamuksen rakentumisessa. Strategian laatiminen, yhteinen argumentointi ja määrittely antavat **joustavalle, kevyesti organisoidulle verkostokonsortiolle sekä sen toiminnalle ryhtiä ja määrittelee toiminnan suunnan**. Strategiaprosessi myös sitouttaa toimijoita yhteisiin päämääriin ja yhdessä toimimiseen sekä auttaa kirkastamaan vapaan sivistystyön maakunnallista sivistystehtävää ja myös toimijoiden oma rooli kirkastuu. Yhteinen strategia ennen kaikkea helpottaa vapaan sivistystyön yhtenäistä esiintymistä ulospäin sekä yhteistyön rakentamista myös muihin toimijoihin.

Etelä-Pohjanmaan vapaan sivistystyön konsortiolle tuleekin laatia viipymättä, esimerkiksi vuoteen 2020 ulottuva, **strategia**, jossa määritellään konsortion **yhdessä tehtävien toimintojen ja koulutusten osalta yhteinen visio, toiminta-ajatus, yhteiset tehtävät sekä konkreettiset toimenpiteet ja vastuutahot strategian toteuttamisessa sekä arvioinnissa**. Strategiatyön osana syntyy myös ns. yhteistoimintasunnitelma, joka linjaa tarkemmin myös yhdessä tehtävien asioiden sisältöjä. Nämä tulee tehdä ja kirjata kuitenkin **riittävän konkreettisella tasolla**, jotta suunnitelmien toteutus ja arviointi ovat mahdollisia. Strategian tulisi olla **yhteistyötä helpottava asiakirja**, jonka ansiosta kaikki osapuolet – niin henkilöstö, ylläpitäjät kuin rahoittajatakin tietävät, mihin sitoudutaan ja miten yhteistyössä edetään. Toisaalta sen avulla pystytään osoittamaan vapaan sivistystyön merkitystä, arvoa, laajuutta ja vaikuttavuutta. Oman **maakunnallisen strategian ansiosta vapaa sivistystyö tulee olemaan jatkossa paremmin esillä myös alueen muiden toimijoiden, kuten maakuntaliiton ja alueen kuntien strategioissa**. Sen avulla maakunnassa voidaan paremmin havaita laadukkaan ja yhtenäisen vapaan sivistystyön vaikutus myös alueen vetovoimaisuuteen. Myös vapaan sivistystyön

yhteisjärjestö on v. 2005 omassa strategiassaan esittänyt paikallisten ja alueellisten vapaan sivistystyön strategioiden laatimista.

Vapaan sivistystyön strategiassa olisi hyvä miettiä myös **sivistystyön suhdetta maan, maakunnan, alueiden, kuntien ja keskeisten toimijoiden strategioihin ja tavoitteisiin**. Tällaisen strategisen pohdinnan kautta pystytään ottamaan kantaa ja niin halutessa myös tarttua ajassa oleviin haasteisiin ja odotuksiin. Esimerkiksi, kun konsortioitoimijat määrittelevät, millaisen roolin maakunnan sivistystyö ottaa kestäväan kehitykseen ja halutaanko sivistystyöllä olla edelläkävijä vai perässä kulkija kestäväan kehityksen periaatteiden toteuttamisessa omassa toiminnassa ja kansalaiskasvatuksessa, samalla muovataan kuvaa vapaan sivistystyön imagosta maakunnassa. Vastaavalla tavalla strategiatyössä voidaan ottaa kantaa, kuinka halutaan olla mukana esimerkiksi vahvistamassa muissa strategioissa ja suunnitelmissa määriteltyjä maakunnan alueiden vahvuustekijöitä. Jo tällä hetkellä monet vapaan sivistystyön opistot toteuttavat toiminnassaan vahvasti oman toiminta-alueensa tai kunnan strategisia painopisteitä. Sivistystoimijoiden yhteinen strategia voisi vahvistaa ja laajentaa myös tätä työtä ja toisaalta tätä kautta maakunnan sivistystyö voi myös löytää uusia tehtäviä ja työmuotoja. Esimerkki tämän tyyppisestä mahdollisuudesta voi olla vaikkapa rytmimusiikki, mikä on vahvasti esillä maakuntakeskuksen strategiassa ja kuuluu monen maakunnan toimijan myös vapaan sivistystyön opistojen toimintamuotoihin, mutta teeman ympärille ei vielä juurikaan ole etsitty keskinäisiä jatkumoa tai yhteisiä kehittämistavoitteita. Kuitenkin rytmimusiikin ympärillä on maakunnassa runsaasti vahvaa osaamista, luovaa yrittäjyyttä ja harrastusta ja sen ympärille voisi tulevaisuudessa rakentua vaikkapa innovatiivinen malli osana nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisyä.

Strategiaprosessiin liittyen joudutaan konsortioyhteistyössä miettimään ja ratkaisemaan, mitä yhteistyöalueita ja sisältöjä otetaan yhteisen toiminnan piiriin, sekä päättämään, mitä miten ja milloin kutakin niistä lähdetään toteuttamaan. Tässä selvityksessä on tullut esille vapaan sivistystyön oppilaitosten halu ja kiinnostus tiivistää yhteistyötä maakunnan muihin oppilaitoksiin ja toimijoihin. Esimerkiksi kansanopistot järjestävät korkeakoulutukseen valmistavia opintoja ja kokevat, että olisi tarkoituksenmukaista kartoittaa yhteistyömahdollisuudet ammattikorkeakoulun ja vapaan sivistystyön kokonaisuuden kesken. Samoin tulisi arvioida, mitä kannattaisi tehdä olemassa olevalle vapaan sivistystyön koulutustarjonnalle; olisiko opistojen keskinäistä työnjakoa parannettava esimerkiksi profiloitumisten ja erikoistumisten kautta tai olisiko mahdollisuuksia vahvistaa nykyisiä ja löytää uusia, mielekkäitä opintokokonaisuuksia ja jatkumoa. Onko vapaan sivistystyön oppilaitosten tarjoama koulutus sellainen kokonaisuus, jossa on huomioitu opistojen keskinäiset yhtymäkohdat, vahvuusalueet, yhteiset intressit ja erikoistumistarpeet? Mitä olisi tehtävissä opitun tunnustamiselle ja tunnistamiselle maakunnassa toteutuvassa vapaan sivistystyön koulutuksessa?

Tarkoituksenmukainen tapa käynnistää edellä kuvattua strategiatyötä, olisi järjestää heti konsortion perustamisen yhteydessä opistojen henkilöstön ja ylläpitäjien edustajien yhteinen strategiaseminaari. Lisäksi esimerkiksi alueen ELY-keskuksen ja Etelä-Pohjanmaan liiton edustus olisi myös hyvä saada mukaan maakunnan vapaan sivistystyön strategian laatimisprosessiin. Siten niiden olisi mahdollista nykyistä paremmin nähdä sivistystyön rooli mm. maakunnan haasteisiin vastaamisessa ja sitoutua myös sivistystyön tavoitteisiin ja konsortion rahoittamiseen.

5.2.3. Konsortion alkuvaiheen tehtävät, hankkeet ja haasteet

Hankesuunnitelmassa on kirjattu selvitystyön odotuksina yhteishankkeiden selvittäminen maakunnan haasteisiin vastaamiseksi. Avainhenkilökyselyn perusteella saatiin alustavasti jo varsin hyvä käsitys niistä alueista, millä vapaan sivistystyön toimijat erityisesti odottavat yhteistyötä ja mitkä alueet taas koettiin vähemmän tärkeiksi. Kyselyn antia voidaan pitää suuntaa antavana perustana siten, että kyselyssä esille nousseista yhteistyöaloista voidaan jatkohankkeessa ja strategiatyössä valita kiinnostavimmat ja ottaa ne jatkokäsittelyyn, keskustelun ja suunnittelun kohteeksi. Seuraavaksi tässä luvussa esitetään joitakin esimerkkejä, näkökohtia ja ideoita asioista, joita olisi tämän selvitystyön perusteella hyvä ottaa huomioon ja mahdollista sisällyttää tiivistyvään yhteistyöhön konsortion alkuvaiheessa.

1. Eteläpohjalaiset vapaan sivistystyön toimijat odottavat konsortioyhteistyöltä **ennen kaikkea vapaan sivistystyön profiilin nostamista ja puolustamista maakunnassa sekä vaikuttavuuden kirkastamista**. Koska tällaisten asioiden toteutuminen ei tapahdu yksittäisen hankkeen kautta, eivätkä tulokset synny hetkessä, onkin erityisen tärkeää miettiä, miten konsortiossa näihin odotuksiin vastataan. Oletettavaa on, että profiilin nostamisesta ja **ns. edunvalvonnasta** voi muodostua mukana oleville toimijoille **perusta koko konsortion uskottavuudelle**. Toisaalta on hyvä tiedostaa, että vapaan sivistystyön profiili ja tietoisuus sen vaikutuksista, voi parantua vain kattavan, onnistuneen yhteistyön sekä monissa erilaisissa yhteisissä asioissa ja hankkeissa onnistumisten kautta.
  - Tästä syystä, olisi **alkuvaiheessa valittava sellaisia yhteistyön aloja, joissa on kohtuullisen helppo rakentaa luottamusta, löytää onnistumisia ja hyötyjä kaikille toimijoille ja joiden avulla myös pystytään samalla osoittamaan vapaan sivistystyön tuloksia, vaikuttavuutta ja profiilia**.
  - Lisäksi edunvalvontatyö olisi omaksuttava konsortion ja oppilaitosten toiminnan kaikilla tasoilla ns. **jatkuvaksi läpäisyaiheeksi**, mutta erityisesti konsortion ”rehtorineuvoston” tulee ottaa tämä tehtävä pitkäjänteiseksi kehittämisalueeksi. Konkreettisesti tämä edellyttää esimerkiksi suunnitelmaa siitä, missä ja miten esiinnyttään nimenomaan konsortiona, eikä yksittäisinä oppilaitoksina.
  - Myös monia muita tärkeiksi koettuja, erityisesti **vapaan sivistystyön sisäiseen kehittämiseen liittyviä yhteistyömuotoja** voidaan toteuttaa varsin hyvin ns. **läpäisyaiheena** muun yhteistyötehtävien rinnalla, kuten **hyvien käytäntöjen jakaminen** voidaan ottaa tietoiseksi periaatteeksi kaikissa konsortion yhteistyöryhmissä.
  - Samoin **uusien, erilaisten oppimistapojen kehittäminen** (kuten yhteiset oppimisalustat tai verkkokurssit) voidaan valtuuttaa jonkin konsortion yhteistyöryhmän mietittäväksi luontevana osana muuta yhteistyötehtävää. Yhtä hyvin jossakin vaiheessa, yhteistyön edetessä tämän asian ympärille voisi syntyä myös laajempi kehittämishanke, myös ulkopuolisen rahoituksen turvin.
2. Toisaalta taas **laajemmat, esimerkiksi maakunnan haasteisiin pureutuvat kehittämistehtävät** todennäköisesti edellyttävät **kokonaisvaltaisempien hankkeiden** suunnitelmallista toteuttamista. Hankeyhteistyö tulisi aloittaa kaikkia osapuolia koskettavista ja kiinnostavista sekä myös koko maakunnallista sivistystyötä palvelevista ja sen vaikuttavuutta kuvastavista aihealueista. Tällainen

pilottihanke tulisi suunnitella siten, että kaikki opistot löytäisivät oman roolinsa ja osuutensa sekä tapansa olla siinä mukana.

- Yhtenä hyvin keskeisenä teemana ja maakunnan haasteena nousi maakunnan oppilaitoksista esille **eteläpohjalaisten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen**. Kyseinen teema on maakunnan haasteena hyvin ajankohtainen, mutta myöskin vapaan sivistystyön perustehtävän näkökulmasta erittäin mielenkiintoinen ja tavalla tai toisella kaikkia oppilaitoksia koskettava ja kiinnostava. Tiedetään myös kansanvälisesti, että hyvät edellytykset elinikäiselle oppimiselle korreloivat ihmisten hyvinvointiin. Samoin on olemassa tietoa ja näyttöä vapaan sivistystyön merkityksestä ihmisten terveyttä ja hyvinvointia edistävänä toimintana.
- Nyt kun kansanterveydestä kannetaan huolta tällä hetkellä hyvinkin laajasti, olisi **maakunnallisella vapaan sivistystyön hankkeella** mahdollista osoittaa **toimintansa vaikuttavuutta** hyvin kattavasti ja samalla **vahvistaa myös kuvaa yhtenäisestä vapaan sivistystyön toiminnasta**. Meneillään on muitakin maakuntaamme koskettavia, hyvinvointiin ja terveyden edistämiseen liittyviä tutkimuksia ja hankkeita, joihin peilaten olisi nyt mahdollista pohtia, **miten vapaa sivistystyö osaltaan vastaa näihin haasteisiin ja tukee ihmisiä** huolehtimaan kunnostaan, terveydestään, hyvinvoinnistaan.
- Maakunnan opistoissa on terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen liittyen monia kosketuspintoja sekä vahvaa, monipuolista osaamista ja toimivia yhteistyöverkostoja, joiden pohjalta yhteishanke olisi luontevaa suunnitella ja rakentaa. Suunnittelussa tulisi ottaa huomioon **kunkin opiston erityisosaaminen sekä intressit** ja opistoilla tulisi olla mahdollisuus hyvin pitkälti määrittellä itse oma, mm. toimintaprofiiliinsa ja toiminta-alueeseensa liittyvä ja sopiva roolinsa hankkeessa.
- Hankkeen tavoitteet ja toiminnot voivat kohdentua koko maakunnan alueen väestöön, mutta opistoittain voidaan määrittellä myös erillisiä kohderyhmiä ja alatavoitteita. Hankkeessa on mahdollista keskittyä niin opistojen opiskelijoiden ja asiakasryhmien asenteiden ja terveystottumusten kuin opetushenkilöstön osaamisenkin kehittämiseen hyvin kokonaisvaltaisesti.
- Tältä pohjalta voidaan kehittää huomattavasti myös opistojen yhteistä **opetuksen suunnittelua ja koulutusjatkumoa** ja siten opitaan samalla toimimaan myös oppilaitoksina kollegiaalisesti toisiaan tukien ja täydentäen. Väestön hyvinvointiin ja terveyteen liittyvissä asioissa ei tarvitse kilpailla, koska mitä todennäköisimmin työsarkea kyseisen teeman alalla on loputon.
- Lisäksi, nykyisiä yhteistyösuhteita hyödyntäen, olisi tarkoituksenmukaista ottaa hankkeeseen mukaan korkeakoulun tai yliopiston **vaikuttavuustutkimus** sekä mahdollisesti kehittämiseen osallistuva tiederyhmä, hankkeen merkittävyuden ja vaikuttavuuden osoittamiseksi.
- Koska tämän tyyppinen pilottihanke toteuttaa hyvin laajasti monien toimijoiden intressejä, paikallisista ja maakunnallisista Euroopan laajuisiin, on todennäköistä, että hankkeelle olisi löydettävissä myös **ulkopuolista rahoitusta**. Rahoituksen hakemisessa olisi kiistatta etua yhteistoiminnan ja vaikutusten maakunnallisesta laajuudesta sekä toimijoiden yhteisvolyymista.
- Yhteinen, yhteisistä intresseistä lähtevä **kehittämishanke voisi edellä esitetyn tyyppisenä luoda hyvän pohjan maakunnan vapaan sivistystyön yhteistyölle, vahvistaa yhteistyösuhteita ja luoda malleja**

uudenlaisille vapaan sivistystyön toiminnoille ja sivistystehtäville.

Siinä saataisiin myös **kokemusta** konsortiohallinnon toimivuudesta ja kehittämistarpeista sekä siitä, millaisissa asioissa tarvitaan konsortion koordinoitua ja mitkä tulee jättää opistojen itsensä hallittaviksi.

3. Toisena hanketyyppisenä yhteistyöalueena voisi toteuttaa konsortion strategiatyön pohjalta **opistojen keskinäisten koulutusjatkumoiden** kehittäminen sekä **opinpolkujen rakentaminen yhteistyössä alueen muiden oppilaitosten ja koulutustoimijoiden** (esim. SeAmk, Sedu, yliopistokeskus) kanssa.
  - Tähän liittyy varsin olennaisesti myös oppilaitosten yhteissuunnittelun kehittäminen maakunnan koulutustarjonnan näkökulmasta sekä mahdollinen yhteismarkkinointi.
  - Selkeänä tarpeena konsortio-oppilaitoksista nousi mm. lyhytkurssitoiminnan kehittäminen yhteistyössä siten, että maakunnan tarjonta ja suunnittelu saataisiin mielekkääksi. Olisiko opistojen välille luotavissa niin luottamuksellista yhteistyötä, että koettaisiin yhteiseksi intressiksi koota ns. suunnitteliijaosaamisen yhteistyöryhmä, jossa yhteisesti kehitetään koulutustoiminnan suunnittelua, opistojen keskinäisiä jatkumoa ja ajankohtaisia sisältöjä?
  - Yhteistyöryhmässä voitaisiin avoimesti, ideariihen tapaan, ilman kilpailuasetelmaa, jakaa tietoja osaamisresursseista ja koulutustarpeista, laatia kurssituotteistamista sekä miettiä yhdessä, mitkä kullakin opistolla voisi toimia parhaiten. Tällainen yhteistyö voisi parhaimmillaan olla toimijoille erittäin mielekästä, palkitsevaa ja uutta luovaa, mutta saada aikaan myös taloudellista säästöä turhien päällekkäisyyksien karsiintumisesta johtuen. Lisäksi yhteissuunnittelulla voidaan paremmin ja kattavammin tunnistaa maakunnan sivistystarpeita.

4. Etelä-Pohjanmaan vapaan sivistystyön konsortio tarjoaa myös koulutuksen suunnittelun kehittämiseen monia mahdollisuuksia ja malleja.
  - Yhteistyötä voidaan tehdä **koko maakunnan alueen kattavissa ryhmissä** ja konsortiohallinnon koordinoimana.
  - Suunnittelutyyppeissä tehtävissä tehokkuutta ja mielekkyyttä voisi lisätä myös pienempien, esim. **alueellisten työparien ja -ryhmien** muodostaminen. Ryhmien muodostamisessa olisi hyvä ottaa huomioon myös eri oppilaitosmuotojen lakisääteiset tehtävät ja toimintamahdollisuudet, jolloin esim. samalla alueella toimivat kansanopistot, kansalaisopistot sekä urheiluopisto ja/tai kesäyliopisto voisivat luontevasti täydentää toisiaan. Kun esimerkiksi koulutuksen toteutuspaikka on internaattiopistoissa sidottu oppilaitoksen tiloihin, toisin kuin kesäyliopistolla ja kansalaisopistoilla, voidaan verkostossa tehtäviä ja koulutuksen toteuttamista jakaa kulloisenkin tarpeen mukaan.
  - Toinen tarkoituksenmukainen malli voisi olla perustaa **ala- ja osaamis pohjaisia yhteistyöryhmiä**, jotka tähtäävät tietyn yhteistyö- tai koulutusalan kehittämiseen.
  - Tällaisia voisivat olla esimerkiksi niiden opistojen asiantuntijoista muodostuvat ryhmät, joiden toimintaan sisältyy **rytmimusiikkiin** liittyvää koulutusta.
  - Vastaavasti mielekäs teemaryhmä voisi syntyä sellaisten opistojen osaajista, joiden toimintaa halutaan kohdentaa **perheisiin**. Tämä voisi

vahvistaa perhekansanopiston profiloitumista, mutta samalla voitaisiin asiantuntemusta laajasti hyödyntäen toteuttaa perheitä ja niiden tarpeita nykyistä paremmin palvelevaa koulutusta ympäri maakuntaa.

- Samaan tapaan teemaryhmiä eri opistojen kesken voidaan muodostaa monille muillekin osaamisalueille, kuten **erityisopetus, kuntoutus, terveys ja hyvinvointi, hoito- ja sosiaaliala, liikunta ja urheilu, kulttuuriala** (kuva-, media- ja teatteritaide, tanssi, sanataide), **maahanmuuttajien koulutus, avoin yliopisto-opetus** sekä mahdollisesti myös työelämässä olevien eri alojen **täydennyskoulutus**.
- Olennaista nykyiseen tilanteeseen verrattuna olisi, maakunnallinen osaamisen ja resurssien yhteiskäyttöön sekä säännölliseen tiimityöhön perustuva, pitkäjänteinen kehittäminen. Kehittämistyön ja suunnittelun kohteina voisi olla yhtä hyvin lyhytkurssitoiminta, pidemmät koulutukset ja jatkumot kuin opistojen ja muiden oppilaitosten välisetkin jatkumot.
- Tarvittaessa edellä esitettyihin teemaesimerkkeihin ja niistä vastaaviin tiimiryhmiin voidaan kuhunkin ottaa mukaan yliopistotasoista koulutusta ja/tai tutkimusta.
- Edellä kuvatun yhteistyön toteutuminen ja onnistuminen perustuu toimijoiden keskinäiseen luottamukseen sekä avoimeen asioiden jakamiseen, luovuuteen ja ideointiin. Tällöin toimijat joutuvat unohtamaan entisiä reviirirajoja ja opettelemaan yhteistyötä sellaistenkin opistojen ja toimijoiden kesken, joilla ei aiemmin sanottavaa yhteistyötä ole ollut. Oli kyse sitten alue- tai alakohtaisista yhteistoimintaryhmistä, **toimijoiden on pystyttävä myös luopumaan liian itsekkäistä ehdoista tai omista hyötynäkökulmista erityisesti yhteistyön käynnistymisvaiheessa**. Toisaalta **onnistuneet kokemukset** mm. yhteissuunnittelusta voi poikia painavampaa ja hyödyttävämpää sekä merkityksellisempää yhteistyötä oppilaitosten välille sekä myös vahvistaa yksittäisen opiston osaamista pitkällä tähtäimellä.

5. Muita mahdollisia, konkreettisia konsortiossa kehitettäviä yhteistoimintoja voisivat olla esimerkiksi;

- **kansainväliset hankkeet ja maakunnan kansainvälisyyden kehittämiseen** liittyvät haasteet.
- Samoin yhteistyöhön kannattaisi, ainakin jossain määrin sisällyttää vapaan sivistystyön oppilaitosten toiminnan **markkinointi ja koulutusmahdollisuuksista tapahtuva yhteistiedottaminen** sekä
- maakunnan koko vapaan sivistystyön toimintaa kuvaavan **tiedon keruu** ja niistä mahdollinen **tilastojen** kokoaminen erikseen sovittavalla tavalla.
- Samoin esille on tullut kiinnostus oppilaitosten yhteiseen **laatutyöhön ja laadunhallintaan**.
- Maakunnan vapaan sivistystyön tulisi ottaa jatkossa erityisesti huomioon myös **eri tavoin ja eri syistä koulutuksesta ja työelämästä syrjäytyvät** sekä **erityistä tukea oppimisessa ja elämässään tarvitsevat** maakunnan ihmiset ja huolehtia heidän sivistystarpeestaan sekä mahdollisuuksista inhimilliseen kasvuun ja elämään maakunnassamme. On tiedostettava, että jatkuvasti tietty osa ihmisistä ei osaa tai kykene hakeutumaan itsenäisesti minkäänlaiseen omaehtoiseen koulutukseen, vaikka saattaisivat hyötyä siitä elämässään hyvinkin ratkaisevalla tavalla. Tähän tarkoitukseen olisi mahdollista yhteistyössä kehitellä myös uudenlaisia **hakevan** vapaan sivistystyön palveluita.

6. Lisäksi konsortiolle voitaisiin perustaa ns. **osaaja-, opettaja, ja spesialistipankki**. Tällöin joillekin konsortion nimeämille yhteyshenkilöille annettaisiin tehtäväksi **rekrytoida** aktiivisesti maakunnan vapaan sivistystyön käyttöön **huippuosaajia**, joille suunnitellaan yhdessä maakunnallisia esiintymisiä ja koulutustehtäviä.
- Yhteistyössä konsortiona opistoilla olisi mahdollisuus tehdä kansallisten ja kansainvälisten huippuosaajien kanssa jopa pidemmän tähtäimen yhteistyösopimuksia ja saada siten jatkuvuutta erityisosaamisen käyttöön maakunnallisen vapaan sivistystyön hyväksi.
  - Tällaisen järjestelmän varaan voitaisiin rakentaa esim. **kattavampi kansalaiskasvatuksen ohjelma** ja koulutusjatkumo tai **kestävään kehitykseen** ja sen edellyttämään kansalaisten elämäntapojen muuttamiseen tähtäävää koulutusta koko maakunnan alueella.
7. Konsortiomuotoisen, tiivistyvän yhteistyön yhdeksi tavoitteeksi tulisi pidemmällä tähtäimellä asettaa myös **vapaan sivistystyön tutkimuksen ja julkaisutoiminnan lisääminen maakunnassa**.
- Konsortioilla voisi olla jopa omat kannustusmenetelmät ja pelisäännöt, joilla kannustetaan omien opistojen henkilökuntaa opiskelemaan, tekemään opinnäytetöitä ja tutkimuksia vapaasta sivistystyöstä.
  - Tutkimus- ja julkaisutoiminnalla kehitetään sivistystyötä ja kasvatetaan opistojen osaamispääomaa ja lisätään henkilöstön innostusta sekä parannetaan sivistystyön näkyvyyttä ja uskottavuutta.
  - Periaatteena tulisi myös olla että kaikki huomionarvoiset tapahtumat, merkittävät saavutukset, toimet ja hankkeet saatetaan tiedoksi avainyhteisöille ja julkisuuteen.

Edellä on kuvattu useita Etelä-Pohjanmaan vapaan sivistystyön konsortion, ainakin alkuvaiheeseen soveltuvia hankkeita, tehtäviä ja yhteistyömuotoja. Jatkovalmistelussa ja mahdollisessa strategiatyössä on kuitenkin jämäkästi rajattava, mistä yhteistyössä lähdetään liikkeelle ja millä tavoin. Tilanteet, tarpeet ja haasteet voivat nyky-yhteiskunnassa muuttua hyvinkin nopeasti ja myös konsortion on varauduttava tässä suhteessa joustamaan tarvittaessa tehdyistä suunnitelmista ja toteuttamisjärjestyksestä. Luonnollista myös on, että osa konsortion tehtävistä tulee olemaan mahdollisesti pysyviä ja osa taas väliaikaisia toimintoja. Aidoimmillaan yhteistyö toimii silloin, kun toimijat kokevat yhteistoiminnosta olevan konkreettista hyötyä, mutta toisaalta konsortiojohtolta ja konsortiofoorumilta edellytetään kykyä arvioida, viitoittaa ja visioida kulloinkin ajassa olevia sivistystehtäviä ja tarpeita sekä luoda kehittyvää, mutta turvallista "sateenvarjoa" ja tahtotilaa konsortiossa tapahtuvan eri tasojen yhteistyön ylle.

LOPUKSI

Eteläpohjalaisten vapaan sivistystyön oppilaitosten konsortioselvityksessä on yhteistyön tiivistämisen mahdollisuuksia selvitetty ja arvioitu kolmen päätehtävän kautta: 1) edunvalvonta 2) yhteistyön sisällöt, haasteet ja kehittäminen 3) konsortion muoto ja rakenne. Selvityksen tehtävät ja tavoitteet perustuivat hankesuunnitelmassa esitettyihin odotuksiin ja osoittautuivat selvitystyötä hyvin ohjaaviksi ja kokoaviksi aihealueiksi. Hankkeessa toteutettu avainhenkilökysely ja vastaukset tukivat hyvin tätä tavoitejakoa.

Edunvalvonnallinen rooli nousi keskeiseksi yhteistyön tiivistämisen motiiviksi ja vapaan sivistystyön profiilin kohottamiseen on olemassa selkeä tarve, mutta siihen on myös

löydettävissä monia keinoja tiivistyvän yhteistyön kautta. Sivistystyön profiili ja imago syntyvät nimenomaan niiden asioiden kautta, mitä yhdessä tullaan tekemään. Yhteistyön sisältöjen, haasteiden ja sivistystyön kehittämisen osalta on todettavissa, että tällä hetkellä ei ole maakunnallisen sivistystehtävän määrittelyä eikä juurikaan harkittuja vapaan sivistystyön koulutuskokonaisuuksia. Selvitystyön kautta oli löydettävissä lukuisia mahdollisuuksia kehittää opetuksen ja koulutuksen kokonaisuutta, mutta myös koko vapaan sivistystyön sisäistä ja keskinäistä palvelukokonaisuutta. Konsortioyhteistyön sisältöön, tehtäviin ja kehittämiseen selvitystyö antaa kautta linjan lukuisia vastauksia ja vaihtoehtoja, jotka on kiteytetty luvussa 5.2.3.

Tässä vaiheessa selvitystyö nostaa esiin **tarpeet ja perusteet konsortion perustamiselle** sekä alustavia **vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia konsortio toiminnan mielekkääseen organisointiin**. Kyseessä on kuitenkin laajaa oppilaitoskenttää koskeva ja haasteellinen prosessi, jossa yksityiskohtaisten konsortiosopimukseen tähtäävien ratkaisujen tekeminen edellyttää tarkkaa toimijoiden, opistohenkilöstön ja ylläpitäjätahojen kuulemista, joten lopullista esitystä konsortiorakenteesta tai konsortion tehtäväsuunnitelmasta ei vielä voitu esittää. Tähänastisen prosessin luonne antaa kuvan siitä, että maakunnan vapaan sivistystyön oppilaitoksille on löydettävissä mielekäs yhteistyörakenne ja siihen on olemassa selkeä tarve ja tahtotila oppilaitoksissa, mutta tarvitaan lisää aikaa ja mahdollisuuksia jatkoselvitykselle mm. opistojen valmiuksista ja sitoutumista sekä mahdollisuutta aitoon keskusteluun ja argumentointiin toimijoiden kesken.

Näitä loppusanoja kirjoitettaessa tämän selvityshankkeen ohjausryhmä on toukokuun kokouksessaan päättänyt jatkorahoitushakemuksen tekemisestä. **Jatkohankkeen tehtävänä on muotoilla prosessi, joka luo hyvät edellytykset yhteistyön rakentamiselle ja laajentamiselle sekä maakunnallisen vapaan sivistystyön tarpeen määrittelemiselle maakunnassa.** Kaikessa toiminnassa tulee tähdätä erityisesti siihen, että turvataan jatkossakin sivistystyön toimintaedellytykset ja sivistystehtävän toteutuminen vuorovaikutuksessa maakunnan ihmisten, yhteisöjen, muiden koulutustoimijoiden ja jopa työelämän kanssa.

Jatkohankkeessa on myös välttämätöntä **arvioida**, miten päästään konsortion **tavoitteiden, hyötyjen ja laadun sekä kustannusten väliseen tasapainoon**. Tämä vaikuttaa sekä valittuihin yhteistyöaloihin ja muotoihin, että myös konsortion hallinnollisen rakenteen muodostamiseen. Tällä hetkellä suhtaudutaan tietynlaisella realismilla ja varauksella konsortion hallinnoinnin edellyttämiin **resursseihin** sekä koko konsortion **rahoitusmahdollisuuksiin**. Tarpeen onkin yhteistyöhön luottaen suunnitella suhteellisen nopeasti riittävän kevyt, mutta toimiva ja tehokas hallintomalli sekä luoda pohjaa ja suhteita ulkopuolisen rahoituksen saamiseksi konsortion ylläpitämiseen. Toimijoiden kaikilla tasoilla on syytä tiedostaa, että konsortio on organisaatiomuotona herkkä epäonnistumiselle ja haasteiden voittaminen sekä luottamuksen rakentaminen vie aikaa. Tarvitaan myös realismia odotusten ja tavoitteiden asettamisessa sekä yhteistyöalojen tiukkaa rajaamista erityisesti alkuvaiheessa. Riskien eliminointiin ja jatkuvaan, rakentavaan arviointiin on varauduttava yhteistoiminnan vähittäiseksi vakiinnuttamiseksi.

Hankeen ohjausryhmän toukokuun kokous päättäessään jatkohankkeen tarpeellisuudesta, päätti **myös avata mahdollisuuden aiemmin selvitystyön ulkopuolelle jääneiden maakunnan kansalaisopistoille tulla mukaan jatkohankkeeseen ja konsortion muodostamiseen**. Keskustelussa ohjausryhmä piti tärkeänä, että kaikki maakunnan opistot todella mieltisivät jatkohankkeeseen osallistumista ja siten olisivat mukana

maakunnallisen sivistystyön vahvistamisessa. Tähänastisessa selvitysprosessissa on jo selvästi suljettu pois yhteisen ylläpitäjän malli sekä turhien hallinnollisten rakenteiden luominen muutoinkin konsortiossa, mitkä olivat ilmeisiä perusteita joidenkin opistojen ulkopuolelle jäämiseen. Kun kysymyksessä on vapaaehtoisuuteen ja kevyeen organisaatioon sekä sopimuksenvaraiseen yhteistyöhön perustuvasta verkostokonsortioista, on kaikille ja kaikenlaisille opistoille mukanaolo riskitöntä siinäkin mielessä, että myös kulloisenkin yhteistyössä toteutettavan hakkeen kohdalla, opistoilla tulee olemaan mahdollisuus valita, missä on mukana ja millaisella panoksella.

Lisäksi maakunnan haasteita selvitettäessä kävi ilmi, että esimerkiksi monet maakunnan väestöön liittyvät kehityssuunnat ovat huolestuttavia erityisesti näillä maakunnan reuna-alueilla, joita nyt hankkeen ulkopuolella olevat opistot edustavat. Tästäkin syystä näiden kuuden opiston mukaan tulo olisi erityisen toivottavaa. Tällöin myös voitaisiin esiintyä niin edunvalvonnassa, tiedottamisessa kuin yhteistoiminnossakin koko maakunnan vapaan sivistystyön volyyymilla. Toisaalta taas pienemmätkin opistot voisivat saada tietynlaista tukea, vahvuutta ja etua omalle toiminnalleen yhteisen resurssin kautta. Myös mahdollisten pienempien alueellisten tai alakohtaisten yhteistyöryhmien ja yhteistoimintojen syntyminen voisi olla luontevampaa, jos kaikki opistot olisivat kokonaisuudessa ja yhteistyössä mukana. Kysymyksiä herättäneen konsortio –käsitteen tilalle, voitaisiin maakunnan vapaalle sivistystyölle antaa yhteistyötä ja eteläpohjalaista sivistystyötä myös tulevaisuudessa paremmin kuvaava nimi.

Eteläpohjalaisten sivistystoimijoiden vakaana tarkoituksena on saada aikaan aitoa ja keskinäiseen luottamukseen, tukeen, vahvuuteen ja ”sielunveljeyteen” perustuvaa yhteistyötä, josta ei voi olla haittaa yhdellekään opistolle tai toimijalle, päinvastoin. Aikamme moderniin osaamisen keittämisen kulttuuriin tulee kuulua **joustavuus, luovuus sekä aito ja luottamuksellinen osaamisen jakaminen, verkostoissa toimiminen**. On muistettava, että myös tulevaisuuden **opiskelijat ovat verkostotoimijoita ja odottavat monimuotoista joustavuutta ja verkostomaisuutta myös oppilaitoksilta**. Vapaan sivistystyön oppilaitoksiin tarvitaan tässä suhteessa **uutta toimintakulttuuria**, jossa ei ole enää varaa keskittyä omien ideoiden varjeluun ja salaamiseen, vaan vahvuuden etsimiseen nimenomaan avoimella yhteisellä kehittämisellä. Tarvitaan ymmärrystä, että yhteiset innovaatiot ja sivistystehtävät sekä yhteiseen hyvään panostaminen eivät ole yhdenkään toimijan omasta vahvuudesta pois. Vain näin toimien **maakunnallinen vapaa sivistystyö voi nousta arvostetuksi ja kiinnostavaksi osaamis- ja innovaatioverkostoksi**. Eräs hankkeen aikana haastateltu henkilö totesi, että tämän prosessin yksi arvo on sivistystoimijoiden ”ravistelu”. Nyt on ravistelun ensimmäinen vaihe suoritettu, maailma muuttuu ja sivistys elää aina ajassa – huolehtikaamme yhdessä siitä, että näin tapahtuu!

Lähteet:

Aalto H-K. & Ahokas I. & Kuosa T. (2008). Yleissivistys ja osaaminen työelämässä 2030 – menestyksen eväät tulevaisuudessa. Tulevaisuuden tutkimuskeskus ja Turun yliopisto, TUTU-julkaisuja, Hankkeen loppuraportti.

Aikuiskoulutuksen vuosikirja (2009). Tilastotietoja aikuisten opiskelusta 2007. Opetusministeriön julkaisuja 2009:42. Toim.Timo Kumpulainen.

Aro T. (2010). Vetovoimaisimmat suuret kaupungit. Analyysi muuttoliikkeestä 20 suurimmassa kaupungissa vuosina 1980-2010. 1.9.2010

Elinikäisen oppimisen toimintaohjelma 2007-13. Euroopan Parlamentti, 29.01.2009. http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/lifelong_learning/c11082_fi.htm

Etelä-Pohjanmaan ennakointiportaali 2011. <http://www.etelä-pohjanmaa.fi/ennakointi> (28.3.2011).

Etelä-Pohjanmaan maakuntaohjelma 2011-2014 (2010). Etelä-Pohjanmaan liitto.

Hakkarainen K. (2005). Asiantuntijuus ja oppiminen työelämässä – psykologisia näkökulmia. Puheenvuoro Osaamisen murroksessa – työelämälähtöisen osaamisen tunnistaminen seminaarissa 12.4.2005, Helsinki.

Hallintovaliokunta (2010): Maahanmuuttajien kotouttamiseen ja kuntakorvauksiin lisättävä resursseja. Eduskunnan hallintovaliokunnan kotouttamislakia koskeva mietintö 30. marraskuuta (HaVM 26/2010). <http://web.eduskunta.fi/Resource.phx/pubman/templates/14.htx?id=3781>

Harju A. (2008). Esipuhe. Teoksessa: Manninen J. & Luukannel S.: Omaehtoisen aikuisopiskelun vaikutukset. Vapaan sivistystyön opintojen merkitys ja vaikutukset aikuisten elämässä. VSY, 3-5. Vantaa: PRIIMUS Paino Oy.

Harva U. (1970). Aikuiskasvatuksen tavoitteiden asettaminen. Teoksessa: Karjalainen E. (toim.) Vapaan sivistystyön tavoitteet, 9 – 28. Tapiola: Oy Weilin+Göös Ab.

Hietaranta-Luoma H-L., Karhu H., Eromäki H., Finne M., Luomala H., Nissinen K., Nygård S., Peltoniemi A., Puolijoki H., Tuuri H., Hopia A. (2011). Eteläpohjalaisten elämäntavat – millaisia ovat ja missä mennään? Taustalla terveyteen liitettäviin merkityksiin pohjautuva kuluttajaryhmittely. Turun yliopiston julkaisuja, selvityksiä ja raportteja.

Hoskins B. & Cartwright F. & Schoof U. (toim.) (2010). ELLI (European Lifelong Learning Indicators) Making Lifelong Learning Tangible! The ELLI Index – Europe 2010. Bertelsmann Stiftung.

Jäske P. (2008). Asuminen Etelä-Pohjanmaalla. Etelä-Pohjanmaan liitto, Sarja B:31.

Kansanopistoyhdistys. http://www.kansanopistot.fi/opinnot/ko_ajankohtaista.html (7.12.2010).

Karjalainen E. (1970). Alkusanat. . Teoksessa: Karjalainen E. (toim.) Vapaan sivistystyön tavoitteet, 7 – 8. Tapiola: Oy Weilin+Göös Ab.

Koulutuksen arviointineuvosto (2011). Kansalaisopistojen oppilaitos- ja ylläpitäjä rakenteen arviointi. Tiedote 20.4.2011.

Kulttuurisesti kilpailukykyinen ja hyvinvoiva Etelä-Pohjanmaa. Kulttuuristrategia vuosille 2010-2013 – päivitys. Etelä-Pohjanmaan liitto. Julkaisu A:31

Kuronen-Ojala M., Knif P., Saarijärvi A., Lehtola M., Jokiranta H. (2009).

Pohjalaismaakuntien hyvinvointibarometri 2009. Selvitys pohjalaismaakuntien hyvinvoinnin ja hyvinvointipalveluiden tilasta sekä niiden muutossuunnista. Seinäjoen ammattikorkeakoulun julkaisusarja B. Raportteja ja selvityksiä 42.

Laakso J. (2010). Kouluterveys 2009. Seinäjoen yläkoulut, lukiot ja SEDU:n Seinäjoen oppilaitokset. Esitys kouluterveyskyselyn tulosten julkistamistilaisuudessa 26.04.2010.

Laki vapaasta sivistystyöstä 21.8.1998/632.

Lehdistötiedote (2010). Alueiden välinen kilpailu jakaa Suomea. Menestynyt Seinäjoki vahvistaa edelleen kilpailukykyään. Seinäjoen kaupunki, lehdistötiedote 24.11.2010.

Manninen J. (2010). Sopeuttavaa sivistystyötä? Artikkelit lehdessä: Aikuiskasvatus 3/2010, 164 – 174.

Luovien vastakohtaisuuksien maaseutu; Maaseudun kulttuuriohjelma 2010–2014. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 3/2010. Toim. Heli Talvitie.

Manninen J. & Luukannel S. (2008). Omaehtoisen aikuisopiskelun vaikutukset. Vapaan sivistystyön opintojen merkitys ja vaikutukset aikuisten elämässä. VSY. Vantaa: PRIIMUS Paino Oy.

Neilimo K. (2008). Framille Seinäjoelta. Korkeakoulumalli Etelä-Pohjanmaan vahvuudeksi.

Niemelä S. (2008a). Artikkelit 13.1.2008: Kansan palautus sivistykseen. <http://www.kansalaisfoorumi.fi/kasvatus-ja-kasvaminen>. Päivitetty 12.3.2010.

Niemelä S. (2008b). Artikkelit 2.1.2008: Kansansivistyksen tiet. <http://www.kansalaisfoorumi.fi/kasvatus-ja-kasvaminen>. Päivitetty 12.2.2010.

Niemelä S. (2008d). Artikkelit 28.1.2008: Sivistyspedagogiikka. <http://www.kansalaisfoorumi.fi/kasvatus-ja-kasvaminen>. Päivitetty 11.3.2010.

Niemelä S. (2008c). Sivistystyö. Helsinki: Artprint Oy.

Niemelä S. (2008e). Artikkelit 2.1.2008: Vapaus ja sivistys. <http://www.kansalaisfoorumi.fi/kasvatus-ja-kasvaminen>. Päivitetty 12.2.2010.

Ojala H. (2011). Opiskelemassa tavallaan. Vanhat naiset ikäihmisten yliopistossa. Tampereen yliopisto, väitöstutkimus. (Sivistys.net 17.1.2011: Väitös: Elinikäinen oppiminen syrjii ikääntyvää.)

Ojanen E. (2008). Sivistyksen filosofia. Kirjapaja.

OKM (2011). http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/aikuiskoulutus_ja_vapaa_sivistystyoe (10.3.2011).

OKM Tiedote 16.2.2011. Kulttuuri- ja urheiluministeri Stefan Wallin; Kulttuurisia oikeuksia vahvistettava. <http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2011/2>

OKM Tiedote 23.03.2011. Ministeritrio luovan talouden kehittämisestä: Mahdollisuudet otettava käyttöön. <http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2011/03>

OKM Tiedote 13.04.2011. Työryhmä esittää lisäystä sosiaali- ja terveysalan ja vähennystä kulttuurialan koulutukseen. <http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2011/04>

Opetushallitus (2010). http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/vapaa_sivistystyoe/ (12.7.2010).

Opetusministeriö (2007). Konsortio, federaatio ja yhdistyminen – kansainvälinen taustaselvitys korkeakoulujen yhteistyömuodoista. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:21.

Opetusministeriö (2009a). Koulutus ja tutkimus 2007-2012. Kehittämissuunnitelmassa asetettujen vuoden 2012 koulutustarjonnan tavoitteiden väliarviointi. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:34

Opetusministeriö (2009b). Suunnitelma vapaan sivistystyön kehittämisohjelman jatkotoimenpiteistä, OPM 17.6.2009.

Opetusministeriö (2009c). Vapaan sivistystyön kehittämisohjelma 2009-2012. Opetusministeriön asettaman valmisteluryhmän loppuraportti. Opm:n työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:12.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2010). Sivistyspoliittinen ministeriryhmä vauhdittaa korkeakoulujen rakenteellista kehittämistä. OKM:n tiedote 23.6.2010. <http://www.minedu.fi/OPM/tiedotteet/2010/06/>

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2010b). Taidekasvatuksen ja kulttuurialan koulutuksen tila Suomessa. Opetus- ja kulttuuriministeriön politiikka-analyysjä 2010:1.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2011a). Rakenteellisen kehittämisen avustukset 2011. Kirje Kansanopistojen ylläpitäjille 19.4.2011. Dnro 33/522/2011.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2011b). Rakenteellisen kehittämisen avustukset 2011. Kirje Kansalaisopistojen ylläpitäjille 20.4.2011. Dnro 33/522/2011.

Pirhonen Eeva-Riitta, (2011) johtaja, OKM. Puheenvuoro; Kansanopistojen pilotti- ja verkostohankkeiden seurantaseminaari, 7.2.2011)

Poikela E. & Silvennoinen H. (2010). Vapaa sivistystyö: tarve, tehtävä ja hyöty. Artikkelii lehdessä: Aikuiskasvatus 3/2010, 206-212.

Rossinen M. (2011a). Etelä-Pohjanmaan hyvinvointi tilastojen valossa. Eteläpohjalaisten hyvinvoinnin jäljillä-seminaari, Seinäjoki 24.2.2011. Etelä-Pohjanmaan liitto.

Rossinen M. (2011b). Katsaus toisen asteen koulutukseen Etelä-Pohjanmaalla. Etelä-Pohjanmaan liitto.

Sallila P. (2010). Vapaan sivistystyön kehittämisohjelma linjaa lähivuosien toimintaa. Artikkelit lehdessä: Aikuiskasvatus 3/2010, 228-232.

Sallila P. (2010b). Keskustelua tutkijoiden kanssa. Nettiartikkeli; <http://www.sivistys.net/nakokulmat/paatoimittajalta/>, 15.3.2010.

Salo P. (2002). Kansansivistystyöstä ja siihen kohdistuneesta tutkimuksesta Suomessa ja Pohjoismaissa. Vapaan sivistystyön tutkimusseminaari, Pohjois-Savon opisto 19.8.2002. <http://www.vasa.abo.fi/users/psalo/Web/vsopart.pdf>

Salo P. (2006). Vapaan sivistystyön määrittelyä, 3.5.3006, Åbo Akademi i Vasa. www.vasa.abo.fi/users/psalo/Web/VST.maar.pdf

Savola M., M-R Pönkä (2010). Erityisavustuksen myöntäminen. Opetus- ja kulttuuriministeriön kirje Korpisaaren Säätiö/ Etelä-Pohjanmaan Opistolle 21.6.2010.

Sivistys.net. (16.6.2010). Uutiset – Kuusamo-opisto syntyy kolmen koplata.

Suomen kesäyliopistot ry. (2010) <http://www.kesayliopistot.fi/esittely.htm> (11.11.2010).

Svedlin R. (2011). Framtidsbilder – De svenska folkhögskolornas pilotprojekt hösten 2010. Åbo Akademi, Pedagogiska fakulteten. Oriveden Kirjapaino.

”Synergia syntyy yhteistyöstä”. Selvitys taiteen perusopetuksesta Etelä-Pohjanmaalla 2010. Etelä-Pohjanmaan liitto; Julkaisu B:39.

Tirronen J. (2006). Korkeakoulujen välisen yhteistyön muodot konsortio, federaatio ja yhdistyminen. Kuopion yliopisto; Sosiaalipolitiikan ja sosiaalipsykologian laitos.

Turunen J. (2010). Vapaa sivistystyö lintukodossaan. <http://www.opintokeskukset.fi/index>

Työ- ja elinkeinoministeriö (2010). Suomen aluekehittämisstrategia 2020. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueiden kehittäminen 23/2010.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2011). Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja: työ ja Yrittäjyys 12/2011. Strategia ja ennakointiyksikkö. Verkkojulkaisu; <http://www.tem.fi>

TEM tilastotiedote (2011). Työttömät työnhakijat ja osuus työvoimasta kunnittain 2010. Tilastotiedote 2011:1.

Vaherva T., Malinen A., Moisio A., Raivola R., Salo P., Kuusipalo P., Silvennoinen H., Vaahtera K. (2007). Vapaan sivistystyön vaikuttavuus ja suuntaviivaopinnot. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 25. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, ER-paino Oy.

Vapaan sivistystyön visio 2015 (2005). Visiotyön ensimmäisen vaiheen tulokset ja strategiaprosessin kulku. Vapaan Sivistystyön Yhteisjärjestö VSY, Net Effect Oy.

Virkkunen H., Savola M. (2009). Vapaan sivistystyön ylläpitäjä- ja oppilaitosrakenteen kehittäminen 2009–2012. Opetusministeriön kirje 17.6.2009 (Dnro 14/040/2008).

Virkkunen H., Savola M. (2010). Vapaan sivistystyön kehittämisohjelma: opetusministeriön palaute ja linjaukset kansanopistojen oppilaitos- ja ylläpitäjä- ja rakenteen kehittämisestä sekä vuoden 2010 avustusten jaosta. Opetusministeriön kirje kansanopistojen ylläpitäjille 15.4.2010 (Dnro 361/522/2009).

Muu tausta-aineisto:

- Opistojen toimintakertomukset, tilinpäätökset, esitteet, nettisivut, ym. materiaali
- Haastattelut:
  - konsortiohankkeessa mukana olevien opistojen rehtorihaastattelut (9 henkilöä)
- Kyselyt:
  - lähetetty 59 vapaan sivistystyön avainhenkilölle
  - vastaajia 53
- Luennot, seminaarit, hankkeen ohjausryhmän kokoukset
- **Valokuvat raportissa:** Nina Harjunpää

Yhteenvedolomake volyymitiedoista/ kansanopistot ja urheiluopisto:

- 1) sisältää vst-koulutuksen pitkät linjat, vst- lyhytkurssit, vs-työnä toteutettu avoin yo-koulutus (esim. 1500/1650)
 3) opiskelijat kertaalleen laskettuna vst-koulutuksessa X + XX (X =opiskelijat pitkällä linjoilla + XX =lyhytkursseilla)
 7) avoimen yliopisto-opetuksen opintoryhmien määrä/ opiskelijamäärä yhteensä 20.9.2010 tilanteen mukaan,
 (esim. 3/ 56 = 3 perusopintoryhmää, yhteensä 56 opiskelijaa)

		1)	2)	3)	4)	5)	6)	7)	8)	
	Opisto	Vs-työn VOS-opiskelijavii- kot; myönnetyt/ toteutuneet 2010:	Vs-työn valtionosuus- det €/ 2010:	Netto- opiskelija- määrät vst-koulu- tuksessa: (v. 2010)	Oppilas- määrät ammattill. perustutkin- tokoulutuk- sessa: (v. 2010)	Valtion- osuudet €/2010, <u>muu</u> <u>kuin vst-</u> <u>koulutus</u> :	Ammatillinen lisä- ja oppi- sopimus- koulutus; opiskelijatyö- vuotta: (2010)	Avoimen yliopisto- opetuksen opintoryhmien opiskelijat (tilanne 20.9.2010):	Muu maksul- linen palvelu- toiminta, osallistuja- määrä (v. 2010):	Opintoseteli- rahoitus / laatu- ja kehittämis- rahoitus € (viimeisin jakokierros)
A	Etelä-Pohjan- maan opisto	6 288/ 8 006	995 429€	3 500	82	1 140 152€	63,5	18/ 393	3 123	25 000/ 13 000€
B	Kauhajoen evankelinen opisto	3 593/ 4 687	575 102€	360	0	144 093€	0	17/ 226	151	34 300/ 0€
C	Lapuan kristillinen opisto	1 556/ 983	258 269€	811	112	1 052 659€	35,2	0/00	14 569	17 000/ 40 000€
D	Lehtimäen opisto	6 130/ 6 153	2 281 454€	2 315	0	0€	0	0/ 0	5 500	25 000/ 0€
	kansanopistot YHTEENSÄ:	17 567/ 19 829	4 110 254€	6 986	194	2 336 904€	98,7	35/ 619	23 343	101 300/ 53 000€
		opiskelijavuoro- rokautet:							ovrk:	
E	Kuortaneen urheiluopisto:	33 385/40 660	1 954 542€	10 215	104	1 960 845€	58,9	0 / 0	11 595	10 000/ 127 925€
	KAIKKI YHTEENSÄ:	---	6 064 796€	17 201	298	4 297 749€	157,6	35/ 619	---	111 300/180 925

Lisäksi:

Vs-työn toteutuneet opiskelijavii-
 kot 2010 pitkät linjat/ lyhytkurssit: A) 5100/ 2906 B) 2324/2363 C) 315/ 668 D) 1979/ 4274 E) 0/ 40 660

- Koko opiston toiminnan rahoituksen jakautuminen v. 2010:

- o % vapaan sivistystyön valtionosuus A) 28,2% B) 51,47% C) 13,5% D) 51,2% E) 23,0%
- o % muu valtionosuus A) 32,3% B) 12,90% C) 54,9% D) 0% E) 18,8%
- o % hankerahoitus A) 6,6% B) 0% C) 4,8% D) 0% E) 1,5%
- o % ylläpitäjä (kunta, yhdistys, säätiö) A) 0% B) 1,84% C) 1,4% D) 14,3%** E) 0%
- o % opintomaksut/kurssimaksutuotot A) 32,9% B) 29,42% C) 24,3% D) 26,6% E) 39,6%
- o % muut; mitkä? (esim. avustukset, mistä?) A) 0% B) 4,37% C) 1,1% D) 5,4% E) 17,1%
  - A) -- B) opintosetelit, kapunki, seurakunnat C) kunnat ja seurakunnat D) RAY E) muut tuotot
  - (** ei ole ylläpitäjärahoitusta, vaan mm. vammaispalvelulain mukaisia kuntien avustajakorvauksia)

- Avoimen yliopisto-opetuksen toteutuneet tunnit v. 2010:

- o A) 1078h B) 492h C) 160h D) - E) -

ja v. 2010 suoritettujen opintopisteet yhteensä:

- o A) 2648op B) 1957op C) 575op D) - E) -

Yhteenvetolomake volyymitiedoista/ kansalaisopistot ja kesäyliopisto

2) Vos euroa netto = 57% laskennallisesta valtionosuudesta.

3) opiskelijat kertaalleen laskettuna vs-koulutuksessa vuonna 2010.

4) Muu kuin valtionosuuteen oikeuttava koulutus, maksupalvelutunnit yms.

5) brutto-opiskelijamäärä v. 2010

6) avoimen yliopisto-opetuksen opintoryhmien määrä/ opiskelijamäärä yhteensä 20.9.2010 tilanteen mukaan, (esim. 3/ 56 = 3 perusopintoryhmää, yhteensä 56 opiskelijaa)

7) viimeisin myönnetty opintotsetelirahoitus € / viimeisin myönnetty LaKe -rahoitus €

		1)	2)	3)	4)	5)	6)	7)	8)
	Opisto	Vs-työn VOS-opetustunnit; myönnetty/ toteutuneet 2010:	Vs-työn valtionosuudet €/2010 (netto):	Netto-opiskelijamäärät vs-koulutuksessa (eri henkilöä, v. 2010):	Muun kuin vs- valtionosuuteen oikeuttavan koulutuksen tunnit (2010):	Kurssisuorituksia yhteensä (=brutto-opiskelijamäärä) v. 2010:	Avoimen yliopisto-opetuksen opintoryhmien opiskelijat (tilanne 20.9.2010):	Opintotsetelirahoitus / laatu- ja kehittämisrahoitus (viimeisin jakokierros)	Taiteen perusopetukseen käytetyt tunnit yhteensä / (netto) opiskelijamäärä v. 2010
A	Järvi-Pohjanmaan kansalaisopisto	9 800/ 10 875	411 185€	2 873	0	5 061	1 uusi ryhmä/13opisk.	9 000€/ 0	1 482/ 257
B	Lakeudenportin opisto	13 831/ 15 405	580 317€	4 637	246	10 602	1/ 11	0/0	552/ 72
C	Lapuan kansalaisopisto	9 181/ 10 740	385 213€	2 889	111	5 784	2/ 21	10 000/ 15 000	1 616/ 254
D	Seinäjoen kansalaisopisto	23 911/ 27 374	1 003 250€	9 701	57	18 672	4/ 63	15 000/ 15 000	2 815/ 500
	kansalaisopistot YHTEENSÄ:	56 723/ 64 393	2 379 965€	20 100	414	40 119	8/ 108	34 000/ 30 000	6 465/ 1 083
E	Etelä-Pohjanmaan kesäyliopisto	1 349/ 1 676	117 070€	1 077	192	2 930	63/ 284	5 000/ 4 000	-----
	KAIKKI YHTEENSÄ:	58 072/ 66 076	2 497 035€	21 177	606	43 049	71/ 392	39 000/ 34 000	

Lisäksi:

- Opiston perustamisvuosi: A) 1966 B) 1964 C) 1956 D) 1945 E) 1960
- Koko opiston toiminnan rahoituksen jakautuminen v. 2010:
  - o % vapaan sivistystyön valtionosuus A) 49,19% B) 57% C) 57% D) 49,96% E) 19%
  - o % muu valtionosuus --
  - o % hankerahoitus A) 0,0 % B) 0% C) 2,0% D) 1,5% E) 19%
  - o % ylläpitäjä (kunta, yhdistys, säätiö) A) 25,42% B) 22% C) 24,5% D) 28,75% E) 20%
  - o % opintomaksut/kurssimaksutuotot A) 10,65% B) 21% C) 16,5% D) 17,92% E) 35%
  - o % muut; mitkä? (esim. avustukset) A) 14,74% B) 0% C) 0,0% D) 1,87% E) 7%
    - o = A) palvelun myynti Soini, Vimpeli, ym. B) - C) - D) vuokratulot E) kulttuurirahasto ym.
- Avoimen yliopisto-opetuksen toteutuneet tunnit v. 2010: ja v. 2010 suoritettut opintopisteet yhteensä:
  - o A) 40h B) - C) 43h D) 118h E) 1338h o A) 207op B) - C) 133op D) 240op E) 3164op

Yhteenvetolomake volyymitiedoista/ muut kuin konsortioselvityksessä olevat E-P:n alueella toimivat kansalaisopistot

2) Vos euroa netto = 57% laskennallisesta valtionosuudesta.

3) opiskelijat kertaalleen laskettuna vs-koulutuksessa vuonna 2010.

4) Muu kuin valtionosuuteen oikeuttava koulutus, maksupalvelutunnit yms.

5) brutto-opiskelijamäärä v. 2010

6) avoimen yliopisto-opetuksen opintoryhmien määrä/ opiskelijamäärä yhteensä 20.9.2010 tilanteen mukaan, (esim. 3/ 56 = 3 perusopintoryhmää, yhteensä 56 opiskelijaa)

7) viimeisin myönnetty opintotsetelirahoitus € / viimeisin myönnetty LaKe -rahoitus €

		1)	2)	3)	4)	5)	6)	7)	8)
	Opisto	Vs-työn VOS-opetustunnit; myönnetty/ toteutuneet 2010:	Vs-työn valtionosuudet €/2010 (netto):	Netto-opiskelijamäärät vs-koulutuksessa (eri henkilöä, v. 2010):	Muun kuin vs-valtionosuuteen oikeuttavan koulutuksen tunnit (2010):	Kurssisuorituksia yhteensä (=brutto-opiskelijamäärä) v. 2010:	Avoimen yliopisto-opetuksen opintoryhmien opiskelijat (tilanne 20.9.2010):	Opintotsetelirahoitus / laatu- ja kehittämisrahoitus (viimeisin jakokierros)	Taiteen perusopetukseen käytetyt tunnit yhteensä / (netto) opiskelijamäärä v. 2010
A	Ilmajoki-opisto	12 656/ 14 072	531 016€	2 632	--	5 161	--/--	10 000/--	3 831/ 705
B	Jalasjärven kansalaisopisto	5 963/ 6 363	250 194€	1 789	--	3 549	--/--	--/--	--/--
C	Järvilakeuden kansalaisopisto	12 656/ 14 924	545 661€	4 983	3	9 122	--/--	13 000/18 000	230/71
D	Kauhajoen kansalaisopisto	7 773/ 8 233	326 127€	1 975	--	3 625	--/--	--/--	920/70
E	Kurikan kansalaisopisto	8 951/ 10 368	385 921€	2 437	--	4 480	--/--	12 000/--	--/--
F	Teuvan kansalaisopisto	3 041/ 3 217	127 593€	974	--	1 758	--/--	--/--	126/16
	YHTEENSÄ:	51 040/ 57 177	2 166 512€	14 790	3	27 695	--/ --	35 000/ 18 000	5 107/ 863

Lisäksi:

- Opiston perustamisvuosi: A) 1966 B) 1964 C) 1966 (2009) D) 1964 E) 1965 F) 1964
- Koko opiston toiminnan rahoituksen jakautuminen v. 2010:
  - o % vapaan sivistystyön valtionosuus A) 66,44% B) 30% C) 54,5% D) 56,8% E) 53,6% F) 57%
  - o % muu valtionosuus -- -- -- -- E) 1,7%
  - o % hankerahoitus A) 19% B) 0,0% C) 0,0% D) 0,0% E) 0,0% F) 0%
  - o % ylläpitäjä (kunta, yhdistys, säätiö) A) 27,77% B) 40% C) 27,4% D) 29,7% E) 30,1% F) 34%
  - o % opintomaksut/kurssimaksutuotot A) 10,54% B) 30% C) 15,7% D) 13,8% E) 11,0% F) 9%
  - o % muut; mitkä? (esim. avustukset) A) 1,25% B) 0,0% C) 2,5% D) 0,0% E) 3,5% F) 0%
    - o = A) opintotseteli ja E-P:n liitto B) -- C) mainostuloja yms. D) -- E) -- F) --
- Avoimen yliopisto-opetuksen toteutuneet tunnit v. 2010: ja v. 2010 suoritettujen opintopisteet yhteensä:
  - o A) -- B) -- C) -- D) -- E) -- F) --

Vapaan sivistystyön konsortioselvitys Kysely opistojen avainhenkilöille

1. Opisto, jota edustat:

- Etelä-Pohjanmaan kesäyliopisto
 Etelä-Pohjanmaan opisto
 Järvi-Pohjanmaan kansalaisopisto
 Kauhajoen evankelinen opisto
 Kuortaneen urheiluopisto
 Lakeudenportin opisto
 Lapuan kansalaisopisto
 Lapuan kristillinen opisto
 Lehtimäen opisto
 Seinäjoen kansalaisopisto

2. Olen edustamani opiston:

- ylläpitäjähallinnon edustaja
 kuulun opiston johto-/hallinto henkilöstöön
 kuulun opiston opetushenkilöstöön
 päävastuualueenani on koulutuksen suunnittelu
 kuulun toimistohenkilöstöön tai vastaavaan
 muu, mikä? _____

3. Mikä on vapaan sivistystyön merkitys ja tehtävä Etelä-Pohjanmaalla, entä omassa opistossasi? Merkitse molemmille kolme mielestäsi tärkeintä tehtävää.

	1.tärkein omalle opistolle	2.tärkein omalle opistolle	3.tärkein omalle opistolle	1.tärkein E-P:lle	2.tärkein E-P:lle	3.tärkein E-P:lle
Henkisen hyvinvoinnin ylläpitäminen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sosiaalisuuden vahvistaminen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kansalaisten osallistuminen ja/tai harrastaminen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tarjota mahdollisuuksia itsensä kehittämiseen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Parantaa ihmisten työssä jaksamista	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aktiiviseen kansalaisuuteen kasvattaminen, kansansivistys	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Täydennyskoulutus	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Oppimisen/ elinikäisen oppimismahdollisuuksien turvaaminen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Alueellisen tasa-arvon vahvistaminen koulutuksessa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Maahanmuuttajien koulutus	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kulttuuriin liittyvä koulutus ja/tai taiteen perusopetus	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Luovuuden edistäminen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hyvinvoinnin ja terveyden ylläpitäminen/ sairauksien ennaltaehkäisy	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kansalaistaitojen opettaminen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kielikoulutus	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kädentaitojen edistäminen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jatkokoulutukseen kannustaminen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jatko-opintoihin valmentaminen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mahdollisuudet yliopisto-opintoihin alueella	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tutkintotavoitteinen koulutus	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Muu, mikä? _____	☐	☐	☐	☐	☐	☐

4. Missä asioissa mielestäsi eteläpohjalaisten vapaan sivistystyön opistojen tulisi aidosti tehdä yhteistyötä? - Merkitse, kuinka tärkeäksi koet kunkin yhteistyömuodon ja osa-alueen sen mukaan, kuinka hyödyllinen se olisi edustamasi opiston kannalta?

1. hyvin tärkeä   2. vähän tärkeä   3. ei-tärkeä

Vapaan sivistystyön profiiliin nostaminen ja puolustaminen maakunnassa.	☐	☐	☐
Kulttuurimaakunnan kehittäminen (yhteistyö kulttuurikoulutuksen ja taiteen perusopetuksen tarjonnassa).	☐	☐	☐
Eteläpohjalaisten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen vs-työssä.	☐	☐	☐
Kestävään kehitykseen liittyvän koulutuksen kehittäminen maakunnassa.	☐	☐	☐
Ikääntyvien ihmisten koulutuspalvelujen kokonaisvaltainen suunnittelu.	☐	☐	☐
Maahanmuuttajien koulutuspalvelujen suunnittelu ja rakentaminen yhteistyössä.	☐	☐	☐
Koulutuksen yhteinen suunnittelu (väylät, lyhytkurssit, koulutusjatkumot...).	☐	☐	☐
Yhteinen koulutus-/ kurssitarjonta.	☐	☐	☐
Uudet koulutusohjelmat, opinpolut.	☐	☐	☐
Hakeva toiminta, esim. syrjäytymisen ennaltaehkäisemiseksi.	☐	☐	☐
Koulutuksen markkinointi ja tiedottaminen.	☐	☐	☐
Hyvien käytänteiden keskinäinen jakaminen.	☐	☐	☐
Erialaisten oppimistapojen mahdollistaminen (verkkokurssit, oppimisolustat).	☐	☐	☐
Kansainvälistyminen (mm. yhteiset kv-hankkeet).	☐	☐	☐
Hankkeet ja rahoituksen haku.	☐	☐	☐
Vapaan sivistystyön tehtävän, roolin ja vaikuttavuuden kirkastaminen.	☐	☐	☐
Tutkimus- ja/tai julkaisu-toiminta vs-työstä.	☐	☐	☐
Tilastojen teko vapaan sivistystyön toiminnasta (volyymit ja luvut näkyviin).	☐	☐	☐
Opistojen johtamisen ja henkilöstön kehittäminen (esim. yhteiset ohjelmat ja koulutuspäivät).	☐	☐	☐
Yhteistyö muihin alueen toimijoihin.	☐	☐	☐
Laadun kehittäminen, yhteinen laatutyö.	☐	☐	☐
Edunvalvonta.	☐	☐	☐

5. Miksi eteläpohjalaisten vapaan sivistystyön oppilaitosten tulisi tiivistää yhteistyötään? Merkitse alla olevista tärkeysjärjestykseen viisi tärkeintä syytä mahdollisen konsortion muodostamiseen.

	1. tärkein	2. toiseksi tärkein	3. kolmenneksi tärkein	4. neljänneksi tärkein	5. viidenneksi tärkein
Kustannustehokkuus	☐	☐	☐	☐	☐
Toimintojen rationalisointi	☐	☐	☐	☐	☐
Synergiaetujen hyödyntäminen	☐	☐	☐	☐	☐
Uuden lain tuoman yhteistyövelvoitteen täytyminen	☐	☐	☐	☐	☐
Konsortiossa päästäisiin hyötymään eri oppilaitosmuotojen yhteistyöstä.	☐	☐	☐	☐	☐
Konsortioyhteistyö voisi lisätä edustamani opiston vetovoimaa	☐	☐	☐	☐	☐
Edunvalvontatehtävä	☐	☐	☐	☐	☐
Vapaan sivistystyön tradition vaaliminen onnistuu yhdessä paremmin	☐	☐	☐	☐	☐
Vapaan sivistystyön yhtenäisen ja dynaamisen julkikuvan luominen	☐	☐	☐	☐	☐
Vapaan sivistystyön koulutuksen laadun kehittäminen	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyössä pystyttäisiin paremmin tarjoamaan esim. ammatillista ja tutkintotavoitteista koulutusta täydentävää koulutusta	☐	☐	☐	☐	☐
Pidempien opintopolkujen rakentaminen	☐	☐	☐	☐	☐
Akateemisen ja pedagogisen innovatiivisuuden kasvattaminen	☐	☐	☐	☐	☐
Yhdessä pystytään osallistumaan suurempiin hankkeisiin	☐	☐	☐	☐	☐
Uusien opiskelijaryhmien tavoittaminen	☐	☐	☐	☐	☐
Vapaan sivistystyön uusien työmuotojen etsiminen ja löytäminen	☐	☐	☐	☐	☐
Asiakkaiden/ opiskelijoiden parempi palveleminen	☐	☐	☐	☐	☐
Koulutuksen, toimintojen ja palveluiden monipuolistuminen	☐	☐	☐	☐	☐
Maakunnan kilpailukyvyyn parantaminen.	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyön ja kollegiaalisuuden merkitys henkilöstölle	☐	☐	☐	☐	☐
Konsortio rikastuttaa opiskelijoiden, henkilökunnan ja jäsenopistojen elämää	☐	☐	☐	☐	☐

6. Miten opistojen pitäisi sitoutua yhteistyöhön ja minkälaiseen sitoutumiseen oma opistosi on valmis? Arvioi opistosi sitoutumista kussakin ao. asiassa asteikolla 0 - 5: (0=opisto ei sitoudu - 5=opisto on valmis sitoutumaan)

	0	1	2	3	4	5
Osallistuminen yhteisiin hankkeisiin	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Olla mukana laatimassa yhteisiä opetus-/toimintasuunnitelmia	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistä kurssisuunnittelua systemaattisesti ja säännöllisesti	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteinen etujen ajaminen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vapaansivistystyön aseman vahvistaminen maakunnassa (ei vain oman opiston)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tilastotietojen kokoaminen opistojen toiminnasta, yhteisten volyymien esille tuominen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ylläpitäjän taloudellinen sitoutuminen konsortioyhteistyöhön (myöhemmin yhdessä päätettävällä tavalla)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Osallistuminen hankerahoituksen hakemiseen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Työpanoksen antaminen yhteistyön piiriin kuuluvaan toimintaan kaikilla tasoilla	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Konsortion hallinnointiin osallistuminen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aito ja avoin yhteistyö ilman keskinäistä kilpailua	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vain muodollinen osallistuminen yhteistyöhön, lähinnä konsortiohallinnossa	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Monialaiseen yhteistyöhön osallistuminen yhdessä laaditun suunnitelman mukaan	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ottamalla huomioon omissa toiminnassaan maakunnallisen vapaan sivistystyön yhteinen tehtävä	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vapaan sivistystyön opistojen yhteistyön konsortiomuotoiseen tiivistämiseen osallistuminen.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Opisto on mukana konsortiossa korkeintaan nimellisesti.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

7. Konsortioilla tarkoitetaan oppilaitosten välistä, vapaaehtoista yhteistyötä, joka organisoituu jäsenopistojen ylläpitämään erilliseen organisaatioon tai verkostoon. Konsortiot voivat vaihdella kooltaan, toimialoiltaan, tehtäviltään, kokoonpanoiltaan, yhteistyö- ja organisoitumismuodoltaan sekä yhteistyön sitovuudeltaan. Millainen vs-työn konsortion tulisi olla - valitse vaihtoehtopareista mielestäsi parempi (A tai B):

- A) Erikoistunut konsortio; keskitytään yhteen tiettyyn alaan tai tavoitteeseen.
- B) Monialainen konsortio; yhteistyö voi liittyä useampiin alueisiin tai tavoitteisiin.
- A) Muodollinen; konsortioilla erillinen henkilö(-stö), vastuu ja organisaatio.
- B) Ei-muodollinen; vastuu konsortion toiminnasta kiertää jäsenopistojen kesken.
- A) Verkostokonsortio; sopimuksenvarainen, löyhä yhteistyö, kevyen organisaation koordinoima.
- B) Institutionaalinen konsortio; yleishyödyllinen "yhdistys, säätiö tai yhtiö", jolla juridinen asema, itsenäinen päätäntävalta sekä ammattimainen hallinto ja jäsenopistoista riippumaton henkilöstö.
- A) Yhteisiin hankkeisiin jäsenopisto voi osallistua vapaaehtoisesti, tapauskohtaisesti harkiten.
- B) Toteutetaan vain hankkeita/tehtäviä, joissa kaikki jäsenorganisaatiot ovat mukana.
- A) Palveluorganisaatio, jonka avulla pyritään yhdessä sovituihin tavoitteisiin.
- B) Keskustelu- ja kehittämisfoorumi, jossa hyvin vähän aitoa yhteistyötä.
- A) Määritellään yhdessä konsortion alkuvaiheessa konsortiolle strategia, tavoitteet sekä suunnitelma toteutettavasta yhteistyöstä.
- B) Toteutetaan ensin yksi hanke yhdessä ja katsotaan, mitä siitä seuraa - ei kannata suunnitella pidemmälle.
- A) Konsortio toimii lähinnä vain opistojen johtotasolla.
- B) Jäsenopistojen henkilöstö osallistuu ja sitoutuu yhteistyöhön johdon ohella.
- A) Uskon, että opistoni on valmis aitoon yhteistyöhön monilla eri tavoilla, maakunnan vapaan sivistystyön vahvistamiseksi.
- B) Uskon, että opistoni sitoutuu vain hankkeisiin, joista on itselle hyötyä.
- A) Näen mahdollisena, että konsortion vahva ja innovatiivinen yhteistyö voi halvaannuttaa opistoni omaa toimintaa.
- B) Näen, että konsortioyhteistyö on opistolleni vahvuus sekä tukee ja vahvistaa oman opistoni perustehtävää.
- A) Katson, että konsortioyhteistyön avulla pystytään nostamaan maakunnan vapaan sivistystyön profiilia sekä vaikuttamaan alan asioihin paremmin myös valtakunnallisesti.
- B) En usko, että vs-konsortion ns. edunvalvontatehtävällä olisi merkitystä opistolleni.

8. Mitä yhteistyön esteitä tai uhkia tulisi ottaa huomioon konsortiota muodostettaessa? Merkitse tärkeysjärjestykseen mielestäsi viisi tärkeintä.

	1. tärkein	2. toiseksi tärkein	3. kolmenneksi tärkein	4. neljänneksi tärkein	5. viidenneksi tärkein
Eteläpohjalaisten vapaan sivistystyön oppilaitosten keskinäinen luottamus	☐	☐	☐	☐	☐
Opistojen keskinäinen kilpailu	☐	☐	☐	☐	☐
Opistojen erilaiset intressit	☐	☐	☐	☐	☐
Opistojen erilaiset taustat	☐	☐	☐	☐	☐
Opistojen toimintakulttuurien erilaisuus	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyön tavoitteiden ja odotusten erilaisuus	☐	☐	☐	☐	☐
Tavoitteiden realismisuus	☐	☐	☐	☐	☐
Henkilöstön asennoituminen	☐	☐	☐	☐	☐
Johdon ja/tai ylläpitäjien sitoutuminen	☐	☐	☐	☐	☐
Keskinäinen tiedon kulku	☐	☐	☐	☐	☐
Konsortion hallinnointi	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteisten toimintojen rahoitus	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyön väljyys ja siitä saatavat epäselvät hyödyt	☐	☐	☐	☐	☐
Pyrkimys liian tiiviiseen yhteistyöhön	☐	☐	☐	☐	☐

Yksittäisten opistojen ominaispiirteitä ei oteta riittävästi huomioon yhteistyössä	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyötä koskevien päätösten tekeminen	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyön arviointi- ja kehittämistyö	☐	☐	☐	☐	☐
Yhdessä konsortiona tehtävien ja opistoiden itsenäisten tehtävien tasapaino	☐	☐	☐	☐	☐

9. Seuraavissa kohdissa saat kertoa vapaasti käsityksesi vapaan sivistystyön nykytilasta ja konsortion tulevaisuudesta, pohtimalla, millaisia ovat vahvuudet, heikkoudet, uhkat ja mahdollisuudet suhteessa vapaan sivistystyön lakiin, kehittämisselmaan ja maakunnan haasteisiin: Mitkä ovat eteläpohjalaisen vapaan sivistystyön vahvuudet tällä hetkellä?

10. Mitkä ovat eteläpohjalaisen vapaan sivistystyön heikkoudet tällä hetkellä?

11. Millaisia ovat mielestäsi eteläpohjalaisen vapaan sivistystyön konsortion uhkat?

12. Millaisia ovat mielestäsi eteläpohjalaisen vapaan sivistystyön konsortion mahdollisuudet tulevaisuudessa?

Lähetä

Pääkohtia syksyllä 2010 rehtorihaastatteluissa esiin tulleista opistojen vahvuusalueista ja kehittämiskohteista:

Opisto:	Vahvuusalueita:	Kehittämiskohteita:
Etelä-Pohjanmaan opisto	<ul style="list-style-type: none"> - monialaisuus; kulttuuri- ja yliopistoon suuntaavat opinnot - internaattipedagogiikka, grundtvigilaisuuden ja vuorovaikutuksellisuuden toteutuminen - avoin yliopisto-opetus 	<ul style="list-style-type: none"> - yhteistyö lyhytkurssisuunnittelussa - syrjäytymisuhan alla olevien koulutuksen kehittäminen -kulttuurikoulutuksen kehittäminen - nuorisoseura- ym. järjestöyhteistyö
Kauhajoen evankelinen opisto	<ul style="list-style-type: none"> - vapaan sivistystyön, hoitoalan ja taiteen koulutuksen kehittäminen - urheiluhierojakoulutus. - internaattimuotoinen opiskelu taidelinjoilla → vaikuttavuus jatko-opintoihin - evankelinen arvomaailma, henkiset arvot, mm. yksilön kunnioittaminen 	<ul style="list-style-type: none"> - elämänhallintaan ja opinnolliseen kuntoutukseen keskittyvä koulutus syrjäytyneille opiskelijoille - uusia yhteistyön avauksia esimerkiksi Seinäjoen ammattikorkeakoulun kanssa kulttuuriopintolinjojen jatkuvuuden turvaamiseksi
Lapuan kristillinen opisto	<ul style="list-style-type: none"> - internaattitoiminta ja siihen liittyvien oheispalvelujen laatu - vahvuusalueena humanistisen ja kasvatus- sekä sosiaalialojen koulutukset - "Perheopisto" -lanseerattu 	<ul style="list-style-type: none"> - perhekansanopiston verkoston rakentaminen vapaan sivistystyön koulutuksen kehittämishankkeena - herännäiseen arvomaailmaan nojaava perhekäsitys ja siihen aihealueeseen nojaava koulutus toimisi opistossa myös muun koulutustoiminnan ns. sateenvarjona. - maahanmuuttajakoulutus ja siihen liittyvät yhteistyöhankkeet
Lehtimäen opisto	<ul style="list-style-type: none"> - opinnollisen kuntoutuksen mukaiset palvelut; kokonaisvaltainen opetus, fyysinen, psyykinen, sosiaalinen ja kasvatuksellinen kuntoutus internaattikasvatuksena - moniammatillisen henkilöstön yhteistyö - lämminhenkisyys, hoiva - erityislaatuisuus kansanopistona 	<ul style="list-style-type: none"> - alueellisen yhteistyön tiivistäminen muiden oppilaitosten ja vst-opistojen kanssa - haasteena opiston työn arvon mittaaminen tehokkuusvaatimuksiin vastaten - koulutuksen näkyvyys sekä parempi tietoisuus koulutuksessa saavutettavan hyvinvoinnin, elämän laadun ja elinikäisen oppimisen merkityksestä - yhteistyö opisk. kotikuntien kanssa - tiiviimpiä opinpolkuja ja opinnollisia tuotteita vammaisille opiskelijoille.
Etelä-Pohjanmaan kesäyliopisto	<ul style="list-style-type: none"> - suunnittelu- ja verkosto-osaaminen - laajat ja tiiviit yliopistoyhteydet - hyvät suhteet alueen kuntiin - tiivis yhteistyö noin 100 yrityksen kanssa 	<ul style="list-style-type: none"> - koulutuksen ennakointi ja markkinointi - uusien koulutusmallien kehittäminen yhteistyössä eri toimijoiden kesken

Kuortaneen urheiluopisto	<ul style="list-style-type: none"> - erityisosaaminen hyvinvointiin, terveyden edistämiseen, sairauksien ennaltaehkäisyyn sekä elämänhallintaan liittyen - liikunta, valmennus, hyvinvointi, terveys 	<ul style="list-style-type: none"> - osaamisen laajempi ja monipuolisempi hyödyntäminen muutenkin kuin perinteiseen koulutustoimintaan/ uudet toimintamallit ja työmuodot - räätälöidyt toimintamallit erikaisille ja siihen liittyvä kokonaisvaltainen kasvatustoiminta - eteläpohjalaisten koulutustason kohottaminen - ihmisten hyvinvoinnin edistäminen - erilaisten oppilaitosten keskinäinen yhteistyö - verkottuminen kolmannen sektorin toimijoiden kanssa
Järvi-Pohjanmaan kansalaisopisto	<ul style="list-style-type: none"> - toiminta-alueen olemassa oleviin kulttuuri- ja vanhustyön strategioihin nojaava opetus - kaikkien ja kaikenikäisten ihmisten tavoittaminen matalan kynnyksen periaatteella 	<ul style="list-style-type: none"> - esim. kielten opetus - yhtenäisen palautejärjestelmän kehittäminen - yhteistyö hanketoiminnassa
Lakeudenportin opisto	<ul style="list-style-type: none"> - mm. musiikin opetus - kaikkien ja kaikenikäisten ihmisten tavoittaminen matalan kynnyksen periaatteella 	<ul style="list-style-type: none"> - odotukset yhteistyölle liittyvät yhteiseen hanketoimintaan. Myös studia generalia tyyppistä luentotoiminnan lisääminen - yhtenäisen palaute- ja laatuja järjestelmän kehittäminen
Lapuan kansalaisopisto	<ul style="list-style-type: none"> - taiteen perusopetuksen verkostoyhteistyö - yhteistyö kaupungin eri hallintokuntien ja kolmannen sektorin kanssa - kansainvälinen toiminta ja siihen liittyvä osaaminen 	<ul style="list-style-type: none"> - verkko-opetuksen sekä hanketoiminnan kehittäminen - yhtenäisen palautejärjestelmän kehittäminen - yhteistyö hanketoiminnassa
Seinäjoen kansalaisopisto	<ul style="list-style-type: none"> - kaupungin strategia, painopisteet ja vahvuusalueet huomioidaan suunnittelussa ja opetuksessa - aktiivinen yhteistyö eri toimijoiden ja kaupungin toimialojen kanssa - koulutuksessa aliedustettujen ryhmien tavoittamiseen ja aktivoimiseen pyrkiminen - toimintaa 'joka kylässä', lähipalvelu - kaikenikäisten tavoittaminen matalan kynnyksen periaatteella 	<ul style="list-style-type: none"> - yhtenäisen palaute- ja laatuja järjestelmän kehittäminen - yhteistyö hanketoiminnassa - kansainvälistymisen edistäminen yhteistyössä - koulutuksessa aliedustettujen ryhmien tavoittaminen

